

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

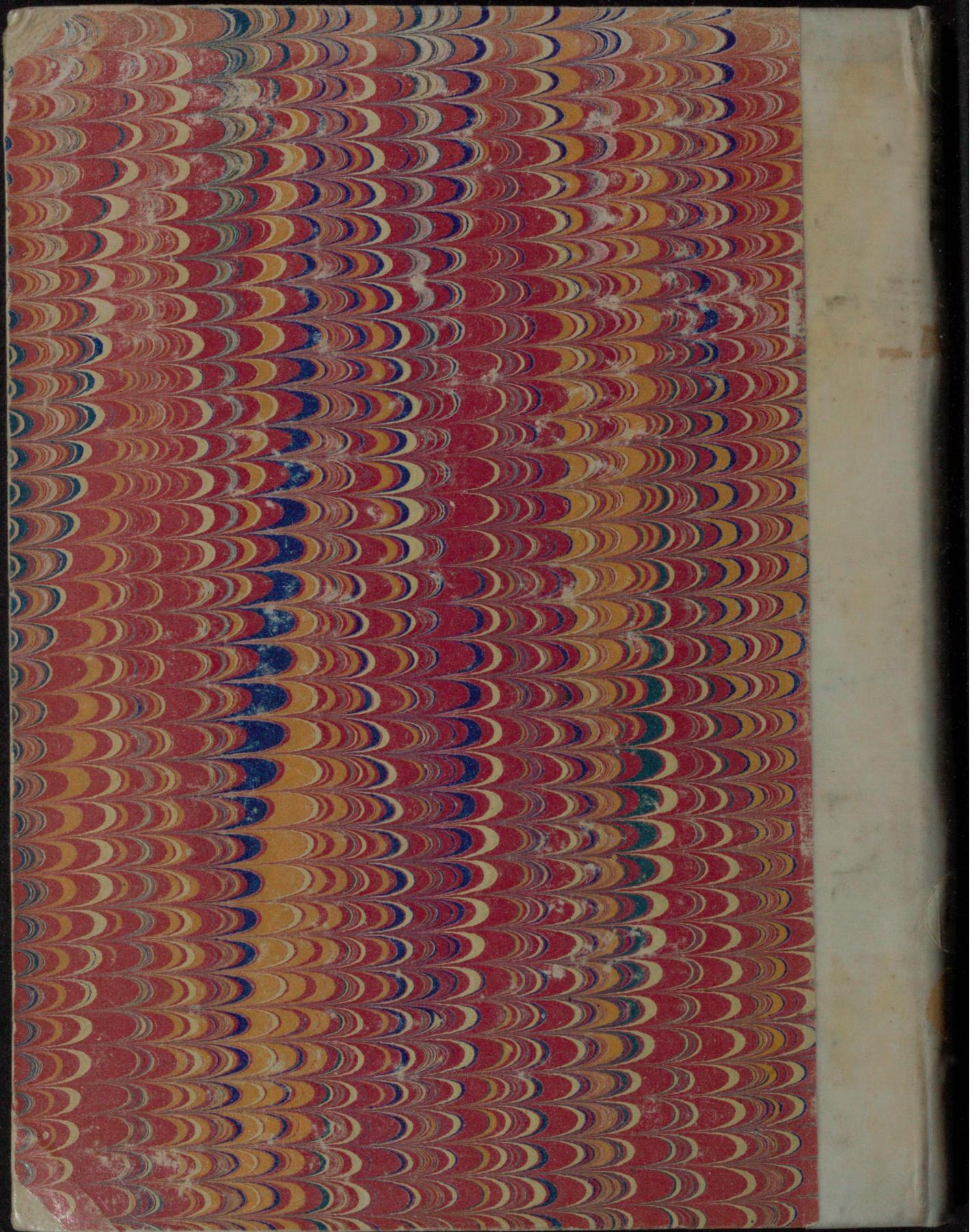
199

de ware
dico
waerheit
van
Godes
ewighe
pedestinalic.
1611.

C

25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

KW 199

C 25

De leere der vvaerheyt

Van Godts Eeuwighe Predestinatie.

Weschreven door den E. Hoogh-gheleerden ende seer Godts
salighen H. Amandum Polanum van Polansdoz Professeur ende
Doccoor der H. Theologie inde hooge Schole te Basel.

Daerin te ghelycke dese hooghwtige Leere / cortelick ende
oprechteleck / nae de genade welcken de Heere genadelic heeft gegeven /
verclaert is:ende seer veel sware plaetsen der H. Schrifturen up-
ghelept / ende ghetrouwelick bewijdet vande bedervinhen ende
verkeeringhen Roberti Bellarmini, &c. Deer noodich
in dese teghenwoordige tijt.

Icem / noch een Cort verclaringhe desselfden Polani, over
etlycke nu ter ter tjd strydige Religions artijckelen / van Christo, van
Gods Eeuwighe Verkiesinghe / verwerpinge der Godloosen ende
vande Voorzienigheyt Gods / door Vraegh en Antw. gestellet.

Met een Cort Inhoud der leere, die in de loslijcke Vniver siteyt
te Basel van twistige Religions puncten ghedreven wert.

Waer van het eerste up de Latijnsche ende de andere
Tractaetgens up de Hooghdupsche taf. met vigt ende
trouwigheyt overgheset zyn dooz

P. I. A.

t' Amstelredam,
By Barent Adriaensz. Boeckvercooper inde
Warmoes-sstraet/ Anno 1611.

Aenden Christelijcken Leser.

Daet d'Apostel Paulus handelende tot die van Corinthen vanden H. Avontmale des Heeren schrijft, 1. Cor. 10.15. *Ick spreke als tot den verstandighen, oordeelt ghy wat ick segghe: tselve ghebruyck ick nu niet recht tot u ó onpartydiche Lescr.* Ick vvilde vvel dat ghyder verstant toe naemt ende oordeeldet vant ghene ick u aenbiede. Maer ghy fuller te deghe verstaen ende ten rechten oordeelen, indien ghy God voor eerst, die's verstant alleene gheeft, hertgrondelijck ende onbeveynsdelijck sult hebben ghebeden: ende voorts de ghetuyghnissen, soö der H. Schrifture, als der Outvaderen in harc fonteynen naeghesocht, overvoghen sult hebben.

Doch alsoo ick vvel ten meestendeel uyt de Vaderen Augustini ghetuyghnissen allegere, soö vvit ick dat u niet onbekent en sy dat ick dien druck hebbe ghebruyckt die te Basel uyt Frobeniaens vvinckel int Jaer 1528. ende 1529. inde grootste fromact is uytgekommen. Vaert vvel, ende bidt God met my oetmoedelijc, dat hy ons sijn waacheyr ghevveerdiche meer ende meer te opbaren.

Den Doornluchtigen en Adelijcke Heere H. Andries
Marussevic in Kuppiskin/ etc. mijn seer ghena-
dighe Heere/ Salupt.

Get verschepden en verschelende zijn de oordelen van Gods eeuwige Prædestinatie. Doornluchtige en Edele Heere, na d' ongelichept des soenemens inde verborgenthert der Religie Want sommige meynē/datmender geheel van behoort te sungen: enige ach- en/datmense alleenlycken inde Scholen onder de gheleerden behoort te leeren; anderen laten toe datmen oock in openbare vergaderinge der Kercken yet vande Verkiesinge ten eenwigen leven mach leggen/nochtans datmense niet te harde ende al te veel en dryve: doch dat de Leere der verworpinge gantschelyck met swijgen begraven worde: anderen epudelijck laten haer vastelick voorstaen datmen alle beyde soorten der Prædestinatie so in Scholen als inde Kercke den volcke Gods behoort upp te legghen/ even gelijk andere hoofdstukken der Christel. Religie/ en dat nae't voorschift van Gods woort en erenipel der rechtgevoelende onhept/matekijc en vruchthaerlijck. Dese laetste meyninge of ghevoelen nemen wy oock aen als de warachichste en heylsaemste/ en hebben standvastelijc voorgenomen met de goedertierene hulpe des Heeren dien vooren te staen. Maer al ist dat wy ons beneerlicht hebben inde leerlinghe selfs na de mate dor gaven van Christo verleent/ die gheele leere naectelijck ende profytelijck te begrijpen: ten sal nochtans niet connē schaden so wy enige vande alder swaerste gheschillen so vande Verkiesinge/ als vande Verworpinge ooc in dese Mensprake sullen uppgelept hebben. De Prædestinatie te lochenen, is een al te gruwelijcke Gods lasteringe, als gheseyt wort int 7. deel der wercken August. int 6. boeck Hypognost. tegen de Pelagianen/ inde 964. zyde. Maer beyde de verkiesinge te ghelyck en de verworpinge/wort begrepen onder de kaem van Prædestinatie/ ghelyck als upp de kerckelijcke ma-

niere van spreken der Rechtghevoelende en vromer oudthepte
openbaer is. Want also schrifft August die lichtelijck de prin-
cipaelste onder de Vaderen der Latijnscher Kercke is / in zijn
3. deel int handboekken Laurentium int 100 cap. inde 132.
zijde. Dit zijn Gods groote vvercken, uyighelesen over alle zijn
vwillen, en so vlijck uitgelesen, dat als d' Engelsche ende men-
schelijke creatuere hadde ghesondicht, dat is, niet dat hy [Godt]
maer dat sy selfs heeft gevilt hadde ghedaen, oock door de selfde
vville der creatuere, vvaer door gedaen is dat de Schepper niec ge-
vvilt heeft, God volbrachtigene hy gevilt heeft: de quadē vvel-
gebruyckende, als ten hooghsten goet zijnde, tot haerder verdoe-
menisse vvelcken hy rechtveerdelycken gepredestineert heeft, en
tot haerder salicheyt vvelcken hy goedertierentlijker ghenaden
gepredestineert heeft. So ooc Fulgentius in sijn 1. Boeck aen
Monimum int 27. cap. Dongerechtige zijn gepredestineert totte
tvveede doot, dat is, totte staet des vyers ende sulphers. Maer wat
Predestineren sy heeft ons die selve Oude Kercke afghepaelt.
Want int 7. deel der werken August int 6 boeck Hypognos-
ticorum wort ghelept: Predestineren, is yet in een dinck van te-
voren ordineren, eer dat tet is. Daerom zijn te gelijk d' upver-
tozenen en verworpenē aleer sy waren/ gepredestineert/ dat is:
van te voren geordineert en (op dat ick Terulliam woort ge-
bruycke) voor heen beschryden / geene ten leven/ desen totten
euwicheitdurenden doot. Maer vande Verkiesinge wert he-
dendaechs int bysonder gevraecht. 1. Of igeloove de vver-
kende oorsake daer van zy? Die iae leggen/ verschillen (alsmen
sept) maer 2 vingerbreeden van't Pelagiaenschap. Want de
Pelagianen wilden beweren/ dattet gheloof de oorsaetke der
Verkiesinge is: haer gevoelen wederlept August overvloede-
lijck int voorlepte Deel/ int geheele 1. Boeck vande Predesti-
natie der Heilige. Hier op leggense weder, dat sy daer in van
de Pelagianen verschelen; te weten/ dat de Pelagianē hebben
geleert/ dattet geloove is de verdienstelijcke oorsake/ om wel-
ken de menschen souden upvercoere worden; maer dat sy tge-
loof

loof alleerne houden te wesen d' instrumentale oorsake der ver-
kiesinge/ghelyck als der rechtveerdichmakinge. Maer nademael dat alle werckende oorsaecke/ tis principale/ tis instrumentale eerder sy dan't gene dat daer door gewrocht is: so sal oock 't ghehoof eerder zun dan de verkiesinge. Welck so verre van daer is/ datmen soude toelaten dattet geloove iae nae de roepinghe zpi. VVant hoc sullen sy hem gelooven, vanden welcken sy niet gehoort en hebben: maer hoe sullen sy hooren sonder Predicant? Sept Paulus Rom. 10.14. So dan de barmherticheyt Gods, met de roepinghe niet voor en gaen, soen mach oock nienmant ghelooven, dat hy daer uyt beginnet gherechtveerdicht te worden, ende 't vermogen ontfangen om goet te weicken, gelijck als Augustinus uit de geallegoerde spreucke Pauli inbrengt/ in zijn 4. Deel int 1. Voeck aen Simplicianum quest. 2. inde 447. zpde. Is mit ghehoof na de roepinghe/so ist bei min voor de verkiesinge/de welcke voor de roepinghe gaet. Maer die selve August. leyt dese spreucke claerder uit int 7. deel int 1. voec vande Predestinatie der Heiligen int 19. cap. inde 857. zpde. Hy selfs dan [Godt] vverckt dat vvy beginnen te ghelooven, die gantschelijck alle dingen vverckt: vwant noch voor de roepinghe daer van geseyt is, de gaven en roepinghe Gods zijn sonder na berou, ende vanden vvelcken gheseyt is, niet uyt de vvercken, maer uyt den roependen, daer hy mochte segghen, maer uyten ghelovende: noch voor de verkiesinghe vvelcken de Heere beteekent heeft, seggende: Ghy en hebt my niet uytvercoren, maer ick heb u uytvercorē. En gaet het gelooye selfs, vwant hy en heeft ons niet uytvercoren, om dat vvy ghelooven, maer op dat vvy souden ghelooven: op dat vvy niet gheseyt en vverden dat vvy hem hebben uytvercoren, en dattet valsch zy, tvvelck verre daer af moet zijn, Ghy en hebt my niet uytvercoren, maer ic hebbe u pyvercoren. Oock en worden wy niet ghetoopen, om dat wy geloost hebbent: maer op dat vvy souden ghelooven, en door de roepinghe, die sonder na berou is, vvoriet gheheelijck ghevverckt en volbracht, dat wy comen te ghelooven. Derhalven ghelyck alst geloove niet

(. :.) 3.

en 18.

en is de werckede oorsake der roeping: so en islet ooc niet der
verkiesinge. 2. Daer wort oock gebraccht: Of Christi verdienste
zy de oorsake der verkiesinge, mits dat Paulus seyt, dat wy in Chri-
sto uyt vercoren zijn: Dat wpt in Christo uytvercoren zijn/ heeft
d' Apostel in dese[n] a gescept te weten: om dat wpt in niemand
anders sulcken uptnemeneheyt conden begrijpen oft vaten.
Want om dat Godt ons ghepredicteert heeft/ den welcken
hy tot kinderen soude aennemen/ Ephe. 1. 5. so en heeft in nie-
mand anders die verkiesinghe connen gheschieden dan inde
Sone/ inde welcken oock d' uytvercoren Enghelen kinderen
Gods zijn. Job. 1. 6 / 2. 1. Daerom heeft de Sone alleen dat
Hoofd moghen zijn/ inde welcken hy ons zijn lidmaaten soude
verkiezen/ gelick als het Augustinus oock upcleyt int naest-
voorsepte Deel en Boeck int 18. cap. Maer Christi verdienste
en heeft niet ghegaen voor de verkiesinge/ die van ewicheyt
is gheschiet: maer is eerst ten verordineerdē tijde ghevolcht/
ghelyckerwijs d' Apostel d' ordre vande weldaden Gods seer
frap behoocht: Ephes. 1. 4. en inde volgende versen. Want na
d' opneminghe tot kinderen ende verlossinge volcht eyndelick
de verkiesinge. Ende in Christo zijn wy tot deelghenoten opge-
nomen, Prooristhentes, dat is: zijnde van te voren gheordincere
na sijn voornemen. De Vader heeft den Sone hem Schapen
eer ghegeven/ dan de Sone voor deselbe staf. Johan. 10. 29 /
17. 9. Ja dat meer is/ Christus heeft hem selven om harent vvil-
le geheylicht, vvelcken hem de Vader hadde ghegeven, dat is: tot
een offerhande geheyliget: Johan 17. 19. Maer en heeft hem
selven niet gheheylicht/ op dat hem de Vader die ten langen
lestē soude geven. So is dan Christi verdienste het effect der
verkiesinghe [t gene de verkiesinghe ghewracht heeft]: maer
is de oorsake onser salicheyt.

3. Daerbeneveng wort ghebraccht / Of yemant cau sekert wesen, dat hy nice
en zy verworpen, maet inder waerheit ten ewighen leven uytvercoren? Aue-
woort. Also wie niet een ware es levendich gheloove begavet is/ die is hier
van ten vollen overtuiget: want daer gelovender so vele alster ten ewighen
leven zijn verordineert. Tit. 13. 48. Dat bevestigt het exemplē Pauli die
Rom. 11. 1. seyt: Heeft dan Godzij volck verworpen? Dat zy vertē; want ick
ben

ben oock een Israëlijt, uyt den zade Abrahams, uyt den stamme Benjamins.
4. Daerenboven wort ghevaecht: Wat een yghelyck behoort te ghevoelen
van anderer menschen verkielighet? Antw. Hy behoort te vertrouwen/dat se
zijn vertoren/ ten sp dat d'uptneimste openbaerlyck vethoone/ dat perant
ten verhardt herte heeft behouden ghehad / ende sonder eenige bekeeringhe
upt desen leden is verscheden. Maer wat soudmen houden van anderer Ver-
kiesinghe, so d'Afgoderij ende godloos heyt openbaerlyck heerschten? Gheel
het selve dat d'Apostel vande Israëlitēn sprekende gebonnist heeft. Rom. 11.
2. en inde volghenden. Godt en heeft sijn volck niet verworpen, dat hy van te-
voren gheweten heeft. Want God maect altijt datter voor hem over bly-
ven/die haer herten voor den val niet en buyghen. Dus hebben wy nu op
sommighe vrachten vande Verkiesinghe gheantwoort: Nu wordender oock
sware vrachten ghedaen vande Verworpingshe. 1. Want daer wort ghe-
vaecht: Oft niet raedsamer is, gheheel vande Verworpingshe te swijghen, overs-
midis datter een schrikkelijke Leere ry? O sachte en teere Gozen/ die dese leere
niet en tonnen lypden! Soo dese reden behoorde te gelden/ so en behoedmen
niet met allen te leeren van Godts zeer rechtheerdicheit Gozdeelen/ niet met
allen vande straffen der zonden/ niet met allen vanden uptersten dach des
werelts/ niet met allen van Christi wedertomste ten oordel/ wesende geen
dinck vreeslycker als dat is. Maer laet ons dese reden wat naerder over-
leggen: So dese leere verschijchlyck is/ so sal sy't wesen of voor den upver-
toerenen of voor den verworpenen. Niet voor d'upvertoerenen: Want sp sul-
len weten dat sp niet verworpen en zijn: Daerom voor den verworpenen/
dat is voor Cain/ Saul/ Achitophel/ Judas Iscariot en diergelycke. Maer
wat wonder is dat? Want Christus is dien oock gheset tot een val: hy is de
steen van Godt ghestelt/ aen de welcken met hem stoot/ ende een rotze der
ergernisse: ende de vercondigers des Euangeliums zijn hun een reuke des
boots totter doot. En is dat oock niet vreeslyck? Salmen dat van oock van
Christo en Christi dienaer ghesproken met stilwypghen bedekken: Daerom
en behoortmen geensins met Cains/ Judas Iscariot ende Haers gelijcken
danck vande Verworpingshe te swijghen: marr daerentegen liebet veel inde
neerstich daer van handelen: Want Godt heeft ghewilt datter verderf van die
veelreken sullen gaen, een bewijs der salicheyt sal wesen voor die van hem vaten
der barmherlicheyt ghepredestineert zyn, ende heeft de verdervinge van d'eeue
partye ghebruyckt tot anderet salicheyt/ ghelyck Augustinus sept int 7. deel
int Woerk vande Predestinatie ende genade int 6. cap. inde 827. 3pde. De va-
ren der toorne werden tot dit ghebruyck ghemaeckt, op dat door haer verordi-
neerde straffen, de vaten die ter eeran gemaect werden, moghen toenemien. Dat
God vaten der verdervinge maeckt, dat doet hy daerom, dat anderen soulden daer
door ghebetert werden; op dat inde welverdiende straffe der genes die verlore
gaen, die gene oorsake der salicheyt moghen vinden over welcken hy eliat mit.
Want de verhardinghe der godloosen wijs het beyde aen: soowel wat te vrees-
ken sy; op dat elck door Godtvritcheyt tot Godt werde bekeert; als hot groot
de ghenaden van Gods barmherlicheyt zyn, die in de straffe van d'eeue partye
coont, wat hy danderen schenkt, gelijck als die selve Augustinus voorgaeng
desse int 4. deel/ int eerste Woerk aen Simplianum quest, 2, inde 452. 3pde.

Oock

2. Oock werter ghebracht/ Of de zonde sy de werckende oorsake der ver-
woelinghe/ Augustinus antwoort int 7. deel int Boeck vande predestinatie
en genade int 7. cap. inde 827. 3pde. Paulus en heeft niet alleen Broeders, maer
oock tweelingen, en niet alleen tweelinghen, maer door eene by slapinghe inde
Lijfmaeder gestort tamen vergeleken, op dat nademael in die noch ongeboren
wateren, eude noch niets en had den ghewerkt, gene acdinghe der verdiensten en
mochte wesen, etc. En tots daer aen: Indien dat niet geleyt wort dat Gods oor-
deel hars toecomende manieren onderscheyden heeft, so sal voortscker dat ver-
nietigd werden, dat d' Apostel voor heen heeft ghestelt, segghende: Niet uit de
werken, so heeft hy ghewilt dater de voorledene ende toecomende verstaen
worden; ie voorslede nie, naemlick die ghene en waren, ne toecomende die noch
niet en waren. Ende int selve boekli int 16. Capittel int 832. spde. Verheft
nu met aller cracht u stem me oghy onghetechtige beschuldigher des rechts
veerdighen, ende segt my wat heeft hy quaets begaen/wat goet heeft hy ver-
dient? Ende niet ick/maer d' Apostel Paulus antwoort dy/ Sp'en hebben ja
bepde niet verdien: maer de Pattebacher heeft macht over't ihm/ om upt
die selve stompe het eenne vat welter eeran te maken/ maer het ander ter on-
eeran. Doch worter ghebrachte/ Ost bestupt der verworpunghe absoluut 3p:
Wp segghen ja: om dat de werckende oorsake daer van niet en 3p de conditie
vande zonde die voor heen ghesien is/ ghelyck alst blijkt uyt ghene een
weynigh te horen erhaelt is. Doch dese ende andere vraegstucken worden
wijdloopigher inde leeringhe selfs uytgheleyt/welcken ich/ Doozluchtighe
ende Edele Heere/uwen naime hebbe togheschreven/ ghelyck een heerlycke
materie is/ende weer digh daisse van Dooychtige mannen gheweten wor-
de. De sonderlinge ende utnemende benerstinge totte Religie van u Dooy-
luchtighe hupsghesin heester my toghedreven/ inde welcken nu u Dooy-
luchtighe ende grootdadige broeder H. Nicolaes Marusovic Castelleyn van
Samogosten/ Capiteyn van Uzpolen als een vande grootste gesertnen upto-
munt. Oock heester my toe aen ghedreven u groote begeerte om de Theolo-
gische gheschillen te weten/den welcken och of ick also mochte voldoen/ ghe-
lyckerwijs als ghy't vereyscher/ende ick gheern soude werschen. My heef-
ter oock eoe ghedreven die mitalijcke liefde van u lleder hupsghesin tot onse
Universiteit: want in die selfde verkeeren met u op ghelycken tyt uwe Va-
ders broeders kinderen/die edele H. H. Samnel ende Albert/ die doch int
hypsonder myn gunstghenoten zyn. Endelijck ben ick her toghedreven dooy-
dien dat M. Salomon Neughebaber my dichtwils aeng porci heeft/ die my
seer lief is om zijn geleerde/ end seidicheit/ end u end uws Vaders broe-
ders kinderen niet min aenghenaem/ om de diensten die hy als een getrouw
metghesel der buytenlandsche repsen na verschepden hooge scholen tot noch
heeft bewesen. Ontfanght dan dese aensprake met een goetwillich ghemoeit/
ghelyckerwijs als 3p van my vertoont wert door een seer verbiedich herte
t'waerts. Die seer goediche machtiche Gode seghene u ende uwe seer los-
lijcke gatsche familie/ en bescherte u met een laedurige woeker deselijcks/
en gewerrdige voortzael al iwe benerstingē en levē dooy zyn Geest te regere/
op dat Gods Kerche/die te deser tyt seer verdruct is/ eenmael een sekere ende
hereyde voorstant moge hebben. Te Basel/den 3. Februarij/int Jaer der
Christen eeuwe 1598. myer Doozlucht, E. seer toegedane

Amand Polan van Polansdorf.

VAN

Gods eeuwighe Pre- destinatie.

Gevende handelen met Christi hulpe / van Gods eeuwighe Predestinatie / soo heest ons goet ghe- dochten aenvanghe te handelen dan dese questie : Of oock dese leere vande Predestinatie behoort openbaert lijcx Gods volck voorghestelt te worden inder Kercken, of niet ? Ons ghevoelen is / dat mense gheheiliche moet voorstellen / om de naeghestelde redenen.

D'eerste is, om datse van God door de Propheten / Christum selfs ende d'Apostelen der Kercke overghelevert ende bevolen zyn / gheelyck up te ghetuychenissen die hier nae ghealgeert sullen werden blijcket. Maer te segghen dat men dat niet inder Kercke en behoocht te leeren / dat Godt selve haer overghelevert heest / is een schendelycke Godloosheit ende ongheschickte onsinicheit.

De tweede, om dat de leere vande Predestinatie is tfundament ende thoornacreste deel des Euangeliums : want het Euangelium leert / dat God de werelt so lief ghehadt heeft / dat hy zynen Eenghebozen Soone heest ghegeven / op dat een peghelyck die in hem gheloft niet verlossen en gae / maar he bbe het eeuwighe leven. Joh. 3. 16. Dese leere des Euangeliums en sal niet grondich zijn / soder niet betoont en werde welcke ende hoedanigh de liefsde zp waer mede Godt de werelt gheleest heeft. Nu wyjt aen de leere van de Predestinatie / dat het zp die Vaderlycke goetwillicheit / waer mede ons God bemint / dat ter zp de onverdiende liefsde / waer mede hy die omhelst diē hy upghelevert heeft / niet die hem upghelevert hebben. Malach. 1. 2. dat die eeuwicheitende ende onveranderlyck zp / waer mede Godt van eeuwicheit tot eeuwicheit zyn upghelevert onveranderlyck lief heeft. De leere des Euangeliums en sal niet grondich zijn / soo men niet en verstaet / dat Godt zyn Eenghebozen Soon ons heest ghegeven / als die voor swerelts foudamenten voorghevoren is. 1. Pet. 1. 20. Als Gods des Vaders upghelevert / gheelyck de ghetuychenissen hier nae byghebracht bewysen. De leere vant gheleof en sal niet grondich zijn / soose niet voortghebracht wert van sijn ware fonteyn / namelijck de Ghenaadenrijke verkiesinghe : waerom het gheheeten wordt 't gheleof der vyvercorenen Gods. Tit. 1. 1. Waerom daer ghesepdt worden soe veel gheleof te hebben , alster ten eeuwigen leven waten gheordeneert.

A

Act. 13.

Van Gods eeuwiche

Act. 13. 48. Epndelijck de leere vande Rechtveerdichmaeckinghe/
Wederghetoort ende ewich leven en sal niet grondich-vast zyn/
soo't fondament van dien niet en zy ghesocht ende ghewesen in de
onverdiende verkiessinghe.

Daer benevens en ist oock niet een deel des Euangeliums ende der
aller blijste boodtschap van de eeuwiche salichept / dat Chylstus sept
Luc. 19. 20. Verblijt u liever dat uwe namen sijn gheschreven in de He-
melen. Dat die selfde sept Marc. 13. 20. En so de Heere die daghen niet
en hadde vercorent alle vleesch soude vergaen; maer om d'uytvercorenen
welcke hy uytvercoren heeft, heeft hy die dagē vercorent. Dat die selfde
leert Mat. 24. 24. dattet onmoghelyk is dat d'uptvercorenen vande
valische Christi/ende valsche Propheten mogen verlept worden? Dat
die selfde sept. Marc. 13. 26. 27. Dan sullen sien den Sone des mensche
comende inde wolcken met groter macht ende heerlicheyt. Ende hy sal
dan zijn Enghelen senden ende sal d'uytvercorenen vergaderen van de
vier winden, vant uiterste der aerden tot aen het uytste des Hemels.
Dat d'Apostel Paulus sept. Rom. 8. 30. V Welcken hy ghepredicteert
heeft, dien heeft hy oock gheropen;ende welcken hy heeft geroepen dien
heeft hy oock gerechtveerdicht; maer welcken hy gerechtveerdicht heeft,
dien heeft hy oock verheetlykt;ende vers. 33. V Wie sal teghen Gods uyt-
vercorenen beschuldigen derten inbrengen? Dat die selfde sept Rom.
9. 23. Op dat hy soude bekent maken den rijckdom zyn herlijckheyd
tegens de vaten der barmherticheyt, welcken hy ter ceren van te voren bes-
reyt heeft, ende Rom. 11. 7. d'uytvercorenen bebbent vercregen, te weten
de gherechtichept uytgheloove/ ende vers. 5. 6. Daer is een overblis-
sel geworden nae de Onverdiende Verkiessinghe, En ist uytgenade, soo
en ist nu niet uytte werken; andersins en is genade nu geen genade, maer
ist uytte werken, soo ist nu geen genade; andersins werck en is nu gheen
werck. Dat die selfde sept 1. Cor. 1. 27. 28. ende allermeest in die seer
heerlyke Evangelische dant hsegginge Ephes. 1. 3. 5. 6. Gelegent zy
God ende de Vader ons Heeren Iesu Christi, die ons ghelegen heeft met
allerley geestelijcke segeninge inde hemelen in Christo: Gelyck hy ons in
hem uytvercoren heeft voor dat swerelts fundament gheleyt is, op dat wy
heyligh en ontf rasselyck voor liem met er liefde mochten wesen. Die ons
heef ghepredicteert welcken hy tot kinderen soude aennemen door
Iesum Christum in hemselfen, nae de goegunstighe genegentheyt zyn-
der wille, tot prys zyn herlijcker genade, etc. ende Vets. 11. In hem zyn
wy oock tot deelgenooten opgenomen, nadien wy ghepredicteert waren
nae zyn voornemen, die alle dingen werct na den raet zyns willen. Dat
gheseydt wert Jacob 2. 5. Dat epndelijc veloost wert dat God d'upt-
vercorenen sal verwaren/dat sp't beest niet aen en bidden/ welcken alle
inwoonters der aerden sullen aenbidden, welcket namen niet en zyn ghe-
schreven int boeck des levens des Lam's dat geslachter is van dat swerelts
fondamenten geleyt zyn. Apot. 13. 8. Die dan sydt dat de leere vande
Predestinatie geendel des Euangeliums is: die verloochene Gode en
Christum

Prædestinatie.

Christum en het Euangeliū/ maer wat is de seer bande verwoylinge anders/dā een verheerlyckinge vande groote genade der Verklysingē/ want contrarie dingē n̄ sseng malcander geset wordē veel hebaerder. Dan voelen w̄p eerst te recht die soetichept vande ghenade der Verklysinghe/ als w̄p sien dat die allen menschen niet en is gegeven/ maer datret een gabe is die de ghene eyghen hebben/ welcken God mit een sonderlighē eeuwiche liefde heeft omheset. De derde reden is, om dat de leer vande Prædestinatie een veelvuldighe muttichept heeft/ waer van die Gods Kercke berooven/ die daer willen dat dese leere hy't volck onder druckt/ of alleenlycht onder de gheleerden in de scholen geprakteert wordē. Voor eerst is yn dienstelijkt om ons vertrouwen van de sekerhept onser salichept in Christo te bevestighen teghens alle misvertrouwen ende wanhopē: ghelyck alſt blijcht uyt de volghende getypghissen/Luc. 10. 20. Luc. 12. 32. Johan. 6. 37. ende 10. 28. ende 17. 12. Ten tweeden, dientse om ons wel te wapenen teghens hooverdye ende vleeschelijcke sorghlooshept/ op dat w̄p de gantsche glorie van onſe salichept niet onſelven/maer Godt alleen die ons ter salichept heeft uyebercozen toe en schijven: ghelyck het blijcht uyt dese typghissen. Rom. 11. 5. 6. Matt. 11. 25. ende 13. 11. Johan. 15. 16. 2. Corinth. 10. 17. 1. Corinth. 1. 31. ende 4. 7. Eph. 1. 34.

Ten derden, dientse om Christi Godichept te bevestighen. Want om dat Christus ons uyebercozen heeft ten eeuwighen leven Johan 13. 18. ende 1. 1. 19. Mart. 13. 27 daer uyt beslupten w̄p/ dat hy waerachtich ende eeuwiche Godt is.

Ten vierden, dientse om te wederlegghen de kettersen der Pelagianen/ Papisten ende van andere vpanden der ghenade ende moghentepeht ende gherechtichept Gods.

Ten vijfden, dientse om in ons te verwecken een levendich ghevoelen bande eeuwiche liefde Gods t' onswaert ende om wederom in ons t' ontsteken liefde teghens Godt. Want wie en soude hem niet wederom lief hebben vanden welcken hy soo seer gheliefst wert? Malach. 1. 2. Rom. 9. 13.

Ten ſexten, dientse om in ons te voeden ende vermeeren liefde tot ong naesten/ oft andere uytvercozenen. 2. Thessal. 2. 13.

Ten ſevenden, dientse om ons de goede werken meer ende meer te doen oeffenen. Ephes. 1. 4. ende 2. 10. 1. Thess. 1. 4. 2. Pet. 1. 10.

Fyndelijck dientse tot lijdtsaemhepte in crups ende ellendicheden. Rom. 8. 28. 29.

De questie also int corte voorghestelt hebbende, so laet ons met Christi leydinghe ter sake ſelfs comen.

Gods eeuwige Prædestinatie, mit ghemeente ſpreken/ is Gods heylige wiſſe/rechtheerdighe ende onveranderlyck beslupt/ Waer dooz hy alle dinghen van eeuwichept by hem ſelfs van te voorzen
¶ 2 gheschicht

Van Gods eeuwiche

gheschicht heest tot die eynden dooz welcken hy verheerlycht soude worden/opc Grieck Orouis nos.

[Dat die predestinatie deurgaes alleen van der menschen voor-oordeininghe tot schiere eynden verstaen wort: moetmen weten dattet geschiet dooz een figuer/ door welck somtijc een deel voort gheheele ghenuomen wert. Want dat die voor-ordeninghe oock andere dingen aengaet/sal up te getupghissen der Christuere blijcken/die wop een weich hiernaec sullen hpprenghen.]

De Predestinatie is tweederlepe/van saken of personen.

Predestinatie van saken, is Godts Decreet waer dooz gants en gaer alle dinghen die daer hebben moeten geschieden van eeuwichept tot sekere eynde verordent heeft. Als ghelyck ighene Herodes ende Pontius Pilatus mette Heydenen ende volckeren Israels hebben ghedaen, dat alles heeft Gods hant ende ract gepredestineert of voor heen besloten datter soude geschieden Act. 4.27. ende 18. Also seyt oot Paulus 1. Cor. 2.7. dat God de wijsheit die in een ghehey minis verboigen is gepredestineert of voorheen verordent heeft voor de ecuighe tijden consilieckheit.

De Predestinatie der personen, is Gods Decreet/waer dooz 3p van eeuwichept tot sekere eynde zijn verordent.

Ende is tweederlepe: de Verkiesinghe ende Verwerpinghe.

De Verkiesinghe, is de Predestinatie tot een ghenadich ende salich eynde/ende is so wel Christi, als der ghene die met Christo vereenicht zyn. De Verkiesinghe Christi, is de Predestinatie waer dooz God van eeuwichept zyn. Enrich ghebooren Sone betrekkeut heest te zyn het hoofd der Engelen ende menschen ende de Middelaer tusschen Godt ende de menschen.

Dan dese verkiesinge typgt God by de Propheten ende Apostelen. Iesa. 4.1. seyt hy / Diet myn knecht/ welck ich onderhoude / myn upvercozen welck myn ziele goedertierlyc aenneemt. Mat. 12.18. Diet deselve myn knecht/ welcken ich upvercoze hebbe/myn beminde in welcken myn ziele gherust is. Desghelycx. 1. Pet. 1.20. Wert geseyt: Dat wop zyn verlost dooz i dierbare bloet/ als des onbesmetten ende onbevlechten Lamms/nacemlyck Christi: voorheen gheweten/ dat is/ na de kennisse des ghenadigen welbehaghens vooren-geordineert/ voort dat des werelts fundamenten gelept waren. Hierom wort Christus ghenaeamt. 1. Pet. 2.5. De levendighe steen/han den menschen wel verworpen/ maer by Godt upvercozen ende kostelijck. [In't selve Capittel blincket seer heerlijck die verkiesinghe waer voort wop tot de hope des eeuwighen leves zyn aengenomen. Gods Sone is dooz een eeuwiche decreet upvercozen/op dat hy oock soo veel sijn menschelijcke nature belangt. Godts Sone soude wesen ende het hoofd der Engelen ende menschen: Wacr up volget/ ten eersten dattet den Engelen ende menschen niet en betaemi hem te verworpen/ om datse teghens God smadigh ende onthepligers van syneere soude wesen. 2. Dat wop

Prædestinatie.

5

ons niet een gherust vertrouwen op Christum moghen verlaten/ na-
demael dat hy door Gods eeuwiche raedt tot onser salichepdt zy ghe-
ordineert/ ende dat volghens dien onse eeuwige salichepdt in hem zy/
ende altijds gheweest is. Dits metten eersten noodich te weten; want
behalven dat nieuwichepdt altijt verdacht is/ hoedanigē bestandichepdt
onse gheloofs souder connen sijn/ soo wy gheloofden/ dat na ethycke
dupsent jaren/ Gode schielijken laersten in den sin waer ghetomen
het remedie waer dooz hy den mensche soude te hulpe connen: maer nu
vraechtnen/ nae dien Adam voort swerelt scheidingshē noch niet en
was ghevallen/ hoe Christus een Verlosser gheordineert is gheweest:
want de remedie heeft immers nae't ongheval moeten zijn? Ick ant-
woorde/ dat hem dit strect op Gods voorwetenschap: want Gode
heeft sekerlyck voorsien/ al eer hy den mensche hadde gheschapen/ dat
hy niet langh in sijn oprechtichepdt soude staende blijven. Daerom
heeft hy nae sijn wonderbaerlycke wijs heyt ende goethept zyn Eeu-
ghebozen tot een Vrymaker verordineert/ die't verlozen menschelyc-
ke ghelachte van't verderf gheweldelich soude bewijden. Want
daerin blijcket te beter Godts onvergelyckeliche goethepdt dat hy
ons ongheval voortomen heeft dooz de remedie zynnder ghenade/ ende
de wederoprechtinghe des lebens eerder ghestelt heeft/ dan de eerste
mensche inden doot waer ghevallen.]

De verkiessinghe Christi is pleyn upp onverdient/ ghelyck Augustinus
bekoont insijn sevende stuck in't eerste boeck vande Prædestina-
tie der heylighen int 15. Capittel. Oock is de Salichmaker selfs een
seer claeer licht der Prædestinatie ende ghenade/ selfs de Middelaer
Gods en der menschen/ de mensche Christus Jesus/ die welcke op dat
hy dat mochte zyn/ met wat epghen voorgaende verdiensten doch/ tzy
van wercken of gheloobe heeft het de menschelycke nature die in hem
is/ vercreghen? Iae liever men antwoorde/ die mensche aengheno-
mē zynnde van't Woort dat met de Vader even-ecuwich is in eenichepdt
des persoons op dat hy Gods eenich-gheborē Sone soude zyn/ waer
mede heeft hy dat verdient? Wat goedt van hem/ ende hoedanich isser
vooren ghegaen? Wat heeft hy te vooren ghehaen/ wat heeft hy ghe-
loofst/ wat heeft hy begeert op dat hy tot dese onuptsprekelijke excell-
entie of upnemelichepdt soude connen? En heeft de mensche selfs niet
van dat hy Gods Sone begonste te zyn/ dooz dien daertet Woort hem
maecte ende aennam/ die eenighe beginnen te wesen? En heeft niet
die vrouwe vol ghenade Gods eenighe Sone ontfanghen? En is niet
Gods eenighe Sone vanden H. Geest ende de maghet Maria ghebo-
ren/ niet dooz lust des vleeschs/ inact dooz Gods sonderlinghe bega-
vinghe? Heeftmen oock behoeven te wiesen/ dat die mensche mette
aencomende ouderdom dooz vr̄je wille soude sondighen? En was
daerom in hem gheen v̄pe wille/ of en was sp̄ niet dies te meer/ hoe
veel te meer hy de sonde niet en mochte dienen? naemlijck de menschelycke/
dat is/ onse nature heeft alle die dinghen die hysonderlyck te

N 3

verwon-

verwonderen zijn/ende andere soomen met rechter waerheyt en seg-
ghen datse eenighē eyghene heest / sonder eenighē eygene voorgaende
verdiensten.

Item int neghende stuk int 105. tractaet op Johan.

De verkiessinge van die Christo vereenicht zijn/is de Predestinatie/
waer door ter salicheyt besheyden zijn/ alsoo vele de Vader gheordi-
neert hadde met Christo/ als den hoofde te vereenighen. Want een
hoofd heester moeten ghegeven werden voor die ter salicheyt ghepre-
destineert souden werden/in welchers ordiancie/ volvoeringhe ende
tracte/bie ghepredestineert souden werden/ bestaen souden. Ende is
soo wel der saligher Enghelen/ als der menschen die salich sullen wer-
den.

De verkiessinghe der saligher Enghelen/is die Predestinatie/waer
door Godt sommighe Enghelen van eeuwicheyt / upt ghenaden int
goede/int welche sy gheschapen souden worden / voorghenomen heest
te bevestighen/ om de eeuwighe gelucksalicheyt te ghenieten. Hierom
ist/dat d'Apostel Paulus haer noemt d'uptvercozen Engelē. 1. Tim.
5. 21. Icli betuyghe voor God/ ende den Heere Jesu Christo/ ende
d'uptvercozen Enghelen dat ghp dit bewaert.

Der goeder Enghelen ghelucksalicheyt is tweederley: D'eerste dat-
se Godt selfs ghenieten: tweede/ een gewisse wetenschap/ waer door sy
van haer eeuwicheydurende bestandicheyt die ooc nemmermeer vallen
sal onbesocht zijn. August. int Handboekken tot Laurens Cap. 22.
Maer d'Enghelen sijn al uptvercozen eerst van Godt gheschapen
wierden: ende dat niet upt eenigh haerder verdiensten/maer alleen upt
de verweerdighe ende ghenade van Godt selfs / ende derhalven
hare standvasticheyt ende volherdinghe int goede / is in Godts wel-
behaghen ghegrondet gheweest.

[De Schooldoctoren hebben veel dinghen vande verdiensten der
Enghelen upt Augustino qualijck verstaen zynde/ ongheschicktelijck
ghephilosopheert: ghelyckerwijs als sy ooc gedaen hebben upt ds acr-
dighe ende subtile desputatie Anseimi inde Tweesprake vanden val-
der dupvelen.] Sy sijn in Christo/ als den hoofde uptvercoze/ hierom
wort Christus selver/ om de hoogste weerdicheyt/die sy onder d'En-
ghelen alst hoofd behout/ Engel gheheeten Malach. 3. 1. Hierom sijn
d'Enghelen onder Christo. [Soo vermaadt mochte teghenwerpen:
geen Verlosser van doen ghehad.] Desen laet ick toe dat hun gheen
Verlosser noodich is geweest/maer hebbē nochtans ee hoofd van doen
ghehad/door wtens vernoeginghe sy vastelyck ende onverschepden-
lijck aen haren Godt souden te samen hanghen. Sy behoefden gheen
Wederoprechter/maer een behouder int goede/ sonder welcken sy in
hare oprechtheyt niet bestandelyck en souden ghebleven zyn. Bern-
hardus sept in zyn 22. Hermoen op Cantica Canticorum/ dat d'En-
ghelen oock een Verlosser hebben van doen ghehad. Op wat wijs/
sepe

Prædestinatie.

7
sept hy/sult ghy segghendat de Heere Jesu Christus den goeden Enghelen een Verlosser is gheweest. Die den ghevalen mensche opghe-recht heeft/heeft den staenden Enghel ghegeven dat hy niet en soude vallen/dien also van de ghevanckenis upperekende/ gelijck hy desen van de ghevanckenis is beschermeide. En op dese maniere is hy vooy bepde al even veel de verlossinghe gheweest/ gheene mensche ontbin-dende/desen Engel bewarende. So blycket dan dat Christus de Heere den heplighen Enghelen verlossinghe zy gheweest/ ghelyck als recht-beerdichept/ghelyck als wijshept/ghelyck als heplichmakinghe. Dit sept Bernadus. Dese meyninghe beslupten dock sommighe anderen upp Col. 1. 10. ende 2. 10. Maer de seer getrouwe dienstknecht Christi Theodorus Beza heeft een warachtiger sin van die plaetsen voortge-bracht.]

Dus vele zy ghesproken vande verkiesinghe der saliger En-gelen: volgt nu vande verkiesinghe der menschen die sa-ligh sullen vvorden.

DE Verkiesinghe der mensche die salich sullen worden/ is de Præ-destinatie/waer vooy God by hemselfs van eeuwichept bestoken. Heeft/welcke menschen hy namaels upp d' anderen wilde aennemen en upp te ghemeene verder ss ghetrocken ter salichept vooy kinderen wil-de aennemen. [T'woordcken verkiesen is gelijknomich. Want som-tijts beteeket het/een aemminge om eenich ampt te bedienen/gelyc als Saul is ten Conincklijcken ampte vercozen geweest ende Judas Ischariot tottet Apostelschap. Somtijts beteeket het Godseeuwiche decreet van sommighen upp al d' anderen menschen af te sonderen en aen te nemen / ende vooy kinderen ten eeuwighen leven op te nemen. Somtijts beteeket d' uppvoeringe van dit eeuwiche decreet / Welck in der tijt gheschiet. Endelijck somtijds beteekenen dooy des naems verwisselinghe d' uppvercozen selfss als Rom. 11. 7. De verkiesinghe hevet becomen:d' anderen zyn verhardet dat is/ d' uppvercozenen heb-ben't becomen. Maer alhier wert de verkiesinge in de tweede beteek-nisse ghenomen.]

Het is de pijn wel weert dat wy overwegen zyne oorsaken/ effecten ofte vruchte/gronden/aenlevinghen/verschepdenheden/ vergheleken dinghen/maechschap van woorden/ende exemplen.

De Principale werckende oorsake is alleen God Vader / Soon en H. Gheest:na dese getupgnissen/Eph. 1. 3. 4. Ghesegeht zy God ende de Vader onses Heeren Jesu Christi/die ons niet allerlepe Gheestelijc-he segheninghe ghesegeht heeft/in de Hemelen/in Christo/ gelijck hy ons in hem uppertozen heeft vooy dat swerelts fundament geleyt is/ op dat wy heplich en onstrafelijck vooy hem mochten sijn metter lief-de. Iohan. 13. 1. 8. Ick sprek niet van u allen:ick weet welcken ic upp-verteke hebbe: ende 15. 16. Ghy en hebt my niet vercozen maer ich ic-Ende

Ende wyl lesen van den H. Geest/dat hy heeft geseyt. Act. 13.2. Schephet my Paulum ende Barnabam af totten werke daer ickse toe-ghe-roepen hebbe:maer dese ver opinghe der heiligher Apostelen / was mette eeuwiche verkiessinghe is amengevocht/gelyck Paulus bewijste die seyt Gal. 1.15. Dat hy afgesondert is gheweest van smoeders lighe totte Apostelschap. Soo en is dan de verkiessinghe niet min van den Sone ende H. Gheest gheschiedt/als van den Vader/maer wordt den Vader principalijc toegeschreven/want gelyck hy de fontepne der Godtheit is/ also is hy ooc 't beginsel van alle Goddelijcke handelinghe ende werkinghe. [Daer uyt beslypten wyp. I. Dat niemandt van ons hemselfen up't verrozen heeft/ niemant hemselfen ten eeuwighen leven gheordineert heeft: so dat die schendinge enes Apostels as grüsselijck sy/ waer door hy de plante Act. 13.48. Beder bet. En daer heb bender soo vele gheloost/alsser ten eeuwigen leven geordineert warenz welck hy also up't leyd of over set/die haer selfs hadden gheordineert ende gheschikt ghemaect om't eeuwiche leven te omhelsen. II. Dat Vader Sone ende H. Gheest een Godt in wesen sijn.]

Van de oorsake / waer door God beweghet is gheweest om ons te verkiessen/of om welcken hy ons up't verrozen heeft/sijn seer sware geschillen / die oock voortijts als Augusti, leefde de kercke ongerust hebben gemaect ende nu noch verstozen. Maer op dat van die selve naecelijck mocht werden gheleert/soo salt seer profijtelijck ende noodich wesen te toonen/welck de oorsake niet en sy om den welcken Godt ons up't verrozen heeft:daer nae welck dattse is. Maer van dese gamische disputatie wil ick dit tot een Setreden stellen.

D' oorsache waer door Godt om te verkiessen is bewogen geweest/ of om welcken de verkiessinghe is gheschiedt/en is niet de wille des menschen:noch t'voorghesiende gheloove noch de voorghevewende verdiensten der menschen:noch weerdicheit des gheslachts/of van eenich ander voortijt:ffelijckheyt:noch Chresti verdienste; noch epndelijck hecypnde selfs der verkiessinghe:maer alleenlyck Godts welbehagen ghegrondet in zijn onverdienende ghenaderycke liefde.

Dese Setreden heeft 2. deelen: d'eerste is een wechmelinge der valscher oorsaken:d'ander is een bevestinghe der warer oorsake.

Deg valsche oorsaken wordender wechgenomen / te weten 'menschchen wille/tvoorghesien gheloobe/verdiensten der menschen/ weer-dicheydt of voortijt effelijckheyt des gheslachts/Chresti verdienste/ende hit epnde der verkiessinghe. Waer uyt wyp segghen dattet Decreet der verkiessinghe absoluut is dat is/sonder aen eenich dingh verbonden te wesen:want de werkende oorsake om welcken het gheschiedt is / is niet gheweest een conditie van 'menschchen wille / of van't voorghesien gheloove/ of voorghevewen verdiensten / of voorheen bekende weerdicheyt/etc.

Aenvankelijc van de verkiessinghe is niet geschikt om de vrye keure ofte wille des menschen/of om dat de mensche gewilt heeft. Wat blijct wyp.

Prædestinatie.

Upte naer volghende redenen. 1. Om dat d'Apostel dat ronck uyt ont-kent als hy seyd. Rom. 9. 16. Soo en hangt dan de verkiessinghe niet aan die wilt/nochte aen die loopt / maar aan die oufserne naemlycken Godt. Niet dat de mensche wil/ende God niet wil: maar om dat wy dooz onse crachten niet en vermoighen te willen. Hy noemt hier onse wille/egheen onse hert denct/begheert ende onderstaet; dese wille slupt d'Apostel gantschelyck uyt vande verkiessinghe: ende schryft die ghe-heel Gods barmherticheydt toe / de welche aemee mit den gheneu die noch willen/noch begheeren/ jae niet van selfs en dencken.

[Die uyt dese plaetse argueren/ dat eenighe cracht onse wille toes-gheschreven wordt/doch de weleke dooz hemselfs niet en wercket/soo-se niet dooz Godts barmherticheydt gheholpen werde/ die zijn seer bedroghen. Want d'Apostel en toont niet/wat in ons sp;maer hy slupt uyt al wat in ons mochte schijnen te wesen.]

2. Om dat smenschen wil niet eeuwigh en is : daerom en canse niet wesen d' oorsake der eeuwigher verkiessinghe. Tis noodich dat de werckende oorsake of eerder sp van tydt of sekter ten minsten van naturen dan sijn effect/ dat's t' geen sp ghewrocht heeft. Maer nu is smenschen wille ja niet van naturen / veel min in tydt eerder dan het decreet der verkiessinghe. Soo en is sp dan niet de werckende oorsake van dien. 3. Want so wy om onse wille waren vercozen/ soo souden der vele ongherijnde dingen uyt volghen. I. Godts ghenade soude der menschen wille onderworpen werden/ als Prosper sept/ dat is/de ge-nade der verkiessinge soude niinder sijn dan smenschen wille/ gelijck de daedt minder is dan de oorsake: smenschen wille soude grooter uytne-menheyt hebben/dan de genade des verkiessende Gods. II. Dat waere het begin der salicheydt van dien te maken die behouden wert/ende niet van die behoudt: ghelyck die selve Prosper sept. III. 'Tsoude inden mensche gheleghen wesen / te willen of uytvercozen of verworpen zyn. IV. Alle sekterheyt der verkiessinge soude wechgenome werden/ om dat smenschen wille onbestandich ende onsekter sp : ende dat die eeuwighe besprek-neminghe of Papistische twijfelinge van de eeuwighe salicheydt bestediget souden werden. V. De verkiessinge soude abentuerlyc wesen/ als die aen smenschen veranderlycke wille soude hanghen: ende alsoos soude Godt ghestelt worden tot een afgodt der fortune / als Luther recht vermaent heest/dat is/hy sou verkiessen soo de mensch soude wil-len/ende niet verkiessen/soo de mensch niet en wilde. Dat meer is een ende die selve mensch soude op d' een tydt vercozen/op d' ander tydt niet vercozen wesen. Derhalven en is de menschelycke wille de wercken-de oorsake van de verkiessinghe niet.

Ten tweeden, soo en is oock 'tvoorgesien gheboede de werckende oorsake der verkiessinghe niet. Op dat dit recht mochte verstaen worden/so moetmen de valsche beschuldinge afwaschen ende te niet doen/ waernede ons de wederpartyen beladen. Sp segghen dat wy leeren dat sommighe wepnighe slecht uyt / sonder eenich aensien des geloofs

Van Gods eeuwyghe

aen Jesum Christum/door een absoluyt decreet vercozen sijn.

Ten eersten wort twyfelachtich geseyt/gantsch sonder eenich aensie des geloofs aen Jesum Christum/wat het can tweederlepe sin hebbē: of dattet gheloof de werckende oorsake niet en sy/ om welcken Godt ons upvercoze heeft/of dat hy in de verkiesinge gantsch niet en hebbe t'gheloobe aenghesien/ock niet voor so veel als de daet der verkiesinge. In d'eerste sin wort recht gheseyt/dat wy upvercozen sijn/ gheheel sonder aensien des gheloofs/dat is/dat wy niet om't geloove upvercozen sijn/ of dattet gheloof niet en is de werckende oorsake om welcken de verkiesinge geschiet zp. Ende dit wert naet rechte gheloove van ons bevesticht / maer de contrarie beweringhe is gheheel Pelagiaens/noch en soudeniet recht gheseyt worden: want het geloof is de daet ofte vrucht der verkiesinge. Ten tweeden/wort het decreet der verkiesinge absoluyt geheeten niet om dattet gantsch en gaer t'gheloof niet aen en siet/maer om dattet het gheloof niet aen en siet als de werckende oorsake / ende siet daerentusschen t'gheloof als de vrucht daer van aen. Doo segghen wy dan/dattet voorzghestende gheloove niet en zp de werckende oorsake om welcken de verkiesinge gheschiet is: het welck up de volghende redenen blijkt.

1. Om dat de Schrifture niewers en leert / dat de verkiesinge is gheschiet om't gheloof/of datse upptet gheloof is.

2. Om dattet gheloof der menschen niet van eeuwichept en is:maer de werckende oorsake der eeuwiger verkiesinge moet van eeuwichept wesen.

3. Om dattet t'gheloof is Gods gabe. 4. Om dat de ghenade der verkiesinge t'gheloove voortcomt. Joan. 15.16. Shp en hebt my niet upvercozen/maer ick hebbe u upvercozen.

5. Om dat onse gheloove is de daedt ofte vrucht der verkiesinge Act. 13.48. En daer hebbender gheloof also vele alsser ten eeuwighen leven gheordineert waren.

6. Want ons is barmherlichept gheschiet / niet om dat wy ghelooch waren/maer op dat wy gheloovigh soudē sijn/ghelyc als Paulus van hem selfs vypelyck bekent. 1. Corinthen. 7.25.

7. Om dattet gheloof niet en is de oorsake der tweeder ghenade/ of van de roepinghe/ waer dooz't gheloof selver gheschoncken wert: noch oock niet van de naeste middelen/te weten des woerdts ende der Sacrammenten:veel min isset dan de oorsake van die verre ende eerste ghenade/namelyck der verkiesinge.

8. Want dese meyninghe toeghelaten zynde / dat wy om't gheloof upvercozen sijn/ soudender vele ongherijmheden upvolghen.

9. De verkiesinge en soud gheen ghenade wesen.

10. Dit soude wesen den mensche het voorrecht gheven / ende Gode het na-recht.

11. De ghenade der verkiesinge soud aen den mensche / endeniet sen Godt hanghen.

IV. Pie-

Prædestinatie.

xx

iv. Niemandt soude vercozen hebben gheweest: om dat hy uyt sijn
epghen nature niet en gheloost / maer in een jammerlyck verderf is
ghestortet/upten welcken niemant en mach opecomen / soo hy niet van
God daer uyt ghegrepen werde: niet sijn wyp/niet ghelooven wyp / dan
voor so veel hijt gheloove in ons wercket/ghelyck hy sept: Sonder in-
en cont ghy niets ghedoeden: Daerom oock niet gelooven. Ende Pau-
lus sept. Philip. 1. 29. Om niet ist u ghegheven in Christi sake/niet al-
leen in hem te ghelooven/maer oock voor hem te lyden.

Wt dese bewijfsreden canmen weten/ dattet voorghesien gheloove
niet en is de werkende oorsake der verkiesinghe. Welcke meyninghe
de nieuwe Pelagianen wedersycken/ende willen hebben/ dattet ghe-
loof de oorsake der verkiesinghe is: ende onderstaen dat te bewijsen/
eensdeels door sommige plaatseen der Schrifture / anderdeels door
bewijfsredenen. Maer zy misbruycken ses plaatseen der Schrifture.

I

2. Thess. 2. 13. Sept Paulus / dat God de Thessalonicensers uyt-
vercozen heeft van't begin ter salichept door de heylchmakinghe des
Gheests/ende tgheloove der waerhept ghegheven. Daerom ist voor-
gheweten gheloove de werkende oorsake der verkiesinghe.
Antw. Voor eerst begaetinen een faute van t'samensemetting he/om dat
die dinghen worden hy een gheboecht/die niet en behoozen by een ghe-
boecht te worden: want metter woort(heeft uytvercozen) worden dese
woorden t'samen gheboeght / (doort' ghehoof) metter welcke
zy niet en behoozen te samen gheboecht te worden: maer gebracht tot-
tet woort(salichept) van welcken het ghehoof d'instrumentale oorsa-
ke is. Want van die woorden(ter salichept) doordien dattet voegh-
woordekē/ Tcen(dat is) tweelke verswegen woort/ hange de naestvolgē-
de woordē/ naemlijc in de heylchmakinge en gheloove der waerhept.

Ten tweeden soo't Pauli meyninge ware/ dat wyp om't voorghesien
gheloove uytvercozen zijn/soo souder uytvolghen dat oock de heylch-
makinghe des Gheests de werkende oorsake der verkiesinghe is:want
d'Apostel vochtse bepde hy een. Maer nu en is de heylchmakinghe
des Gheests/de werkende oorsake niet van de verkiesinghe/om dat se
de verkiesinghe volcht:want niet dien hy heeft gheheplicht / Heeft hy
uytvercozen/maer dien hy uytvercozen heeft/ desen heeft hy oock ghe-
roepen/ende gherechtveerdicht/ende verheerlykt/ende volgens oock
gheheplicht / naedemael de heylchmakinghe een deel zy van de ver-
heerlykinghe.

Naer dat voorts de heylchmakinghe de verkiesinghe eyndelijck
volcht:is openbaer/Ephe. 1. 4. Hy heeft ons in hem uytvercozen voor
dat swerelt's grondt ghelept was/op dat wyp heylch en onstraffelijck
voor hem mochten zyn metter liefde. Daerom en is oock tgheloof de
werkende oorsake der verkiesinghe niet. Ten derden/laet ons toonen
den rechtshapen sin van de sprecke des Apostels: Paulus leert/ dat
God van den begin/ of voor dat swerelt's grondt ghelept was/ die

B 2

van

Van Gods eeuwighe

van Thessalonica ter salichept uppertoren heeft / welcke salichept zp
vererghen door de heylchmakinghe des Gheestis ende het gheloobe
dat de waerhept ghegheden is; Daerom so leert hy/dat de heylchma-
kinghe des Gheestis ende het gheloobe dat de waerhept ghegheden is/
de werckende oorsaken der salichept ende niet der verkiesinghe zgn:
maer vruchten der verkiesinghe. Verhalven wordense van Paulo
voorgestelt / als teekenen ende leverepen der verkiesinge/die ons dese/
als in hemselfen onbegrijpelijck/veropenbaren. Daerom op dat wy
mochte weten dat wy van God uppertoren zijn/ en ist niet noodich dat
wy Gods heynelijcke raet ondersoekē(wat die is een afgrond der on-
Goddelycker desperatie) maer wy sullen een wettelijcke proeve der
verkiesinghe in ons bevinden/ soo God ons met zijn Geest gehelpiche
heest/ soo hy ons tottet gheloof zyns Euangeliums verlichtet heeft.

II

Act. 13. vers. 48. Woort geseyt/ en daer hebbender so vele geloost als-
ser ten eeuwighen leven gheordineert waren. Daerom ist voorghesien
gheloove de werckende oorsake der verkiesinghe.

Antw. 1. Men begaet een faute door't alegeren van een getrygh-
nisse bumpten propooste. Want men moeste bewijzen/dattet gheloove is
de werckende oorsake der verkiesinghe; maer het bygebrachte getry-
ghenissee leert alleen wie datter gheloof heeft. 2. Dese spreukke stooide
der wederpartyen inepninghe om verre:Want niet met die selfde woerd die
ordeninge ten eeuwighen leven gheseyt de oorsake des geloofs te we-
sen/niet ter contrarien/tgheloove van de ordeninghe ten eeuwigen le-
ven; anders moestmen gheseyt hebben: En daer shinder so vele ten eeu-
wighen leven gheordineert. Alser geloost hebben. 3. De wederpartyen
begaen een faute van valsche uitlegginghe/ als zp de placete Luce
verclaren of wy niet wercken ons conden recht schicken ende aenstelle
daer een woort dat wyt dooy een ander woorden/ updrychelyck in de
text ghebruekt wert soo veel alser ten eeuwighen leven gheordineert
waren. Sy sijn dan van een ander gheordineert naemlyck van Godt.
Daerom en seyt Lucas niet: Datter soveel hebben gheoloof alser
metter herten haerselvys hebben gheschicket om te gelooven:maer also-
vele alser ten eeuwighen leven waren gheordineert: maer niemand or-
dineert se/van Godt/die de sijnen totte erfenissee des eeuwigen lebens
predicteert. 4. Leert dese placete/dattet gheloove hangt aan Godts
verkiesinghe/dattet gheloove van Gods eeuwige raet gegrondet is/
ende dat wy upton gheloove van de verkiesinghe sicker woorden ghe-
maecte.

III.

Rom. 8. vers. 29. Woort gheseyt. Dien hy van te vooren gekent heeft/
heest hy oock van te vooren ghepredicteert of versordent. Daerom ist
voorghekkende gheloove de oorsake der verkiesinghe.

Antw. 1. Wederom wort een getryghnisse bumpten propooste by-
gebrachte

ghedracht: want d'Apostel en sept niet: Welchers ghelebbe hy van te vooren ghekennt heest, dien heest hy oock van te vooren verordent: noch en spreekt niet vant ghecloove/maer vande personen. 2. Men begaet bedroch van ghelycknoeminghe des woortes/heest van te vooren ghekennt/ende men versiert ghelyck of d'Apostel dat hier gebrychte booz (hy heeft voorsien): maer het ghelder Paulo in dese plaese even soo vele/als hy heeft voor de zynen bekent/geapproeert/beminnt. Want hy sprecket vande voorwetenschap/ niet tener blooter wetenschap/maer tammen ghevocht mette goedgunstiche wille/ waer dooz hy bp hemselfen door zyn hepmelcke ende eeuwighen raet voorghenomen ende bessloten heest te beminnen die noch epndelijck elck op zyn tijt gebozen ende gheroepen souden worden/ghelyck gheseydt wordt/ dat hy Jacob heeft beminnt/ maer Esau ghehaet Malach. 1. 2. Want men sept dat welcken de Heere zyn liefde gheweerdicht dat hy dien kenne/maer d'anderen niet en kenne. Exod. 33. 17. Psal. 1. 6. 2. Tim. 1. 19. Daerom die voorbekenninge/vanden welcken Paulus hier spreect/ en is gheen bloote voorwetenschap/maer een onderscheidinghe/waer dooz hy zyn kinderen altoop vande verwoppenen onderscheidēn heeft.

IV.

Ebz. 11. 6. Woxt ghescept: Tis onmoghelyck/dat sonder ghecloove/ pemant Gode behaghen can: Daerom ist ghecloof de oorsake der verkiezinghe. Antw. 1. Men brengt al weder een ghetuyghnis bp dat vremt van't propoost is/want d'Apostel en sept niet: Tis onmoghelyck datter pemant sonder ghecloove van eeuwichept hebbe upvercoren gheweest. 2. Men begaet faute ghenaeint een bewijc rustende op een valsche gront/want de sprecke des Apostels handelende vande versoeninghe met God ende de rechtveerdichmakinghe/Woxt onverstandelijck totte verkiezinghe verdraept. Sonder de voorseininge onses russchencomenden ghecloofs/te weten als oorsake/ zyn wp upvercozen:maer sonder het selve ghecloof en mogen wp vande schuldichept der zonde niet gheabsolueert of ghebyt werden/ende Gode behagen/ dat is/versoent wesen. 3. Laten wp haer brenghen op een onmoghelyckhept. Soo't voorzhebriu der wederpartien waerachtich ware/ so souder ijt volghen dat niemand en is vercozen geweest/ overmits dat wp niet en hebben ghehad/ dat God behaghet heest/ ende dat wp niet en zyn/niet gheclooven/ dan voor so veel hy in ons wercket het willen ende volbrenghen. Daerom woxt het voorzhebriu ghecloove qualijcken toegheschreven/dat liever mette Schyftuere heeft moeten toegheschreven worden der ghenade ende Christo inden welcken wp beminnt zyn/ende ijt vercozen.

V.

Paulus sept Rom. 11. vers. 20. Du staet se dooyt gelooche. Daerom ist ghecloof de werkende oorsaek der verkiezinghe.

B 3

Antw.

Van Gods eeuwighe

Antw. 1. Men byenghe voorts een ondienstelijck getuygheniswant Paulus en sept niet: Du bist om't gheloove ten ewighen leben upvercozen. 2. Men begaet een faute door bewyjs rustende op een valsche gront/want de spreuke/handelende van de volherdinghe der heilighen/wort vande verkiesinghe verkeerdelyck ghenomen. Du staest door't gheloof/dat is/volherdest in Gods volck/inde ghemeenschap der kercken.

VI.

Giom. 11. vers. 23, wort gheseyt. Maer oock zy (de Joden) soose in de ongheloobicheyt niet en sullen ghebleven zyn/ sullen ingheente worden. Daerom ist gheloof de werklende oorzaake der verkiesinghe.

Antw. 1. Men allegeert een ghetuyghnis anders luydende soo in woorden als inde sin: in woorden/om dat d'Apostel niet en sept: Maer oock zy soose in d'ongheloobicheyt niet en sullen ghebleven zyn/ sullen ten ewighen leben vercozen zyn:inde sin/ want de verkiesinghe ten ewighen leven en sal niet ten langhen lesten gheschieden/ maer is gheschiet voor s'Werelts gront legginghe:maer Paulus spreect van'e gheen dat noch ghebeuren sal: sy sullen inghelyft werden.

2. Men strampelt inden gront/ want de plaatse handelende vande roepinghe totte kercke/ wort onwijslycken vande verkiesinghe verstaen. 3. Inghelyft te worden is hier even veel/ als een lidmaet werden des gheestelijken of verbooghen lichaems/ t'welck de kercke is/ende dat door de upterlycke roeppinge: gelijckerwijs d'Glyfdoms/ is de kercke of Gods volck.

Aldus zijn dan de ses plaetsen der Christuere cloeklijc beschermint, vvelcken de vveder partyen soeken te schendē: nu voorts sullen vvy etlijcke bevysredenen examinere, die zy om't voorghesien ghelooye te bevveren bybrenghen.

I

DE menschelycke verkiesinghe is van die dinghen/ die eenige uptuementhept voor anderen schijnen te hebben. Daerom is oock de Godlycke van die menschen gheweest/die om't gheloof voorres felijcker souden wesen dan d'ongheloobighen.

Antw. Men begaet een faute ghehaent Bewyss van ewenghelycke dinghen diet niet en zyn/want men neemt of Gods verkiesinghe ende der menschen even ghelyck ware/daerse opt allernieest onghelyck zy. Want voor eerst smensche verkiesinghe en verkiest gheen dingh/dan dat wat beters schijnt te hebben dan het ander:maer Gods verkiesinghe/om dat se upt louter genaden is/en vintse niet maer maectse die uptvercozen sullen woorden/ nae tghene gheseydt wort Joan. 15. 16.

Ghp

Ghp en hebt my niet upvertoren/ maer ich heb u upvercozen. 1. Johan. 4. 10. Daer in bestaat de liefde/niet dat wy Godt hebben ghelieft/maer dat hy ons heeft geliefst. Derhalven sept Augustinus recht teghens Julianum. God heeft niemand des weerdigh zynde upvercozen:maer heeft hem verkieende weerdigh ghemaect. Ten tweeden de menschen verkiesen nae een langhe voorgaende of ten minsten ghe-noechsme veraetslaginghe:maer Godt gheensins/ want Gode zijn alle zijn werken van eeuwichept bekent. Act. 15. 18. Ten derden. Menschen verkiesinghe can seplen: Godes nimmermeer: daerom volcht op ghene dichtwils berouw/maer dese is datse hem niet en can rouwen.

II

So Godt beter ontschuldicht wert/ als men sept/ dat hy die upvercozen heeft/welcken hy voorzag datse weerdigh of geloobich souden wesen:ende dat hy verworpen heeft/welcken hy voor heen hadde gheweten datse onweerdigh ende ongheloobigh souden zyn: so volght dattet voorghesien gheloove de oorsake der verkiesinge is. Maer het eerste is waer. Ergo oock het tweede.

Antw. Men neemt valscheelijck van te boxen op/ dattet noodigh is dat Godt ontschuldicht werde om dat hy wel sommighen upvercozen heeft/maer d'andere verworpen: daernae dat d'eene ontschuldinge beter is dan d'ander. Want God en behoeft gheen ontschuldinge/ hoe goet datse oock voor het vleesch zijn mach:want ofsal de aller almachtigste Schepper van doen hebben zijn selfs ontschuldinge te doen by de allercrankste creatuere? Alwaert schoon dat hy alle menschen hadde verworpen/ende niemand en hadde upvercozen: wie soude hem derren beschuldighen/ende voor wat liechterstoel? 2 De tweede propositie op d'eerste inghevoert is valsche: om datse Gode de eere der salichept beneemt/ende den mensche toeschrijft.

III

So als ons Godt inder tijdt salich maect: alsoo heeft hy ons oock van eeuwichept upvercozen. Maer hy maect ons doort gheloove salich. Daerom heeft hy ons oock om't gheloove upvercozen.

Antw. 1. Iek segh dattet niet en volght: om datter meer besloten wert/dan de voorgaende propositionen toelaten: overmidis het is een ander dingh door't geloove/een ander dingh om't gheloove:als door't gheloove worden wy wel gherichtweerdicht/maer niet ter saken van't gheloof/of om't geloof. 2. D'eerste propositie is niet goet doort Bewijg: oft volghde daert nieten volcht: want men neemt dattet volghende mettet voorgaende omgheset can werden. 'Tsoude omgheset comen werden soot dus gestelt was: Soo als ons Godt inder tijdt salich maect: alsoo heeft hy ons oock besloten van eeuwichept salich te maken. Maer nu en strecht het decreet der verkiesinghe soo wijt niet up: Want Godt maect ons salich inder tijdt / doort de Predicatie deg
Euau-

Euangeliums: Heest hy ons daerom oock uytvercozen door de Pre-dicatie des Euangeliums: Hy maect ons door de bedienaers des woorts saligh: heest hy ons daerom oock door de selve uytvercozen?

IV

So God voor heen gheweten heeft/ wat menschen dat daer souden gheloooven: so heest hyse dan om't voorgeweten gheooeve uytvercozen. Maer het eerste is waer: ghelyck Augustinus gheturgh Tract. 42. over Johaen op die woorden Joh. 8. Die uyt God is/ die hooft Gods woorden; alwaer Augustinus sept: God heest van te voren gheweten wie datter souden gheloooven. Daerom is ooc het tweede waerachtich. Antw. Ick ontken het ghevolgh vande aengheknoopte reden: want anders mochtmen van ghelycken wel vele d' alderongherijmste dinghen beslypten: By exempleloo God voor heen gheweten heest/dat Saul een langhman soude worden/ Ergo soo heest hy besloten hem Coning te verclarē om de langhept zyn der stature. Item: So Godt voor heen gheweten heeft/ wat menschen goede werken souden doen: Ergo hy heeft om de goede werken uytvercoze. Want de blote voorwetenhept/en is de oorsake der dinghen niet.

2. T'getupgnis Augustinus en baet den wederpartijen niet/ maer stoot veel eer om t'gheen zy daer niet voor hebben: Want Augustinus sept/hp onderschept de verdiensten niet/ of vint yet inde mensche: maar Christus heest voor heen gheweten/wat menschen souden gheloooven. Nae dese Predicatiestate heeft de Heere ghesproken/ ende niet dat hyse ghebonden heeft/welcken alreede uyt Godt waren.

V

Alle uytvercozenen/zyn in Christo uytvercozen. Sonder gheoofs aemmerkinghe is niemant in Christo. Ergo so en is niemant uytvercozen sonder gheoofs aemmerkinghe.

Antw. Voor eerst. Het beslypt is twijfelachtich/ want het can tweederley sin hebben/of dat wp tottet gheooeve uytvercozen zyn/ in welcken sin het waerachtich soude wesen/want wp so wel tottet epnde als totte middelen tottet epnde leydende uytvercozen zyn: of dat wp om't gheooef uytvercozen zyn/in welcken sin het vande wederpartyen phenomen wort/maer in dien sin ist valsich. Ten tweeden/zyn der vier terminen of afghedeelten in besen bedrieghlycke reden/ daerder maer dyne noeten zyn. 1. alle uytvercozenen. 2. in Christo vertoren te zyn. 3 sonder gheoofs aemmerkinghe. 4 te wesen in Christo. Tendertden/ alwaert schoon datmen dese propositie toeliet: Hy syn in Christo uytvercozen: soo fullender al evenwel. 4 termini of ghedeelten wesen om de ghelycknoeminghe vant woordelicke uytvercozen. Want in d'eerste propositie of sprueck des arguments beteekenet een die uytvercozen is/ dat is een substantie of mensche: int beslypt beteekenet soo veel als /is uytvercozen/uu weet elck mensch wel dattet geen een ding is als men sept een uytvercozen mensch of hy is uytvercozen/mits het eerste wist pemant aen/het ander wat hem is gheschiet/ ghelyck die ghene die te bewijst

Bewijseconst of Dialectike maer een luttel ghesmaect hebben wel weten.

VI

Augustinus maeckt het voorgesien geloove de oorsake der verkie- singhe/int boeck van de Prædestinatie der Heiligen. Int. 3. Capit. Due vervo (sept Augustinus) had ic myn reden-tavelinge ghebrachte/ dat ic seyde: Soo en heest dan God inde voortwetenschap niemants werken upvertoren/ welcken hy selve sal gheven: maer hebet gheloove inde voortwetenschap upvercoren/ soo dat hy dien mensche upvercoren heest/welcken hy van te voren heest gheweten dat hem soude ghe- looven.

Antw. Men begaet faute door't voortbrenghen van een getupgh- nisse dat niet autentiek of ontsanghbaer is. Ten eersten, om dat Augustinus dit selfde ghetupghnis wederroepen heest/ en dat selfs coets nae dese plaatse in't selfde boeck/ ja inde selfde text. Want terstant daer na volght de wederroepinghe: Iek had noch niet neerstich ghehoech gesocht noch ghevonden (sept Augustinus opt voorgaende) hoedanich de verkiezinghe der ghenade sp: noch en sond dat niet ghezeigt hebben/ hadde ic gheheten/ dattet gheloof selfs onder Godes gaven ghebon- den wert: want daer wort ghezeigt / Ick heb berinherticheyt vercre- ghen/ op dat ick gheloovigh soude wesen/ niet om dat ick gheloovigh was. Hy belijdt oock ronduyt dat hy dese selfde opinie ende inepninghe van't voorgesien gheloode als overblevelingen der Pelagiänscher beweringen/ wederroepen heest int eerste boeck der wederroepingen int 23. Capittel. Ten tweeden, om dat Augustinus selfs d' opinie van't voorgesien gheloove gantsch blijtelijken wederlept heeft in't eersts boeck vande Prædestinatie der Heilighen int 17. ende 19. Capittel. Derhalven blyft noch vast/ dat wp om't voorgesien geloove niet up- vertoren en zijn. Oock selfs en ist gheloof d'instrumentale oorsake der verkiezinghe niet/ghelykt wel is vande rechtveerdighmakinghe.

1. Want het geloove selfs is geheel een werk ofte vrucht der verkiezinghe. Act. 13. 48. En daer hebbender soo vele gheloost/ alsser ten eeuwighen leven gheordineert waren: maer nu en is de daedt ofte vrucht gheensins de werkende oorsaek 'tsp de voornaemste of in- strumentale/van zijn epghen oorsaek daer het door gheschiet of ghe- worden is.

11. Om dattet gheloof der menschen van eeuwicheyd niet en isz maer de werkende oorsaek der eeuwiger verkiezinghe moet van eeu- wicheyt wesen: want 'tis vreemt van alle waerheit/ dat de werken- de oorsaek van een dinck dat van eeuwicheyt is/ soude wesen een dinck dat eerst inder tijdt beginnen soude te wesen.

Ten derden, om dattet gheloof te sijner tijdt eerst volght de verkie- singhe:ghelyck d'Apostel Paulus van hemselfs sept. 1. Cor. 7. 25. Hy is barmherticheyt gheschiet om dat ick gheloovigh getrou soude zijn. Alsoo sept Justinus Martelaer in syn Tweespake met Tryphon de

C

Jude

Van Gods eeuwighe

Jode in de 202. syde van Comling Editie: nu oock alle andere dingen
die altemael van Moze gheordineert waren overrekenende: soude icks
tonnen betoonen/ dattet voorbeeldē merckteckenē en voorvercondin-
gen zyn van die dingen die Christo souden gebeuren ende overcomen/
ende van die ghene die van te vooren bekent waren op datse in hem
souden ghelooven. Soo oock Augustinus in zijn 7. stuck int eerste boet
van de Predestinatie der heiligen int 17. Capitel. Laet ons dan de roe-
pinge verstaen/ daer door zy upvercozen werden/ niet die upvercozen
worden om datse hebben gheloost/ maer die vercozen worden op datse
mochten ghelooven.

Ten vierden, om dattet met de verkiezinghe niet even alleens toe en
gaet als met de rechtveerdichmakinghe: want die salich sullen wordē
sijn al werkelijck ende dadelyck ten eeuwigen leven upvercozen/ ooc
eerste gelooven/gelyck als den Apostel Paulus/ gelyc Dionysius Are-
opagita/ghelyck Demaris/ gelyck anderen die allereerst in haer vol-
wassen ouderdom Christum gheleert hebben: maer niemand en werk
dadelyck gherechtveerdicht dan die dadelyck gheloost.

Ten derden so en sijn oock gheen verdiensten der goeder werken de
werckende oorsake der verkiezinghe.

1. Om dat Paulus dit ghetupcht. Rom. 9.11.12. Als de kinderen
noch niet ghebozen waren/ noch pet goedig of quaets hadden gedaen/
op dat Gods voornemen/ welch is na de verkiezinghe niet up de
werken/ maer up den roepende vast soude blyven. Ende Mozes.
Deuter. 9.4.5.6.

2. Om dat de verkiezinghe niet en is des menschen die loopt. Rom.
9.16. Dat is/ ten is smenschen cloekheit/ nochte neerstichept/ noch
poginghe niet toe te schryven.

3. Om dat de verkiezinghe up ghenade is als Paulus tuygt Rom.
11.5.6. Daerom oock te deser tijt isser een overblyssel gheworden nae
de onverdiende verkiezinghe. Indient nu door ghenade is/ so en ist niet
up werken: anders ghenade en soude nu gheen ghenade wesen.

4. Om dat de verdiensten der goeder werken niet en zyn van eeu-
wichept: en die toecomende en mogen niet wesen de werckende oorsake
van de verkiezinghe die van eeuwichept gheschiet is/ overmits dattet
onmoghelyck is/ dat de werckende oorsake later soude wesen dan zijn
daet ofte vycht. 2. Timoth. 1.9. Die ons salich gemaect heeft en ge-
roepen met een heiliche roepinghe: niet naer onse werken/ maer nae
zyn voornemen ende genade/ die ons wel ghegeven is in Christo Je-
su voor de tijden der eeuwicheeden.

5. Om dat God oock al voorhi en bekent ende berept heeft de goede
werken/ daer in de upvercozen souden wandelen ende treden [Ephe-
si. 1.4. Ghelyck hy ons in hem upvercozen heeft/ voor des werelts
Gondtslagh/ op dat wy heiliche ende onstraffelijck voor hem mochten
zyn in der liefde: So en zynse dan de werckende oorsake niet.] Ephesi.
2.10. Wy zyn sijn maectsel geschapen in Christo Jesu tot goede wer-
ken/

Prædestinatie.

19

ken/die Godt van te vooren bereydt heeft / dat wy daer in souden wan-

delen.

6. Want de goede wercken sijn de vrucht der verkiessinghe].

7. Want niemand mach het van Godt verdienen ghelyck Paulus tupt die Rom. 11. 35. Sept. Wie heeft hem eerst gegeven/ ende het sal hem vergoudene warden

8. Want soo de verdiensten der goeder wercken souden ghehouden worden voor de werckende oorsake der verkiessinghe / soo soudender vele onghelychheden uyt volghen.

Deerste de verkiessinghe en soude geen ghenade wesen; gelijc Paulus beslypt Rom. 11. 6. Ist uyt de wercken: so en ist nu geē genade; anders werck en is nu geen werck. Tweede/ wy souden hebben daer van wy mochten roemen. Derde/ God soude den mensche onderworpe warden. Vierde/ de verkiessinghe ende salicheit soude onseker wesen.

9. Want de Jesuiten selfs segghen/ dat wy niet om de voorghesien verdiensten vercozen sijn: ghelyck Bellarmin schryft in zijn derde deel int derde de generale Verschilstück in tweede boeck van de ghenade ende vrye wilkeure int. 9. Capittel ende eenighe volghenden.

Soo is dan de meyninghe van Ambrosius Catharnius ende anderen Papisten valsich/die daer willen beweeren dat de voorghesien verdiensten der goeder wercken souden wesen de werckende oorsake der verkiessinghe.

Die selfde nochtans poghen ter contrarien haer opinie te verdedigen uyt sommighe plaeften der schrifstuere.

I. Plaets.

Rom. 8. 29. Dien hy van te vooren/gheweten heeft/dien heeft hy ooe ghelyckvormich geprædestineert den beelde sijns Soons, uyt dese plaeften argumenterense aldus. Soo Godt die mensche geprädestineert heeft/ dien hy van te vooren wiste dat dooz verdiensten der wercken souden ghelyckvormich worden/ den beelde sijns Soons: Ergo so heeft hyse om de verdiensten der wercken gheprædestineert. Thorighe is waer als Paulus in de aengetrocken plaeften tupt. Daerom is doch het tweede waer.

Antw. Ten eersten, de tweede propositie of spreuke van de bewijfreden is valsich. Ten tweeden, om die te bewijzen begaetmen faute door aëfreckinge van een getuypchnis dat in een vreemde sin verdraept wort. Want Paulus en leert niet dat die ghene van Godt gheprædestineert sijn/dien hy van te vooren heeft gewetē dat dooz verdienste der wercken heelde van Gods Sone ghelyckvormich soudē wordē: maer leert/ dat God die ghene dien hy van te vooren heeft ghekent/ dat is/ besloten heeft dat hyse voor sijn kinderen sal houden / daer toe gheprædestineert heeft dat se soudē ghelyckvormich wſdē den beelde sijns Soons: maer waer inz in't crupce te verdragen dat haer opgelept is. Daerom de ghelyckvormichz metten beelde des Soons Gods ist oogmerc en eynde der Prædestinatie/maer niet de verdienstelijcke werckende oorsake.

C. 2.

Bellar-

Van Gods eeuwiche

[Wellarmius insghelycks lept dese spreuke Pauli rechte up. Dient hy vante vooren gheweten heeft door wetenschap van approbatie of bekenninghe voor de zynen/dien hy gheliest/ende ghewilt heeft/ dien heeft hy oock ghepredicte ghelyckformich te worden/ dat is/ op datse ghelyckformich souden worden den beelde zyns Soons. Want weten ende booz heen weten wort inde Schriftueren dickwils ghenoemt voor wetenschap daer door men pemandt approbeert of voor goed bekent/ als blijkt up de plaeise Rom. 11. God en heeft zyn volc niet verworpen/t welch hy vante vooren ghekent heeft. 2. Tim. 1. De Heere weet wie de zyne zyn. Matth. 5. Ich en kenne u niet. Psal. 1. God kent den wech der rechtverdighen. Iohann. 10. Ik ben de goede Herder ende kenne mijn Schapen.]

Wvlucht. Maer Paulus en sepe niet/ hy heeft se ghepredicte ghelyckformich worden/ maer heeft se ghelyckformich gepredicte: maer die woorden op datse souden werden ende zyn in den text niet.

Antw. Ich staet toe dat die woorden (op datse souden werden) in den text niet upghedrukt en zyn:maer datse nootsaekelijck daer by moeten verstaen worden. Want Paulus laet het selfstandich woordken (zijn of werden) in zijn brieven dickwils up. Voorts veel min zyn die woorden vanden Apostel daer by ghedaen/ die de wederpartijen daer by of coedoen/ als te weten/ dat die ghene ghepredicte gheweest/ die daer souden ghelyckformich wesen den beelde van de Sone Gods. Ten derden/ d'Apostolische spreuk wort verkeer/ als de ghelyckformichept vanden beelde des Soons Gods/ ghestelte wort inde verdiensten der wercken/ welcken d'Apostel stelt int cruyce te verdraghen/ghelycht up den text blijkt/ inden welcken d'Apostel vande ordere der verkiesinghe selfs bewijst/ dat al de verdrukkinghen der gheloovighen niet anders en zyn/ dan een middel daer dooz 3p Christo ghelyckformich worden. Derhalven en moet ons niet alte wee doen/of bitter ende swaer zyn/ verdrukt te werden/ ten 3p dat wy oock des Heeren verkiesinghe/dooz den welcken wy ten leven ghepredicte zyn/ onweerdelyck willen nemen/ ten 3p dattet ons beswaert het beelt van Gods Sone in ons te vertoonen/ dooz het welcke wy tot de Hemelsche heerlichept voorbereydet werden. De somme dan is/ dat die ghenadenrycke aenneminghe tot kinderen/ daer in onse salichept bestaet/ niet en can verschepden werden van dit tweede besluite/t welch ons het cruyce te draghen toegherghent heeft: om dat niemand een Erfghenaem der Hemelen mach wesen/die niet te vooren Gods Eenghebozen Sone ghelyckformich 3p gheweest.

11. Plaesc.

2. Tim. 2. 20. In een groot hups en zyn niet alleensche goude batzen/ ende silveren/maer oock houten ende aerden: ende sommighe welter seren/maer oock sommighe ter oneeren. Ist dat pemande dan hem selven sal gherenight hebben van desen/ die sal wesen een bat ter eerden/

ren/gheheylight/ende bequaem ten ghebrypcke des Heeren ende tot alle goede werken berept ghemaect. Hier uyt beslupten zp alsoo. So pemant hem van desen sal ghereynicht hebben/ sal een vat ter eeren zjn gheheylight ende bequaem ten ghebrypcke des Heeren: Daerom is de Prædestinatie gheschiet om de voorghesien verdiensten der werken: T'voorgaende is waer: als d'Apostel tupt. Daerom oock het ghevolgh. Antw. 1. In d'eerste propositie is een faute ghehaemt Wedroch van gheen oorsaek als oorsaek. Want de repninghe zjns selfs vande vupnissen der valscher leere/ als hymenei ende Phileti gheweest is: ende oock van andere onsupverheden/ wort geschtet de werckende oorsaake der verkiesinghe/daer zp't niet en is. Want Paulus leert alleen inde ghemelde spruecke/ waer uyt dat wort connen weten/welche menschen baten ter eeren zjn/ dat is upvercozen/ naemlijck uyt de ghesonde leere/ende heylight des levens/ nae de regel Christi: Nei haer vruchten sult ghyske kennen. Mits dat de repninghe dese twee dinghen begrijpt: een assonderinghe van de ketterg/ die soveel de waerheyt aengaet vant rechte doelwit missen ende sommiger gheloove verkeeren/welker ketteren woort als de hancker voortte: ende oock een upsupveringhe van de natuerlycke blecke. Ich seg dan toztelyck: Paulus en leert hier niet/welc de werckende oorsaake der verkiesinghe sp:maer slechts/ weleki toch het rechte ende zeker hentecken der verkiesinghe sp/ naemlijck soo pemant hemselfen repn ende supver sal verwaert hebben van de bewlekingen der leere ende deg levens. Hy houden aen segghende:maer Paulus sept: Hy sal een vat ter eeren zjn. Ergo de Prædestinatie hangt aen de voorghesien verdiensten. Antw. Men moet hem hoeden voor de ghelycknoeminghe die int woordeken (sal zjn) is/ 'welck hier niet en beteeket/ (sal worden)/ maer sal hem bewijzen te wesen/ sal bekent worden ten vat ter eeren te wesen. [Bellarmine antwoort op dese teghenwerpinghe te degen/ soo ghy twee dinghen uptneemt. Het ene is/ dat hy sept dat de menschen dooz haer epghen doen baten ter eeren werden: het ander is/dat ons God rechtveerdich maeckt/doch alsoo dat de hyske wil-kieur sijn loopt daer onder hebbe eude Gods ghenade niet hem wercke.

III. Plaese.

Apocal. 3. 11. Houde datstu hebst/ op dat niemāt dijn Croon en ne-me. Hier uyt sluytense alsoo: So de Croone can verlozen werden dooz quade werken/ soo en heeft Godt niemandt totte Croone ghepredestincert/ban uyt de voorghesiene goede werken. Dat eerste is waer. Daerom oock dit. Antw. 1. De voorstanders van de voorwetenschap der verdiensten worden bedroghen dooz de ghelycknoeminghe vande name Croone. Want Christus speert in de bygebrachte plaatse van de Croone des kerckendiensts/ende niet van de Croone der eeuwighe glorie. Want hy vermaent den Bisshop van de kercke in Philadelphia tot stantwaerticheyt inden dienst/ op dat niet soo hy verflauwt.

Van Gods eeuwighe

wet/ende sijn ampt niet en doet/een ander in sijn plaetse gestellet wort
de. Derhalven ist voortghebrachte ghetupgnis blyten propost.

Ten tweeden, soo is de tweede propositie alleenlyc waer vande croone
des kerckendiensts/maer niet van de Croone der Hemelscher glo-
rie. Vele connen de croone des kerckendiensts of Bisdoms verliesen/
datter nochtans gheen veranderinghe en comt in Godts verkiesinghe
ten eeuwighen leven: doch niemandt en mach de Croone der Hemel-
scher heerlyckeit verliesen.

Ten derden, de propositie en hangt niet aan malcander. Want die
haer ghevolg ende volght niet up tot het voorgaende dat sp stellen. Wat
wat segghen is dat? Om dat de quade werken sijn de oorsake om de
croone te verliesen van een Bisshopps ampt; sullen daerom eben die
goede werken de oorsake wesen vande verkiesinghe totte Croone der
hemelscher glorie? Soo volght dan dat dese teghenwerpinghe gheen
middel en heeft om te besluyten. [Bellarmine andtwoordt en past
doek niet. Hy sept up Thomas van Aquinum int 1. deel, quaest. 23. art.
6. ad. 1. Dat de Crone der glozien niet dubbelt recht can verschuldighe
wesen/erst doort recht der Predicatiarie/voorts doort recht der ver-
diensten/ende al hoewel ghelycke verschuldigheit is doort eerste rechte
niet simpelijck ende soude moghen verlozen werden/nochtans gelijc-
ke doort tweede recht verschuldigheit is/datse alsoo can verlozen wer-
den. Maer wyl segghen dat de Croone der glozien/ aen niemandt ver-
schuldigheit of verdient is/maer door Gods onverdiende gave verleent
wort/aen wien datse oock ghegeven wort. Daerom en is zy oock aen
niemandt niet eenigh titel of recht verschuldigheit.

IV. Plaetse.

Matth. 25. 15. Verdeelt de Heere aen een peghelyck de talentponden
nae elcx epghen cracht ofte deught. Dus makense dan haer bewijs:
So Godt aen een peghelyck sijn ponden verdeelt en dat nae hare ep-
ghen cracht of deught: Soo doet hyt om de voorghesiene verdiensten
der werken/of om de voorghesiene bereydinghe ende schickinghe der
nature. Voorgaende is waer/up de plaetse Matthei. Daerom oock
datter up volgh.

Antw. Matthei plaetse is door qualijck over te setten bedoyben.
Want daer de ghemeene oversettinghe heeft. Na haer epghen cracht/
daer voor is inden Griekschen text kata teen idian dunamis; behoort
daerom overgeset te werden. Nae epghener of elcx vermogen. Want
het Grieksche woordcken dunamis, dat wyl vermoghen hebben o-
vergeset/en heeft gheen twyselachticheit.

2. De eerste propositie en heeft gheenghevolgh. Want het en volgt
niet/soo God aen een peghelyck sijn ponden verdeelt nae dat elcx ver-
mach/ dat hy daerom peinant teneeuwighen leven upvercozen heeft
om de verdiensten die God voorschach. Want de verdeelinghe der pon-
den/en is niet evenveel als de verkiesinghe ten eeuwighen leven: maec
het is

het is dat God die gaven/die hy gheeft/aen een peghelyck bestaat nae dat hy hen beroopt/om Christi rycke te verbreeden/ende sulcke gaven worden oock den verwoppenen wel gegeven. Want die knecht die het eene pont betrout was/is een afbeeldinghe of voorschryft eenes verwoppenen menschs:want hy sal inde uiterste duysternissen ghe-woppen worden/dat is/hy sal uyt Gods rycke/ t'welck het ryck des lichts is/uptghesloten worden. Ten derden/ datter by ghedaen wort (nae epghen vermoogen) daer niet en wort niet getoont de werckende oorsake vanne vande vdeelinge der gaven/maer een hygevochde mate/dat de sin zy: Hy heeft een peghelyck d'een mind d'ander meer gaven toe betrouwet/nae dat hy een peghelyck selfs vermoogen heeft ghegeven/dat is/bevarentheyt/voorschichticheyt ende goede gheschicktheyt om zijn beroep waer te nemen ende te bedienen. Want voortsoo veel God een peghelyck met vermoogen ende bevarentheyt om wel te handelen ende werken toegherust heeft/so leeft hy hen oock een ampt op/of meerder of minder. D'een betrouwet hy bysponden/ d'ander tweee/d'ander een/dat is/ d'een verleent hy meer gaven d'ander min/nae dat hy hem niet macht vereieret heeft om die gaven wel te ghebruycken/ende profytelijken aen te legghen. Daerom sooen is oock dat vermoogen gheen ghenoeghsame dispositie of bereydinghe/ weleken peinant van natueren heeft/maer is een ghenade peghelycken van God ghegheven/op dat hy het pont dat hem toebetrout is wel soude connen ghebruycken. Ten vierden/ stoot dese plaatse der wederpartijen opinie omverre. Want so God zijn gaven om de verdiensten niet en verdeelt/als blijkt uyt t'gheen dat ter stont gheseyt is: soo heest hy ons dan veel min uytvercozen ten eeuwighen leven om de verdiensten.

v. Plaetse.

Matth. 20.8. Koepst de arbeiders/ende betaelt hen den loon. Hier uyt argumenterense aldus. Sooit eeuwighe leven loon is: Soo zijn dan die daer toe vercozen zyn/om de verdiensten vercozen. Nieden is/ want den loon wort om de verdiensten ghegheven. Het eerste is waer. Daerom oock het tweede.

Antw. 1. D'eerste Propositie heest ghebrek dooy de ghelycknoeminghe vant woordeken(loon). Eghentlycken is loon wel een schuldige vergeldinghe des verdiensts: maer in sulcke beteekenis ende wort het eeuwigh leven gheen loon gheheten/ maer oneghentlyck/ want eyghentlyck ist een gave als Paulus rupeht. Rom. 6. 23. oock om dattet gheen besoldinghe der knechten is/ maer een erfenis der kinderen: Want deg diensi maeght sone en sal gheen erfgenaem zyn/ maer der vyven sone. Gal. 4. 30. Waer uyt dat volght/ dat de deelen vande propositie niet aen malcander en hanghen. 11. Dese plaatse selfs stoot de verdiensten der werken omverre. Want op dat wy niet meynen en souden dattet loon/ welck ons de Heere belooft/ daer toe strecht als of wij verdienenden/soo heest hy een ghelyckenissoe voorghestelt/

ghestelt/ sinden welcken hy hem selfs by een hysvader vergelykt/ die al die ghene die hem ghemoeeden henen saut om in sijn wijnberch te arbeyden/sommighen wel op de eerste ure vanden daghe / anderen ter tweeder/ anderen ter derder/maer sommighen oock ter elster ure: sabonts heeft hyse alle van ghelycken gheloont/ende dat niet/ om dat verman wat hadde verdient/maer om dat hy sooo heeft ghewist. Die heeft Ambrosius wytloopich verclaert in sijn eerste boeck van de roepinghe der Heydenden int. 3. Cap. De Heere(scht hy) heeft met dese regel deser verghelyckinge de verschepdenheyt der veelwoudiger roepinghe/ die tot een genade behoort/ willen bewijzen; alwaer sonder twijfel die ghene/die ter elfster ure in den wijnberch inghelaeten waren ende wonden die ghelyck ghemaeckt die de heele dach ghearbept hadden / ons de conditie van sulcke menschen voor ooghen stellen/ Welcken Godts overgrootte goedtheyt / om duptneimenheypdt zynner ghenade te bewijzen/ als de dach nu ten epnde is ende 't leven besloten wert/ alsnoch begavet heeft: niet aen den aer heyt verdiend't loon betalende/ maer uftstortende den rycckdom zynner goedicheyt op die ghene/welcken hy sonder werken uftvercozen heeft: op dat oock die ghene die dooz veel arbepts gesweet hebben/en niet meer als de laetsste ontfanghen/mochten verstaen dat zp de gabe der ghenade/ ende niet het loon der werken hebben ontfanghen.

vi Plaetse

Matth. 25.34. Besit het rycke dat ultieden bereydt is van dat swelts Fundament gelept is. Want ick heb ghehonghert ende ghy hebt my te eten ghegeven/etc. Daer uft besluptenre also. Soo Gods rycke om de goede werken wort beseten: soo is oock de verkiessinghe om de goede werken gheschiedt. 't Eerste is waer. Ergo oock het tweede. Antw. 1. De tweede propositie of deel des arguments is valsche. 2. Int bewijzen van dien seyldmen dooz aentreckinghe van een bremt getuighenis. Want Christus en seydt niet: Besit het rycke om u.l. verdiensten. Noch uft Christi woorden en can dese sin niet getrocken werden: want anders en soude Christi reden niet bestaen: want soo Gods rycke om de verdiensten ghegeven wordt: soo en wort het dan niet den ghesegghenden des Vaders ghegeven. Maer Christus noemende haer de ghesegghenden des Vaders/ vermaent dat haer salicheyd uft Gods onverdiende gunste voorts ghecomen zp. Soo warden dan de gheloobighen salich/om dat Godt de Vader haer ghesegghent heeft/ dat is/met zijn onverdiende gunst ende liefde sinheit heest. Daer be-nevens so Gods rycke om verdiensten ghegeven wordt/soo en ist dan gheen erfenis. Maer Gods rycke is een erfenis/ om dat de Heere uftdruckelijck seyt/kleronomie faire, dat is/beerbetende besittet. Soo't nu een erfenis is/so comet tot ons om dat wy Gods kinderen zyn/ soeker niet van natueren/niet dooz verdiensten/ maer dooz een onverdiende aememinghe tot kinderen.

Hier op seggense weder, i Maer Christus die rekent en verhaelt de wer-

wercken/dien hy mette hemelsche vergeldinge recompendeert. Daerom zijn de wercken verdiensten of oorsaken der salicheyt.

Antw. Hier is bedroch datmen voor oorsaeck stelt welck gheen oorsaeck is. Christus verhaelt de wercken niet als oorsaecke der verkiezinghe of der salicheyt/maer als tijghissen ende seer seckere teekenen vande ware Erfghenairien des Hemels. Want Christus die poort ende vermaent om wel ende oprechtelyck te leven ende handelen/ende beloost wel die wel wercken ende arbeiden het eeuwighe leven/maer niet om de wercken.

Hier op segghense ten tweeden. Christus de wercken verhalende gebruyct het woordeken gat. Vant c'wele oorsake aenwijst: Daerom leert hy dat de wercken de oorsake zijn dat wop't Coninclyck der hemelen comen te besitten. Antw. c'woordeken gat dat ig / want en beteyckent altijt gheen oorsaeck/ maer int ghemeen wijset aen tgevolch of bewijs / dat niet altijdt van oorsaeck ghenomen wort/maer seer dichtwylg van andere plaelsen/als Rom. 3. 22. Gods gherichticheyt is openbaer gheworden dooz tgheloove Jesu Christi/ tot allen ende over allen die ghelooven:want daer en is geen onderschept: want zp hebben alle ghesondicheyt ende ontberen de eerlickheyt Gods. Seker de zonde en is de oorsake niet vande rechtveerdicheyt des gheloofs/ maer alleenlyck een voorgaende bpghevocht dinck/ allen menschen aenlebende. Alsoo: Dit is de rechte moeder vant kint: om datse niet 1. Reg. 36
wilt dactet kint in 2 stukken ghedeelt werde: De wegheringhe vant 26,
kint in 2. stukken te delen/ en maecte de Moeder niet/ maer alleenlyc
ist een sekere hentecken toonende wie de rechte Moeder zp.

VII. Plaetsc.

Act. 10. 34. 35. Petrus zijn mond open ghedaen hebbende/ heeft gheseyt: Nu bevinde ick in der waerheyt dat Godt gheen aensiender der personen is/maer in allen volcke is hem peghelyck aenghenaem/ die hem breeft ende gherichticheyt werkt: Hier uyt makense sulc bewijs: So God op de persoon niet en siet/ so heeft hyse dan om de verdiensten der wercken uytvercozen: Geden/ want hy is geen aensiender der personen/die peghelyck gheest dat hy verdient/ tzp betooninghen/ tzp straffen. Wooyste deel is waerachich/ als blijkt uyt d'aenghetoogen spruecke/met welcken stemt Pauli spruecke Rom. 2. 11. By Godt is gheen aensiender der personen. Ende daerom is twolghende oock waerachich.

Antw. 1. Datter aenghenoch is en volgt niet. 2. tbewijs en bewijst niet. Ten eersten om dattet wort Gheen aensiender der personen twijfelachtigh is/ want van de mensch wort het anders verstaen als van Godt. Want een liechter wort gheen aensiender der personen geheeten/die in kennisse van saken te nemen den rycke ende bloetverwant niet gunstigher is/als een arme ende weemde/ ende die vonnis geest nae dat de weten voorschrijven/ elck gevende dat hy verdient ende de wetten ghebieden/ tzp belooninghen of straffen. Maer Gode wort

D

Van Gods eeuwighe

Wort hier van Petro in een ander verstant Geen-aensiender der personen geseyt / niet dat hy enighe belooninghe gheft diese verdienst heeft: want gheen mensche verdient van Godt enighe belooninghe/ doch en is Godt aen geen wetten verbonden / gelijkt als de menschen: maer om dat hy int aennemen der menschen/ gheen onderschept heeft van natie: alsoo dat de sin is: Dat de voorhuyt niet belettet/dat Godt in een Hebdensch mensche die ghorechtichept niet voor aenghenaein en soude houden ende voor goet kennen. Rom. 2. 11. Wort Godt gheen-aensiender der personen geseyt/om dat hy alle sondaers die sick nies en bekeeren straffet is Joden ofte Hebdenen sonder onderschepdt te maken tuschen volc ende voleke. ten tweeden, isser Bedroch datmen voor oorsaech neemt/ t'gheen gheen oorsaech en is. Want ulti Geen-aenneminghe der personen en volght de verkiessinghe niet om de werken of verdiensten/ maer liever een onverdiende verkiessinghe: want Godt en hee st gheen verdiensten in de menschen voor heen ghesien/die doch niet toecommende waren. 3. Men doet verlozen moepte int tweede deel te bewysen/twelck niemande ontkent. Ut de selfde plaatse brenghense noch in. Dat de Verkiessinghe gheschiet is om de verdiensten/ ghetupghen dese naevolghende woorden Petri: Maer in allen volcke is Godt yghelyck aenghenaein die hem vreest ende ghorechtichept werkt. Hier ulti beslypten sy alsoo: 1. Soo in allen volcke yghelyck Godt aenghenaein is die hem vreest ende ghorechtichept werkt: soo is dan de beneerstinghe ter godsalichept ende ghorechtichept oorsake der verkiessinghe. 2. Het eerste is waer. 3. Daerom oock het tweede.

Antw. Int eerste deel ofte propositie begaetmen Faute als oft volghde daer het niet en volght pag. 28. ende dat om de twijfelachtichept van de middel bepalinghe haers arguments.

Want d'Aenneminghe des menschen voor Godt is tweederleyp/ d'eerste/waer door hyse om niet gheroepen door onverdiende goedichept tot sijn gheselschap aemeems/ midts datter in onse natuere niets en is/twelck Godt behagen soude moghen:d'anderde/ waer door hy ons dien hy wederhebaert heeft/ oock met sijn gaven omhelsct/ ende 'veelt sijns Soons t'welck hy weder in ons bekennet/ sijn goede gunst bewijset. Int voorgaende deel der eerster propositie ende Petris spreuke wort de tweede beteekenisse verstaen: maer wy hebbent verschil vande eerste beteekenisse. Soo staet dan noch onbeweethlyck/ dat de voorghesiene verdiensten niet en zijn de werkende oorsaekke vande eeuwighe verkiessinghe. Alsoo is nu de derde valsche werkende oorsaekke vande verkiessinghe wech ende te niet ghedaen/volght de vierde.

Ten vierden, soo en is oock de weerdichept noch van geslachte/noch van eenich ander voordeel de oorsaake niet/ die God beweeght om ons te verkiesen: welck ulti de volghende redens blijkt.

1. Doode Schrifture nergens leert dat onse weerdichept de werkende oorsaake is van de verkiessinge/ en dat ulti geen plaatse der schrifte dooz een goet ghevolg sulcx magh besloten worden: dan en is syt niet.

2. Woord

Prædestinatie.

27

'Tvoor gaende sg huyten alle twijfel. Daerom oock 't ghevolch. 2. De werckende oorsake der verkiesinghe moet van eeuwigheyt wesen: om dat de verkiesinghe van eeuwigheyt gheschiedt is. Maer 'smenschen weypredichept is niet van eeuwigheyt. Daerom en is 'smenschen weypredichept de werckende oorsaeck der verkiesinghe niet etc. 3. Doo geenen mensch namelijcke weerdichept en heeft/so en is die niet in de werckende oorsaeck der verkiesinghe. 't Voor gaende is warachtich: want sy zyn alle evenghelyck / ende van naturen onweerdich: Alle hebbense gesondicht ende derven de eerlijckept Gods seyt Paulus, Rom. 3. 23. Die selve Apostel belijdt van hem ende andere Joden. Ephes. 2.3. Wy waren van naturen kinderen des toornis/ghelyck oock de anderen. Ergo is oock 't volghende warachtich. 4. So noch Abraham noch sijn naconelinghen om eenighe weerdighz ende voortreffelijcke hept voorz andere volcken uytvercozen zyn/soo en is weerdichept de werckende oorsake der verkiesinge niet. 't Eerste is seker. Want Abraham was een Afgodendienaar/ als hy van God geroepen werde:ende Moses seyt tot zyn naconelinghen. Deut. 7. vers. 7. De Heere en is daerom niet met meerder liefde tot u gheneghen/noch en heeft u daerom niet vercozen om dat ghy meerder waert dan alle andere volcken: want ghy waert het luttelste aller volcken. Daerom is oock het tweede seker.

5. Soo de Verkiesinghe niet erffelijc is/noch dooy generatie voortghebrept wert van de ouders op de kinderen: so en is de weerdichept van ghesslach of eerstgeboorte de werckende oorsake niet van de Verkiesinghe. 't Eerste deel van dese vernochte reden is vast / Want niec alle/die uptoen Vader Israel zyn: noch die 't zaet Abrahams zyn/zyn alle kinderen/ghelyck d'Apostel seyt. Rom. 9.6.7. Daerom is ooc het tweede deel vant vernochte vast.

6. Soo Godt ons heeft beguaem gemaect om deel onder de Heilighen int licht t' ontfanghen:soo en is onse weerdichept de werckende oorsake der verkiesinghe niet:maer het eerste staet Colos. 1.12. Daerom oock het tweede.

D'eerste Propositie bewijs sick. Op dat onse weerdichept mochte ghestelt worden tot een oorsake der verkiesinghe/ soo ist noodich dat wyse van naturen hebben:maer wy hebbense niet van naturen/maer tis Gods gabe. Want Godt en heeftse niet weerdich ghebonden dien hy soude verkiesen: maer heeftse verkiesende weerdigh ghemaeckt/ dien hy uyt de macht der dupsternissen soude verlossen ende oversetten int ryck sijns gheliefden Soons. Daerom en is sp de verdienstelycke oorsake der verkiesinghe niet.

7. Ja soo niemandt totten dienst der Kerken vercoze is of vercoze wert van God om weerdichept/beel min dan totten eeuwighen leven. Tvoorste is huyten alle twijfel waer/ want d'Apostel belijdt het van hemselfs/Cor. 15. 9. Want ic ben d'aller minste onder d'Apostelen/ die niet weerdichenben een Apostel gheheeten te worden / om dat ick de

V 2

Ghe-

Ghemeynte Godts ver volgt hebbe/maer door Godts ghenade bent se dat ik ben. Nu machmen hier upp van minder tot meerder beslupten. Ergo veel min is pemant van God upp vercozen om weerdicheyt ten eeuwighen leven. 8. Soo God met voorbedachten rade gheen acht gehadt heeft op de eerste gheboorte/dooy welchers recht d'een meerder is als d'ander; loo en heeft hy neimande om weerdicheydt der eerstgheboorte upp vercozen. Het erste is seker. Want gheen behaghen hebbende in Cain heeft hy Abels offerhande hem wel laten ghevallen: Ismael verstotende heeft hy zijn sin op Isaack ghestelt: Esau verwerpende heeft hy Jacob aenghenomen: coetelijck den jongsten heeft hy toeghelept dat hy den ousten ghewepghert heeft. Daerom is oock het tweede seker. 9. Soo pemant om weerdicheydt des gheslachts of van eenich ander ding upp vercozen hadde gheweest/ so soude hy hem van's vleesch by God moghen beroemen. Maer niemand van alle menschen en nach hem by God van't vleysche roemen. Soo beslupten wþ dan/ dat de weerdicheydt des gheslachts of van eenich ander voordeel gheen verckende oorsake is van de verkiezinghe. Maer hier teghens schijnt te stryden de Schrifstueryplaets/die daer staet. Apocal. 3.4. Ghy hebt nochtans wepnich namen oock te Hardis/ die haer cleederen niet beklekt en hebben ende daerom sullen zþ met my wandelen in witte cleederen: want zþ't weerdich zijn/hier upp wert aldus besloten. Soo daer eenighe met Christo sullen wandelen in witte cleeren/ om dat zþ weerdich zijn: so zijn die dan om haer weerdicheydt upp vertoren. Het eerste is waer/ als blijkt up te aengetrocken plaatse. Daerom is ooc het tweede waer. Antw. 1. Men moet hem wachten voor bedroch up te ghelycknoeminge des woordekens weerdich. Want inde plaets Apocalipsi wordense Weerdich gheheeten/ die upp genaden beguaem ghemaeckt zijn/ om dat sel in Christo ghericht veerdicht zijn gheweest/ welck zþ nietter daet selfs hebben bewesen: want hy rechtveerdich is die rechtveerdichz doet/ doch also gelijc de boom vrucht voort bringt. Maer inde eerste propositie worden weerdiche die ghene ghesepdt die door een natuerlycke voorzettelijckeheid anderen te boven gaen/ waer door God beweghet zþ om de verkiezinghe te maken. 2. De deelen van d'eerste propositie en zijn niet een een gheknocht. Want t' voorste deel spreekt van een weerdicheydt ende beguamicheydt om t' witte kleet te ghenieten/ dat is/ supverheyp van alle blecke ende een blinkeende heerlicheyt of volle verheerlychinghe ende wedergeboorte: ende t' ghene volccht upp de oorsake der verkiezinghe ten eeuwighen leven. Nu isset de verheerlychinghe of wedergeboorte wat anders/ ende de verkiezinghe ten eeuwighen leven wat anders. Maer de weerdicheydt of oorsake om dat witte kleet te vererghen/ dat is/ de vervullinghe der heylighmakinghe/ is de rechtveerdichmakinghe: want die Godt gherichtveerdicht heeft/ die heeft hy verheerlyckt. 3. Meer worter upp besloten/ als 'voergaende deel hiden of toelaten can. Want t' voorhaende is onbepaelt: om dat zþt weerdich zijn: sonder enige bepalinghe te maken.

Ien dat zyt weyrdich zijn upt haer selfs of van weghen haer natuere.
Maer 't volghende deel is bepaelt/want het handelt van de natuerlyc-
ke weyrdicheit der upvercozenen. Nu de upvercozenē zyn't weyrdich
doch niet van natuuren/waer nae sy kinderen des toorns zyn: maer
upt Gods ghenade. Daerom is die weyrdicheit/niet de oorsake der
verkiesinghe/maer de vrucht.

Alsoo is de vierde valsche vverckende oorsake der Verkie-
singhe van de selve vvechghenomen: volght de vijfde.

TEn vijfsten/ooc en is Christo verdienste de werckende oorsake der
verkiesinge niet. Op dat dit niemant ten erchstē neme/ so moet menē
weten: dat nu niet gehandelt werdt van de verdienstelijcke oorsake der
salicheit/ welcken wy van gantscher herten behyden te wesen de ver-
dienste Christi: jae oock Christi verdienste alleene. Maer dat de vrughe
is van de oorsake der eeuwigher verkiesinghe/ welche eeuwige verkies-
inghe de salicheit selve niet en is / maer de eerstvoorgaende oorsake
der salicheit. Dit te vooren ghewaerschuwt hebbende / segghen wy/
dat Christi verdienste niet en is de werckende oorsake der eeuwigher
verkiesinghe: ghelyck't blijcht upto volghende bewijfredenen. 1. De
werckende oorsake der eeuwigher verkiesinghe moet van eeuwicheit
hebbē geweest. Christi verdienste is niet van eeuwicheit geweest. Daerom
en is zp de werckende oorsake der eeuwiger verkiesinghe niet. 2. Is
Christus voor so veel hy middelaer is/ van eeuwicheit upto vercozen ge-
weest: soo is sijn verdienste de werckende oorsake der verkiesinge niet.

't Voorgaende is waer upto. 1. Pet. 1.19. ende 20. Daerom oock
datter op volgt. 3. De vrucht der eeuwiger verkiesinge en is sijn were-
kende oorsake niet. Christi verdienste is een vrucht der eeuwigher ver-
kiesinge: daerom en is de werckende oorsake van die niet. Want God
en heeft ons daerō niet uptoertoren/ om dat Christus voor ons sterbe
soude: maer ter contrarie daerō is Christus voor ons ghestorven/ om
dat ons God in hem uptoertoren hadde. Dese leere wort van ons we-
derpartyen mette volghende teghenwoordinghen bestreden. 1. Sijn
wy in Christo uptoertoren. Ergo om Christi verdienste. 't Voor-
gaende is waer/want het staet. Eph. 1.4. Daerom ooc het volgende.

Antw. De aengenochte reden mist door een quade uytlegginghe:
Want in Pauli plaetsse aengetrocken upto/Ephes. 1.4. In Christo/en
is niet even veel/ als om de verdienste Christi. Maer hy heeft ons in
Christo uptoertoren als ledēn in haren hoofde. Daerom en tot Paulus
mit dese woorden niet d' oorsake om welcken wy uptoertoren sijn:
maer t'middel of de gront in den welcken wy uptoertoren zyn: Chri-
stus dan ist middel/ in't welcke wy uptoertoren sijn / in't welcke wy t'sa-
mengevocht ende vereernicht zyn met God die verkieser: hy ist hoofd/
in welcken de verkiesinghe der ledēn is bevesticht. En aldus wert de
orden der verkiesinghe ghewezen: eerst ist hoofd uptoertoren/ daernas
de ledēn in dat hoofd. Nademael de Hemelsche Vader int gantsche saet

Adam nlets weerdich der verkiessinghe vant/ heest hy de oogen op
zynen Christum ghekeert/op dat hy die als ledien uyt sijn lichaem soude
verkiessen/ die hy tot lievens deelachtichept soude aemmen: Der
halven sijn wy in Christo uytvercozen/ om dat wy t'onbequaem ware
soo grooten uptnementhope t'ontfanghen in onsselven.

11. Gelijc wy in der tyt gerechtveerdicht werden; alsoo sijn wy ooc
voor swerelts grondlegginghe uytvercozen. Maer in der tyt worden
wy om Christi verdiensten gherechtveerdicht. Ergo/etc.
Antw. D'eerste propositie laet sulcken ghevolgh niet toe. Want hee
beslupt der verkiessinghe comt niet over een met de rechtveerdichma-
kinghe/ maer het beslupt der rechtveerdichmakinghe. Daerom soud
dit bewijs recht beslupten/ soo moestet aldus ghemaecht wesen: Ghe-
lyck wy in der tydt gerichtveerdicht worden; alsoo heest Godt oock
besloten voor de gronstlach des werelts/ dat hy ons soude rechtveer-
dich maken. Maer wy worden om Christi verdienste gerechtveerdige.
Daerom heest Godt oock voor swerelts grondlegginghe besloten ons
om Christi verdienste te rechtveerdigen. Welck wy int gheheel seer
gheerne toelaten: want daer van en hebben wy hier gheen verschil.

111. In den welcken wy hebben de verlossinge ende vergevinge der
zonden/en in den welcken wy tot deelghenoten opghenomen zyn/ in
den selfden zyn wy uytvercozen. Maer om Christi wille metten geloo-
ve aen ghenomen hebben wy de verlossinge etc. Daerom zyn wy om
den selfden uytvercozen. Antw. 1. Men beslupt wat anders/ alsser up
de eerste propositie can besloten werden. Want daer volcht alleenlyck
dit up: daerom zyn wy in Christo uytvercozen welck wy bekennen
in de sin die boven verclaert is/ want Paulus leert het selfde rotten
Ephesien. 2. Oock synder 4 termini of ghedeelten. 1. In den welcken
wy de verlossinge heyben/etc. 2. In Christo uytvercozen sijn. 3. Om
Christi wille de verlossinge hebben etc. 4. Om Christi wille uytverco-
ren zyn. Ende daerom ende deughet niet.

1v. So de verkiessinge is ge schiet sonder aen te sien Christum dooz't
gheloove aenghenomen: soo isse dan oock gheschiet sonder aenschouw
te nemen op de weldaden die van Christo voor vloeden/ als daer zyn
de verlossinge ende verghevinghe der zonden. 2. Nu en is de verki-
essinghe niet geschiet sonder aenschouw derselver weldaden. 3. Daerom
is de verkiessinghe niet sonder Christo gheschiet. Bewijs der tweeder
propositie. Soo de verkiessinghe is gheschiet sonder aenschouw der ver-
lossinge ende verghevinghe der sonden: soo worden wy van oock sa-
lich sonder de verlossinge ende verghevinghe der zonden. Maer die
laetste is niet waer/ want het Godloos ende onmogelyck is. Daer-
om oock niet dat eerste. Antw. 1. 't Slupt van de booznaemste slupt-
reden recht verstaen synde wert toe ghelaten. Want soo de verkiessinghe
in Christo is geschiet/ als Paulus sept: so en isse niet sonder Christo ge-
schiet. Maer so dooz die sluptreden betekent wort/ dat de verkiessinge
niet anders dan om Christi verdienste geschiet is/ soo wortse ontkent.

2. Asser

2. Isser bedroch van ghelycknoeminge eender reden in de wÿse van spraken/sonder aenschouw van Christo. Want een selfde saeck of dinc mach hebben verschede ende veelvoudigh aensien of aenschouw/nae de verschedenheyt ende veelvoudigh heyt der bewijssreden ende onderlinghe ghevallen die daer oploopen. 3 Het luyt nieu ende vremt / so de verkiezinghe is ghschiedt sonder Christum aen te schouwen dooz den gheloobe aenghenomen. Want ten eersten wort daer dooz te kenen gegeven dat God als hy de verkiezinghe maeckte/Christum dooz't gelooche aengheghezen heeft/wat isser ongheschitter? Daer benevens al wordet schoon van de menschen verstaen/so souder upp volgen/dat se Christum eerder doorz't gheloof hebben aengenomen/als zp uppvercozen zyn/wat cander ongherynders zyn?

Doo mostmen dan segghen; Soo de verkiezinghe om Christi wille geschiet is/den welcken de menschen doozt gelooche souden aennemen. 4. Wederom isser twijfelachtigheyt int gevolgh der eerster pppositie lypdēde aldus/daero ooc sonder aenschou der weldaden die van Christo bonitcomen. Want de sin can tweederley wesen/of dat wy niet uppvercozen en zyn om de verlossinge ende vergivinghe der sondē deelachtigh te werden; of dat wy niet uppvercozen en zyn om de verlossinge ende vergivinghe der zonden.

Tghewolg in d'eerste sin ghenomen/en volgt niet uppert voorzaende: in de tweede sin ghenomen soo volghet/alsof voorzaende aldus ghenomen wordt; Soo de verkiezinghe is gheschiet niet om Christi verdienste. Doch bepde deelen van dese verknochte reden is bedrieghlyck om de twijfelachticheyt.

5. De selfde twijfelachticheyt van spraken is ooc in de tweede propositie: want die can oock tweesins verstaen worden: of dat de verkiezinghe is gheschiet totten eynde/dat wy Christi weldaden souden deelachtich worden/'welck wy van selfs toelaten: of dat de verkiezinghe is om die weldaden/als een aendryvende oorsake/ende wie isser gesont van verstande die dat sal toelaten? 6. In de bewijsinghe der tweeder propositie/ is de aenghechnchte propositie valsche: om dat in de selfde een openbare beweringhe gheschiet van Gods decreet:want het decreet of besluyt der verkiezinghe/ ende der verlossinge wort voor eenselfdighe genomen/maer wie en verstaet niet/dat se niet en onderscheiden werden. Der halven alsoo daer niet goets noch deghelyc en is in de principale bewijssreden/noch in zyn voort-bewijssreden/ wie en fier dan niet dat de meyninghe der wederpartpen leelijken als de canclier voorsteet: Also is ooc de vijfde valsche werkende oorsake van de ewighe verkiezinghe wchghenomen: resteert de seoste.

Ten sesten/eynde der verkiezinghe en is ooc de werkende oorsake niet van die selfde verkiezinghe:want God na zyn welbehaghen heeft oock het eynde daer van ghwilt/ende dat voor al ende principaleynken:daer benevens oock demiddelen om het eynde.

Also

Alsoo hebben vvy nu de valsche aendryvende oorsaken der verkiesinghe vvechghenomen: nu sullen vvy de warachtige volghens stellen.

So is da de warachtige werckende oorsake/ daerom ons God heest uytvercozen/ alleen sijn selfs (Endovia) welbehagen/ in zijn overdiende liefde ende barmhericheyt ghegrondet: nae dese ghetuyghenissen. Luc. 12. vers. 32. En vreest niet ghy cleynre cudeketen: want het heest den Vader behartigt dy het rychle te geven. Rom. 11. vers. 5. Alsoo isser van oock te desen thide een overblyssel geworden nae de verkiesinge der ghenade. Ephe. 1. vers. 1. na dien wy te vooren gheordineert waren nae zijn voornemen / die alle dinghen doet nae den raet synnder wille. Ende vers. 5/ die ons heest van te vooren gheschickt tot d'aemminghe der kinderen door Jesum Christum in hemselfen/ nae de goedewillige gheneghentheyt synnder wille. Deut. 7. vers. 7. ende 8. Daerom en is de Heere nyt liefde niet tot u gheneghen ende heeft u aghesondert van ander volckten om dat ghy meerder int ghetal waert dan alle d'anderen: want ghy waert het weynigste aller volckeren: Waerom dat de Heere u lief heest/etc. Ende int. 10. vers. 15. De Heere heeft alleen tot uwen Vaderen lust ghehadt/ dat hyse beminde: daerom heeft hy haer vercozen na hen. Maer behalven dese ghetuygnissen/ synnder noch zeer gheweldiche argumenten voor de verkiesinghe uyt ghenade. 1. Soo Christus selfs voor soo veel hy mensch is niet en heeft verdient dat hy Gods Sonne werde/ t'hoofst der Enghelen/ende Middelaer tusschen God ende de menschen: maer om niet met sulcke eere is beschoncken/ soo is ooc onser verkiesinge uyt genade/ t'voorgaende is waerachtich: ghelyck totte Philipp. 2.9. ghesepdt wordt Exarisato auto onoma o aperpan onoma dat is/ heeft hem een naem geschoncken welck is bovenalle naem: hy heeftse hem gheschoncken als God ende mensch. Daerom is oock waerachtich datter uyt volght. Even dit selfde leert Augustini int 7. stuck int eerste boeck van de Predestinatie der heilighen c. 15.

Maer hy is nochtans uyt ghenaden sodanighen ende soo groot. Waerom is de ghenade verscheyden/daer de natuere ghemeen is? Decker by God is gheen aemminghe der personen. Wie soude dit/ick seg niet een Christē/ maer onsinne derren segghen? Laet ons dan in onsen hoofde sien de fontepne der ghenaden selfs/ uyt welcken syn haer nae een peghelycx mate dooz al zijn ledien verspypdet. Door die genade wert elck mensche een Christen [driet weet] van dat syn gheloof begint/door welche ghenade die voorsepde mensche van dat hy begon te wesen Christus gheworden is: van die selfde gheest is dese wederghebozen/van den welcken ghene ghebozen is: door die selfde gheest comet dat wy vergiffenis der zonden hebben/dooz welcken gheest het gheschiet is dat hy gheen zonde en hadde. God heeft voorseker voor hene geweten

Prædestinatie.

33

gheweten dat hy dese dingen soude doen. Tis dan die selve voorordeninghe der heylighen die in den heylighen aller heyligen opt allerbytse verclaert is/ende wie verwaach die selve versaken van die de der waerheytis up i sprekien recht verstaent?

Ende een weynigh daer nae: Sp is voor gheordineert die soo groote ende soo verhevene ende opperste verheffinghe der menschelycker naturen/datse niet en hadde om hoogher verheven te worden/ghelyc als de Godheit selfs voor ons niet en heeft gehad/daer toe zp haer leegh mochte nederlegghen dan sp van suenschen nature heeft aenghenouwen/met de swackheden des vlepschs totter doort des cruyces toe. Ghelyck hy dan alleene gepredestineert is/ op dat hy onsen hoofd soude wesen: alsoo zijn wp vele ghepredestineert op dat wp syne ledien souden wesen. Laet hier menschelycke verdiensten gheheylighc swijghen / die door Adam verloren zijn: ende laet heerschen die daer Heerschet God ghenade door Jesum Christum onsen Heere/Gods eenighe Soone de Heere. Alsoo wie in onsen hoofde voorgaende verdiensten van die bysondere generatie sal ghebonden hebben/die selve ondersoecke in ons zyne ledien voorgaende verdiensten der vermenichvuldiche wedergeboorte. Want die selve generatie is Christus niet vergolden/maer gheghen in/dat hy vreemt van alle verbindinghe der zonde/van den Geest ende Maghet soude ghebozen werden. Alsoo ist ons oock niet voor eenighe verdienste ghegheven/maer om niet/dat wp upt den water ende Gheest wederghebozen worden: ende soo t'ghelooft ons tottet bad der wedergheboorte ghelept heeft: daerom en moeten wp niet meynen/ dat wp eerst wat hebben ghegheven/ op dat ons de salighe wedergheboorte soude vergolden werden. Want die heeft ons doen in Christum ghelooven/die Christum voor ons gemaect heeft in den welcken wp ghelooven: hy maect in den menschen t'begin des geloofs ende de volmaectheit in Jesu/die den mensche Jesum ghemaeckt heeft tot een Vorst ende volmaker des geloofs: Want alsoo is hy ghenaemt als ghp wetet/ in den bries die totten Hebrewen gheschreven is.c. 12.2.

2. Soo God ons uptvercozen heeft:soo heeft hy't upt ghenaden gedaen. Maer het eerste is waer. Ergo oock dit tweede. Bewijs van de vermochte reden:want alle Gods gaven sijn upt ghenade/ als Paulus tupt Rom. 11.35. Wie heeft hem eerst ghegheven/ ende 'tsal hem vergolden werden?

3. Soos God ons in hemselfs uptvercozen heeft. Ephes. 1.5. 't Welk even veel te segghen is/als osmen sepde/ dat hy niet's bryten hemselfs aenghemerct heeft/daer op hy acht nam aen het beslupten/ ende waer dooy hy beweegt wort om ons te verkiesen: so volgt dat de verkiezinghe onverdient is. 't Voorgaende deel is warachtich. Daerom ooc het volghende.

4. Soo God ons uptvercozen heeft tot prys sijnder heylicker ghenade als gheseyt wort Ephes. 1.6. So is de verkiezinghe upt loutere ghenade: Het eerste is waer. Daerom oock het tweede. Tver-

E

vermochte

tnochte bewijs sch aldus; want so de verkiezinghe niet onverdient is/ seker so en verdient de ghenade Godts alleen niet gegeven te werden.

5. Soo Godt niet alle menschen upvercozen heeft/maer slech's dien hy ghewilt heeft/ die onghelycke bedeelinghe der ghenade/bewijst dat de selfde warachtelijcken onverdient is. Het eerste is waer. Daerom oock het tweede. 6. So God ons in Christo upvercozen heeft:soo is de verkiezinghe onverdient. Het eerste deel van dese verchnochte reden is waer. Daerom oock de tweede.

7. Soo God ons van eeuwicheydt upvercozen heeft:soo is de verkiezinghe onverdient. Het eerste is waer. Daerom oock het tweede.

8. Soo God ons upvercozen heeft/dat w̄ heylighen souden wesen: so is de verkiezinghe onverdient. 't Voorgaende is waer:Daerom ooc het volghende. 't Bewijs van't verchnochte: want anders souden dese twee onder den ander strijden/ dat de Godsalighen het van de verkiezinghe hebben datse heylisch sijn/ ende datse om haer werken daer toe comen.

9. Soo de Patriarch Jacob up genaden is vercozen / so is de verkiezinghe onverdient. Het eerste is waer/ als Paulus tijc h. Rom. 9.11. Als de kinderen noch niet ghebozen en waren / als zy noch niet goets of quaets ghedaen hadden/op dat Gods voornemen dat na sijn verkiezinghe is/ niet up te werken maer uptoen roependen vast bleve/ soo is haer gheseyt/de meerder sal den minder dienen.

10. Soo duptvercozenen vaten der barmherticheydt sijn/ so is de verkiezinghe onverdient. 't Is warachtich dat voorgaet. Daerom ooc het ghene dat volgt.

Maer de wederpartyen worpen hier teghen.

1. Soo't besluyt der verkiezinghe gemaect is nae't absolute welbehaghen:soo en ist dan niet gemaect nae de voorwetenschap. Maer het is na de voorwetenschap gemaect:daerom niet/ nae't absolute welbehaghen.

De voorbewijsreden der eerster propositie is dese.

Soo ind' absolute wille gheen dinck eerder of later is: maer almen voorwetenschap toelaet/ worter dat eerder of later is toegelate: Daerom soo de verkiezinghe gemaect is na d' absolute wille/ soo en is zy niet gemaect na de voorwetenschap. Maer het eerste is waer. Daerom oock het tweede.

De voorbewijsreden van de tweede propositie is up te ghetuignisse Pauli. Rom. 8.29. Dien hy van te voorzen gheken heeft / die heeft hy oock te voorzen gheordineert. 1.Pet. 1.2. Den upvercozenen nae de voorwetenschap.

Antw. 1. Op datmen vermyde t' bedroch up te gelijcknoeminge eens woort/so moetmen weten dat eudokia t' welbehage absolute geheete wert/ niet om dattet gants en gaer gheen oorsaek en heeft jae niet in God selfs/maer om dat zyn oorsake niet en is/de conditie of voorwaerde des gheloofs/of der verdiensten of weerdicheydt/of van eenich ander dinck

Prædestinatie.

35

dinck in de menschen die vercozen souden wortē/ In d'eerste sin wortē
van ons niet absoluut geheeten/ maer in de tweede.

Men mist in de verenchte reden van de principale Bewijfsreden
door onwetenheit des berispens/ dewyl eu dokia twelbehaghen ende
prognosis t'voorwetē Gods als strijdende dingē tegen elcander gestelt
worden/ daer se geenis grijden. Want de voorwetenschap na den
welcken wpt vercozen ghecept worden/ door een upnemehert niet
anders en beteekent/ dan die bysondere kennisse van den welcken.^{2.}
Timoth. 2. 19. Ghecept Wort. Die Heere weet welche de zyne zijn/ dan
die voorgoetkininge/liefde en Vaderlycke gunst metten welcken God
omhelsst die salich sulle worden: want de Heere wort ghecept te kennen
dien hy zyne liefde gheweerdicht:maer d'anderen niet te kennen of we-
ten. *Exod. 33. 17. Ps. 1. 6. Matth. 7. 27.* Dese voorwetenschap dan is
oorsake des welbehaghens: ende isse de oorsake: so en stoetse dan zynen
vrucht of daet niet om.^{3.} Dat in de verenchte reden des voor bewijfs-
redens ghecept wort: alsmen voorwetenschap toelaet soo laetmen dat
eerder endelater is toe: dat selve is van menschelycke voorwetenschap
warachich:maer van de Godlycke/valsch. Want als wpt God voor-
wetenschap toeschryven/ so geben wpt daermede te kennen dat alle din-
ghen altyt ende aen een ghewest zyn ende blyven voor zyn oogen/ also
dat voor zyn kennisse gheen dinck toecomende of voorzleden/maer alle
dinghen te gelijck in der daet teghenwoordich zyn. Ende also tegen-
woordich dat hy niet wpt voorversinde gedaanten alleenlycken Santa-
feert(soo als ons die dinghen voorzomen welckers gehuighenis on-
sen verstant onthout)maer dat hyse als voor hem ghestelt waerlycken
aenschouwt ende siet.

11. Teghenvverpinghe.

Soo alleen t'believen der Godlycker wille d'oorzake der verkiezing
is/soo is by God aenneminghe der personen/maer dat is onghes-
chijnt/ghelyck de Schrifture getught. Dat God gheen aennemer
der personen is. Daerom oock dat voorgaende.

Antw. 1. De wederpartyen soeken ons te bedrieghen/door ghelyc-
noeminghe eender reden/ dewyl zp d'aenneminghe der personen in een
ander sin verstaen als de Schriftuere van God sprekende. Want de
Schrifture segghende dat God geen aensiender der personen is/die era
beteekent mettet woordeken(persone) gheen mensche/gelyck t' de we-
derpartyen nemen:maer ghene in den mensche oochschijnelyc zynde of
gunst/aenghenaemheyt ende weerdicheyt geneuglycken maeckt. Als
daer zyn rckdom/goederen/moghenthert/Adel/Obericheyt/vader-
lant/schoonghebaente ende andere dierghelycke dinghen. Item ar-
moede/ ghebreken swackheyt/onedelheyt wreckheyt/leelijckheyt/ver-
smadinge ende dierghelycken. Alsoo leeren Petrus. *Actoz. 10. 34.* ende
Paulus *Rom. 2. 10.* ende *Gal. 3. 28.* Dat Godt gheen aennemer der
personen is/om dat hy nu gheen onder schept en maeckt tusschen een
Jode ende Griecke/alsoo dat hy allern in aensien vant volk d'ene

E 2 verwer-

verwerpet/d'ander aennemen soude: Alsoo leert Jacobus het selfde Capittel. 2.5. Als hy wil beweren dat God in zijn oordeel opte rychdommen niet en past. Paulus seyt oock Eph. 6. 9. Colloff. 3. 25. Dat hy God gheen aensien der personen is/ om dat hy in zijn oordeel gheen acht en staet op lichaamelijcke vryhept ofte dienstbaerhept. 2. Tghene dat zy daer aengenoopen en volchter niet up/ want als dan soude Godt eerst een aensiender der personen wesen / soo in een van beydien den welcken gheen verdienste onderschepdet/ in een vandien/ segghe tck/ die aengenomen wert/pet ware dat Gods ghemoet tot hem neyghde. Maer alsoo daer niet s en is/ soo volcht/dat God den wiensche niet acu en siet/maer dat hy oorsake neemt van sijn goethept / waerom hy hem tot een hint verkiest. Dat dan den eenen mensche aengenomen wert/ d'andere verworpen/dat en comt niet van't aensiē des menschē voore/ maer alleen van Gods barmhertichept. 1. Inreden. Hoo Gode de selfde ordonantie hielde teghen alle menschen in sijn Predestinatie/dat is/ Als hyse alle schuldich bevant / dat hyse alle ewenighelycka strafte: soo hyse ontschuldich bevant/dat hy dan van allen sijn strenge oordeel afhiel : dan en soud hy gheen aensiender der personen wesen. Maer dat en doet hy niet. Daerom is hy een aensiender der personen. Andtw. 1. Datter aengenoopt is dat is stucx wjse te verstaen. Hoo God teghen alle menschen ghelycke ordonantie hiel / te weten sen waer dattet hem behaegt hadde de strengichept zynder rechtveerdichept/mette matiginge zynder barmhertichept te versachten. Maer zy handelen even alleens met God als of hy niet en soude mogē barmhertich wesen: of als hy wil er barmē/dat hy dan int geheel sijn oordeel moet laten varen. 2. Wp bekennen ghemeyne schult: maer wp seggen ende dat niet verblijden dat Gods barmhertichept sommighen te hulpe comt. 2. Inredē. Hy comt se dan alle te hulpe. Antw. 1. God is niemand schuldich:want niemand heft hem eerst ghegeven/dat hy verscheldinghe mach epfchen. 2. Tis billijk dat hy niet (sommighen) te straffen hem een rechtveerdich hechter bewijse. Het welch als de wederpartijen niet toe en staen / wat doense anders dan datse Gode willen de mache van kerbarmen beuenmen / of alleen op dese conditie toelaeten/dat hy sick van te oordeelen gheheel ontslaet Laet het dan vast blpven/dat Gods welbehaghen alleende oorsake is/ daerom wp apvercozen zyn.

Dus

Das verre hebben vvy ghehandelt vande oorsaecke die de Verkiesinghe macckt vande menschen die salich sullen vworden: Nu volghender andere oorsaecken.

De materiale oorsake der eeuwigher verkiesinghe is het decreet, voorstel voornemen/oste rae Godts / dat is het oordeel als van Gods verstant dat hy ghemaeckt heeft van die vercozen souden werden. [Anderen segghen dat de materie der verkiesinghe de upvercozen zyn: maer zy ghebruyckien het woordeken verkiesinge twyselach-
tich voor de materie daer op zy siet: maer wyl verstaen daer eygentlyc-
ken mede de oorsake. Wederom anderen segghen dat Christus de up-
terste materie der verkiesinghe zy / voor soo veel hy de Middelaer is.
Maer dese nemien het woordeken Materie wederom onepghentlych/
voor de gront of materie daer in zy bestaat. Daerbenevens segghense
dat de naeste materie onser verkiesinghe de doot ende gehooftsaemheyt
Christi zy. Maer dese en is wederom de materie niet/ maer tghene de
Verkiesinge werkt. Want Christus is daerom voor ons ghestorven
ende den Vader ghehoorsaem gheweest/ om dat wyl van eeuwicheyt
vercozen waren]. De forme oorsake der eeuwigher verkiesinghe is
de verschepdinghe seckerer menschen / die ter eeuwigher salicheyt
souden aenghenomen worden/van anderen die voor hy gegaen souden
werden: Of is een ordineringhe uptet ghetal van allen ende dat van
sommige sekere menschen die uptet ghemeene verderf getrockenzyn-
de ter salicheyt souden aenghenomen werden. [Anderen segghen dat
de upterste forme der verkiesinge soude wesen de aenneming tot kin-
deren Gods/maer de naeste onse vereeninghe met Christo. Maer dese
en sijn gheen forme oorsaken der verkiesinghe/ maer tghene de Ver-
kiesinghe werkt.] Het eynde der eeuwiger verkiesinghe is tweeder-
lep. Het eerste/is de heerlychheyt Gods/dat is/de veropenbaringhe
ende grootmakinge der genade Gods ende der barmherticheyt Gods
in zyn gemeynte. Want God heeft sommigen uptvercozen / op dat hy
soude bekent maken den ryckdom syner heerlychheyt / aen de baten der
barmherticheyt/ diē hy ter eerlychheyt berept heeft: Gelijc d'Apostel
seyt. Rom. 9, 23. Hy heeft ons van te vooren gheordineert dien hy soude
aennemen tot kinderen door Jesum Christum in hemselfen na de goet-
gunstigher gheneghentheyt zynder wille/tot prijs syner Heerlycher ge-
nade/gheleyck deselfde seyt Ephes. 1, 5. ende. 6.

Het tweede eynde der verkiesinghe is de heerlychheyt der uptverco-
renen:want Paulus seyt Rom. 9, 23. dat de uptvercozenen ter eerlyc-
heyt berept zyn. Maer dese heerlychheyt der uptvercozenen begrijpt de
salicheyt ende oock de middelen die daer toe lepden:

Daerom worden de uptvercozenen gheseyt datse ten eeuwighen le-
ven gheordineert zyn Act. 13, 48. Daer toe uptvercozen te zyn op dat-
se heyligh ende onstrafelyck voor God souden zyn met liefde/ Ephes.

1.4. Gheschapen in Christo Jesu tot goede wercken/die Godt van te vooren bereypt heeft dat zy daer in souden wandelen. Ephes. 2.10. De verkiessinghe en is niet enckelick de wille Godts/ sonder eynde ofte oogmerck/want sulcken wille in God te stellen/ die op gheen seckere eynde en soude sien/is Godloos. Want ist dat de natuere niet om niet endete vergheefs en wercht; hoe veelte min Godt?

Dusvele sy gheseyt van de oorsaken der verkiessinge: volght nu t'ghene sy werckt.

DE verkiessinghe wercht het Midlaerschap Christi/ d'aenneminghe tot kinderen/de crachtighe roepinghe/ het saligmakende Gheloove/de Rechtbeerdighmakinghe ende verheerlyckinge. Ende alle dese vrychten zijn middelen ende trappen/dooz den weleken God zyn upverteoren ter salicheyt brengt.

Sy syn de ladder der salicheyt/ ofte middelen om onse verkiessinghe ten eynde te brenghen. Verhalven so is de eeuwige Predestinatie den grontslagh ende sondepne van alle Godts salichmaeckende weldaden.

Christi midlaerschap dan ist eerste dat de verkiessinghe weghe byngt/want daerom is Christus onse Midlaer/ om dat wy upverteoren zijn. Dat de een ende opneminghe int getal der kinderen Godts van de verkiessinghe voortcomt dat ghetupgt Paulus Ephes. 1.5. segghende/dat God ons ghepredicteert heeft dien hy aen soude nemen tot kinderen dooz Jesum Christum in hem selven. Van de crachtighe roepinghe/die daer ghesciet int predicken van Godts woordt inwendich int herte door den Heylighen Gheest sprecket die selfde Paulus Rom. 8.30. Dien hy heeft ghepredicteert/ die heeft hy ooc geroepen. Ende de Heere selfs Johan. 6.37. Al wat my de Vader gheest/ dat sal tot my comen. Daerom ghesciet het na de wil-heure der eeuwiger verkiessinghe/dattet Euangeliun des levens sommighen ghepredicte wert/ende plaatse by haer vint/ende dattet by anderen niet gepredicte wert/of ghepredicte zynnde niet aenghenomen wert.'T saligmakende gheloove volght dese crachtighe roepinghe door een onscheydelijke roep. Verhalven so vloopt het ende comt het voorts upte Predestinatie ofte verkiessinghe/wie ghelooven sal/ sept Luther inde Duytsche vooyreden op den blyf totten Romeynen. Hier up ist dat Paulus leert Rom. 9. Waerom dat niet alle de Joden in Jesum Christum en ghelooven/ om datse niet alle upverteoren en synten eeuwigen leven: want hy sept dattet ghelsachte van Abrahams kinderen tweederlepe is: sommighe zyn kinderen nae den vleesche/sommighen nae der belofte. So veel hebbender gheloost alsser ten eeuwigen leven gheordineert waren/sept Luc. 16. Act. 13.48. Daerom wordt het gheloove gheseyt ter upverteoren Godts. Tit. 1.1.

Paulus

Paulus sept dat de Rechtveerdichmakinghe ende verheerlyckinge
upte verkiesinghe woort vloeden Rom. 8.30. Ende dien hy gheprede-
stineert heest/die heest hy oock gheroepen;ende dien hy geroepen heest/
te weten crachtelijck/die heest hy oock gerechtveerdicht/ ende dien hy
gherechtveerdicht heest/die heest hy oock verheerlycht.

Maer de verheerlyckinge begrijpt twee dinghen. Ten eersten de
Wedergheboorte ofte heylighmakinghe. Maer de Wedergheboorte
verbaet een ophoudelycke ende geduerighe bekeeringhe/liefde/recht-
veerdichept ende hate der zonde/beneerdinghe der goeder werken/
aenroepinghe Gods/de ware ootmoedichept der kinderen Godts;
Want so de salichept ons nerghens anders van daen comt dan uyt de
loutere ghenade der verkiesinghe/ soo en moghen wy in onselfs niec-
roemen/de ware ootmoedichept/ is onsen roem. Sy begrijpt het steun-
sel van een vast vertrouwen: ghelyck oock Christus leeret/ die welcke
op dat hy ons onder so veele ghevaerlykheden/ lagen ende dootlyche
ghevecht van alle vrees mochte vryden/ende onverwijnelicke maken/
so belooft hy dattet altemael behouden sal zijn dat hy vanden Vader
ontfanghen heest te bewaren. Het verbaet het verlanghen van Christi
elaer aenschijn: oock de gave van volherdinghe inden gheestelijcken
strygt ofte wzaffelinghe/dat is de volstandichept in het ware gheloobe
totten uptersten adem des lebens. Heb. 10.28. Matth. 24.13. daerom
worter Rom. 11.5. gheseyt. Also is oock te desen tyde een overblyfsel
ghewordien nae de verkiesinghe der ghenade/ dat is/ datter in de by-
cans alghemeypne afval/eenighe/int verbont volherdet hebbien/ dat is
dooy de cracht der eeuwigher verkiesinghe gheschiet. Also hangt dan
oock die volherdinghe aan die onverdiende ende ghenadenrycke ver-
kiesinghe/Jer. 32.40.

Ten tweeden begrijpt de verheerlyckinge de vervullinghe der eerlyc-
hept int ander leven 2. Tim. 4.8.

Ende aldus ontstaet de onszichtbare Catholycke Kercke uyt de ver-
kiesinghe/welcke Kercke niet anders en is dan de vergaderinghe ende
hoop der ghepredestineerden totten eeuwighen leven: ghelyck de heyl-
iche Martelaer Christi Johannes Hus aent Concilie van Constans
staende ghehouden heest. Want alsoo sept het Goddelijke antwoort
tot Heliam die daer claegde dat hy alleen van Gods Propheten over-
ghebleven was: Iek heb my selven noch 7000 mannen overghelaten
die haer knipen voor Baals beelt niet gheboghen en hebbien. Rom. 11.
4. Want sy en sijn daerom niet uytvercozen/ om dat sy gheen Afgoden-
dienars hadden gheweest/ maer ter contrarien daerom en sijnse geen
Afgodendienars gheweest/daerom waren sy Gods ghemeprate/ om
dat se uytvercozen waren. Hier uyt blijcket oock/ dat al die Ghene die
ter salichept ghepredestineert sijn/ dat die oock alle ghepredestineert
sijn tot te middelen om de salichept te vertryghen. Si derhalven/gelyc
d uytvercozen nootsakelijcke int epude ter salichept comen omdat va-
stichept der verkiesinghe/alsoo oock moetense om de selfde vastichept
ghe-

ghebracht werden ende wandelen dooz de middelen die ter salicheyt gheordineert zyn.

Dit zy ghesproken van't ghene de verkielinghe te weghe brengt: nu volgen de gronden. De gront daer in wy upvercozen zyn is Christus/ niet voor so veel hy God is/of 't woort: want in desen aensien heest hy selfs ons oock upvercozen: ghelyck hy sept. Joan. 13. 18. Ich weet wien ich upvercozen hebbe: noch oock niet voor so veel hy mensche is: want een bloot mensche en was niet bequaem dat wy daer in souden upvercozen werden: maer voor so veel hy God mensch is/ onse Host ende onse eenighe Midlaer/ den welcken daer oin Augustinus schrifft te wesen den ghepredicteerde Midlaer ende spieghel der Predestinatie. Maer daerom zyn wy in Christo upvercozen. 1. Om dat wy in ons selfs niet machtich en waren so groten upneminghept te begrijpen. 2. Want hy alleene is het bequaeme middel inden welcken wy souden vercozen werden/ mits dat dooz de verkielinghe zy gemaect onse vereeninghe ende te samen voeginghe met God die daer verkiest.

Den gront daer op de verkielinghesiet/ zyn alle die gene/ dien God het er be der eeuwigher salicheyt schenkt. Die wel vele in haer selfs zyn: ghelycker door Christi ghehoorsaemheyt vele tot rechtbeerdigen gheselt werden. Rom. 5. 19. maer nietet groot ghetal der verworpenen verghelenk zyn: zyngt wepnich: ghelyck Christus ghetupght als hy sept/ vele zynder gheroepen/ hy meynt dooz de upterlycke predicatie des woorts: maer wepnich upvercozen.

Daerom zynder wepnich menschen upvercozen/ ende niet alle menschen sonder upneminghe. Ende ten is niet ongherymder te segghen datter wepnich upvercozen zyn/ als het is dat de Heere selfs sept Matth. 7. 14. datter wepnich zyn die't leven vinden: Ende dat Isaiaas over Israel roept in zyn 10. c. vers. 22. Ende Paulus Rom. 9. 27. weder verhaelt: Of het ghetal der kinderen Israels ware gelijck het sant aan der Zee/ so sal het overblÿssel behouden werden.

Dit ghevoelen bepechten de wederpartyen niet dese bewijfsredens.

I.

Die Gode wil dat salich sullen worden/ die zyn altesamen totten eeuwighen leven upvercozen: Maer nu wil God dat alle menschen salich werden/ ghelyck Paulus ghetupght 1. Tim. 2. 4. Daerom zyn alle menschen ten eeuwighen leven upvercozen. Antw. 't woordesien (willen) heest meer als een beteckenis: Int eerste deel beteeket het een absolute wille: maer int tweede deel ooste speucke Pauli een wille by conditie. Want God en wil niet nae zyn beslupt ende crachtiche werkinghe/maer dooz noodinghe ende bevel dat alle menschen salich worden. Want ist dat Godt nae sijn absolute wille wilt dat alle menschen salich werden: so worden alle menschen of salich/ 't welc niet en geschiet: of het niet willen der menschen sal stercker en machtiger zyn/ dan Godes willen: ghelyck als Augustinus de Pelagianen tot dese onghes-

Prædestinatie.

41

ongherijmtheyt drongh in zijn 4. boeck teghens Iulianum. 2 Dock heest dat woordken alle in Pauli spreuk die in pninghe/ dat daer door niet alle ende peghelyc mensche gheene uytghenomen/ maer de menschen van alle staten ende conditien beteekent werden/ ghelyck het Augustinus ooch uylept in zijn boeck de Coriept, engracia cap. 14 ende in zyn handbockerken tot Laurentium cap. 103.

II.

Voor den welcken Christus ghestorven is/ die zijn tot den eeuwigen leven uytvercozen. Maer Christus is gantschelyc voor alle menschen ghestorven: Daerom zyn alle menschen int gheheel ten eeuwighen leven uytvercozen. Antw. Het tweede. Dat Christus soude voor allen menschen ghestorven zijn/ dat is valsich. Want Christus seyt Ioh. 10. 15. Ichi stelle mijn ziele voor mijn schapen. Ende Paulus Ephes. 5. 2. Christus heest zijn Ghemepte lief ghehad/ ende hem selven voor overghegheten. Hebz. 5. 9. Christus gheheylight zynde is allen die hem ghehoorsamen zijn oorsaet der eeuwiger salteydt gheworden Apoc. 14. 3. ende 4. Ende songhen als eenen nieuwen sanct voor den Throon ende voor de vier dieren/ende de Ouderlinghen/ende niemant en conde den sanct leeren/ dan de hondert vierenveertich dupsent/naemelijck die vander aerden ghecocht waren. 4. Dese zyn die met vrouwen niet beklekt en zyn: dese volghen het Lam waer het gaet: dese zyn ghecocht uyt den menschen/ eerstelingen Gode ende den Lamme.

III.

Die Christus tot hem noodicht te comen/ die zijn ten eeuwigen leven uytvercozen. Maer hy noodicht se allegader sonder remant uyt te nemen tot hem te comen Matth. 11. 28. Daeromme.

Antw. 1. Het eerste deel en is van allen niet waer; maer alleen van die ghene die ghehoorsaem zyn den gheuen die haer noodicht ende comen tot den gheuen die haer roeft. 2. Het tweede deel is valsich. Want Christus noodicht alleen die daer hoozen. Maer hoe veel dupsent menschen en hebben Christum niet ghehoort/ noch en hoozen hem alsnoch niet.

IV.

Die door de predicatie des Euangeliung tot Christum gheroepen worden/die zijn ten eeuwigen leven uytvercozen. Maer alle menschen gheene uytghenomen worden dooy de predicatie des Euangeliung tot Christum gheroepen. Daerom zyn die allegader uytvercozen.

Antw. 1. Thooorst deel is alleen van die waerachtich/ die crachte lijk of nae't voornemen der verkiezinghe geroepen werden. 2. Tweede deel is valsich/want vooreerst strydet mette clare woorden Christ segghende: Veel zyn der gheroepen: voorts om dattet strijt mette be bindinghe. Want hoe veel dupsenden zyn der wel dien het Euange-

F

lium

Van Gods eeuwighe

lium van Christo niet vercondight is. Want voor dat Christus de Werelt verscheen/ en is hy den Heydenden niet vercondight gheweest: ende nae dat hy nu vertoont is/ en is hy velen niet vercondight ghe-weest/noch en wortse alsnoch niet vercondight/ als int rijk van Si-na/ onder so vele natien der Tartaren/ ende ander Heydensche volke-ren: op dat ick noch verswyghe de nieuwe werelt die nieuwelings dooz de scheepvaert ondeckt is/ te weten Mexico/ Peru/ Magellana/ daer van Christo noch van't Euangelie niet met allen gehoorzt was. Soo en ist dan gheensing waer/ dat alle ende pder mensch dooz de Predica-
tie des Euangeliums tot Christum of eerlyts gheroepen is/ of nu ge-
roepen wordet.

V.

Tot wien de belostenisse der eeuwiger salichept behoocht/die zyn ten
eeuwighen leven putvercozen. Maer de belostenisse der eeuwigher sa-
lichept behoocht tot allen menschen te ghelyck. Daerom.

Antw. 1. 't Woordt e deel is alleen van die gene waer/cottien welcken
de belostenisse der eeuwiger salichept behoocht/niet alleenlyc door Pre-
dicatie of vercondinghe/ maer oock door een crachtiche toeepgenin-
ghe. 2. Tweede deel is valsche. Want de belostenisse der eeuwigher sa-
lichept en behoocht niet tot alle menschen gheen wtghenomen/jae oock
niet soo veel de Predicatie of verkondinghe aerig aet/maer alleenlyc
tot die ghene/den welcken de Predicatie ende vercondinghe der belos-
tenisse van eeuwichept verordet is/ende volghens dien het oock in der
daedt selfs ghepredickt ende vercondicht wert. Want na dien dat de
Propheten voortyts niet alle menschen te ghelyck over de gantsche
Werelt de ghenade Godts vercondight hebben ende dat het oock den
Apostelē niet toegelaten is geweest by allen te leeren/ als in Wthypnia
etc. en dat ooc tot noch toe vele Heydenden de belostenisse der ghenaden
niet verkondicht is/ noch verkondicht wordt/soo blykt het uit de
uytkomste ende bewindinghe selfs/dat de belostenisse der eeuwigher
salichept tot allen ende peghelycke niet en behoocht. 3. Tot welcken de
belostenissen der ghenaden behoocht dooz de Predicatie/ tot die/noch-
langs niet tot allen behoocht se dooz een crachtiche toeepgheninge: want
die crachtiche toeepgheninghe is den uytvercozenen alleen verordt-
neert.

VI

Die wedergeborenen sijn uytvercozen. Alle gedoopten sijn weder-
ghebozen. Daerom alle ghedoopten sijn uytvercozen.

Antw. 1. 't Woordt wedergeborene is dubbelsinich. Want int voor-
ste deel betekent die van binne verneut en de wederopgerecht sijn
na Godts beeldt dooz den ghest der aenneminge tot kinderen/ maer
int anderde deel betekent dooz verwisselinge des namis die van dup-
pen met het doop-water afgewassen sijn. Want de Schrift heeft
voor een ghebruyck den water doop te noemen de wedergeboorte/ende
alsoo

Prædestinatie.

43

also worden die ghedooyt worden met water ghezept dat se wedergebozen werden/gelyck als oock de Martelaer Justinus sprecket in sijn tweede verantwoordinge voor de Christenen aen Antoninum Pium: Al die daer versekert sullen zijn ende ghelooven dattet waraichtich is 't ghene van ons gheleert ende bevolen wert/ende op haer sullen genomen hebben also te moghen leuen/die worden gheleert al vastende te bidden ende van God te begheeren de vergevinghe der voorgleden sonden/alsoo dat wy te ghelyckte mit haer te bidden ende vasten. Daer na wordense van ons ter plaatzen ghebracht/daer water is/ende worden oy deselue maniere der wederghetoorte wedergebozen/daer mede dat wy wedergebozen zyn. Want zy worden in de name des Vaders aller dingen des Heeren onses Gods ende Salichmakers Jesu Christi ende des heiligen Gheests in den water alsdan gewasschen. Van ghelycken sept Justinus ter selver platz een werych voorts/dat dit badt ghehaet wort photisean dat is/verlichtinge/ om dat de herte der gener die desedinge leere/verlichtet werde. So wort daē de water-doop genaemt de wederghetoorte/item verlichtinghe / niet epghentlyk maer door verwisselinghe des naems/om datter een Sacrament is van de uitsertinghe des H. Gheests / die ons ghentlyk wedebaert. Daerom ist eerste deel alleen warachich van die ghene/ die niet na de wyse der Sacramenten wedergebozen sijn/maer van binnen int herte dooy den Gheest der aenneminghe. Maer het tweede deel is van allen warachich voor so veel zy Sacramentischer wylle wedergebozen sijn/maer simpelijc ghenomen/ so is het valsche; want vele die wel upterlyck dooyt H. water gewassche zyn/en zyn nochtas niet inwendich metten H. Geest wedergeboze geweest/als Judas Iscariot/Symon de Toovernaer ende meer anderen. 2. Alschoon genomen /dat alle die niet water ghedoopt sijn/dat die oock inwendich wedergebozen sijn: so en soude noch even wel niet volgen dat alle menschen sonder penitentie nemen vercozen zyn ten eeuwighen leven/om dat se niet alle gedoopt en werden. Soo blijft dan noch vast/dat de eeuwighe verkiezinge niet en behoort tot alle menschen itemant uytghenomen.

VII

Al die door Christi bloedt gheheplight sijn/die sijn ten leben uytvercozen. Maer alle menschen int gheheel sijn door Christi bloot gheheplicht. Daerom alle menschen int gheheel zyn ten eeuwighen leven uytvercozen.

Het tweede deel wordt bewesen uyt Heb. 10.29. Hoe veel swaerder straffe(meynt ghy lieden)dat hy sal weerdigh gheacht worden/ die den Hone Gods vertreden heeft/ ende het bloet des verbonts ouren gheacht heeft daer hy door gheheplicht was/ende den Gheest der genaden versinaet heeft?

Antw. 1. twoordken Gheheplight is dubbel simmigh: want int eerste deel beteckenet metter daet van binnen onszichtbaerlyc gerepnighe es sijn van sonden:maer in de sprencke des Briefs totten Hebrewen bete-

F 2

kenes

kenet het den gheidoopten of door den doop inghelypet/ de welsche geseyt worden gheheplicht te zijn door het bloedt des verbondts/ om dat se den Doop onfanghen hebben tot een teeken des bloets ende der heplighmakinge. In welcken sin dat Hebr. 9. 13. Het bloet der stieren ende bocken ende de assche van de hoe bespronghende d'onrepnen/ gheseyt wert hepligh te maken tot repnigheyt des vleeschs. Dat is/ repn maken/ te supveren/ van sonden te wassen/ maer sacramentischer wyse. Insgelijc spreekt Augustinus tom. 1 v. quæst. Opt oude Testament/ int 3. boek/ quæst. 84. Want seyt hy: Dooz sichtbaerlycke Sacramenten wordt de mensche sichtbaerlyck gheheplicht. Endezen weynich daer nae: Tis een goet besluyt dat de onsichtbaerlycke heplichmakinge by sommighenis gheweest ende hun ghebatet heeft/ sonder de sichtbare Sacramenten/ die nae de verschepdenheit der tyde verandert sijn; ende dat de sichtbaerlycke heplichmakinge die daer gheschiede door sichtbaerlycke Sacramenten/ sonder de onsichtbaerlycke wel by remant can zijn/ maar niet en can baten. En daerom en is nochtans het sichtbaerlyck Sacrament niet te versuaeden; want die dat versmaedt die en can in gheenderley maniere onsienlyck gheheplicht wozde. En op dat niemant en meyne dat Augustinus alleen spreekt van de heplichmakinge des oudeu Testaments die door voorbeelden gheschiede/ soo doet hy daer vanden Christelijken doop dit strax by: Hier uyt ist dat Cornelius ende die met hem waren/ als zyn nu onstenlyke door de instortinghe des H. Geestes gheheplighet waren/ nochtans evenwel gheidoopt sijn: en dese sterlycke heplichmakinghe en so niet overtolligh gheoordeelt/ voorden welcken de onsienlycke ging. Cyprianus. Epist. 72. Nae Gouart's druck: Alsdan moghen zy oock aldererst gantschelyck gheheplight werden ende kinderen Godts sijn/ soo sy door bepde Sacramenten gheboren werden. Soo spreekt Cyprianus doorgaens/ dat wyl door den Doop gheheplight werden. Maar niet alle de ghene die den upterlycken Doop tocomt/ wort de crachte des doops ghegeven.

Va de Penit. dist. 4. Sonde. Erga door het bloet des verbonts gheheplicht: gheweest te zijn/ beteekent soo veel by Paulum/ als metter doopwater/ dat een Sacrament van't bloet des verbonts is / inghewhet ende toegeheheplicht te wesen. Dat dit de sin van de Woorden des Apostels is/ dat blijkt uit zijn oochmierck: want hy drept aldaer den Apostaten of die van't Christendom afwijcken d' alberhartste straffe: en op dat niemand en meyne dat het een licht dinck is vant Christendom af te wijcken/ so verstaert hy dese sonde/ also dat hy toonet dat als de Doop versmaet wort daer mede zy inghewyet waren / dat dan Christus selver versmaet wozde. Ende het bloet des verbonts om heplichaften wort ghevoeghelycken in gelijken sin geseyt / als. 1 Cor. 11. 29. Het lichaem des Heeren niet onderschepden. Want den smaet die den teekenien geschiet die valt op de beteekende satien selfs. 2. Het tweede diel is valsche: want hoe veel dupsenden van menschen synder veel/ die

Prædestinatie.

45

Oock niet metten water gheoopt zijn. 3. **T**voortgebrachte ghetupgennisse om te bewijzen/ en dient niet totte sareche/ want het en ghetupgh niet met allen/bande algemeenheyt der heplichmakinghe.

V 1 1 1

Aldie Christus verlost heeft/ die zijn uytvercozen ten eeuwighen leven; Maer Christus heeft alle menschen plat uyt verlost. Daerom zijn alle menschen plat uyt ten eeuwighen leven uytvercozen.

Het tweede deel wort bewesen uyt 2. Pet. 2. 1. Daer gheseyt wordt dat de valsche leeraers oock den Heere versaken/ die haer ghecocht heeft/ een haestich verders over haer selven halende.

Antw. 1. Het tweede deel is valsche. 2. **T**ghetuphenis om dat te bewisen bpghebrachte en paster niet op/want het en getupgh niet van de algemeenheyt der verlossinghe aller ende peghelijcker menschen van welcke algemeenheyt het tweede deels precht.

Anhoudinghe. Soo de Heere oock die ghene gecocht heeft die hem versaken/ende hunselen een snel verders opt lijf halen; soo en heeft hy niet alleen d' uytvercozenen maer oock de verworpenen ghecocht; ende volghens alle ende peder mensch. Het eerste is waerachtich als Petrus tupselt. Daerom oock het laetste.

Antw. **T**is woorden bedrooch simpelijcken te verstaen dat maer ten deele te verstaen is. Petrus sept dat de valsche leeraers den Heere versaken die haer ghecocht heeft/ te weten na haer meyninghe ende roem/ als of hy sepde zp belijden ende roemen datse van Christo verlost zijn/ noemien hem al steeghs haren Verlosser/ ende versaken hem evenwel. Maer het tweede deel wil dit simpelijcken beweeren/ als of sp inder waerheyt verlost waren/ welch openbaerlycken sricht teghen andere Schrifteurplaetsen/ als Apoc. 14. 3. 4. Mat. 7. 23. ende 25. 12. Joan. 17. 9. Matt. 20. 12.

Instinus Martelaer in zijn t'samenspraak met Triphone den Jode pag. 201. van Commelins druck sept: Dat Christus voor desen mensche gheleden heeft/ welkiers sicken van alle boosheit ghesupvere werden.

Dit sy ghesproken vant ghene daer in de verkiesinghe bestaat. Nu voortsullen vvy toonen vvat daer een hangt.

De verkiesinghe is ten eersten van eeuwicheyt gheschiet/ of eer des ^{1. Cens} wereltsfundament ghelept is. Eph. 1. 4. niet alleen eer w^p ghe- loofden/maer oock eer w^p waren. Alsoo wordt van Jacob ghesepdt Rom. 9. 11. Als de kinderen noch niet ghebozen en waren/ noch yet goets of quaets ghedaen hadden/ op dat het voornemen Gods dat na sijn verkiesinghe is/ niet uyt de wercken/ maer uyt den roepende vast bleve/ soo isser tot haer ghesepdt de meest salde minste dienen.

Augustinus int boek vande Prædestinatie ende genade cap. 5. Alre

F 3

hp

Hy ons maeckte/heest hy ons van te vozen gheweten/ende heest ons in die selfde vooywetenschap vertozen/als hy ons noch niet en hadde gemaect. Ende ter sijnt daernae: Binne de werelt zyn wyp ghemaecht/ende voor de werelt zyn wyp vercozen.

2. Vlijhept

2. De verkiessinghe is vry/aen gheen wetten van sinenschen oor-
deel ghebonden/ende aen niemand schuldich. De Heere is vry in zijn
onverdiente verkiessinghe/ende los van die nootsakelijckheyt/dat hy
een selfde ghenade allen menschen even groot soude mededee-
ken:maer veel eer dien hy wilt gaet hy voorby/ en dien hy wilt neemt
hy aen: Ghelyckerwijs gheseyt wert Rom. 9.18. Hy onsermt wiens
hy wil/ende verhart wien hy wil. Ende int 21. vers. Ofsen heest de
Potbacker gheen macht over't Leem/ dat hy upt de selfde clompe
make een vat ter eeren/ende een ander ter schanden. T'selfde blijkt uit
het 1. Cap. Ephes. vers. 11. daer Paulus seyt/ dat wyp van te vozen ge-
ordineert zyn gheweest nae sijn voornemen die alles wercht nae den
raet zyns wils.

3. Onber-
anderly-
kept.

3. De Verkiessinghe is onveranderlyk/onverbrykelijck/vast/se-
ker/bondig ende bestandich/vervalt nimmermeer/gaet nimmermeer
te niet. Welcke onveranderlyckept ende sekerept niet in onse vol-
herdinghe bestaet/maer in Godes onveranderlyk besluyt: ende en
hanght niet aende menschen/ maer aen Gods loutere welbehaghen.
2. Tim. 2. 19. t Fundament Gods staet vast/hebbende desen reghel/de
Heere weet wie de syne zyn. Hy noemt de Verkiessinge figuerlyck een
fundament/met dese name sijn baste ende bestandiche stantvastichept
te kennen ghebende. Hebbende desen segh el/ dat is/ de verkiessinghe is
wel voor ons ghesloten/wyp en weten niet sekere/ of dese of een ander
vercozen zy/maer de Heere weet wie de zyne zyn. Want dat comt
God epghentlyck toe te weten wie de zyne zyn.

Soo en hanghtse dan niet aen ons/maer aen die seer stantachtiche
ende onveranderlycke wille Gods/die met eeuwighe barmhertichept
over ons onsermt/daer van hy nemmermeer berou en heeft. Maer
diese veranderlyk ende onseker maken/die behoozen te overdencken/
oft een cleynre sake voor haer sp/ de menschen te vermoepen ende den
uptvercozenen prickelen der twijfelachtichept in te slaen van haere sa-
lichept/datse God oock moepen/midts hem versierende veranderlyck
te wesen in syne raetflaghen.

I Teghenverpinghe.

Maer de teecken der verkiessinge en openbaren altygs niet Daer-
om en is de verkiessinghe niet onveranderlyk.

Antw. 'Tis valsche/alsser gheen teecken der verkiessinghe ghesien
werden/datse dan veranderlyk is: want sp blijft evenwel onverbry-
kelijck. Ghelyck als de ballingschap der Joden in Babylonien ende
clanghduerich als een langduerich verstooten van haer mochte schij-
nen een inbrekinghe der verkiessinghe schijnen die nochtans niet en
was.

Daerom

Prædestinatie.

47

Daerom Godt sprekende bp Esai. 41.9. Ich heb dy uptvercozen/ ende niet verworpen: Bewijst den gheduerigen loop zynder over groote mildicheyt ende Vaderlycke goetjonsticheyt/ ende dycukt alsoo de stautebasticheyt der verkiesinghe up/ als of hy sepde: nae dat ick dy eenmael heb vercozen soo en heb ick u niet verlaten noch begheven: al ist dat ghy my dicwils oorsake ghegheven hebt om dy te verstoeten. Want soo groot was d'ondankbaerheyt des Jootschen volcx/ dat God haer niet recht mochte verwelen. Ende dat vant Jootsche volck gheseyt wert/dat gaet ons doch aen.

II

Dat crachteloos can werden/dat is veranderlyck: De verkiesinge can crachteloos werden/Esaï. 14.1. God sal Jacobg ontfermen/ende d' Israëlitēn wederom verkiesen. Hy ghebruydt den toecomenden tijt/al of de eerste verkiesinghe crachteloos waer gheweest. Daerom is de verkiesinghe veranderlyck.

Antw. Daer is een dubbelsinnicheyt int woordken sal verkiesen oneyghentlyck ghenomen: al of hy sepde/ hy sal het volck/ dat daer scheen verworpen/ ende onder eens anders heerschappye ghebracht/ even alleens aennemen al of het op een nieu vercozen wierde. Tis menschelycker wyse ghesproken. Als de Heere de zynen tuchtigheit/ so heest het een schijn van verwerpinghe/ghelyck wyl sulcx up velle classhen der heylighen connen beslupten? Heere/ waerom hebt ghy ons verlaten. Want nae dat wyl swack zyn nemen wyl Gods verwerpinghe of verkiesinge aen/ ende de vrucht daer van werden wyl up het werck selfs.

Dit is dan de sin: Al ist dat de Heere soo strenghelyck sijn volck gehandelt heest/ al of hy't verworpen hadde: soo sal hy nochtans eyndelyck metter daet betoonen ende bewijzen dattet van hem aengeno men is/dewijle hy een overvloediche ghetupghenis gheven sal zyneg verkiesinghe ende haer in eenwicheyt erbar men.

III Teghenwerpingle.

Soo de croone der Hemelscher heerlyckeyp verlozen kan werden totten welcken pemant vercozen is/soo en is de verkiesinge niet vast. Maer dat can geschiedē. Daerom ooc dit. Tweede deel wort bewesen up Apocal. 3.11. Houd dat ghy heest/ op dat gheen ander u Croone ontfanghe. Antwoort. 1. Dit ghetupghenis passt hier niet. 2. Croone wort in een dubbelsin geseyt: tweede deel sprecket van de Croone der Hemelscher heerlyckeyp:maer Christi spreuckie / van de croone des Kerkendiensts/siet boven in de wederlegginge der voorgesiender verdiensten.

IV

Soo die daer staet moet toesien dat hy niet' enballe/soo en is de verkiesinge niet onveraderlyc maer het eerste staet. 1. Cor. 10.12. Daerom volght ooch het tweede,

Antw.

Antw. 't Volgt niet daerom niet onveranderlyck en soude wesen: want de waerschouwinghe en dreyfch den val niet/ maer verwekt slecheg een meerder sozchvuldicheyt.

v.

Zach. 1. 17. ende Cap. 2. 16. Wort geseyt: Godt verkliest Jerusalem wederom. Daerom is de eerste verkielinghe te niete gheweest. Anew. Daer is een dubbelsuntheyt in't woordeken / verkliest 'welck dooren verwisselinghe van den Prophete ghebruyckt wert/ voor hy coont met upterlycke teekenen ende daden dat hy Jerusalem upvercozen heeft/hy bewijst metter daet selfs/dat hy de verkielinghe Jerusalems voorbondich ende vast horat. Want soo sprecket de Schriftuere dichtwils/dat sy seyt te geschieden dat openbaer of vast wert/ of verclaert wert gheschied te wesen/of vast ghemaect wert. vers. 2.7. Heden heb ik dy ghebaert.

4. Verseghelinge. 4. De verkielinghe is versegheelt dooz den H. Gheest der belosten als door een seker pant.

5. Waer- 5. Sy is bewesen door eer sche waer teecken: als doort overset-
teecken. ten vant recht der eerst gheboorte op Jacob / is zyn verkielinghe be-
tupghet.

6. Vast- 6. Sy wort door verlossinghe/ende andere lichamelijke weldaden
makiinge. vast gemaect: daerom moei het woordeken verkiesen daer toe verstaet
worden Esa. 14. 1.

7. Bebe- 7. Sy moet van een pegelijc der uytvercozen vast gemaect werden
singhe. dat is/upt de vrychten des ghehoofs aen anderen bewesen / ende voor
hemselfs bevestigt werden. Daerom hoeders doet liever neerstichept
om u beroepinghe vast te maken. 2. Pet. 1. 10.

8. Tecke- 8. De teeckenē onser onverdiender hyliesinge dat is/ daer uyt dat wy
nen. sekerlyck coonen weten/dat wy vercozen zyn die sijn dese: een lebendich
ghevoelen der crachtiger roepinghe ende leydinghe tot Christum Rom.
8. 30. een viericheyt ende blijtschap des salighmakenden geloofs/ Act.
13. 4. 8. Tit. 1. 1. een gheruste conscientie voortscomende upte segeninge
der rechtverdichinckinge Rom. 5. 1. 2. Een ernstige ende stant vasti-
gh: beneerstinghe van een nieu leven/ sodanich als van den H. Gheest
den weder ghebozenen betaent. Rom. 8. 14. 2. Tim. 2. 10. 'T getupghes-
nisse onses Gheestes ofte conscientie. 1. Joh. 5. 6. Eyndelijcken hee
inwendiche ghetupghenissee des H. Gheestes de verkielinghe ende alle
dese dinghen verseghelende/welcken Gheest niet onsen Gheest getupgt
dat wy kinderen Gods zyn. Rom. 8. 16.

Alsoo wie dese teeckenē in hemselfen warachtelyck ende sekerlyck
vermerckt/die mach ende moet hem verblyde/dat zyn name in de He-
velen gheschreven zy.

Aldus

Aldus hebben yvy dan 'tgene met de verkiesinge genoecht
is getoont, nu volcht dat daer van verschilt.

De verkiesinge verschilt vande roeping / rechtverdighmakinge
ende heylighmakinge / daerom moetmeuse niet die selve niet ver-
mengen. **S**p verschilt oock van de acuininghe tot kinderen.

Daer benevens van de belofte der ewighe saligheyt. Daer en
boven van de saligheyt selve / daer van de verkiesinghe oorsake is.

Dinghen daermede de verkiesinghe vergheleken vvert.

De verkiesinge wert vergeleken by een fundament dat vast staet en
dit om sijn onvraedelijcke vastighz. 1. Tim. 2. 19. Item by d'inschry-
vinghe in een boeck of Tafereel als / Exod. 32. 32. ende. 33. Sept Mo-
ses tot den Heere: Doe my nu uyt dynen boeckie welcken ghy gheschre-
ven hebt: maer de Heere heeft tot Mose gheseyt / ick soude van mijn
boeck uyt scrabben / die teghen my ghesondigt heeft. Ende inde 69. Ps.
vers. 29. Vloet David zynē bpanden in de figure Christi. Dat zy uyt
den boeck des lebens uytggeschabbet werden: ende niet den recht-
verdighen niet op gheschreven werden. Apoca. 13. vers. 8. Wert ghe-
seyt / dat alle inwoonders der aerden het beest sulle aenbidden / welcker
namen niet en sijn geschrevē in't boeck des lebens des Lams. En int
17. cap. vers. 8. d'inwoonderg der aerden verwonderde haer (welcker
namen niet en sijn gheschreven in't boeck des lebens) van dat des we-
relts gront geleyt is. Endelijcken seyt onse Salighmaker selve Luc.
10. vers. 28. En verblyft u daer niet van dat u de gheesten onderdanich
sijn: maer verblyft u liever dat uwē namen gheschreven sijn in de He-
melen. Dan. 12. 1. Ter selver tijt sal u volck verlost worden / alle die in-
dien voort geschreven staen.

Want ghelycck als die ghene die in eenige republique voor borgers
opghenomen werden / in 'stads boeck of tafel opgheschreven werden:
also worden oock die in't ghetal der gener die salich sulle worden op-
ghenomen sijn / gheseyt / datse in't boeck des lebens opgeschreven sijn/
dat is / in de voorwetenschap van Godts verstant. **S**p is dan bestan-
digher dan de Hemelen selfs. Ende de ghenade der verkiesinghe is
meerder dan de ghenade der Scheppinghe.

Die van een oorsprong sijn. Conjugata.

De vrouwen worden van de ghenade der verkiesinghe, vercorenen
geheten: van den welcken het profytelyc is de volgende grondregelen
te aemmercken.

1. D'uytvercorenen zijn Godt alleen bekent. 2. Tim. 2. 19.

2. Sp alleen ghelooven dooz een levendighe ende salighmakende
ghelooke: Joh. 6. 37. Act. 13. 48. Tit. 10. 1.

3. Sp alleen connen de Saligheyt vererghen Rom. 11. 6. hoe dan?
Dat Isael soect, dat en heeft hy niet voicreghen: maer de verkiesinghe
heeft

heeft het vercreghen/dat is/de vereozene hebbent vercreghen/en d'andere zijn verhart gheworden.

4. Sy waren des Vaders van te vooren/al eer hyse sijn Eerstighes
bozen Sone schanc. Joh. 6.37. Al wat my de Vader gheest/dat sal tot
my comen. Soo hpt gheest/soo quam't hen van te vooren toe.

5. Sy sijn saligh ende Godt lief. Ps. 37.12. Wel saligh is die natie/
wiens God is de Heere; het volle 'twelc hy tot sijn erve/vercozen heeft:
ende Ps. 65.5. Wel saligh is hy dien ghy sult hebben up vercozen ende
(by dy)naer der settet/op dat hy in d'pne voorhoven woone. Rom. 11.
28. na der verkiessinghe(sijn zp) lief om der Vaderen wille.

6. Sy alleen sijn lebendighe lidmaten der Kercke: sy alleen sijn lidt-
maten der Catholycke onsielijcke Kercke. Daerom wordense gesep-
te woonen in de voorhoven des Heeren. Psalm. 65.5.

7. De verlossinghe is haer epghen die dooz Christum gheschlet is.
Apoc. 5.9.

8. Sy bestaen in een seker ghetal/'t welck niet en can vermeerdert
noch vermindert werden:nae't ghene datter geschreven staet. 2.Tim.
2.19. 't Vaste Fundament Gods staet hebbende desen zeghel/de Heere
het de gene die zyne zijn. Hiermede comit Augustinus over een de cor-
reptione ex gratia. Cap. 13. Als hy sept: Dit seg ich van die ghene: die
tot Gods rycke gepredicteert zyn/welcke ghetal soo seker is/datter
niet een can toeghedaen werden/noch vermindert up de selven. Ende
in 't vierde koeck Retractat. Cap. 26. Den almachtighen God en heeft
immers geen raet ontbrecken/daer dooz hy het sekere getal zynner boy-
gheren die hy in zijn wylskept voor heen gheschickt heeft/oockupt het
verdoemde menschelycke gheslachte zynner stadt vervullen soude.

9. Sy worden van de verworpenen onderscheidt/ niet door ver-
diensten/maer dooz Gods Predestinatie:niet door hare deugtsaem-
heyt/maer dooz een Hemelsche beslukt:niet van naturen / maer dooz
een vsondere ghenade.

Tegherwerpinghen. I.

Die up den boeckie des levens connen gheschrabt werden/die cons-
nen verworpenen werden. Maer d'up vercozenen connen gheschrabt
werden up den boeckie des levens:want soe sept Moses. Exod. 32.32.
ende.33. Doe my nu up dynen boeckie/welcken ghy geschreven hebt.
Ergo d'up vercozenen connen verworpenen worden.

Antw. Ten erste, het tweede deel is valsich. Ten tweeden het ghetuys-
ghenis dat sy voorzenghen en bewijs dat niet want Moses beve-
sicht niet dat hy can up den boeckie Gods gheschrabi werden. An-
houdinghe: hy begheert nochtans upgheschrabt te werden. Ergo hy
conde upgheschrabt werden.

Antw. 't Voorzaede deel en moet niet simpelijc maer met een dub-
belde conditie verstaen werden. D'eerste is/soo'nmogelyck is: Soda-
nighen conditie wort openlyck upghedrukt in't ghebet Christi: Va-
der/soo't mogelyck is/laet desen beker van my voorby gaen. Ergo
Moses

Prædestinatie.

52

Moses heest met conditie ghesproken naemlijck/ soo't moghelyck is/
so doet my liecler upt dynen boecke/ veroordeelt my liever tot de straf-
se des eeuwighen doots om de sonde diet volck begaen heeft / dan dat
ghijt volck verderven sout ende dat dynen name daerom by de He-
denen soude ghelaftert werden.

De tweede conditie is: So God de bede goetkent ende toekent:maer
Gode en heeftse niet goet ghelyck/noch toeghestaen/maer gheweigert
met dese bestraffinghe: Ick wil dien upt mijnen boecke uptdelgen / die
aen my ghesondight heeft. Dewyl hy een vriendt Godts was / ende
dat hy dichtwils met den heere aensicht aen aensicht hadde gesproken/
soo en heeft hy niet conuen verwerpen dat hy begeerde/noch de gram-
schap des vertoozenden Gods met zijn verbiddinghe stillen/ sept Cyp-
rianus in zijn tweede boeck van de ghevalenen. Soo en can dan upt
dese bede Moses als die conditionael is/ ende niet voor goet geket niet
besloten werde. Dat Moses of andere uptvercozen upt den boecke des
lebens conuen ghedelght werden. 1. Aenhoudinghe. Het can ten
minsten upt des Heere antwoorde aen Moses besloten werden:want
hy sept simpelijck/dat hy upt zijnen boeck sal delgen/die aen hem ge-
sondicht sal hebben.

Antw. Dat is valsche:want dese dreyginghe is by conditie als of hy
seyde. Soo pemant aen my sal ghesondight hebben / den selven sal ick
upt mijnen boecke uptwijsschen. Dooorts can het woordeken Sal ghe-
sondight hebben meer als op een wijse verstaen werden/soo dat men't
hier nemen moet niet van allerleye sonde maer die upt moet williche
bochheit begaen is/ende sonder beterschap verholght/de welcke Jo-
hannes een zonde tot der doot noemt ende leert datse nimmermeer
plaetse grÿpt in de uptvercozenen. 1. Joan. 3. 9.

2. Aenhoudinghe. Psal. 69. 29. Wozt gheseyt:laetse upt den boe-
ke der lebenden ghedelgt werden. Ergo conuen d'uptvercozenen upt
den boecke des levens ghedelgt werden.

Antw. Dit ghetuygenis en bewijst niet datse voor hebben/ende dat
om twee oorsake. Ucerste is / want het en sprekt niet van de uptver-
cozenen / maer van de weder spannighen ende herdneckinghe vanden
Christi/ghelyck sulcx upt den text blyckt.

De tweede/want daer is twofelachicheit in de wijse van spreken/
laetse upt den boecke der lebenden ghedelght werden. Twelck niet be-
teekent/dat die in der waerheit ingheschriven sijn uptghedelgt souden
werden/maer dat die ghene die na haer ende ander lieden meyninghe
gheschreven zyn/verclaert souden werden dat sy niet in der waerheit
in gheschreven waren. Want soodanighe dewylse in de sielijcke kere-
ke verkeeren/ende upterlycke belijdenisse des gheloofs doen/ meynen
selfs datse gheschreven zyn in den boecken des levens/ende om den up-
terlycken schijn meynen anderen mede/datse ingheschreven zyn/ daer
se nochtans inder waerheit niet en zijn gheschreven. Ende alsoo ver-
staet oock Augustinus dese woorden/daer hy desen Psalm uptlept

G. 2.

Tom.

Tom. 8. pag. 509. 510. Als hy sept: Broeders wy en moetent soo niet nemen/dat God pemant mit Boeck des levens schrifte/ende wederom uytdeelcht. Soo een mensche gheseydt heeft / dat ich gheschreven hebbe/dat heb ick gheschreven: sprekende van't opschrift daer geschreven was/Den Coning der Joden: en soude God pemant schryven ende uytdelegen ende terstont daer nae. Dic is geseyt en aensien van haer lieder hope, om dat se meynen datse daer geschreven waren. Wat is dan/laetse uyt den boeckie des levens ghedelcht werden: Laet haer bekent ghemaect werden/dat zy daer niet in en zijn. Ende coets daer nae: Spullen uyt den boeckie der levenden gedelcht werden/ dat is/ spullen bekennen datse daer niet in en zijn. Want het volgende vers/ leyt uyt 't ghene datter gheseyt was: Ende laetse niet den rechtveerdigen niet gheschreven werden. Ich heb dan gheseyt / laetse uyt ghedelghet werden/in aensien van haer hope:maer in aensien van dyne gherichticheyt wat sal ick segghen? Laetse niet gheschreven werden. Dus vere Augustinus.

3. Aenhoudinghe. Apocalyps. 3. 5. Die overwint/die sal niet witteleren becleet werden/ende ick en sal zijn niet uyt doen uyt den boeck des levens. Ergo Godt doeter die uyt die niet overwinnen/maer latet haer van den Duyvel ende andere Gheestelijcke vanden overwinnen ende sondighen teghens God.

Antw. Het gevolgh is twijfelachlych:want soomen daer door verstaet/dat Godt verclaren sal/ datse niet in't boeck des levens geschreven zijn/die niet overwinnen/soo laetmen't toe: maer wil men't verstaen dat Godt de gheschrevene sal uytdeghen/so ist valsche: want die niet overwinnen/maer laten haer overwinnen van den Duyvel/ende sondighen teghens Godt/die selue worden nimmermeer gheschreven/ Gelijck de Heere sept. Ezech. 13. 9. Spullen in de versamelinghe myns volcs niet zijn/ende in den getale des hups Israels niet geschreven worden/noch int lant Israels comen. Dat is / spullen noch in de Gheineente/noch in den boeckie des levens begrepen worden / noch en sulle niet weder opgerecht werden/mser sullen altoos van Godt de Kerclie ende die sichtbaerlycke merckeuren der Kerclie verblyven. ten tweeden en is hier gheen gevolgh van ghelycke dinghen/ want die overwint ende die niet overwint en zijn daer in niet gelijck/ daer aen dit gevolgh hangt/want zy en zijn bepde niet gheschreven in't boeck des levens. Soo die soo wel in't boeck des levens gheschreven warr/die niet overwint/als die overwint / soo soude oock ter contraeten moeten volghen: Die overwint en sal niet uyt ghedelghet werden/ Ergo die niet overwint/sal uytgedelghet werden. In dese Aenhoudinghe dan schuylt een bedroch van onghelycke dinghen/als of zy gelijck waren.

De tyvede teghenvverpinghe.

Die van Christo connen werden verbannen/ die comen verworpen werden, D' uytvercorenen connen verbannen werden van Christo. Ergo

Praedestinatie.

53

Ergo d'uptverkozenen connen verworpen werden. Het tweede deel wort bewesen upt Rom. 9.3 Alwaer Paulus sept: Ic soude selve wen-schen verbannen te sijn van Christo/voor mynen broederen / die myn maechschap sijn nae den vleesche.

Antw. En eersten: het tweede deel is valsche. Ten tweeden om dat te bewijse brengen zy een gheijupgenisse bp datter niet toe en dient: want Paulus bevesticht niet dat hy can verbannen werden van Christo/maer wenscht slechts verbannen te werden van Christo voor zyne broederen/dat is/hy begheert door een heftighe ende brandenden pver zyn epghen verderff/op dat hy alwaert met zyn epghen verlies de eere ende het rycke Gods in Israels behoudinghe mochte voorderen.

Aanhoudinghe. Paulas wenscht verbannen te werden. Ergo het can gheschieden.

Ant. 't Voorzaede deel en moet niet simpelijc maer ten deele/namelijc met een conditie verstaen werden/soot can geschieden/ als of hy sepde. Ich mensche dat ich liever alleen/soot moegelijck waer van de eeuwige ghelycksalicheyt beroost werde dien ich met Christo sal hebbien / dan dat soo veel Israeliten die myn broeders sijn van der ghenade uptghe- sloten werden/ende dat daer door Christi name en de eere Godes in perijkel ghetrotchen werde. Ende also is dit een warachtighe ghetupgennisse van oprechte liefde / als remant zyn eygen salicheyt voor niet en rekent om de eere ende heerlijcheyt Christi/ en om ander lieden salicheyt.

I.I. Teghenverpinge.

1. Cor. 9.27, Sept Paulus: maer ich onderwerpe myn lichaem ende make het dienstbaer: op dat ick/die den anderen Prediche / selve niet eenichsins verworpelijc en wozde. Ergo d'uptverkozenen connen verworpenen worden.

Antw. Voor eerst, is hier faute dat men getupgenisse bp brengt t'welke niet ten propste dient: want Paulus en bevesticht niet dat hy ee verworpenen can werden. Ten tweeden is het woordt Verworpelijc twyf-acheich. Want in ons verschil beteeket het die van God voorby ghegaen is/ende wort ghestelt teghens die ghene die ten eeuwighen leven uptveroren is:maer in de spraenche Pauli beteekent het die gene/ die de bebindinghe leert dat hy soodanigh niet en is/ als hy wel behoorde te wesen/voor namelijck daer hy anderen voorschrijft hoe zp heylighelyck sullen leven/dat is/die selver niet en houdt / dat hy anderen voorschryft:ende dat hy der halven/als een quade leerare onweerdigh sp en soodanigh die niet recht van alle gheloovighe behoocht verworpen ende verstoeten te werden. Ende alsoo wordt verworpelijc teghen behalijck ghestelt/die selver noch houdt dat hy anderen Predict. Alsoo wort oock van Jeremia Cap. 6.30. Hei silver verworpen geheeten/dat is dat niet goet en is/gelyck het behoochte te wesen:ende daerom weir-digh dat het verworpen worde. De aerde wort oock verworpelijc ghenoemt Ehz. 2.8. Die quaet is/ende daerom onweerdich datse ghescreven

keret ende besaeft werde/ als die niet anders voort can brengheu dan
distelen ende doozyen. Soo is dit dan de sin van dese platese: *Eccl. Paulus schypve anderew een reghel des lebens voor : daerom doe ick
neerstichept om my als oo te draghen/ dat myn leven ende alle myn
doen met myn leere overeen come/ ende dat ick niet en schyne / tghene
dat ick van anderen epsche niet myn epghen schande ende ander lieden
aenstoot selver na te laten ende te verstoppen.*

3. Schoon genomen/ dat den Apostel spreect van de verwerpinge
tot den eeuwigen doot: so en leert hy hier evenwel niet wat datter ghe-
schiedt/maet wat niet van hem en gheschiedt. *Ghelyck hy. 2. Corinth.
13. 6. Maer ick hope dat ghy sult bekennen/ dat wyl niet verworpelicke
en zyn:ende Rom. 8. 28. spreect hy noch openbaerlycker. So en gelt
dan het ghebolgh niet. Paulus heeft ghearbept dat hy niet verworpe-
lyck en soude worden: Ergo hy conde verworpelicke werden. Want
dese sorchvuldigheyt en strijt niet niet met de sekerheyt der verkiezinghe:
maer die wort veel eer daer door vastghemaerkt. Want ghelyck als
de Heer wil dat de volherdinghe vast sal wesen: alsoo wil hy mede dat
die selfde volherdinghe/ door dese Godsalighe vruchten sorchvuldichz
ende neerstichept ghevoedet en opgheuecht werde. 2. Pet. 1. 10. Weest
neerstich om uwe beroepinghe ende verkiezinghe vast te maken.*

IV. Teghen vyerpinghe.

Judas Ischariot is verworpen gheworden.

Judas Ischariot was upvercoren.

Daerom connen dijnt vercorenen verworpenen werden.

*'Tewijls vant tweede deel steunt op hei seggen Christi: Ioan. 6. 70.
Heb ick niet u twaelve upverkoren.
Antw. Twoort Varkoren heest meer als een verstant. Int tweede
deel ende sijn bewijs beteckenet die tot het Apostelschap aen genomen
is: maer int beslupt/ die gheordineert is ten eeuwighen leven.*

*Dus verre hebben wyl den thindre Grondregel beschermt/ nu volge
de elsoe.*

*11. Duytvercorenen en connen het gelooff ende de gherechtichept
diese eenmael van God ontfanghen hebben niet verliesen.*

*Hier teghens brengt Bellarminus in Tom. 3. in zijn derde boeck
van de rechtveerdichmakinghe Cap. 14. Ghetuyghenissen ende
exempelen der Christuere/ de Kerckeliche besluptinghe ende reden.*

De ghetuyghenissen der Christuere sijn. 12.

*1. Ezech. 18. 26. Wanneer hem de rechtveerdighe keert van sijner
gerechtighent/ en doet ongerechtichept/ so sal hy daer in sterben. Wat
isser claelder? Liever hoe wert de rechtveerdige van de gerechtichept
ghekeert/ soo hy doozt ghehoofd alleen gherechtveerdicht wert / ende
dat het eenmael ontfanghen ghehoofd niet en can upghelescht
werden.*

*Antw. Bellarmini sluytreden sal aldus wesen: Soo dat ghehoofd/
waec*

Prædestinatie.

55

waer door alleen dypverkorne ghorechtveerdigh worden / eenmael ontfanghen sijnde niet en can upghebluscht werden/ alsdan en keert hem de rechtveerdighe niet van zyn gerer htichept: maar nu so keert hem de rechtveerdighe van zyn ghorechtichept/ uae't ghetupghenisse des Propheten: Er go etc.

Antw. Voor eerst so is het middel woordcken rechtveerdigh twop-
selachich. Want in't eerste deel betekent het een ware rechtveerdigh/
dat is/ die voor God om niet ghorechtveerdicht is om Christi wille:
ende die rechtveerdighcpt betekent de segheninghe der onverdiender
verghevinghe der zonden die van God om Christi wille den ghelo-
vigen verleent wert. Maer in't tweede deel ende in de spreuke des
Propheten wort by de Rechtveerdigh verstaen niet die waerlyck
rechtveerdich is/maer die in zyn waen ende meyninge rechtveerdich
is/ghelyck dar sijn de hypocriten ende Tijtghelooighen/ die voor
een tijdt ghelooven ende daer nae afvallen. Want die waerlyck recht-
veerdich is/ die is als een boom gheplant by de waterbeken wiens
bladeren nimmer meer af en vallen. Psal. 1.3 De ware rechtveerdigh
sal in eeuwigher ghedachtenisse zyn. Ps. 112.6. De rechtveerdichept
des waren rechtveerdighen blijft in der eeuwichept staen. Psal. 112.
3. ende. 9. De ware rechtveerdigh/ en sal niet sterven. Maer van die
daer schijnt rechtveerdich te wesen s' pdt de Heere aldus in Ezechiel.
18. 24. Alle zynre ghorechtichept die hy ghedaen heeft/ en sal niet
ghedacht worden: Item/hy sal sterven.

So spreekt dan Ezechiel van sulcke menschen/die na sijnende ander-
lieden meyninghe rechtveerdigh sijn/van den welcken Christus sepdt.
Mat. 9.13. Iki ben niet gheromen om te roepen de rechtveerdighen/
maer de sondakers tot bekeeringhe: maer hy en spreekt van de ware
rechtveerdighen niet. Doozts het woordcken Rechtveerdichept en be-
teken in't tweede deel ende in de spreuke Ezechels niet de onverdiend
de verghevinghe der sonden/maer wercken die in den schijn rechtveerd-
ich zyn/ gelijk als de hypocriten doen. Ten tweeden/ genomen schoon
dat het tweedededeel ende de Prophete spraken van een ware rechtveer-
digh en vade waere gerechtichept: so en soudt noch even wel hier niet
uyc besloten werden: want de Prophheet spreekt by conditie: Als hem
de rechtveerdigh sal keeren van zyn ghorechtichept. Dat nu by con-
ditie ghescept wert ende maghmen niet surpelghen nemmen als of dan als
soo ware/ghelyck de Gheleerden van de Bewijspconst sprekien.

Ghetuyghenisse.

Luc. 8.13. Want die op de steentorze zyn/ dat zyn die het wort met
vreuchden ontfanghen/ende dese en hebben geen wortel/ maer ghe-
looven voor eenen tijt/ende in den tijt der versoeckinghe vallen sy af.
Dese ontfanghen sekervlyck het zaerde des wort's Gods niet vreuch-
den/ende gheloooven:ende hun en ontbreckt het ghelooove niet/ maer
de volherdinghe in't ghelooove.

Antw. De bewijspreden is in zyn gheheldusdanich: Diet zaerde van
God is

Gods woordt niet vreughden ontfanghen ende ghelooven/maer niet en volherden/die selfde connen het gheloove verliesen:D'uytverrozen ontfanghen het zaet van Gods woort niet vreughden ende ghe-
looven/ maer en volherden niet ghelyck de Heere tuptt by Lucam:
Daerom connen d'uytvercozenen het gheloove verliesen.

Maer vooreerst soo ist middel woordeken ghelooven in dese bewijf-
reden twaefelachtich: want int eerste deel beteekent het simpelijcken
toestaen ofte toestemmen:maer int tweede deel beteekent het van de
barmhertigheyt Gods jeghens haer ende van de vergevinghe der
sonden vastelijck ende ontwaefelijck verseckert te wesen. Ten tweeden
ist tweede deel in't achterste valsche:want d'uytvercozenen die volher-
den altijt in't gheloove. Ten derden seylt hy in't bewijsen van't tweede
deel/door dien dat hy een getuygnisse bybringt datter niet toe en diet:
want het tweede deel spreekt van de uytvercozenen / maer Christi
spreecke van de hypocriten ende volghens dien van de verworpene:
want dese ghelooaven voor een tijdt ende inden tijdt der verfoechtinghe
vallen spaf/maer d'uytvercozenen bewaren het gehoorde woordt in
een goet sijn herte/ende dragen vruchten in volstandicheyt. Ten vier-
den/soo wort het grugghemisse ontrouwelycken hiertoe ghepast:want
in den text wordt gheseyt Zy ghelooaven voor een tijt: maer inde toe-
passinghe zyn dese woorden voor een tijt naghelaten.

Verweeringhe. Daer is gheantw. dat Christus niet en spreekt
inde aenghetrocken plaetsen / van den uytvercozenen:maer dat hy van
d'uytvercozenen handelt dat bewijse ick aldus. Die t'zaet van Gods
woort niet vreughden ontfanghen ende gelooven/ die zyn uytvercozen.
Maer dese van den welcken Christus spreekt/ontfanghen het zaet van
Gods woordt niet vreughden ende gheloooven.

Daerom zynse uytvercozen.

Antw. Vooreerst isser dubbelzinnicheyt in't woort gheooaven/twelck
hier ter plaatseen niet en beteekent van de barmherticheyt Gods ende
van de vercreghen verghevinghe der sonden door den Heylighen Geest
verseckert te wesen:maer het beteekent blootelijcken toestemmen ende
het Euangelium Historialijcken voor de waerheyt aennemen/ende so
comt het met de sijn Christi wel overeen. Ten tweeden/ als het woordt
ghelooaven aldus ghenomen wert/ghelyckmen't moet nemen/ soo isser
bedyoch in't eerste deel datmen pemant als eghen toeschryft dat hem
niet alleen eghen is :want het zaet van Gods woordt niet vreugh-
den t' ontfanghen ende een Historiale toestemminghe woort den uytver-
cozen toegeschrevē als oft haer alleen toequam/maer dat is valsche:
want dese dinghen en sijn niet alleen by de uytvercozenen / maer sijn
haer ghemeyn met vele verworpene. Want d'uytvercozenen en ontf-
anghen niet alleen niet vreughden het zaet van Gods woordt / ende
stemmen het historialijcken toe/maer dit doen oock vele verworpene/
ghelyck het blyckt uyt Pauli/ briesf aenden Hebrewen Cap. 6. 4 ende
s.alwaers sommighe verworpene wer t' toegeschreven/ datse verlicht
sijn ghe-

Prædestinatie.

37

Zyn gheweest/ende ghesmaect hebben die Hemelsche gabe / ende des heilighen Ghreests deelachtich zijn geweest/ende gesmaect hebben het goede woort Gods ende de crachten des toecomenden werelts. Ende 2. Pet. 2. 20. ende 2. 1. Dat zy de besmettinghe des werelts ontvloeden zyn door de kennisse des Heeren ende Salichmakers Jesu Christi/dat sy den wech der ghorechtichept ghekent hebben. Ten derden/so woorde int tweede deel de spreuke Christi wederom ontrouwelyck bpghebracht:want zy woort ghestuckelt door nalatinghe van de woorden voor een tijt:upt den welcken het ogyptlyck blykt dat de Heere niet en spreekt van het Salichmakende gheloove/maer alleen van het hystorale. Ergo het besluyt is valschen.

3 Ghetuyghenis.

Johan. 15. 2. Alle wijnrancke die in my geen vrucht en draeght / sal hy wechneinen. Daer ulti maect hy alsulcken belupt: So sommighe uptverkozenen van Christo worden wechghenomen:soo connen zy de ghorechtichept ende het gheloove verliesen. 't Voorste deel is warachich/ghelyck de Heere ghetupght. Ergo oock het volghende.

Anew. Vooreerst soo is het tweede deel valschen. Ten tweedē tghetupghenis dat hy by brengt en bewijst het niet.

Verweeringhe,het bewijst het immers:ende dat bewijst selb aldus: Alle wijnrancken die gheen vrucht en draghen worden van Christo wechghenomen: Sommighe uptverkozenen zijn wijnrancken die gheen vrucht en draghen: Daerom sommighe uptverkozenen worden van Christo wechghenomen.

Antw. Voor eerst isser dubbelsinnichept int woordelen wynrancken. Want al die gene die dooz de upterlyke roepinghe tot Christum worden geroepen ende 'tgheloove aen Christum behyden die worden wijnrancken van Christo geheeten maer dooz een dubbelsinnichept. Want de Heere stelt openbaerlyc een onderschept van tweederlep wijnrancken/die vruchtbaer ende onvruchtbaer sijn. Van de onvruchtbare sept hy/dat sy bryten den wijnstock gheworpen worden/datse verdooren/vergabert werden/ int vier gheworpen ende verbrand worden. Van sodanighe wijnrancken spreekt het eerste deel maer het tweede deel is valschen:want alle uptverkozenen zijn wijnrancken die vrucht drage/ den welcken de Vader daghelycx meer ende meer repnicht/op datse te meerder vruchten draghen/soo verre ist daer van datse souden uptgesnoepet werden.

Verweeringhe. Het tweede deel wordt valschen gheseyt: maer sy wil len't aldus bewissen:

Die levendigh in Christo wederghetozen werden/ die selfde sijn uptverkozen: Die wijnrancken die gheen vruchten draghen waren leben digh in Christo wederghetozen: Daerom waren die wijnrancken die gheen vrucht en draghen uptverkozen.

Het tweede deel woort van Bellarmino bevesticht: om batter gheen wijnranck en can wesen/die niet t'eeniger tijt in den wijnstock en heeft gheleest/

H

gheleest/want de wijnranken en worden van ander weghen niet inge-
entet/maer wassen upp den wijnstock/ende zp en wassen niet d'oodt/
maer lebendich. Alsoo worden van de gheloovighen in Christo wede-
ghewezen/ende als sy wedergebozen werden so en zynse niet doot/maer
lebendich: ende so sy nochtang/nae datse wedergewezen zyn/ gheen
vrucht der goeder werken en willen dragen:soo verdoorense/worden
afgesnoert ende vergaen.

Anw. In dit bewys sijn veel ghebreken. Want voor eerst mist hy
dat hy de ghelyckenisse die van Christo gebruicht is qualijcken acco-
modeert of schickt. Want Christus en vergelykt daerom die ghene
niet by wijnranken die tot hem gheroepen zyn/ om datse niet van an-
der weghen ingheentet zyn/maer lebendich upp hem wassen: want al
de wijnranken Christi/die zyn van ander weghen hem ingheentet.
Want zp wassen upp de wortel Adams: ende worden Christo upp ghe-
naden ingeentet. Ten tweeden, so stelt hy valscheleyke voor waerheyt/
dat alle wijnranken in Christo wedergewezen werden ende levenz
want dat comt alleen de vruchtbare wijnranken toe. Ten derden, so
ist noch vallscher/ dat de wedergebozenen souden weggeren te dragen de
vrucht der goeder werken; want de wedergewezenen zyn oock in de
wille wedergewezen: ende der halven so en weggheren zp niet vrucht
te dragen. Ten vierden ist noch alder vallscht dat de wedergewezenen
verdooren/asghesnoepet werden ende vergaen.

Aenhoudinghe. De Heere sept niet alleenlyck/ dat de verdoorende
wynrankie / vande wijnstock agheschepden wert/ maer hy doeter
hy/ende zp sullen hem vergaderen/ ende int vper werpen/ ende hy
brandet. So can die dan/die eerhts een wijnranke inden wijnstock
is gheweest/dat is/ een lidmaet int Lichaem Christi door een leven-
dich gheloove/int eeuwiche vper gheworpen werden/ dat hy altijt
brandet. Anw. Voor eerst en isser ghevolgh:want het voorgaen-
de deel sprecket van een onvruchtbare wijnrankie/ maer het naebol-
ghende deel van een vruchtbare wijnrankie. Vande eerste ist waer/
dat se sal int eeuwiche vper gheworpen werden ende branden/ maer
niet van de tweede. Ten tweeden so wort een wijnrankie aenden wijn-
stock beschreven/dat se is een Lidmaet aen't Lichaem Christi dooz
een lebendich gheloove. Maer dese beschryvinghe is al te nauwe ghe-
nomen/want zp comt den vruchtbaren wijnrankie alleen toe. Maer
int ghemeen worden de wijnranken in Christo geheeten alle die dooz
de upterlycke roepinghe tot Christum gheroepen zyn: ende dooz de
predicatie de sielijcke kercke toeghevoeghet het gheloove aen Christum
belijdende. Van dese zyn de sommige vruchtbare/de sommiche
onvruchtbare/ghelyck de Heere dit onderschept openbaerlyck stelt.
De Euinghe is alhier de t'samenvoeginghe met de sielijcke kercke.
Nu so worden de sielijcke niet alleenlyck inghelyst lebendiche lid-
maten/maer doch doode.

xv. Ghe-

Prædestinatie.

39

iv Ghetuyghenis.

Math. 24.12. en 13. Ende want de ongerechtichept sal vermenisch-
fuldicht werden/soo sal de liefde in velen vercouden. Maer wie vol-
standich sal blyven tot den eynde/die sal salich worden. Ut dese plae-
se verstaen wy/dat niet alle rechtveerdighen volherden/ende volgeng
dat niet alle rechtveerdighen salich werden. Want dat hy seyd (de lief-
de sal vercoudē) betekent plat upp een uytlessinghe der liefden/anders
en soud het niet ghestelt werden tegens de volherdinge tot den eynde.

Antw. Dusdanighe sal syn sluytreden willen sijn. So sommige van
den upverkozenen tot den eynde toe niet en volherden/soo volcht dat
d'upverkozenen het gheloove connen verliesen/het voorgaende is wa-
rachtich nae't ghetuyghenis Christi. Daerom oock het volghende.

Maer voor eerst het tweede deel is valsich:want alle upverkozenen
volherden tot den eynde toe/ghelyck de Heere belooft. Jeremi. 32.40.
Ic wil hen myn vrees in't herte geben/dat zy niet van my en wiche.
Ende Johan. 6.37. Al wat my mijn Vader geeft dat sal tot my co-
men/ende die tot my comt/ die en sal ic niet upp werpen. Ten tweeden/
om het tweede deel te bewijzen so wert Christi getuyghenis qualijcken
bypgebracht: Want het tweede deel wil beweeren/ dat sommige up-
verkozenen niet en volherden tot den eynde toe/maer Christus en ghe-
tuygt dat gheensins/maer belooft alleenlyck de salichept den ghenen
die tot den eynde toe volherden.

Aenhoudinghe. Soo die sal salich zyn/die tot den eynde toe volher-
det/soo volcht dat sommighe niet en volherden. Het eerste is warach-
tich:Daerom oock het tweede.

Antw. Ick laet dat gheheel toe alsinen het tweede recht verstaet/dat
sommighe/namelyck die niet upverkozen sijn/maer hypocriten ende
derhalven verworpenen sijn/niet en volherden;maer al de upverko-
zenen volherden.

Verweeringhe. Soo de liefde van vele upverkozenen sal verkouden
ende gheheel upghebluscht werden/soo volcht dat zy niet tot den epi-
nde toe volherde. Het eerste is warachtich als Christus getuygt. Daer-
om oock het tweede.

Antw. Voor eerst is het tweede deel valsich. Ten tweeden so en dient
Christi spreukje niet om die te bewijzen/om datse niet en spreekt van
de upverkozenen: want d'upverkozenen volherden tot den eynde.
Want al ist dat in de upverkozenen om vele ondankbaerhept/trou-
looshept ende onvromechept/den pver vā weldadichept altemets ver-
flappet:soo en wortse nochans nimmermeer gheheel upghebluscht.

v Ghetuyghenis.

1. Cor. 9.27. Ick castijde mijn lichaem en maect het dienstbaer/op
dat ic die dē anderē predicke/niet selve misschē verworpelic en worde.

Antw. Hy sal aldus willen argumenteren: Soo d'upverkozenen
connen verworpelic worden/soo connense het geloove oock verliesen.

H 2

Het

Het voorste ghetuygght Paulus: Daerom volghet oock het tweede. Het tweede deel is valsche: Voorz ist bewijc vrem van't propoest / beliet daer op het antwoordt boven in de verklaringe van den 3. grontregel.

VI Ghetuyghenis

Gal. 5.4. Christus is van u pdel gheworden/ die ghy dooz de wet wilt gherichtbeurdicht werden/ ghy zyt van der ghenaden ghevallen. Hoe conde Christus van haer pdel werden ende zy van der ghenaden vallen/ soo sp in Christo/ende in der ghenade nopt te rechte hadden geheweest?

Antw. De teghenwerpings sal dusdanich zhn: Die van Christo connen pdel werden/ende van der ghenade vallen/ die connen oock het gheloobe verliesen. Maer d'putverkozenen connen van Christo pdel werden ende van der ghenaden vallen: ghelyck Paulus ghetupgt.

Daerom connense het gheloobe oock verliesen.

Maer voor eerst isser dubbelsunnigheyt in de wijse van spraken/ van Christo pdel werde ende van der ghenade vallen. Want int eerste ende tweede deel des Sluptredes betekent het afgeschepden te werden van de tsamenvoeginge Christi die sp te vozen inder waerheyt hadden ende van der genaden upvallen in den welcken zy in der waerheyt waren. Maer int ghetupgenisse Pauli betekent pdel van Christo te werden/ Christum dooz ons pdel te maken/ van Christi gemeenschap upghe- sloten te werden/ van Christo pdel of ledich te zgn/ Christi niet deelachtich te wesen/ geen ghemeenschap met hem te hebben; ende vander ghenade up te vallen betekent te vervallen van't Euangello datmen te vozen hadde aenghenomen/ (want bp't woordken ghenade verstaet Paulus te deser plaatse de leere des Euangeliums/ die teghen de Wet ghestelt is) te verstooten de ghenade die in den Euangilio wort aenghe- boden.

Ten tweeden soo is het tweede deel valsche.

Ten derden soo en dient Pauli ghetupgenisse niet om die te bewijzen/ want het spreect van de verwoopenen/ende niet van de upverkozenen. Verweeringhe. Het spreect van de upverkozenen/ende dat bewijc ic aldus: Die waerlyx in Christo ende inder ghenade sijn/ die sijn upverkozen. Dese lieden/daer Paulus van tupgt/ hebben waerlyx in Christo ende in der ghenade gheweest. Daerom sijn die upverkozen.

'Tbevvijs van i tvve ede deel.

Die pdel van Christo sijn geworden/ en van der genade gevallen/ die hebben waerlyx in Christo ende in der ghenade gheweest: Maer dese lieden sijn pdel van Christo gheworden ende van der ghenade ghevallen. Daerom hebben zy waerlyx in Christo ende in der ghenade gheweest.

Antw. Voor eerst so ist tweede deel der verweeringe valsche. Ten tweeden het bewijc datter inghebracht wert en bewijst die niet: ten eersten want het is ghebonwt op Pauli ghetupghenisse welch niet wel overgeset is. Want Hieronimus bestraft updruckelijc de gemeene oversettingh;

settinge/als hy't overset/ghy hebt van Christi werck afgelaten 'twelc oock wel ongheluckelyk van hem ghedaen is / maer alsoo nochtang dat uyt dese eene plaetsen genoechsaem blijcket/dat hy d'oversetter niet en is van de ghemeene translatie. Ten tweeden/ om datter dubbelsinnigheyt is in de spruecke Pauli/ ghelyck een weynich te vooren verclaert is. Aenhoudinghe: nochtang wordense uytduckelychi gheseydt dat zp van der ghenaden zijn ghevallen: Ergo so zijnse daer waerlycx ingheweest.

Antw. Die worden gheseyt sijt te vallen die op wech waren ghesslagen om die te vercryphen: twelck oock den verwozpenen ghebeurt na dien datter oock etlycke trappen zijn tot het ware gheloove,

VII. I IX. ende. IX.

1. Timoth. 1. 19. Sonnighe hebben schipbrekinghe in't gheloobe gheleden. 1. Tim. 4. 1. Maer de Gheest sept dupdelijck dat in de laetste tijden sommighe sullen afvallen van den gheloove. 1. Tim. 6. 10. De giericheyt is een wortel van alle quaest: tot de welcke de sommige lust hebbende/zijn afgedwaelt van den gheloove.

Hier uyt wort aldus besloten. Die schipbreckinghe int geloobe lyden/die van't gheloove afvallen/die van't gheloove afdwalen / die connen het gheloove verliesen.

D'uptverkozenen lyden schipbreckinghe in't gheloof/vallen vant geloove af / dwalen vant gheloof: ghelyc Paulus ghetupgt.

Daerom d'uptverkozenen connen het gheloove verliesen.

Antw. Voor eerst, isser dubbelsinnicheyt in't woordeken ghelooche. Want int eerste ledcken des eersten deels betekent het de ghesonde of warachtighe leere Gods: maer int tweede betekent het de ghewisse versekerticheyt der verhiesinghe ende barmherticheyt Gods. Ten tweeden soo is het tweede deel valsche. Tenderden de spruecke Pauli en bewijzen die niet/want zp en sprecken niet van de uptverkozenen: ende daer benevens het woordeken des gheloofs en betekent de versekeringhe des herten niet van de barmherticheyt Gods/maer dooz verwisselinghe des naems de heylsame of ghesonde leere.

x. Ghetuyghenis.

Ebri 6. 4. s. ende. 6. 'Tis onmoghelijck dat die gene die eens verlicht gheweest zijn/ende de Hemelsche gave ghesmaecti hebben / ende des H. Gheest deelachtich gheweest zijn/ende ghesmaecti hebben het goede woort Gods/ende de trachten der toecomender Werelt: Soo zp afvallich werden/dat zp wederom verneindot werden tot bekeeringe.

Hier uyt wort aldus besloten.

Die afvallich werden/connen het gheloove verliesen:

D'uptverkozenen worden afvallich/ghelyc Paulus ghetupgt.

Daerom connen d'uptverkozenen het gheloove verliesen.

Antw. Ten eersten ist eerste deel valsche: Want die afvallich worden/ die en hebben nopt dat Salichmakende gheloof gehad: der halven en

P 3 connen

connen zy het niet verliesen.

Ten tweeden ist tweede deel oock valsch/want het is onmoghelijck dat de uytvercozenen afvallick werden, dat is/door een alghemeyne afval van den Euangelijs afvallen.

Ten derden, Daer wort een ghetupghenisse bygebracht vatter niet toe en dient:want het tweede deel spreekt van de uytverkozenen / maer 'tghetupghenisse Pauli en spreekt niet van de uytverkozenen / maer van de afvalliche ende tijdtgheloovighen/ ende volghens dien van de verwozpenen.

Verweeringhe. Het ghetupghenisse Pauli spreekt immers van de uytverkozenen.

Die waerlijck gherechtveerdicht/ende verlicht werden/ ende smaken de Hemelsche Gave/ende zijn deelachtich geweest des H. Gheests/ die zijn uytverkozenen. Maer dese van de welcken Paulus spreekt/ wodden waerlijcx gherechtveerdicht/verlicht / smaken de Hemelsche Gave/ende zijn deelachtich gheweest des heilighen Gheests.

Daerom dese afvalliche van den welcken Paulus spreekt zijn uytverkozenen.

terminen Antw. Daer is een groot verschil tuschen de middelwoordelijks die in de 2. eerste deelen by een ghevocht werden. Want het eerste te weten waerlijck gerechtveerdicht werden, dat come den uytverkozenen alleen toe/ende volghens dien alle die waerlijck ghorechtveerdicht werden/sijn uytverkozenen/ghelyck die gulden keten der eeuwigher salichept getupght die daer staet. No. 8. 30. Die hy te vooren geordineert heeft/die selve heeft hy ooc geroepen: [naemlyc nae't voornemē der eeuwiger Predestinatie] en die hy geroepen heeft/die selve heeft hy ooc gerechtveerdicht/en die hy ghorechtveerdicht heeft/die selve heeft hy ooc verheerlijcht. Maer de volghende middelwoordelijks sijn ten eersten eensdeels twyfelachtich eensdeels dupster. Want verlicht werden betrekent te deser plaatse of de leere des Euangeliums te kennen of door een verwisselinghe des naems betrekken het ghehoopt werden/ ghelyck de Spritsche Oersetter het verlaert/ want van de vrucht ofte daer des Doops der volwassenen die mondelyck onderwesen waren/ so wort verlichten voor doopen/ende verlichtinghe den Doop/ ende die ghesette dach om de onderwesen te doopen den dach der nieuwverplanten by de outste Grieksche Theologanten ghenomen/ gelijck het blijkt uit de tweede Apologie of verantwoordinghe van Justinus den Martelaer die hy voor de Christenen gheschreven heeft aan den Kepser in Antoniniū inde 74. spde van Commelins druck.

De hemelsche Gave te smaken betrekken/eenigē smaek te ontfangen vant toeromende leven. Ende deelachtich te werden des heilighen Gheests betrekken te deser plaatse te vercryghen het licht ende verstant vande leere des Euangeliums/ende daer uyt eenige blpschap te ontfanghen/die de heiliche Gheest door een ghemeyne werkinghe mededeelt.

ten

Prædestinatie.

63

Tentweeden dese dinghen zijn ghemeen den uytvercozenen ende verwozenen. Als nu dese middelwoordekens alsoo onderschepden terminen ende verclaert zijn soo sammen lichtelijck op d'eerste ende tweede propositie antwoorden. D'eerste is eensdeels waerachtich/ eensdeels valsich. Dit is in die selfde waerachtich: Die waerlick gherechtveerdicht werden/die zijn uytvercozen:maer de volghende dingen zijn valsich: Die verlicht werden/ de hemelsche gawe ghesmaect hebben/ ende des heilighen Ghesis gheleachtich zijn gheworzen/ die zijn uytvercozen. Want het wort valscherlick den uytvercozenen alleen toegeschreven/ dat hun met den verwozenen ghemeen is. Maer nochtang en blijven d' uytvercozenen in desen niet stil staen/ maer gaen al voorder voort. Het tweede deel is oock van ghelycken eensdeels waerachtich/eensdeels valsich. Tis wel waer/ dat die selfde vanden welcken d'Apostel spreickt/ verlicht werden/smaken de hemelsche gawe/ worden deelachtich des heilighen Ghesis/ want vande rechtveerdichmakinghe en ghedenck Paulus te deser plaets niet met een eenighe Spylabe. Ja daer benevens verkeert Bellarminus de spreucke Pauli/ als hy sept/ dat onmoghelyck even veel ghelt/ als seer swaer ende seer selden/ welck seer vreemt is vande beteekenis des woorts.

Aenhoudinghe. Voor den welcken Christus ghecrupst is/ die zijn uytvercozen: Voor die afvalighen is Christus ghecrupst: Daerom zijn die uytvercozen.

Antw. Het tweede deel is valsich. Het wort bewesen: want Paulus sept/ datse den Hone Gods voor haer op een nieu cruceighen. Maer dat nu wederom gheschiet/ dat moet nu eenmaal gheschiedt wesen. Maer de verlozenen cruceighen wederom den Hone Gods voor haer selven. Ergo so is hy doch nu van te voren voor haer ghecrupst gewest/ dat is/ om die selfde te verlossen. Antw. In dese bedrieghelycke spreucke is tweederlepe twyselachtichept. d'Gene bestaat daer in dat t'samen ghevoeght werden die ghescheden moesten zijn/ ende ghescheden/ die t'samen ghevoeght moesten zijn. Want int tweede deel en moestmen het woordeken wederom niet te samen stellen met het woordeken henselven, maer met het woordeken sy cruceighen, gelijkt in't Griecx niet een woordeken staet Anas an rountes. d'ander twyselachtichept comt upte wyse van spreken voor hun selven cruceigen/ daer door gheensins beteekent wert/ dat Christus voor de Afvalighen ghecrupst is/ of om haer te verlossen/ ghelyck sulcx Godlooselijs uytgheleyst wert int Besluyt: maer daermede wert te kennen ghegeven/ dat de Afvalighen Christum weder op een nieu versmaeden/ bespotten/ ende ghelyck ter stont inde text volcht door een naechte verclaringhe te schande maken. Also sept Paulus Gal. 6, 14. dat de werelt hem ghecrupricht is/ ende hy der werelt/ dat is/ ghelyck de werelt hem veracht/ dat hy van ghelycken de werelt niet en rekent/ ghelyck als de Joden Christum voor niet met allen en achteden/ dien zp crupsten.

Tweede

Tweede Aenhoudinghe. Daer wort nochtans updruckelijck gheseyt/datse voor hen selven weberom/wederom cruceighen; Ergo so is Christus van te vozen waerlick voor hen ghecrucighe gheweest.

Antw. 1. Ten volghet niet; 2. volghet veel eer het contrarie: naemlic dat Christus voor hen niet en is ghestorven. Want die worden gheseyt Christum voor haer te cruceighen/ die niet een onversoenlycke haet den ghecrucisten Christum bespotten/twelck de Godloose Joden eenmael hebben ghedaen/ende twelech de Afvallichghen wederom op een nieu doen. Maer indien Christus eenmael voor hun hadde ghecrucighe gheweest/sy souden hem niet wederom op een nieu voor henselven cruceighen/dat is/voor niet niet allen houden/ maer veel eer be-minnen ende eeran.

xi. Ghetuyghenis.

Heb. 10. 26. So wp willens sondighen/nae dat wp de kennisse der waerheyt ontfanghen hebben/so en blijster nu gheen offerhande meer voor de zonde:maer een vreesliche verwachtinghe des oordeels/ ende hitticheyt des byers/die de byanden verlinden sal.

Antw. Dusdanigh sal de teghenwerpingsh wesen:

Die willens sondighen nae datse de kennisse der waerheyt ontfanghen hebben/die verliesen het gheloof.

D'uptvercozenen sondighen willens nae datse de kennisse der waerheyt ontfanghen hebben/als Paulus ghetupght: Daerom d'uptvercozenen verliesen het gheloof.

Maer voor eerst de middel termijn [willens te sondighen nae dat men de kennisse der waerheyt ontfanghen heeft] is dubbelsinnigh. Want hy can op tweederley wijs ghenomen werden / of voor eenige particuliere zonde te begaan als daer is die verpe/overspel/dootslach/ende dat wetens/nochtans uptswackheyt: of voor gantsch ende gaer af te vallen van Christo ende zijn Euangelie / ende dat met een verheven hant upp opsette boosheyt ende moedtwille.

Ten tweeden soo ist eerste deel valsch/op welke wijs van wien dat ghy ooc de middeltermijn neemt. Want zp en is niet warachtich van die gene die dooz eenighen particulieren val misdoen; anderz hadde niet David ende Petro ghedaen gheweest; jaer dat meer is dat en soude gheen mensche zijn of hy soude op dese wijs den eeuwighen doodt toe-gheepgent wesen. Ende nopende die gene die haer hebben verlaerk datse gantsch ende gaer van Christo afvallich zijn is zp noch veel min waer/om dat sp het salichmakende gheloove nopt en hebben gehad; ende derhalven niet en verliesen.

Ten derden soo't tweede deel verstaen wert van sonde die wel met consent der wille maer nochtans dooz swackheyt van de uptvercozenen begaan is/soo false wel warachtich zijn/maer van sodadige sonde en spruecht het eerste deel niet/noch ds spruecke Pauli. Maer indiene verstaen wert van een gantsche osval / soo is zp gheheel valsch/ noch Pauli spruecke en dient er niet toe om die te bewyzen/ om datse niet en spruecht

Prædestinatie.

65

Spreekt van de uytverkozenen/ maer van de Godloose Apostaten/die de toegaderinghe des Heeren verlaten gelijcker staet vers. 25. dat is/ die gheheelyk van Christi Kerke afvalen/ als Arius/ Julianus den Apostaat ende meer anderen.

Vereeringhe. Hy spreekt immers van de uytverkozenen: want/ Die de kennisse der waerheit hebben ontfangen/die zijn uytverkozen: Die ghene van den welcken het ghetugghenisse Pauli spreekt hebben de kennisse der waerheit ontfangen: Daerom zijn die uytverkozen.

Antw. Het eerste deel is in't alghemeyn niet waer: want sommigen alleen van die gene die de kennisse der waerheit ontfangen hebben/ sijn uytverkozen: maer sommiche zijn verworpenen/van den welcken vele d' Euangelische waerheit bekennen/ op datse hem tot een getuighenissee zy. Daerom en mach in't besluyt sulks niet bessloten werden.

xii. Ghetuyghenissee.

2. Pet. 2. 12. ende. 22. tware hen beter dat zy den wech der gherechticheit niet ghekent hadden/ dan dat zy hem bekennende weder afkeeren van de heiliche leere/ die hen ghegeven is. Want hen is geschiedt datmen niet desen warachtighen spreektwoerde/ pleech te segghen/de hont is wederghelieert tot zijn selfs uptsposel/ende de ghewassenen Seuge tot de wentelinghe int slieck.

Antw. De teghenwerpinghe sal dus danich willen zijn.

Die na de kennisse van den wech der gerechticheit weder afkeeren van de Heiliche leere die hun is ghegeven/die de crop door vraken gerepunctie hebbende tot het uptsposel wederkeeren/ die te vooren uyt het slieck getreden ende wel gewassenen zynne tot de wentelinghe des sliecks wederkeeren/die verliesen het gheloof.

Dit doende uytverkozenen: Ergo zy verliesen het gheloof.
Maer Voort eerst ist eerste deel valsche: want die sulcke dinghen doen/ die en hebbende het salichmakende gheloove nopt gehad: daerom en verliesen spt oock niet.

Ten tweeden/is oock het tweede deel valsche.

Ten derden soo en wortse niet bewesen met het ghetuighenissee Petri datmen bybringt/want Petrus en spreekt niet van de uytverkozenen/maer van de hypocritten ende tijtgheloovighen/die haer van de valsche leeraers laten verlepyden/ende tot haer eerste sonden wederkeeren/ende derhalven verworpenen zyn.

Vereeringhe. Hy spreekt immers van de uytverkozenen: want die waerlick die gene ontvloden waren die in dwalinghe verkeeren/ende die die besmettinghen des werels dooz de kennisse des Heeren en onseg Salichmakers Jesu Christi ontvloden waren. / die selve zyn uytverkozenen: Maer die gene van den welcken Petrus spreekt hadde die dingen gedaen; Ergo die gene van den welcke Petrus spreet zyn uytverkozenen.

A

Antw.

Antw. Het eerste deel stelt een valsche eygenschap voor een warachtige: want inde selfde wort den ulti verkozenen als eygen toegeschreven, tghene zy ghemeen hebben met sommighe verwoppenen. Want sommighe verwoppenen hadden haer waerlijc afghescheyden van de godendieners ende heyliden verwerpende hare dolinghen: die selfde ontfangende de kennisse onses Heeren ende Salmakiers Jesu Christi hadden hare uperlycke zeden verbetert ende de uperlycke schantblecker des werelts voor een tydt verlaten. Daerom die dese dinghen hebben ghedaen en moghen strax niet voor ulti verkozenen gherekent werden.

Aenhoudinge. 1. Maer sy worden weder verstrict: Ergo so waren se eenmael ontwerret ende losghemaert.

Antw. Dit laet ick gheheel toe in seckeren aensien: Sy waren ontwerret ende losghemaert/namelyck van de dwalinghe daer in sy voortijts leefden/ als daer sijn Asgoderij/ende uperlycke verkeerthept der seden/ ende dat voor een tydt. Maer ten sijn niet alle ulti verkozenen inden weleken eenige uperlycke verbeteringhe hoedanich die oock wesen mach/ghesien wert.

Aenhoudinge. 2. Dien't ware gheloobe wert toegheschreven/die selve sijn ulti verkozenen: maer desen wort van Petro het ware gheloobe toegheschreven/want hun wert toegheschreven datse Christum hebben bekent/ende den wech der gherechtichept ende der H. Leere. Ergo ulti verkozenen.

Antw. Voor eerst, soo is het tweede deel valsch. Ten tweeden mistmen in't bewys dooz dien datmen een valsche beschrijvinghe stelt voor een warachtige: Want dat warachtige ende Salichmakende gheloove en is niet alleen de kennisse Christi ende de kennisse vanden wech der gherechtichept ende der H. Leere: Want de dypbelen selve hebben hier van kennisse/ende noch groter als de menschen.

Doo en dan het besluit niet bestaan.

Tot noch toe hebben vvy de tvvaelf ghetuygenissen bevryt,
die Bellarminus verdraeyt hadde: Nu volghender 8. Exempelen.

TEn eersten sept Bellarminus aldus: Laet ons nu tot de exemplen der ghener comen/die ghelyck de heplighe Ghrest verhaelt tgheloove of de liefde verlozen hebben. Ende om wat hoogh te beginnen.

Voor eerst de) De quade Enghelen/ die naet ghetuyghenis der Schrifteure ghesondicht hebben/ende verdient ulti Enghelen dypbelen te werden/die hadden voor seker/eer sy sondichden/rechtveerdich Gheweest/ghelyck de heplighe Oudvader's beslupten ulti het 14. cap. Esiae ende 28. Ezechiel's.

Antw. Voor eerst mist hy dooz dien hy vele vzaeghstucken stelt als oftse even vele ghelden; want het is een ander vzaeghstuck die van't recht-

Prædestinatie.

57

rechtveerdighmakende gheloove spreekt 'twelech niet verlozen en can werden: ende een ander van de liefde die of van Godt den Schepper is/ of van Godt den Verlosser. De liefde van Godt den Schepper die can verlozen werden / ghelyck de quade Enghelen dien verlozen hebben; maer de liefde van Godt den Verlosser en can niet verlozen werden / overmidts datse een nootstafeliche en onaftschepdeliche vrucht of daer des rechtveerdighmakenden gheloofs is. Ten tweeden het exemplel der booser Enghelen is gheheel vreemt van't propoost: want de vrachte is/ of de uptvercozen menichen het rechtveerdighmakende gheloof connen verliesen / maer de boose Enghelen en sijn noch menschen/noch uptvercozenen/noch hebben opt het rechtveerdighmaken de gheloove ghehad/ noch connen hebben/ nademael dat hun gheen beloste opt en sij ghedaen/vande rechtveerdichept die door Christum soude ghegeven werden: noch datse oock door ende om Christi wille gherichtveerdight sijn gheweest. Aenhoudinghe. Maer nochtans sijnse rechtveerdigh gheweest eer sij sondighden: gelijck de S. Vaders beslupten up. 14. Cap. Iesa. ende. 28. Ezechielis. Ergo soo hebben sij door de sonde de gherichtichept verlozen.

Antw. Voor eerst soeckt hy hier seer bedryglijck dubbelsinnichept te stelle. Want het avoorgaende deel spreekt van de inwoonede gerechtichept / ende deugt die in de eerste scheppinghe was inghestort:maer het bvolgede spreekt niet vā de inwoonede gerechtichept / maer van de gherichtichept die om Christi wille toegherenkent wert. Gronde.

Ten tweeden so wort het voorgaende toeghelaeten:maer men mist vende daer in datmen te vergheefs soeckt te bewijzen 't ghene dat van niemand in twijfel ghetrocken wert. Tenderten soo en dienen de spreuken niet om dat te bewijzen. Want het ghene Jesaias sept cap. 14. 12. o Morghensterre (Lucifer) Sone vant Morghenroot hoe sydy vande hemelen ghevallen? dat heeft de Prophete gheseypt niet vanden Satan/ maer vanden Coningh van Babylonien/ welcken Coningh hy Lucifer (dat is Morghensterre) noemt/sone van't Morghenroot/dooy een figuere daer't een dooy't ander genomen waert/om de heerlichept ende dooyluchlichept/ daer mede hy dooy allen anderen Coninghen uptblinckte. Als hy sept dat hy vanben hemel ghevallen is/ so beteekens hy daermede dat hy van die hoochste als een hemelsche glants ende van sijn weerdichept beroost is gheweest. Dat nu sommighe dese plaeſe vanden Satan hebben uptghelept/ daer mede sijnse seer verre vanden sin des Propheten afgheweken: oock is het seer ongherynt datse Lucifer (de Morghensterre) versiert hebben een Coningh der Duyvelen te wesen/ende dat hem desen naem vanden Prophete soude sijn ghegeven. De plaeſe Ezechielis staet cap. 28. 13. 14. 15. Ghy waert inden Lusthove Gods/allerlepe edele steenen vercierden u/ de hardē/ topaser ende Diamant/Turkops/ Onpche/ Jaspis/Saphir/ amethist/smaragde/met gout:aendē dage doe ghy gheschapen waert/ waren daer berept in u/ Het werck uwer trommelen ende uwer pypē.

I 2

Ghy

Ghy waert een Cherub van dat ick u tot een beschutter heb gesalst/
van dat ick u ghesettet hebbe/ Waert ghy op den heylighen berghe
Gods/ghy wandeldet sonder ophouden onder de vieriche steenen.
Ghy waert sonder vlecke in uwe weghen wyp van dien daghe aen doe
ghy gheschapen ware:tot dat haer uwe misdaet ghebonden heeft.
Maer Ezechiel en sozeck hier niet vanden Satan/maer vanden
Coring van Tpro/ghelyck de text openlycken doet blycken.

2. Exempel.

Onse eerste Voorouders synde naet' evenbeeldt ende ghelyckenisse
Godts gheschapen/waren verciert met gheloove ende ghenade / ghe-
lyck dit oock de wederpartyen ghetupghen/ ende nochtans en mogen
sy niet ontkennen of sy hebben swaerlyck ghevallen.

Antw. De teghenwerpings sal dus danich willen zyn. Soo onse
eerste Voorouders tgheloove verlozen hebben/alsdan comen de up-
verkozenen het gheloove verliesen. Maer het voorste is waer. Daer-
om oock het volghende.

Maer dese teghenwerpings en is niet sonder ghebrecht. Voor eerst
om de dubbelsinnigheyt in't woordeken Gheloove. Want in't voorste
deel beteekent het gheloove niet de versekeringhe vande verghevinghe
der sonden om Christi wille/welcken onse eerste Voorouders voor den
val niet en conden hebben; als in't volghende deel verstaen wert. Ten
tweeden het byghebrachte exemplen paster niet toe: Want de vraghe
oest verschil is vande upverkozenen die door de ghenade der weder-
gheboorte mettel rechtveerdichmakende gheloove beschonken zyn:
maer onse eerste Voorouders voor den val en ware noch mettel recht-
veerdichmakende gheloove door de ghenade der wedergheboorte niet
beschonken/want sy waren noch inden staet der oprechticheyt van
haer eerste tydt.

3. Exempel.

Saul den Coringh der Israeliten heeft het rechtveerdichmakende
gheloove verlozen: Saul den Coringh der Israeliten was verko-
zen ten eeuwighen leven: Ergo die verkozen zyn ten eeuwighen leven
verliesen het rechtveerdichmakende gheloove.

Antw. Beide de eerste deelen sijn valsch: Want Saul en heeft noch
het rechtveerdichmakende gheloove verlozen/welck hy nopt ghehadde
Heeft: noch en was ten eeuwighen leven niet upverkozen.

Verweeringhe teghens de wederlegginghe des eersten deels: Soo
Saul goet was ende datter gheen sijner beter man was onder de kin-
deren Israels dan hy/soo heest hy voort seker het rechtveerdichmakkende
gheloove ghehad: maer het eerste is waerachtigh ghelyck de
heylige Gheest ghetupgh 1. Kieg. 9. dat is, 1. Sam. 9. 2. Daerom
doek het tweede.

Antw. Daer is voor eerst inde voortgebrachte plaatse dubbelsin-
nigheyt spruytende up de wypse van spreken die den Hebrewen epghen
is/wyp

is/bij den welcken het woordchen Goet beteekent allebepde naemlyke die goet of schoon is/maer in dese plaatse betekent het sijn ooste schoons ghelyck het ooc Rabbi David Kimchi uptlept ende de Hebzeen deursgaens/daerom heest oock het boeck Thargum Jonath. schoon van aensien. Derhalven wort dit woordchen te deser plaatse niet tot het herte of ghemoedt/maer tot de weerdighheit des lichaems ghescrekt. Maer wy handelen nu van een gheheel geestelijcke gave des gheloofs/ die inde ziele haer sitplaatse heeft.

Ten tweeden/ schoon ghenomen/dat te deser plaatse het woordchen Goet hande ziele verstaen werde: soo soude dit ghetuighenis noch evenwel vreemt sijn van't propoost: want wy spreken nu niet vande gherechtigheit des Wets die een deucht is inde ziele gheleghen: maer hande Evangelische ghorechtichz die in ons haere gront niet en heest/ maer alleenlyk ons toegeherkent wert om Christi wille/in den welcken het als in sijn eyghen grondt gheleghen is.

Verweeringhe teghens de wederlegginghe des tweeden deels: De heylige Geest sept: dat Saul uptvercoen was 1. Reg. of 1. Sam. 9.^r. Saul was uptvercozen. Ergo soo was hy ten eeuwighen leven uptvercozen.

Antw. D'oversettinghe vande voortghebrachte spreukje is quaet. Het moet overgeset werde/ Saul was een jongman. Want Bachur beteekent oock wel andersins uptvercozen: maer de beteekenisse en accordeert gantsch niet met dese plaatse. Maer een jonghman wort bij den Hebzeen Bachur gheheten/om dat hy uptvercozen / dat is geschickt is tot alle saken/tot alle werth/ten oorloge/ beter als een oudtman/sept Rabbi David Kimchi.

Aenhoudinghe. 1. Sam. 10. 25. wert ghesapt/ Siet ghy niet welken de Heere vercozen heest? Ergo soo is Saul ten eeuwighen leven verkozen gheweest.

Antw. Daer is dubbelsinnicheit inde spreukje Samuels: want vercozen te hebben in die plaatse en is niet te segge geordineert te hebben ten eeuwighen leven/maer beschryden te hebben om het Coninghelyke ampt te aenveerden/ 'twelck den text claerlick te kennen gheest.

4. Exempel.

David heeft het rechtbeerdigmakende gheloove verloren: David was verkozen ten eeuwighen leven: Ergo sommighe die ten eeuwighen leven verkozen zijn verliesen het rechtbeerdigmakende gheloove.

Antw. Het eerste deel is gheleghen. Bewijs des eersten deels. Die eenighe groote sonde bedrijft/die verliest het rechtbeerdigmakende gheloove: David heeft groote sonde bedreven: gelijk het blijct uit den sexten Psalm.

Ergo hy heeft het rechtbeerdigmakende gheloove verloren. Antw. Het eerste deel is valsche:want Christus is stercker/ dan dat de duvel door sijn instrumenten als daer sijn de sonden / de aenvechtighen/

Van Gods eeuwighe

tinghen/verholgingen/ de verleypers vemandt van de schapen ict sijn
handt souden grypen. De Satan dryft oock wel een vercozen mensche
om te sondighen/ ghelyck hy. Daerom daer toe ghedreven heest/ ende
dat wel tot dien epude/ dat hy hem mochte omstooten ende van Christo
afrucken; maer Christus en laet niet toe / dat de Satan een vercozen
mensche so verre soude henen dypen/ dat hy ter neder soude geworpen
worden/van den trappe der salicheydt. Christus is stercker dan den
Sathan: Daerom en sal den Sathan door zijn wijsmakinghen Christi
lidtmaten mimmermeer van Christo asscheuren.

Ten tweeden so doet hy verlozen arbept om het tweede deel te bewij-
sen/daer niemant aen en twijfelt.

Verweeringhe. Soo d'uptverkozenen het rechtbeerdichmakende ge-
loove niet en verliesen/al ist dat sp s waerlijck sondighen/ so machmen
wel bryelijck sondighen/ende so sullen d'uptverkozenen salich werden/
hoe dat se oo cik in de zonden haer wentelen.

Maer dit ghevolch is gantsch onbeschouft. Ergo oock het voor gaen-
de.

Antw. Het eerste deel en deucht niet om dattet stelt te volgen datter
niet ict en volcht. Want ict het voorste deel en volgt niet datmen
bryelijck van mach sondighen / of dat d'uptverkozenen sullen salich
werden hoedat zp haer oock a enstellen: maer dit volchter veel eer ict:
Ergo d'uptverkozenen die in sonden ghevallen zyn/ ende moeten niet
wanhopen/ghelyck als Cain/als Saul deden: ende moeten haer be-
keeren ende bekeert zynde tot den Heere ghelooven/dat hen de zonden/
hoe swaer dat zp oock zyn om Christi wille sullen vergheven werden
ende moeten haer door desen troost oprechten/ naemlijck datter gheen
verdoemenisse is inde ghenen/daer zyn in Christo Jesu.

Doorts ict staet de Aenhoudinghe toe. Want soo't ghevolgh van de
verweeringhe goet is; soo sal oock dit ghevolgh gheden: Soo die gene
die ghesondicht hebben eenen voorbidder hebben bp den Vader/ Je-
sum Christum den rechtbeerdigen/ende dat hy is de versoeninge voor
onse sonden/soo maghmen wel bryelijck sondighen ende hem in de zon-
den wentelen/etc.

5. Exempel.

Salomon heeft het rechtbeerdichmakende gheloove verlozen: Sa-
lomon was vercozen ten eeuwigen leven.

Ergo sommighen die ten eeuwigen leven vercozen zyn verliesen het
rechtbeerdichmakende geloove.

Het tweede deel bewijst Bellarmius met twee getuigenissen ende
een reden. Maer vooreerst doet hy verlozen moeyte/ als hy sterckelijck
beijst dat niemant en ontkent: Daer nae so seplt hy dooz dubbelsin-
nicheydt inde reden/ als hy sepdt: Salomon was Davids eens
heylighen mans Soone / daerom na de leere Calvini / ende Petri
Matyris was hy selver oock heyligh. Want een heyligh
mensche wort geheeten/ die of heyligh is door een inwoonende heyligh-
heit

Hept/gelyck onse eerste voorouderten heyligh waren voor den val: of die daer heyligh is door toerekeninghe der heylichepdt Christi ende door aenwanginge der inwoonender heylichept als daer zyn de geheylichde in Christo: of die daer behoozt tot het h. volck met het welcke Gode een verbont heeft ghemaelkt/ dat hy althdts eenighen uyt den selven wil bekeeren ende niet den waren ende inwendige heylichept beschcken: In de laetste betyckenis seggen Calvinus ende Martynus dat van heyligh ouderen een heyligh gheslachte ghebozen werdt ende dat op de autoritept Pauli / die het selve leert. Rom. 11. 16. Ist dat de wortel heyligh is/ soo sijn oock de tacken heyligh. Desgelyc 1. Cor. 7. 14. D'onghelooviche man is gheheyligh in het wijs / ende d'ongheloovich wijs is gheheyligh in de man: want anders souden u kinderen onrepn zyn; maer nu zyn zy heyligh.

Het eerste deel is valscht. Den selfden bewijst Bellarminus aldus: De Schriftuere ghetupgt dat desen Salomon in zijn ouderdom uyt de ghenade ende ghrechitichept is ghevallen/ die welcke oock verhaelt dat hy de Afgoden aller zynen bywyden seer schandelycken heeft gheret: ende Cyprianus gheest te kennen dat hy gaetsch verworpen en verdoemt is gheweest. Lib. 1. Epist. 5. ende Augustinus lib. 22. tegen Faustum cap. 88.

Antw. Voorerst seylt hy in't voorbringen van de Schrifture tot ghetupghe/de welck niet met allen daer van ghetupght dat Bellarminus daer uyt wil beweeren/naemlyck dat Salomon van de ghenade ende ghrechitichept soude gevallen wesen: Want waer sept de Schrifluere dit?

Ten tweeden dwaelst hy daer in dat hy geen ghenoechsame ghetupghenisseyt: hy heeft d'Afgoden ghedient.

Ergo hy is uyt de ghenade ghevallen: Want al ist dat God hem seer swaerlyck heeft laten vallen/ nochtans en heeft hy sijn barmhertichept niet van hem weghghenomen/ ghelyck hy door Nathan beloost hadde. 2. Sam. 7. 14. ende 15. Derhalven soo heest Salomon sick bekeert/ ghelyck den Predicker die van hem gheschreven is ghetupght: Indien hy hem nu bekeert heeft / soo en was hy niet gheheyligh uyt de ghenade Gods ghevallen. Hier teghens verweert hy hem/ dat de belooste Ma-thans moer verstaen werden van't tydelycke rycke. Andriwoordt. Dit is eben soo onseecker alst voorgaende. Want dat dese belooste niet te verstaen is van't tydelycke rycke dat blijckt/ ten eersten uyt de experientie of bevinginge/ want het meeste deel van't rycke/ is Salomons nacomelinghen benomen: hy verloop des tijts het gheheele rycke: aldus en soude d'uytcomste niet overeen ghecomen hebben met de beloftenisse. Daer benevens soo blijkt het selve uyt de toepgheninghe deser belooste op alle uytverrozenen Psa. 89. 31. Ende volgende versen. Soo zyne kinderen myne wet fullen verlaten/ende in myne rechten niet en wandelen: Soo sy myne ordeninghen fullen ontheplighen/ende myne gheboden niet en houden/soo sal ik wel met der roede hare awijckinghe

Van Gods eeuwighe

ghe te huyg soeken/ende hare misdaet niet pla gen. Doch myn genade en wil ick van hem niet te niste maken/noch niet seplen tegen myne waerheyt.

Ten derden vergrijpt hem Bellarminus in't voorzeyghen der getupghenissen Cypriani ende Augustini die in Theologische disputatie niet authentyc of gheloofweerdig/ en sijn.

6. Exempel.

Petrus heest het rechtveerdigmakende gheloobe verlozen:

Petrus was vercozen ten eeuwighen leven; Ergo sommiche die ten eeuwighen leven verkozen sijn verliesen het rechteveerdigmakende gheloobe.

Antw. Het eerste deel is onwarachtigh: want Christus hadde voor Petro ghebeden/dat zijn gheloove niet en soude bewijcken.

Bewijs des tweeden deels:

Petrus heest grootelijc ghesondicht dooz dien dat hy Christum versaeckte ende dese versakinghe niet besweringhe bevestichde Ergo soo heest hy het rechtveerdigmakende gheloobe verlozen.

Antw. Het voorgaende deel is maer ten deele warachtigh/ Petrus heest ghesondicht/maer niet upt gantschen ghehoede/ende vollen wille: t welch sijn bekeeringhe over bloedschlyck getupgh. De belijdenisse besweeck in den mont / maer het gheloobe en besweeck niet in't herte.

7. Exempel.

Symon de toobenaer heest het rechtveerdigmakende gheloobe verlozen: Symon de Toobenaer was ten eeuwighen leven vercozen. Ergo.

Antw. Bepde de eerste deelen sijn onwarachtigh. Het Eerste bewijst Bellarminus met het ghetupghenisse Luce die Act. 8. vers. 13. sepdt: Ende Symon (de Toobenaer) ghelooft oock selve.

Antw. Daer is dubbelzinnigheyt in't woordeken Ghelooven.

Het tweede deel spreect van't rechteveerdigmakende geloope: maer Luce ghetupghenisse alleenlyck van een Historiael gheloove.

Bellarinus doeter noch een lasteringe hy/daer mede hy Calvino te laste lept/dat hy soude segge/dat Symon de Toobenaer niet in der waerheyt ghelooft en heeft/maer het geloope ghebevist. Maer Calvinus berispt dese selve meyninghe van de vvensinghe des gheloofs/ ghelyck het blijckt upt zijn uplegginghe over de handelinghe der A-postelen.

8. Exempel

Judas de Verrader heest het rechtveerdigmakende geloope verlore: Judas den Verrader was ten eeuwige leben vercozen; Ergo etc.

Ant. Bepde de eerste deelen zijn onwarachtich: want Judas en was noch ten eeuwighen leben vercozen/noch en heeft het rechtveerdigmakende gheloobe niet verlozen/t welch hy nopt ghehadt heeft.

Bewijs van't tweede deel:

Alsoo wie Christo ghegeven is/die is ten eeuwighen leven verco-
ren;

Prædestinatie.

73

ren: Judas den verrader was Christo ghegheven/ ghelyck Christus selver ghetuycht. Iohan. 17. 12. Die ghy my ghegeven hebt/ hebbe ic bewaert/ ende niemand van hen en is verloren/ dan die Sone der verderfenis. Ergo Judas den verrader was ten eeuwigheen leben upto verhozen.

Antw. Voor eerst is de wijse van spreken twijfelachtich Christo ghegheven te wesen. Want sommighen sijn Christo ghegeven als haren middelaer ende Verlosser: in welcken sin dyp verhozenen alleen he zijn ghegheven: op dat hy hen het eeuwighe leven soude gheven. Iohan. 17. 2. Sommighen sijn hem ghegheven als haren Heere ende Coningh/ in welcken sin Christo alle dingen sijn ghegheven in Hemel/aerde ende helle/ dat is/ sijn sijn heerschappye ende ghebiedt onderworpen. 1. Cor. 15. Heb. 2. Wederom sommighe sijn Christo ghegheven den welcken hy het eeuwighe leven soude gheven: sommighe/ den welcken hy het Apostelschap soude bevelen.

Ten tweeden/ het eerste deel moetmen verstaen van die Christo ghegheven sijn als middelaer ende Verlosser/ den welcken hy het eeuwighe leven soude gheven: maer het tweede deel van die Christo ghegheven sijn als haren Heere ende Coningh/ ende den welcken hy het Apostolische ampt soude bewelen. Soo is dan de sin der woorden Christi: Dien ghy my ghegheven hebt, naemlich op dat ic hen het Apostelamt toe betrouwien soude/ heb ick bewaert, te weten op dat zy niet besmettel wierden metten suerdeessem der Phariseen ofte der Priesteren ende van dyne waerheyt/ welcken ich hen vercondight hebbe/ afgheleped. Ten derden/ ghenomen schoon/ dat Christus spreekt van die teneeuwigen leven vercozen sijn/ soo en soude daer upto niet anders connen besloten werden/ dan dat alleen Judas den verrader verloren is gegaen/ want de Heere spreekt dooz een upto sluytinghe/ Niemand van hen en is verloren dan de Sone der verderfenis. Maer de wederpartyen willen het selfde oock beweerden van andere upto vercozenen sonder dat zy sulcx daer upto connen besluyten: want hoe can dit volghen? Niemand van die Christo ghegheven sijn en is verloren/ dan de verrader Judas: Ergo so connen oock andere upto vercozenen verloren gaen. Immers behoorde veel eer het contrarie besloten werden. Ergo andere die upto vercozen sijn en connen niet vergaan.

Verweeringhe/ opte wederlegginghe des eersten deels.

Die rechtveerdich is/ heeft het rechtveerdichmakende gheloove.

Judas den Verrader was eerst rechtheerdich.

Ergo hy hadde het rechtveerdichmakeade gheloove.

Antw. Het tweede deel is onwaerachtich. Dien bewijst Bellarmijnis upto de sprecke Christi Iohann. 17. 12. daer van wy nu gheant woort hebben.

Aanhoudinghe. Die daer is inde Cudde Christi/ die heeft het rechtveerdichmakende gheloove: Judas den Verrader was inde kudde Christi: Ergo hadde etc. Antw. Vooreerst en ist tweede deel van alle

R

niet

Van Gods eeuwighe

niet waer:want het wort alleenlyc toeghelaten van die ghene/ die also
inde kudde Christi zyn:dat zy daer oot van zyn. Ten tweede Judas de
vader was wel in de kudde Christi/maer en was daer niet up:t:wat
hadde hy daer up:gheweest/hy soude sekerlyck met haer hebben ghe-
bleven.

Dus berre hebben wp op de 8. Exempelen gheantwoordt.

De derde bewijssreden neemt Bellarminus van de Kerckelijcke ghe-
tupghenis of besluptinge:want de Kercke heest voortinden dese dwa-
linghe in Jobiano verdoemt/ghelyck Hieronimus ghetupght in zyn
tweede boek teghens Jobianum ende Augustinus in de 82. ketterye.

Antw. Voor eerst vergrijpt hy hem daer in/ dat hy bevestinge neemt
van ghetupgenisse dat niet Authentijck en is in Kerckelijcke verschil-
len.

Ten tweeden poocht hy d'onerbarenen te bedrieghen door een ver-
sterde ghetupghenis:want hy sept dat van de Kercke in Jobiano de-
se leere soude verdoemt zyn/ Dat d'uyt vercorenen het salich makende
geloove niet en connen verliesen,de welck in hem niet en is verdoemt.
Noch dat en can oock up: Hieronimo of Augustino niet betoont wer-
den:Want dese Vaders hebben in Jobianum verdoemt/dat hy geleert
heest/Dat den mensche niet en soude connen sondigē als hy het badt der
wederghetoorte ontsangen heeft: Maer dese leere is vā de voorgaende
onderschepden.Daer benevens soo Jobianus dit soo simpelijck heest
gheleert/so heeft hy gedwaelt:maer indien hpt in sekeren aensien ende
in de selfde sin gheleert heest als Johannes in sijn eerste brieft cap. 3.
9. Naemlijck/dat een wederghoore niet en can sondighen,dat is/ he
gheheel de sonden overghevend ende der heyligept niet beblijtigen/ om
dat hy uyt God gheboren is,so en sie ick niet waerom dat hy heest moe-
ten verdoemt werden. Derhalven indien Jobianus daerom is ver-
doemt/soo is oock niet eenen d'Apostel Johannes verdoemt wieng
uptgedrukte woorden dit zyn:So wie uyt Godt gheboren is die en doet
geen sonde,want sijn zaedt blijft in hem: ende hy en can niet sondighen,
om dat hy uyt God gheboren is.

Derhalven soo behoort meer by ons te ghelden de waerheyt van
Gods woort/dan d'authoriteyt der Concilien.

Hieronimus om dat hy een seer vinnighen vrant ende hater des
huwelijcx was / soo heeft hy die ghene seer bitterlycken aengetast / die
de heyligept des huwelijcx voorstanden/als daer waren Jobianus
ende Vigiliantius/dien hy verscheden keiterjen te laste lepde doch
met onghelyck.

Wederlept hebbende de teghenwerpinghe/dien Bellarminus ghe-
nomen heest van't kerckelijcke beslupt:soo syndernoch vpf redenen
over.

D'eerste Reden.

Alle ghehebbelijckept can verlozen werden:

't Rechtveerdighmakende ghelooove is een ghehebbelijckept:

Doerom

Prædestinatie.

75

Daerom can't rechtbeerdichmakende gheloobe verlozen werden.
Antw. Voor eerst het eerste deel sal nauwelijcx toeghelaten werden
van een Philosophē overmits dat gheheblichept is een bevestichde ge-
staltenisse des gemoets ende als de ander natuere: daerom tan zp nau-
lijcx verlozen werden. Daerbenevens al ist datmen het eerste
deel toelaet/so ende salse nochtans van allen niet waer sijn: Alle gheheb-
lichept can verlozen werden/namelyck die dooz onse cloekhept ver-
treghen is ende ten ware datse van God in 'menschchen hert ende ghe-
moet bevesticht ware.

Maer voor eerst het rechtbeerdighmakende gheloobe en wort niet
vertreghen dooz onse cloekhipept/maer is een inghestorte gheheblic-
hept: Daer benevens wortse in allen diense van God ghegeven wert
alsoo bevesticht/datse volherdet:want dien Godt gherechtbeerdiche-
heit/die heest hy oock verheerlyct.Rom.8.30.soo en canse dan niet
verlozen werden.

1. Aenhoudinghe. Die daer doet de daet des ongheloofs/de verliest
die ghehebbinghe des gheloofs: Die daer heest de ghehebbinghe des
gheloofs die can doen de daet des ongheloofs:Ergo die de heblicheyt
des geloofs heeft die can die verliesen. Hy sept dattet Eerste deel wa-
rachtich is na de Schriftuere en upt de leere der wederpartijders/die
welcke wil/dat dooz allerlepe sonde het rechtbeerdichmakende geloo-
ve verlozen ende den D. Gheest upt het herte upi ghestoet werdt.

Het tweede deel bewijst hy aldus: wat heblichept en verhindert geen
contrarie daet upt nootwendichept/ghelyck claerylicken blijckt upt de
redentende aert aller anderer heblicheden/die daer nepghen tot haere
daet ofwerkinghe/maer niet en dwinghen.

Hier op Antw. ick ten eersten: Dattet eerste deel valsche is: want
ghelyck de heblichept niet en hangt aan het doen ofwerck/ghelyc Julius
Cesar Scaliger geleerdelijck disputeert in zyn. 71. Oeffeninghe/
also en wortse ooc niet omgestoote dooz een of twee daden: bp Exem-
pel/David en lept niet strax alle ghenadichept af/als hy maeckte dat
Orrias ghedoot werde: noch en heest niet terstont alle gelooof aen God
verwoepen/als hy upt vreese van Saul tot den Philisteen overbloodt.
In't bewijs van't 1. deel beroept hem Bellarminus onbeschaemdelijc
upt ghetupghenisse der Schrifture/ daer hy geen en heest: ende ooc op
'tghetupgenisse der wederpartijders/den welcken hy een valsche mep-
ninghe toe dicht: want die leere dien hy ons toeschrijft/ en is de onse
niet.

Ten tweeden soo is het tweede Deel valsche ende het bewijs daer van
onnutt: want heblichept is een hoedanichept onsen herten inghedruce
of soodanighe affectie / die met sick brengt om altijdt het selve te doen
niet alleen nepginghe ende wackerhept des ghemoets/maer een ghe-
heele bepaelde beweginghe ende begeerte onser wille:noch en laet oock
niet toe redenen of beweginghe van een contrarie affectie.

Aldus laet Bellarminus in twyfel / of hy erger Tehologant zp of

K 2 onghe-

onghelycker Philosoph.

Ten derden vergript hy hem doo^r, quade stellinge sijns sluyptredes/
Want hy blecht sijn bewisreden uyt 4. termen of merctekenē: want
de daet van ongheloovigheyt te doen/ende de daet van ongeloovigheyt
te moghen doen en is niet eben veel.

Na dese aerhoudinge versiert Bellarminus dat w^y ons sullen ver-
weeren/daer mede w^y ons niet verweeren/naemlyc dat Godt niet toe
en laet dat de menschen die eenmael waerlyc gherichtveerdigh^t zyn
inde sonden vallen/na sijn belostenisse. Daer na vzaeght hy/ waer die
belostenisse sp ende disputeert tegen/dat is hy vecht met een monst^r
dat hy selfs gebaert heeft maer vecht seer ongeschickelyc. Want aldus
belupt hy:

De Schrifture sept / Als een rechtveerdige hem sal afgekeert hebbē
van sijn gherichticheyt. Ezech. 18. ende ist dat w^y (hem) verloochē-
nen/soo sal hy ons oock verloochenen. 2. Tim. 2. 12. Daerom laet
Godt toe dat de ware gherichtveerdigheden inde sonde vallen.

Antw. Bupen propoost ghesproken en bewijst niet. Want dese
gheturghissen en handelen niet vande ware gherichtveerdigheden:
maer nu ist verschil vande ware gherichtveerdigheden. Doort^s soo en
hebben w^y nopt gheloochent/ dat de ware gherichtveerdigheden inde
sonde niet en sonden vallen/wat wil hy daer dan teghens disputeren
als of w^y dat ontkent hadden? dat is/wat wil hy trygh voeren daer
gheen vpandt is.

2. Reden.

Vele in haer kinshēpt ghedoopt / als sp groot gheworden sijn son-
dighen seer swaerlyck ende worden verdoemt:

Al die in haer kinshēpt ghedoopt sijn/ sijn gepredicteert ten lebe/
worden doo^r den doop waerlycken gherichtveerdicht ende ontfan-
ghen het gheloobe: Daerom vele die ten leben ghepredicteert sijn
ende die doo^r t' gheloobe waerlick gherichtveerdicht werden ende hec
gheloobe ontfanghen/als sp groot geworden sijn sondige seer swaer-
lyck ende worden verdoemt.

Het. 2 deel bewijst hy met het gheturghenisse der Lutherschen.

Antw. Doort^s eerst stelt Bellarminus een bedrieghspruck in't be-
sluypt die tot een ander verschil behoozt/want hy verandert den staet
des verschils: want hy schryft ons valscheлик een leerpunt op den
hals/twelck onse niet en is/want w^y en leeren niet/dat de jonghe kin-
derkens doo^r den doop gherichtveerdicht werden: noch en loochenen
niet dat de nptvercozenen ende gherichtveerdigheden oock niet seer
swaerlick en sondighen.

Hy soect ons oock te bedrieghen door een bedroch van meer als een
verschil als oft maer een ware/want hy mengt twee onderscheden
vzaghen onder malanderen/midts dien dat het een ander vzaghe is/
of d'uptverkozenen seer swaerlick sondighen/ een ander offe verdoemt
werden? Ten tweeden/soo ist tweede deel heel vals^{ch}.

Ten

Tenderden/soo heel het bewijc aengaet / soo moghen de Luther-schen to sien wat sy den Papisten toegeheven / ende hoe sy haer van de dolinghe des ghewrochten werrx inde sacramenten sullen vryen.

Aenhoudinghe. 1. Ia nae de meyninghe Calvini ende Petri Mar-tynis ende Buceris/wordēn de kinderen der gheloovighen oock sonder doop heylīch ghebozen.

Antw. Voor eerst soo is d'aenhoudinghe vreemt van't propoost: om dat de vraghe nu van de ghedoopten is. Ten 2. so en ist niet soo ergheytick de meyninghe van de Godtsalighe Leeraers/ alst wel is de meyninghe des Apostels Pauli/dat de kinderen der gheloovigen heylīch zijn/ghelyck het blieke up t'het 11. Cap. tot den Romeinen vers. 16. Indien de wortel heylīch is/ oock de takken. Ende up t' 1. Cor. 7. vers. 14. D'onghelooviche man is gheheylīch in de vrouwe/ende het onghelooviche wif is gheheylīch in de man; seker andersins souden u kinderen onrepu sijn:maer nu zyn sy heylīch. Waer up t' het blieke/ dat de kinderen der gheloovighen up t' cracht des verbondts heylīch zijn alwaert voor den doop: maer den doop conter toe als een segel der heylīcheit.

Aenhoudinghe. 2. Calvinus ghetupgħt dat al de kinderen der gheloovighen/of ten minsten die in haer kint hept ghedoopt werden ghe-predestineert sijn ende niet en kunnen sondighen / of ghelyck Bucerus ende Martyn ghetupghen niet en kunnen verdoemt werden.

Antw. Dit is voorseker een lasseringhe: want dit en hebben die heylīche mannen niet gheleert. Daerom is dat al arqueren dat Bellar-minus daer by doet oock pdel ende te vergheefs. VVaer haerlieder wonder-reden waer, soo souden alle Catholijsken, die in haer kint heyt ghe doopt zijn ten levens ghepredestineert wesen ende souden niet kunnen vergaan, den welcken sy nochtans voor ledēn des Antichrists ende voor ongheloovighen houden. Want Calvinus/Bucerus ende Martyn en hebben dese wonder-reden niet. Is dat de Luther-schen pet wat van sulc hebbēn beweert/so moghen sy niet Bellarmino daer van twisten ende pleyten:wp en willen in anderlieden processen niet treden.

3. Reden.

Indien de up t' berkozenen het rechtveerdichmakende gelooce niet en kunnen verliesen/so en sullen der geen ketters ter werelt sijn. Maer nu sijnder vele ketters ter werelt. Ergo.

Antw. Het Eerste Deel stelt voor een ghevolgh datter niet en can up t' volghen:want dat en volghter niet up/maer veel eer/dat die berkozenen ten eeuwighen leven gheen ketters en kunnen werden/ dat is/ sulcke dolinghen hardnekkelicken voorstaen die t'fundament der salicē hept omstooten.

B. wijs des eersten Deels.

Want dit verschil isser tuschen Heydenen ende ketters: dat Heydenen t' gelooce nopt en hebben gehad/ maer dat de ketters het hebben ghehadt ende verlozen. Wt u lieden selfs (sepdt den Apostel Acto. 20.)

sullen mannen opstaen die verkeerde dinghen sullen spreken. *1 Tim. 2.*
Hymeneus ende Philetus sijn van der waerhept afgheval-
len. Ende Tit. 3. Vermijd een ketter / wetende/ dat hy verkeert is/
etc.

Antw. Ten eersten het bewijs is vreemt van't propoost ende mach
hier gheen plaetse hebben / of men moest dit voorz bekent aemmenen/
dat alleen de verkozenen ten leven ketters werden: 'twelck w^p nim-
mermeer sullen toestaen.

Ten tweeden/ Ist datmen by het woordeken Gheloove de kennisse
vande leere des Euangeliums verstaet/ soo en sal dit onderschept tus-
schen Hepdenen ende ketters/ niet in alles waer wesen. Want Lucia-
nus is een Hepden gheworden/ daer hy vante vozen belijdenisse hadde
ghedaen vande Christelijcke religie: Ergo so heest hy de kennisse daer
van ghehad. Alsoo heest de afvalligh Julianus ghedaen: want in
de name van (Paganis) verstaen w^p met Augustino ende dandere Va-
ders de Hepdenen ende ongheloobighen. Maer is dat het woordeken
Gheloof ghenomen wert voor een vaste versekeringhe vande vergiffe-
nisse der sonden om Christi wille ghegeven/ so is het tweede deel van
de ketters valsche: want die en hebben noyt het rechtbeerdichmakende
gheloobe ghehad: ende die voortghebrachte ghetupghenissen ende be-
wijzen dat gheensins.

4. Reden.

Indien de rechtbeerdighen niet en conuen sondighen / soo zjn de
vermaninghen der Apostelen pdel ende te vergheefs dat w^p sullen
vrezen/ dat w^p ons sullen wachten/ dat w^p sullen sozchuldich zjn: de
Heere heest vergheefs gheboden te bidden. Vergheef ons onse schulde/
etc. Tis overtollich datmen de boetbeerdichept / absolutie ende weder-
versoeninghe der ghener die ghevalen zjn beschermt teghens de No-
batianner. Maer alle dese volgh-redenen sijn ongerhmt. Daerom ooc
het voorzaende.

Antw. Ten eersten stelt Bellarmius een bedrieg-spreuck daer wat
anders ghebracht wert alst verschil is: want het verschil onder ons
en is niet/ Of de rechtbeerdighen conuen sondighen? Maer/ of de ver-
kozenen ten eeuwighen leven het rechtbeerdichmakende gheloove
conuen verliesen.

Ten tweeden: soo is de vraghe Bellarmini/ Of de rechtbeerdighen
conuen sondighen/ twessins twijfelachtich. Deerste twijfelachtighept
is inde grondt van de reden naemelyck Rechtheerdigh: Want daer by
conuen verstaen werden of die na de wet rechtbeerdigh sijn/ in welcken
sin Adam voor den val rechtbeerdich was. Of naden Euangeliu, in
welcken sin nae den val die ghevooghen aen Christum rechtbeerdich
gheheeten werden: nu heest de tweede beteckenis hier plaetse.

De tweede twijfelachtighept is in den aenkleef van de reden: naem-
lyck sondigen, het welck verstaen wert of van allerlepe sonde uyt swac-
hept begaen/ of van de sonde ter doot. In d'eerste beteckenis staen w^p
toe/

Prædestinatie.

79

toe/dat de rechtverdigen connen sondigen. Want gelijc Joannes sept
in sijn eerste. Brieft. in't 1. Cap. Vers. 8. 9. 10. Soo wyl seggē dat wyl geen
sonde en hebben/soo bedrijghen wyl ongselven/ende de waerhept en is
niet in ons. Soo wyl onse sonden belpden/hy is getrou ende rechtveerdigh/
dat hy ons de sonden vergeve ende repnighe van alle ongerechtic-
hept. Soo wyl segghen dat wyl niet ghesondight hebben/so maken wyl
hem tot eenen leugenaer/ende sijn woort en is in ons niet. Derhalven
al de onbeschoufte besluytē/ die Bellarminus stelt en raken ons niet.
Inde tweede beteckenisse ontkennen wyl dat die uyt Christi gehoor-
saemhept gherechtveerdicheit zijn ende uyt Godt wederghetozen con-
nen sondighen:want dat selve ontkent den Apostel Joānes inde vooy-
sepde brieft Cap. 3. vers. 9.

Soo wie uyt Godt ghehozen is/die en doet geen sonde / want sijn
saedt blijft in hem;noch hy en can niet sondighen/om dat hy uyt God
ghehozen is.

5. Reden.

1. Welcke meyninge in vertwijfelinge brengt/die en is niet waer.
2. Dese meyninghe/dat d'uytverkozenen het rechtveerdichmakende
gheloove niet en connen verliesen brenghe in vertwijfelinghe.
3. Daerom is sp niet waer.

Antw. Het 1. ende 2. deel is valsche. Het tweede wil Bellarminus
bewysen/maer wijkt heel van't propoost.

Hy leydt,die van toecomende uytcomsten hemselfen niet sekers en
can beloven dan uyt vermetenhept / die en can niet voorseker hopen
dat hy waerlick rechtveerdich is.

Nu en isser niemand die wel by sijn sinnen is die van toecomedē uyt-
comsten hemselfen pet sekers en can beloven dan uyt vermetenhept.
Ergo.

Antw. Bellarminus behoeft wel niescrupdt om sijn brypn te rep-
nighen/t'welck voorschier niet ghesont en is/want sijn sprake ende re-
den sijn bepde sieck. Sijn sprake,want hy ghebruycket het woordt Ho-
pen van een teghenwoordigh dinck. Maer nu hopen wyl toekomende
dinghen:teghenwoordighe gheboelen wyl of hebbender een vertrou-
wen van. Voorz is Bellarmini reden heel onsmichig : want daer hy
hadde behoozen te bewyzen: Dat de meyninghe vande ontwijfelse
sekherhept ende vastichept des rechtveerdichmakende geloofs in ver-
twijfelinghe brengt:soo heeft hy besloten/dat niemandt van gesonden
hoosde sekter can hopen dat hy waerlick rechtveerdigh zy. O hoofd
dat wel 3. mael vande kepe behoozt ghessneden te werden ! Voorz be-
wyst hy het tweede deel vande Voorzsluſt-reden met ghetupgnissen/
daerse niemandt loochet. Aldug dan wederlept hebbende al wat Bel-
larminus heeft voorz ghebracht:soo blijft vast/ Dat d'uytverkozenen
ten eeuwighen leven het rechtveerdichmakende geloof niet en kunnen
verliesen,'t Welck behoozd verdedicht te werden.

Dus

Das verre het in hoofd-artijckel volcht. 12.

12. D'ytverkozenen connen niet verloren gaen. Dit leert Augustinus oock in sijn boeck van't Gheloobe aen Petrus Cap. 35. Houdt dat seer vast ende twijfelter geensins aen / dat alle de gene die Godt door sijn onvrdsende goetheyt tot vaten der barmhartigheyt heeft gheinaecht / voor de grondtlegginghe des werelts van Godt tot aenneming der kinderen Gods gepredesineert sijn ende dat niemans van die gene en can verloren gaen / die God tot het rynke der Hemelen ghepredesineert heeft / ende dat oock niemande van die gene dien hy niet gepredesineert heeft in eeniger manieren ten leven en can komen. Ende oock schrijft Ambrosius noch voor he van de Roepinghe der Heydenen in't tweede boeck in't. 10. Cap. Al die gene die int lichaes Gods dooz de roepinghe van elcke tijt sullen komen/ die sijn al getekens in die aenneminghe tot kinderen / die voor alle tijden heeft gegaen. En ghelyck geen van den onghelovighen in dit lot ghetelt is / alsoo en is geen van de vromen van dit lot verscheden of afgesondert. Want van de volheyt der ledien des lichaes Christi / en verkiest de onseylbare voor wetenschap Gods niet / ende de voor gewetenue summe ende in Christo voor ewighe tijden van te vooren upverkozenen can dooz geenderhande verlies vermindert worden.

13. Sy en konnen niet up Christi ende des Vaders hande gegrepen worden Joha. 10. 28. 29.

14. Sy en sijn niet op conditie verkozen gelijck de wederpartijders spreken; dat Paulus op conditie verkozen is / soo hy den aengevangen loop tot aen 't uiterste mercelien volbzachte,

15. Sy en sullen van God niet verlate werden. Tot dese goede hope gescht Samuel ee moet : Sam. 12. vers. 12. 24. De Heere en sal sijn vole niet verlaten om syng grooten naems wille ; want het heeft den Heere belieft u hem selven ten volcke te maken.

16. Sy sijn de supvere farwe ghelyck Matth. 3. 12.

17. Sy en sijn niet hoveirdich in haer selven of niet ander lieden verachtinghe; sy en pochen tegens anderen niet / den welcken die selfde gesnade niet gheschiedt is. Rom. 11. 20.

18. t Betaent haer beelet te werden met de hertgondelijcke barmharticheyt/vriendelijcke / ootmoedicheyt / sachmoedicheyt/langmoedicheyt/ anderen te verdraghen / anderen te vergheven / de liefde aen te doen/ Coloss. 3. 12.

19. Om die selfde moetmen alles verdraghen / voornamelyck staet dit te doen den Dienaren der Kercke. 2 Tim. 2. 10.

20. Om die selfde worden de dagen van de wzeede vyande der kercke vercoort/ datse niet sonder eynde en mogen woeden; Gelijck als Godt verhaest heeft de laetsche verdelginghe des trouloose Joodischen volcs/ die andersling niet een rechtveerdige soude hebben laten lebe/ so hittig was sy om alle Christi discipulen t' onderdrucken. Marc. 13. 20.

21. D'ytverkozenen worden voor dwazen / verachteeden / ouedelen/ ja

ia voss niet gerekent inde werelt/maer nochtans wordense van Gode
bermint op dat w̄ clærljch souden moghen siend dat Godz gunste aen
geen presoonen verbonden is. 1. Cor. 1. 27. 28.

22. Opfullen by een gebjacht ende tot Christum bergadert worden
inden jongsten dagh van de Engelen ende dat van de vier winden ofte
deelen des werelts. Matsh. 24. 31.

23. Godt wreelit dieselbe als zp onrechtlyden/ende dachende nacht
tot hem roepen al hoe wil hp traegh schijnt in haer ongelyck te wrekē.
Luc. 18. 7.

24. Haer en can geen beschuldighe aengedaen werden by den Kierf-
terstoel Godes. Rom. 8. 33; want Godt ist diese rechtheerdighmaect.

25. Op sgn met het Lam ende stryden tegen den Antichrist. Apocal. 17. 14.

26. Vooz die selfde salmen God dancien:nae't exempel Pauli/ Syl-
vanis ende Timothei/die Godt alijt danciken voor de Thessalonice-
nen/als welckers verkiesinghe sp wiisten dat van Godt was. 1. Thess.
17. 2. 3. 4.

27. Een peder van de upverkozenen can secker sijn/ende dat meer is
wordt in desen leven inder waerheit fecker van sijn selfs verkiesinge
ten eeuwigen leven. Maer waer upt kan penant secker worden ende
sijn / dat hp ten eeuwighen leven verkozen is? 1. Wt het inwendiche
ghetupgnisse des H. Geests. Rom. 8. 16. Want die selfde Geest Godts
geest onsen Geest ghetupghenis / dat w̄ kinderen Godts sijn. 2. Wt
het ghetupghenis des Euangeliums/ daer dooz alle upverkozenen
gheroepen werden/die in Christum ghelooven. 3. Wt de vruchten ofte
daden der verkiesinghe/die Godt in de verkozenen alleen werkt/ende
upt welcker ghevoelen als niet een zeghel de upverkoesinghe ons ver-
zeghelt wort.

28. Beghelyck behoort van zyn broeders in Christo te vertrouwen/
dat zp ten eeuwighen leven vercozen zijn:maer van anderen niet wan-
hopen.

Exempelen.

Daer zyn so veel exemplen der verkozenen ten eeuwighen leven/
alsser in Christum met een ware ende levendich gheloove geloobende
behouden sijn ende behouden werden/als daer zyn Adam/ Eva/ Abel/
Seth/ Enoch/ Noach/ Abraham/ Isaack/ Jacob etc. Maer van den
Coning Salomon wort een vraghe opgeworpen/of hp oock in't ghe-
tal der verkozenen moet gheskelet werden/mitsdien hp soo swaerlje is
ghewallen endēd' Af godendienst heest aenghenomen? Al ist dat ick my
dat oordel niet wil aennemen/twelck den Heere alleen toekomt / dis
alleen weer voorscher welche de zp ie zyn: nochtans de verclaringe der
hope dienen van ander lieden salichent heest/alsser seerclare bewisre-
denen op zyn/en is niet vreemt van de liesde. Ick legghe dan/dat Salo-
mon te tellen is onder Gods upverkozenen:ende hier toe bewegen
op dese bewyssredenen.: Want van hem staet de belostenisse die dooz

L

Nathan

Van Gods eeuwighe

Nathan aan David is ghedaen / dat de barmherticheyt des Heeren niet van hem gewendet en sal worden. 2. Sam. 7. 15. Wanneer hy een misdaet sal doen / soo wil ick hem niet der menschen roede / ende uch menschelijcke slagen straffen of tuchtigher: Doch myn barmhartigheyt ensal niet van hem gewendet worden / gelijck als ick van Saul ghewendet hebbe. Maer dat dese belofstienisse niet alleen en moet verstaen werden van het tijdelijcke ryche dat betupcht crachtelint de toe-epgheninghe vandien aen alle upvertozenen. Psal. 89. 31. Ende volghende versen. Soo zyne kinderen myn wet verlaten / ende in myne rachten niet en wandelen: Soo zy myne ordeininghe ontheplighen / ende myne gheboden niet en houden / soo sal ick haer afwinkinghe wel besoeken niet de roede / ende hare misdaet niet plaghen / maer myn ghevade wil ick niet crachteloos maken / van hem noch seplen tegen myne waerheyt ofte trouwe.

Dese selfde belofstienisse epghent Cyprianus allen upvercozenen soe inde 52. bys van S. Goularts druck. Ende int boech aenden hester Novatianum. tal. 8.

2. Om dat hy een doozluchthich ende seer heerlick voorbeeldt Christus is gheweest. 3. Om dat hy zyn bekeeringhe heeft betupcht inde Predicker welcken hy nae zyn val beschreven heeft.

4. Om dat hy een profijtelijck ende onghemiddelt Dienaar des Ghēests is gheweest / inde Kercke voor te schryven de leere des ghe-loofs ende der zeden. Door hem zijn de Kercke Canonyele schriften ghegeven.

Dus verre is ghesproken vande eerste soorte der Prædestinatie namelick de Verkiesinghe.

No volght vande tweede te weten d'eeuwiche verwerpingshe. D'eeuwiche verwerpingshe is die predestinatie waer doozghen verder de toeghelyghent zyn. Ende die wert oock te kennen ghegeven mette name van haer. Malach. 1. 3. Rom. 9. 13.

Somminghe menschen hebben van dit woort verwerpjen een afgysen / als oft het ongheluckigh waer / ende ongheluck aenbrachte / ende vande Christen leere ghchiel behoorde upghe sloten te werden. Doch zy en behoorden daer van gheen afgysen te hebben: om dat de heylige Schriftuere selfs het woordcken gebruycckt. Want Jerem. 6. 3. wert gheseyt. Spreeken een verwoepen silver / want de Heere heeft verwoepen. Alwaer de Propheet gebruycckt het woort Main dat ghestelt wert teghen het woort Bchr verliesen / ghelyck het blijkt up het 7. Cap. Jesai. vers. 15. de Grieksche oversettinghe heeft A pedoxias en autous kurios. [de Heere heeft verwoepen] Dte selfde Schriftuere seyse te wesen Adoxious dat is verwoepenen.

Prædestinatie.

89

De verwerpinghe heest twee deelen. Het eerste deel is een deputatie ofte schickinge ter oneeren/dat is/eens deels tot oneerlichen gebrypte/ of tot die werken/die de verworpenen naemaels begaen/eens deels totte eeuwigh verderf.

Het tweede deel is verwerpinghe van de ghenade der verkiesing/ ende daden ofte vruchten der selfder ghenade/ ende daerom oock van't ewige/naemlich het eeuwighe leven.

De schickinge ter oneeren is eerder dan de verwerpinghe van de ghenade der verkiesinghe: Want dat het laetsste is inde uitvoeringhe/ dat is het eerste inde intentie/dat is/raedt ende ghedachten. Diet daer van S. Zanchy boetcken van de nature Gods inde 106.ijde b.

[Bellarminus in sijn 3. deel der Disputation int 2. boeck van de ghenade ende vpe wille cap. 16. seydt/ Dat verwerpinghe twee werken begrypt/het een onthoudende/het ander stellende. Want ten eersten sept hy dat Godt gheen wille ghehadt heeft om haer salich te maken.

Ten tweeden dat hy wille ghehadt haer te verdoemen. Dit alles souden wy wel hoor goet aennemen/ soo hy d'ordre der werchinghen niet ongheset hadde/want daer van hy d'eerste maect/ die is inder waerheit de tweede. Woort en kmen wy niet hoor goet/ dat hy tots daer nae tweeder lep verwerpinghe stelt/ d'eenen onthoudende/ d'and're bevestighende/ vanden welcken hy d'eerste oock noemt een be-rovende/ende dese tweede een stellende: andere noemen de eerste een ijdeliche/ende dese tweede een werckliche. Want ten is terstont niet tweeder lep van soortte dat uit twee deelen bestaat. Maer d'eeuwiche verwerpinghe is in't ghetal/dooyt ghetaleens ooghmercks/ ende en is niet tweeder lep.]

De eeuwiche verwerpinghe is soo van den Dupbel/ als van die ghene die niet den Dupbel vereenicht zyn.

De verwerpinghe des Duppels/is daer door God van eeuwicheyde den Dupbel verstooten heest/die een Vorst ofte hooft soude wesen van den afval van Godt/ende heest hen tot de eeuwiche straffe overghe-geven.

De verwerpinghe van die niet den Dupbel vereenicht zyn/ is van die ghene die den Dupbel als haren Vorst ende hoofde toeghevocht zyn.

Ende behoort soo wel tot de boose Enghelen/ als verdoemde menschen. Mat. 25.41. Gen. 3.15. Iohann. 8.14.

Die eeuwiche verwerpinghe d'r booser Enghelen/is de predestinatie/ daer door God van eeuwicheyt gheordineert heest sommighe Enghelen die totte eeuwiche verderf gheenghent zijn te verlaten/ int goede niet te bevestighen/dooyt hooverdete haten vallen/ ende van den hemel neder gestooten zinde van de eeuwiche ghelycksalicheyde uit te sluyten. Matth. 25.41. Apoc. 12.9.

[Datter een verwerpinghe zy van sommighe Enghelen dat blisse

L 2

dare

daer wpt soin dat d'anders Enghelen uytverlozen zyn als Paulus ge-
wrgt. 1. Tim. 5. 21; Daer my en can de verkiessinghe sonder bewer-
pinghe niet staen.

Van de oorsake deselven ghevoelt Bellarminus/ dat die onthou-
vende verwerpingle der Enghelen/ niet en hangt aent voorsien der
sonden want God heeft voorsien dat die Enghelen / die verlozen zyn
ghegaen / onseplbaerlyk souden verlozen gaen/ soo hy hun die genade
alleen gas/dien hy haer in der daet heeft ghegeven/ daerom dewyl hy
haer die ghenade alleen heeft willen gheven/ soo heist hy haer niet een
niet willen predestineren ter eerlijcheyt/ maer toelaten/ datse vande sa-
lichheyt souden uytvallen: want hadde Godt haer gantschelyk willen
salighmaken/ ten soude hem aen geen wijsheyt hebben onthroken/ om
dat te doen. Soo en rander dan geen oorsake gegeven werde/ waerom
dat Godt sommiche Enghelen de ghenade heeft willen gheven/ daer
door hy sach datse onseplbaerlyk souden salich werden/ ende d'ande-
ren de ghenade daer door hy sach onseplbaerlyk datse niet en souden
salich werden/ dan om dat hy de eerste wilde salich inacken/ ende de
tweeden niet. Maer waerom dat hy de boose Enghelen ghestandiger
wijsheeft willen verdoemen/ daer van is sonder twyfel d'oorzake ge-
weest haer voorgesiene zonde. Want daer en geschiet geē rechtbeerdig-
te straffe der verdoemenisse/ so daer geen schult te vooren is gheweest.

In dese woorden nemien wyp aen/ dat hy gheen ander oorsaeck en
bekent/ waerom dat sommiche Engelien niet en zijn ter salichheyt ver-
kozen/ dan de wille Gods: maer wyp en kennen niet voor goet/ ten
eersten dat hy twee soorten van verwerpingle die een int ghetal is: Voorts dat hy de
voorgesiene oorsake maect vande wille om de boose Engeliē te verdoe-
men: daer't onmoghelick is dat de werckende oorsake later sy dan synē
daet; ende dattet seer ongherijnt is/ dat de sonde soude wesen een were-
kende oorsaecke der ewigher wille Gods/ dat is/ van het wesen selfs
des willenden Gods.

[Wijns dat hy bybrengt en dienter niet toe: want een ander sake
is de straffe der verdoemenisse: een ander het eeuwighe besluite om de
straffe der verdoemenisse aen te doen. God heeft wel besloten den dup-
velen straffe aen te doen om de sonde: maer daerom en is de sonde de
oorsaecke des besluyts niet. De sonde is oorsaecke der straffe/ maer
niet van't bestuyt der straffe.]

D'eeuwiche verwerpingle der verdoemder menschen/ is de prede-
stinatiē daer door Godt van eeuwicheyt besloten heeft die voorby te
gaen/ ghelaten zynne int ghemeene herders/ daer in dat alle menschen
haer nederstozen souden dooz de sondē.

De Beplinghe heeft twee deelen/ 'tghemeen ghellacht/ ende het
onderschept. 'tGheacueit de predestinatiē/ welck ghemeen is de ver-
kiessinghe ende verwerpingle/ ghelyck oock Augustinus heeft ghe-
leert int 15. boek vande Stadt Gods cap. 1. Wyp verdeplen (sepi hy)
ges

Prædestinatie.

53

Het menschelyke gheslachte in twee ghislachten / het eenen der gener die
na den mensche / het ander der ghener die na Godt leven: De welche
wp oock verborgentwysē twee steden noemēn / dat is / tweē geselschaps
pen der menschen / daer van d'ene is die ghepredicteert is in eeu-
wicheit met Godt te regneren / d'ander d'eeuwighe dootstrasse te lig-
den met den dupbel. Maer dit ist synde van haer / daer van wp hier na
fullen spreken. Item in't Handboek aen Laurentium cap. 100. Op
dat hy (God) soude vervullen dat hy heeft ghewilt / oock de quaden
wel gehelpende als ten hoochsten goet / tot haerder verdoemenisse.
Die hy rechtveerdelyc heeft ter straffen gepredicteert / en 'thaerder sa-
licheit / dien hy goedertierlijcken ter ghenaden ghepredicteert heeft.
D'auteur des boeck van de Woerpinghe der Gepdeuen noemt de ver-
Worpenen ghepredicteert.

Aldus sept Fulgentius int eerste boeck aen Nobinum cap. 27. Dōs
gherechtighe zijn niet ghepredicteert tot de eerste doot der Ziele (das
is / de sonde) maer zijn ghepredicteert tot de tweede / dat is / tot den
staet des viers ende solphers. Ende int tweede boeck aen Moninum /
sept hy / Gods Prædestinatie en is niet anders / dan een voorbereydinge
synet wercken / die hy in zijn eeuwighe ordeninghe voorgeweten heeft
dat hy of baruhertelick of rechtveerdelyck soude doen. Ende Ansel-
mus int boeck van de eendracht der voortwetenschap ende vrye wille:
De Prædestinatie / sept hy / is niet alleen van goeden maer oock van
quaden. Alsoo verhandelen oock de School-doctoyen onder het ene
woordiken Prædestinatie so wel de verwerpinghe der Godtloosen /
als de verkiessinghe der heylighen.

[So en gebruikcken wp dan geensins soo schandelycke / het woort
Prædestinatie voor verwerpinghe ten verderve noch en voeren geen
particuliere leere in de kercke van de eeuwighe Prædestinatie der ver-
Worpenen tot de verdoemenisse gelijck ons de wederpartyen beschul-
digē / so syn anders van de selfde schandelycke Augustinum / Ful-
gentium ende andere Vaders niet en willen beschuldighen. Voorts
dat sommighe mepuen dat de verworpenen liever behoozden ghehee-
ten te werden voortgeweken / die en weten niet wat syn segghen: mit
bien dat de voortgeweken / soo Christus als de verkozenen in de schrif-
tuere / als oock van Justinus Martelaer Apolog. 2. Voor de Chi-
stenen pag. 64. by Commelin gedrukt. Item in de twee sprake met den
Jode Trpphon. Pag. 202. Ghenoent werden: ende dat de verwo-
penen so veel niet als eenmael na myn onthoudt / desen name in de
Schriftuere wert ghegeven.]

T'onderschept nu daer door de verwerpinge der verdoender men-
schen onderschepden wert van de eeuwige verkiessinge / die wort van de
soort (oste wyse) ghenomen / de welche is dat Godt de menschen / die
hy t'een ewighen verderve heeft ghecht / besloten heeft van de
Gemeenschap der eeuwiger salicheit te verwerpen ende vpt te sluytē.

So heeft dan de verwerpinge der verdoender menschen 2. deelen.

L 3

Act.

Van Gods eeuwighe

Het eerste deel is de schlickinghe ter oneerenende dat meer is ten eeuwighen verderve: tweede is een upsluttinghe van de ghenads der verkiezinghe ende synne wercken.

Dan't eerste deel wort gheseyt. Rom. 9. 21. Heest de potbacker geen macht over't leem/om uyt de selfde clompe het eene vat te maken ter eerden ende het ander ter oneeren? ende vers. 22. Werdense gheheeten baten des toorns ten verderve berept. Alsoo wort gheseyt 2. Tim. 2. 20: Maer in een groot hups en zijn niet alleenlyck gouden ende silvere baten/maer oock houten ende aerden:ende sommighe ter eerden/maer sommighe ter oneeren. Alsoo wort gheseyt 1. Pet. 2. 7. ende 8. dat de ongheroorsamen oock daer toe gheset zyn, naemlyck om haer aene woort te stoeten. In de bysel Jude vers. 4. wert oock bevestigt/ dat sommighe menschen inghet open zyn/ die nu al in dooyheden tot dese verdoemenisse voorschreven zyn/naemlyck Godloosen/ die de ghenade onses Gods misbruycken tot wulpschept.

Dan't 2. deel seyt Christus Johan 13. vers. 18. Ick en spreke niet van u allen/ick weet welch ijk uytvercoren hebbe. Ende Matth. 20. 16. Vele zynnder gheroepen/maer wegnich uytvercoren. Alsoo seyt hy Matth. 15. 13. datter planten zyn/ die de Hemelsche Vader niet en hefse gheplant. Apoc. 13. 8. wert gheseyt dat alle inwoonders der aerden het beest sullen aenbidden/welcker namen niet en zyn gheschreven in't boeck des lebens des Lamis ende cap. 17. 8. d'Inwoonders der aerden verwonderden/ welcker namen niet en zyn gheschreven in't boeck des levens vande grotleginghe des Werelts. Daerom so zyn de verworpenen vande ghenade der uytverkiezinghe uytgesloten. Matth. 11. 25. Ick dancke u Vader/ Heere des Hemels ende der aerden/dat ghy dese dinghen verborghen hebt voor de wijsen ende verstandighen. Johan. 17. 9. Ick en bidde niet voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy my ghegeven hebt/want sy zyn uwe. Matth. 7. 23. Ick en heb u nopt gekent. So zyn dan de verworpenen oock uytgesloten vande wercken der onverdiender verkiezinghe.

Darter verwerpingle sy sulcx ghetryght eensdeels de Schriftuere anderdeels betoonent oock verschepden argumenten.

De ghetryghissen der Schriftuere zyn dese: Het eerste Jerem. 6. 30. Sy sullen een verworpen silver gheheeten worden/ want de Heere heeftse verworpen.

Op dese spreukie wert ghecripteert (of teghenweert ghedaen) datsel van tydelycke verwerpingle moet verstaen werden.

Antw. Al lieten wy dat toe/ datsel van tydelycke verwerpingle te verstaen zo: so en moght daerom nochans de eeuwige verwerpingle niet gheloochent werden/maer wort veel eer nooitwendelijck daer uyt besloten. Want also wie God inder tijt verwerpt/die heeft hy besloten van eeuwicheyt te verwerpen: eens deels om dat Gode van eeuwicheyt alle synne wercken bekent zyn/ als den Apostel Jacobus gesuppe Acto 15. 18. eensdeelg oock om dat God alle dinghen werkt nae den

taet

Prædestinatie.

27

Daet zjns wils/als Paulus tupt hi Eph. 1. 11.

Het tweede ghetuughniſſe staet Rom. 9. 12. alwaer de verwooppenen
gheheten wordt in vaten des toozns ten verderve bereydt.

Op dit ghetuughniſſe in tweren haer de teghenpartpen niet/ dat
het niet verstaen moet werden vande verwooppenen: om dat de vaten
des toozns vanden duppel ten verderve bereydt zyn/dat is/ dat vanden
duppel de gheschicktheyt ende bequaemheyt inde vaten des toozns
ghebracht wert/datse meer ende meer totter eeuwigher oneeren voor-
bereydet werden. Maer sp dwalen dubbelt; ten eersten inde werken-
de oozsakie deser bereydinghe; voorts inde uitlegginghe des woortz.
Want sp segghen dat de duppel daer van de werckende oozsakie sp:
Voorts bereydet werden gelt haer evenveel als een gheschicktheyt en
bequaemheyt brenghen inde vaten des toozns/op datse meer en meer
totter eeuwigher oneere voorbereydet werden.

Maer ten eersten is het lasteringhe te segghen/ dat de vaten des
toozns vanden duppel ten verderve bereydt zyn. Want aldus wordt
het werk onderscheidēn des menschelijken gheslachts ende der seer
rechtreeerdighen oordeels 'twelck Gode toccomt/ den duppel toege-
schreven. Augustinus heeft een beter uitspraeck ghedaen in't tweede
boek teghen de 2. brief Pelagii: Hy ontfert wiens hy wil/ende ver-
hardt wien hy wil/die het eene vat ter eren maect/ het ander ter
smaet ofte schande. Ende noch veel claelder inde 105. brief aendē Quo-
derlingh Dixit; daer seyt hy/ dat Godt vaten des toozns ten ver-
derve maect/op dat hy zyn toorne ende moghentheyt bewijse. Ende
in't eerste boek aen Simplicianum/ Ende dat hy uyt het ghetal des
godloosen/ welcker hy niet rechtreeerdich maect/ vaten ter schande
maect/daer mede en haet hy dit niet in haer dat hy maect/etc. Op
te selue plaets. Siet hy haet Esau welcker vat hy selfs ter schanden
ghemaect heeft.

Hare segghen willen de teghenpartpen niet dese bewijfredenen vast-
maken. Het eerste is: Paulus en seyt niet/ dat de vaten des toozns van
God ten verderve bereydt zyn; Daerom en zynse van God niet bereydt.

Antw. Men mach van ghelecken blyupten: Paulus en seyt niet/
dat de vaten des toozns vanden Duppel ten verderve bereydt zyn;
Daerom en zynse vanden Duppel niet bereydt.

Het tweede is: In al die God ghemaect heeft/ heeft hy een beha-
ghen. Inde vaten des toozns en heeft God gheen behaghēn; Daerom
en heeft God de vaten des toozns niet ghemaect.

Antw. Het eerste deel spraeckt vande substantie; het tweede deel van
een toeval naemlich de zonde. Want God heeft in al het ghene beha-
ghen dat hy heeft ghemaect/ soo veel de substantie aengaat ende die
goederen inde substantie gheschapen. Maer inde vaten des toozns en
heeft hy gheen behaghēn/ om den toeval te weten voor so veel zp met
zonden beblekt zyn/met den welcken zp de toornie Gods teghen haer
verwecken. Soen volghet dan niet/dat God de vaten des toozns niet
en heeft ghemaect/dat is/de verwooppenen ten quaden daghe/ dat hy
hast

haer niet verweet en heeft op dat hy in haer bewijssingen zins toorn soude vertoonen: want de verworpenen werden vaten des toorns genaemt/ om dat haer God ghemaeckt in den welcken hy exemplen zins toorn soude thoonen tot bewijsinghe zyn der moghenheit. Het verde: 1. Welcke God verdraegt die en heeft hy niet toeberept. 2. De vaten des toorns verdraeght Godt: Daerom heeft hy die niet toeberedt.

Antw. Het eerste deel sonder uytneeminghe verstaen zynde/ is valsche. Want Godt heeft alle dinghen om zynselfs wille ghemaeckt / soek den godt lossen tot den daghe des quaerts: ghelycker gheslypt werde. Proverb. 16.4. Maer en verdraeght God ghemeechlyck de godloosen niet langh/dien hy tot den daghe des quaerts ghemaeckt heeft! Ja dat meer is hy doet hun goet: want hy laet sijn Sonne over haer opgaen/ hy voet haer/etc.

Dus vele vande erste dwalinghe. Ten tweeden dwalense inde uytlegginghe des woordts Bereydwerden/ als of dat beteckende/ een gheschicktheit ende bequamenheit brenghen inde vaten des toorns/ op dat se meer ende meer ter eeuwigher oneeren voorbereydet werden. Maer nadien dese bereydinghe een seer rechtweerdich werk Gods sp/ soo en salt gheen inboeringhe wesen van soodanighe gheschickelijckheit/ dat is/ sonde daer door sp de verworpenen gheschickt ghemaeckt werden tot de verdoemenisse/ ghelyck sp spreken/ hoewel oneyghentlyck: want Godt en is gheen auftuur of verdoofsakier der sonde.

Het derde ghetupghenis staet inde brieft Jude vers. 4. Daer sijn sommighe menschen/ nu voortyden al voorschreven tot dese verdoemenisse. Op dit ghetupghenis verweeren sp haer aldus/ dat de sin daer van dese soude wesen: voorschreven/ dat is/ vanden welcken nu al van le vozen gheschreven ende voorsypt zy in de prophetische Schrifteure/ datse te zynner tijt souden invalen ende verstooren de Kercke Godts/ ende epindelijcken in der eeuwicheit verlozen gaen. Maer dese uytlegginghe is valsche/ want zy strijt teghen de woorden des Apostels/ die uytdruckelijck sept: Anthropoi hoi palai progegrammenoi eis touto to kima, dat is/ menschen nu voortyden voorschreven tot de dese verdoemenisse: maer niet/ Petri hooft palai geprapta en raiographais, dat is/ van den welcken voortyden gheschreven is in de Schrifteuren.

Dus verre de ghetuygenissen: volgen andere bevvijf redenen

1. Soo daer vele niet en sijn gheschreven in't boec des levens/ so blijkt het datter verworpinghe zy. 2. Maer het voorste deel waer uyt Apoc. 13.8. ende 17.8. Daerom ooch het volghende deel.

3. Soo daer weynighe uytverkozen zyn/ soo zyn d'andere verworpen/ want uytverkiesinghe en can sonder verworpinghe niet eens ghedacht werden/ om dat d'een dander nootwendelijck stelle.

Daer en is gern uytverkiesinghe sonder verworpinghe. Onverkiesinghe selfs en can niet staen soo daer gheen verworpinghe tegens over

Ober en staet. Maer het eerste is waer als Christus ghetuigd Matt. 20. 16. die daer sept. Vele zynnder gheroepen/maer wyrnich uytverkoren. Daerom ooch het tweede.

Dominighe segghen hier teghen: datter dubbelsinnichept schuple in't woort uytverkoren: want de uytverkorenen wordē hier geheeten gnesious d'oprechte/ongheveinsde/de ware ende levende ledē der Kercke ghelyck als wy segghen uytgheliesen gout/dat is / supver gheloutert.

Antw. Hier en is geen dubbelsinnichept: want al ist schoon dat ghy dypverkorenen neemt voor oprechte/ ware ende levende lidmaten der Kercke/soo en sal nochtans dit gheen anderen toecomen dan die ten eeuwighen leven ghepredicteert: want die alleen zijn oprechte/ ende ongheveinsde. Ja dat meer is soo men op dese beteckenis wilde bringhen / soo en salder gantsch geen mensche van die int dit leven sijn wesen uytverkoren: want daer en isser niet een by den welcken niet veel schupms en is also langhe als hy in dit sterfliche lichaem verkeert.

III. So God hem niet ontfermt over allen/soo volchter uyt/ dat er een verwerpingshe is. Voorste deel is seker: want de Heere seyd selver tot Mosen. Exod. 33. 19. Ick sal ghenadich sijn dien ick genadich ben/ende ontfermen/over den welcken ick my ontferme. Die selfde plaets past de Apostel op de verborghenichept der predestinatie met dese woorden: wat sullen wy dan segghen? Isser onrechtveerdigheyt by God; dat zy vertre. Want hy seyt tot M. sen: ick sal ontfermen/dien ick ontferme/ende ghenadich sijn/dien ick ghenadich ben. Soo is dan het volghende oock seker.

Hier teghens wert ten eersten byghebracht de spreuke Pauli Rom. 11. 32. Want God heeft alle menschen onder de onghedoochsaenichept besloten/op dat hy Aller soude erbarmen.

Antw. Men seyt hier door onwetenheit des verschils: want Paulus en wederspreckt onsen argument niet. Want anders wordt het woordeken Alle in onse argument ghenomen / anders in de spreuke Pauli. In onsen argument worden simpelijken alle ende peder mensche verstaen sonder peimant uyt te nemen:maer in de spreuke Pauli alleerlyk alle gheloovighen of die salich sullen werden/niet alleerlyk uyt de Heydenen/ maer oock uyt den Joden. Want dit wil Paulus segghen/dat alle so Joden als Heydenen/nerghens elders/ dan uyt Gods barmherictehept de salichept vererpghen;datter niet en is in eenich mensche door welch verdienste hy can salich werden:want alle so veel alsser salich werden/en worden niet dan door Gods barmherictehept salich. Soo doense dan seer onverstandelijck/ die het woordeken Alle anders toe stoekken/dan Pauli mepringe is. Maer nu bekennen de teghen partynen selfs dat Godt inder daet hem overvallen niet ontfermt.

Ten tweeden segghen sy op de voorsepde woorden Gods tot Moys gesproken / dat die niet bevestighen de leere van het absolute be-

Auyt: maer datse bedwinghen die godloose murmuringe des Joodischen volx/die haer valscherlicke wylsmaecte dat Gods gherichticheyt in perijckel ghebracht werde/soo hy hare arbept ende loopen den prins ende belooninghe der eeuwigher ghelucksalicheyt weygherde.

Antw. Voor eerst isser een spotlick verwydt int woordcken absolupte toeghevoeght zynnde het besluyt Gods. Want de wederpartpen versieren/dat wy by het absolupt besluyt verstaen een onoerdeliche/daerin alle schick ende ordre der upverkiesinghe vande upverkiesinghe selfs asghetrocken/ende de ordre der salichmakinge de upverkiesinghe niet ingesloten wert/maer den selven alleen inde upvorringe onder spredet wert.

Maer nu noemen wy't daerom absolupt decreet/om dat sijn wercende oysaecke niet en is de conditie van't voorghesiene gheloove/ofte der vooygheweten verdiensten/maer welckers oysake Gods weibehaghen alleene sp. Ten tweeden stellen sp voorz bewijs dat gheen bewijs en is/als zy lochenen dat dese woordcken niet en behoozen totte beverborgentheyt der predesstatie;de text brengt het contrarie openlycken mede:want Paulus had een weynich te vooren gheleert/dat se niet alle Israeliten sijn/die upp den Vader Israel sijn voort gekomen/noch en sijn oock niet alle Abrahams kinderen/die het zaet Abrahās sijn/dat is/dat se niet alle upverkozen sijn/die upp het heylighye zaede ghebozen sijn. Ende dat heeft hy ten eersten bewesen met het exempl der kinderen Abrahams/upp den welcken Isaack alleen upverkozen is gheweest/ende Ismael verworpen. Ten tweeden met het exempl der kinderen Isaact ende Rebbecca/upp den welcken Jacob alleen upverkozen is gheweest/want als de kinderen noch niet geboren waren/als zy noch goet noch quaet ghedaen hadden/ op dat het voornemen Gods twelck na der verkiesinghe is niet upp wercken/ maer upp den roependen Vast soude blyven:soo is tot Rebbecca hare moeder gheseyt/de grootste sal de clepste dienen. Ghelycker geschrueven is/Jacob heb ict lief ghehadte/Esaau heb ict gehaet,dat is/dat Esaau van eeuwicheyt is verworpē:en dattet een teekē der verwerpinge is / dat hy zijn jonger broeder soude moctē dienen. Tegen dese leere maecht het blepschelyke vernuft dese tegewerpinge/ So God sonder enich aensē vā goede of quade werckē upp verkoē of verworpen heeft/ soo isser ongherichticheyt by hem. Dit ghebolch ontkent Paulus/als hy sept dat sp vere: Hy doeter reden by waerom hyt ontkent die ghencomen is van't eynde ende oochmerck Gods/want soo vele alsser God uppverkozen heeft/die heeft hy uppverkozen om in haer sijn barmherticheyt te bewijsen/ende soo vele alsser God verworpen heeft/ heeft hy verworpen om in haer sijn moghentheyt te behooven.

I v. Soo God verhart dien hy wil/soo ist openbaer datter verwerpinghe is van sodanighe menschen. Maer nu isser het erste / Ghelycker den Apostel sept. Rom. 9. 18. Hy ontfermt hem wiens hy wil/ende verhart wien hy wil. Dacrom isser oock het tweede.

v. Soo

v. Hoo daer seer veele loopen den vyeden ende wypden wech totteg verdoemenisse/soo sijnder verworpenen. Maer het eerste staet. Mat. 7.13.14. Daerom isser oock het tweede.

vi So in de laetste dagh vele niet en sullen aenghenomen werden/ maer verlaten/soo sijnder verworpenen maer het eerste staet Matth. 24.40.41. Dan sullender twee in den Acker wesen; de een sal aegenomen en d'ander verlate worden. Daer sullender twee malen in den meulen/ d'ene sal aenghenomen ende d'ander (vrouw-persoone) verlaten worden. Luc. 17.34. In die selve nacht sullen twee op een bedde wesen/ d'ene sal aenghenomen ende d'ander verlaten worden. Maer waerom sal dit ghebeuren. Om dat de eeuwighe predestinatie het soo mede brengt. Want Gode sijn alle zijn werken van eeuwicheyt aē bekent; als Jacobus ghetuppt Act. 15.18. Ende hy doet alle dinghen nar den raet sijnder wille/ Eph. 1.11.

vii. Hoo de sommighe wel geroepen werden tot Christum door de predicatiē des Euangeliūs/ende d'andere niet geroepen werden: so blijkt het datter verworpinghe zy. Het eerste is waer: Daerom oock het tweede.

Het tweede deel wort bevesticht door belydingen want de Christenen sijn geroepen daerenteghens veel duysent vryendenen / als Turcken/ Taters ende anderen ende hebben van Christo niets ghehoort.

viii. Is dat onder de Christenen selfs sommighen bekeertende sa- lich worden / d'anderen in de sonden verharden ende daer in sterben: so blijkt het dat dese verworpenen zijn. Het eerste is waer. Daerom ooc het laetste.

ix. Hoo daer sommighe sijn verhart gheworden/ so sijnder verworpenen. 't Woorgaende is waer/ als Paulus bevesticht. Rom. 11.7. Duytverkorenē hebbent verkreghen/maer danderen zijn verhardt gheworden. Hoo is dan oock het ghevolch waer.

x. So in de Hemelsche Kerche niet en can comen dat onstrechte/of eenige grouwelijckheit doet/ of leughen(spreect) maer die in gheschriften sijn int boeck des levens des Lamis/soo ist selter datter een eeuwighe verworpinghe is. Het eerste is waer: ghelycht blijkt uit Apoc. 21.27. Daerom is oock dit tweede waer.

xi. Is dat alle plantin ghe/ die de Hemelsche Vader nset gheplant heeft/ sal uytghercert werden: so ist ooch schijnelge datter verworpinge is. 't Woorgaende sieltmen claeerlyck uit Matth. 15.13. Daerom volgt oock het tweede.

Aldus

Aldus is dan overvloedich bevvesen, datter een Eeuwighe
vervverpinge is. Diec nu loochenen, ghebruycken dese be-
driegspreucken.

I

VOp zyn alle van natueren kinderen des toorns:

Daerom en zynder gheeu vaten ten verderve berept.
Ant. 1. t Gevelch is Godloos/ om dat het openbaerlyc den H.
Gheest wenderspreckt/die Rom. 9. 22. opentlick sept / Datter vaten
des toorns zijn ten verderve berept.

2. Het ghebolch en volght niet upp het voorgaende: maer veel eer
het contrarie/ namelick: Daerom sijnse alle van natueren vaten ten
verderve berept. Want het is alsoo inder daer: maer dat sommighe
uytvercozen zijn die ghetrocken souden werden upp het ghemeene ver-
derf/ dat doet de genade des uytverkiesenden Gods. Daerom beslupt
dese onvolmaecte Bewijfsreden niet.

2

Ig datmen gheen verwerpingle stelt/ so sal de nijt van sommiger
menschen verderf van God agheweert werden. Nu behoortmen dit
te doen. Daerom oock het eerste (gheen verwerpingle te stellen.)

Antw. 1. Daenclevende reden wort ghestelt te volghen/ daerse niet
en volcht. Want al stelmen de verwerpingle: soo en sal nochtans de
nijt van sommigher verderf gheensins in God plaatse hebben/ over-
mits dat al de gheene die verlozen gaen/ hunselven het verderf ver-
soeken: maer byden Heere vintmen de salichept. Psal. 3. 9. 2 Paulus
en is so angstelijken niet becommert als dese/ dat hy God soude
soeken te ontschuldighen door het voorstaen van leughen: maer ver-
maent alleenlick/ dat het maecksel niet en behoort te twisten met zyn
maker.

3

Dien God met groote lanckmoedichept verdraecht/die en heeft hy
niet verworpen: maer nu verdraecht de vaten des toorns met grooter
lanckmoedichept Rom. 9. 22. Daerom en heeft hyse niet verworpen.

Antw. 1. Het eerste deel is waer van die haer bekeeren: ende valsich
van die haer niet en bekeeren. 2 Het tweede deel spyeckt van die haer
niet en bekeeren. 2 t selve tweede deel staet niet vol upp/ want Paulus
doekter by/vaten des toorns/ naemlick ten verderve berept. 4 Paulus
en schijft God gheen verdraegsaemhept toe/ daermede hy haer beke-
ringhe verwachte/dien hy sept berept te wesen totten verderve. Want
daer Augustinus dese plaatse recht verclaert int 5. boek tegens Ju-
lian. cap. 5. sept hy: Alwaer de moghenthept byde verdraegsaemhept
ghevoeght wert/ daer en gheheught God niet/ maer regiert dooz zyn
stacht.

Die

4.

Die van God niet en zijn berept ten verderve/ die en zijn niet verworpen. Maer de vaten des toorns en zijn van God niet berept ten verderve. Daerom en zijn niet verworpen. Bewijs vante tweede deel: want Paulus sept wel vande vaten der barnherticheydt/ datse God ter eerlicheydt heeft berept. Rom. 9. 23. Maer vande vaten des toorns en wort niet geseyt/ datse God ten verderve heeft berept/ maer wort alleenlick gheseydt/ datse toeberept zijn ten verderve/ te weten van haer selven. Antw. 1. Het 2. deel is valsche. 2. Bewijs daer van seydt om dat het een ghetupghenisseydt datte niet toe en dient/ want Paulus en loochent niet dat de vaten des toorns van God niet ten verderve souden berept zijn: noch en bevestigt niet datse van haer selfs toeberept zijn. 3 Hoe onbeshoest is/ dat remant van hem selven ten verderve berept wert/ want is wel remant van hem selven geschapen? 4 De teghensettinghe der vaten tegens den anderen: naemlick de bereddinghe vande vaten des toorns ten verderve/ ende de voorbereddinghe vande vaten der barnherticheydt ter eerlicheydt/ loont/ dat dit werck alle bepde Gods werck zy. De plaatse Actoz. 13. 48. loont openlick/ hoe gantsch onvast dat het onderschept zy van't woordeken Hy keeft te voren bereyt t'welck een werkinghe bedupt/ ende van't woordeken die bereyt zijn, t'welcke een lijdinghe beteekent. Want inde voorsepde plaatse Act. 13. 48. wert oock door een lijdende beteekenisse gheseyt vande upvertogenen/ datse zijn Tetagnenoi eis zoen aionion, dat is /gheordincert en ewighen leven. Het welck oock Salomon berouft Proverb. 16. 4/ als hy sept: De Heere heeftse alle ghemaect om zynselfs wille/oock den Godloose tot den daghe d' quaets. Wp beslupten van alsnu/datter voorseecker een ewige verwerpinghe der verdoemder menschen is: ende dat die te vergheest befreeden wert.

De principale werckende oorsake vande eeuwighe verwerpinge is God: want hy ist diese verworpen heeft/ alsoo vele alser niet en zijn upvertogen. Jer. 6. 30. De Heere heeftse verworpen. Maer de tegenpartijen stellender teghen.

1.

Dat van God niet en zy het beginsel van dit so grooten quaet.

Antw. De sluytreden sal in zijn gheheel aldus zijn: t'beginsel van quaet en is niet van God; d'eeuwiche verwerpinghe is quaet. Daerom zijn beginsel en is niet van God.

Maer vooreerst is het eerste deel in alles niet waer/ maer alleen vante quaet der schult/ geensing vante quaet der straffe. Ten tweeden/ het 2. deel is valsche: want de verwerpinghe is Gods wert. Daerom niet quaet.

2.

God en wil het verders des Godloosen niet Ezech. 18. 23. et 32;

M 3

Psal.

Psal. 5.5. Sap. 1.13. Daerom en is hy gheen Autheur der eeuwiche
verwerpinghe.

Antw. Voorerst het naeghelaaten eerste deel is valsche: om dat het
voor oorsaeck stelt dat de oorsaeck niet en is. Want het versiert dat het
willen ofte welbehaghen dat God soude scheppen up't verderf des
Godloosen de oorsake is; om de welche dattē God verworpen heeft.

Ten tweeden/het 2. deel moet niet simpelijc ghenomen werden/
maer in selen aensien. Want God en wil het verderf des Godloos-
sen niet/voor so vele hetē verderf is/ maer voor so vele hetē is d'upt-
voeringe sijns alderrechtveerdighsten oordecls.

Tenderden/issēr dubbelzinnichept int ghetuyghnisse dat up't Ez-
chiel is voortghebracht. Want God spreect aldaer vande Godloose
die bekeert wert/ t'welck up't den lext bliekt/ inde doot van desen en
heeft hy gheen welghewallen/ de doot van desen en wilhy niet. Daer-
om en wort het niet recht aenghetrocken van't verderf der Verworppe-
nen/overmits dat die nemmermeer bekeert werdē/ ende vanden Welc-
ken de heiliche Gheest het contrarie elders up't spreect/naemelic Proh.
1.26. So wil ich oock lachen in uwen ongeval/ende u bespotten/ Wan-
neer daer comt/dat ghy vreest.

Ten vierden/De sprecke Psal. 5. is heel brupten propoost: want is
de eeuwiche verwerpinghe ongherechtichept of Godlooshept. Ten 5.
op't Ghetuyghnisse up't den boetke der wijshept antwoorde ick het
selfde/dat ick hebbe gheantwoort op de plaetsē Ezchiels.

De beweghende oorsaecke warom de eeuwiche verwerpinghe is
gheschiet/en is de zonde niet. Het welck op dat het rechti mach ver-
staen werden/soo sal ick desen artickel verclarren. Alsoo wie God ver-
doemt ende met den eeuwigen doot straf:dien heeft hy ooc besloten/
dat de sonde sp d'onghemiddelde oorsaecke der verdoemisse ende
straffe.

Maer dat en wort te deser plaetsē niet ghebrachte/maer daer wort
ghebrachte welck de oorsaecke van dit besluyt sp/dat is/daer wort ghe-
brachte de oorsaecke sp/waerom dat Godt/ alsoo hy voorzag
dat alle menschen in Adam evenghelycke fondaers soude werden en
van naturen kinderen des toorns/gheordineert heest aen d'ene zun
barmhertichept te bewijzen/ende bandere in hare zonden te laten ende
om dieselbe te verdoemen; Scker daer en can geen ander oorsaecke aens-
ghewesen worden/ dan Gods louterē barmhertichept. Ick sal de
vraghe noch claerder stellen/waeromme heest God also hy deene ver-
hoes d'anderen verworpen/dat is h. slotē van de salichept te verwer-
pen/in de sondente laten ende om de sonde te verdoemen/ daer d'upt-
verkoren also heil van naturen kinderen des toorns souden werden
als alle d'anderen? Antw. Om dat ic hem alsoo behaecht heest. Men
mach niet antwoorden/datter om de zonde zy; want inde up't verlozen

Prædestinatie.

men sonde oock sonde sijn. Al ist nu dat men daer tegens mochte subren-
ghen/datter onderschept is tusschen dyp verkozenen ende verworpe-
nen/want d'uptverkozenen souden beterschap bewijzen ende in Christum met stant vastichept ende volherdinghe ghelooven/ ende de ver-
worpenen soo niet:soo wort de ghegheven antwoorde daermede noch-
tans niet wechghenomen. Want de vraghe blyft alsnoch/waerom dat
God den uptverkozenen heest gegheven de gawe van bekeringe ende
des volherdenden gheloofs/ende d'auderien niet en heest gheghevenz.
Ende daer en han niet anders op gheantwoort werden / dan battec
God also behaegt heest: ghelyck als ons die gene die onse enighe lee-
raer is onderricht. Heest. Math. 11. 25. als hy heest gheseyt: Ich danc-
ke dy Vader/ Heere des Hemels ende der aerdien/dat ghy dese dinghen
verborgē hebt van de wijsen ende verstandigen/ende hebtse den cleynen
(onnondighen) gheopenbaert. Ja Vader Houti houtoos egeneto ou-
doxie empochthen sou, want soo is het welbehaghen voor dy geweest.

Hier uyt blykt het/hoe ongherechtelijck dat de teghenpartyen onse
leere bederven/als sy versieren dat wy leeren/dat God dooz een sekier
absoluut (al vry) besluut sommigen ten eeuwighen verderve heest ghe-
schickt sonder eenighen aensien van sonde/sonder aensien van onghe-
loo be ende onboetverdicheydt. Want wy leeren dat God verwor-
pen heest/dat is/besloten heest de verworpenen int verders daertintz
haer van selfs souden nederstorten te verlaten ende om de sonde te ver-
doemen ende niet eeuwighe straffe te straffen: Ich seg/hy heestse beslo-
ten te verdoemen ende straffen om de sonde.

Dit selve heest Hieronimus Lanchius claelijc geleert in zijn groot
stuckwerk van de natuere Gods int. 5. boeck cap. 2. Pag. 106. De
tweede columnne/ghedruukt anno 1590. Ende int derde boeck der ghe-
mengder materien pag. 53. ghedruukt anno 1592.

Dit selve hebben altydt gheleerd de Theloganten der Pfaltz/als
getuygt de Waerschouwinge van Nieustadt over Eendracht formu-
lier pag. 113. in vieren ghedruukt anno 1581. Haer woordien iudicium
aldus: Wp leeren niet den Apostel/ dat God in de verdoemenisse der
verworpenen zijn gherichtichept wil bewijzen: ende daerom niemand
ter verdoemenisse toegeheepghent dan om de zonde: jae dat hy de ver-
doemenisse selber niet en wil/voor so veel het verdoemenisse is/ maer
voor so veel het rechtverdige straffe is. Nu en heeft straffe geen plaat-
se/dan so daer zonde vozen gaet. Maer inde uptverkozenen heest hy
barmhertichept willen bewijzen:want als hy om de zonde/daer in het
van selfs ghevallen was/ het gantsche menschelickhe gheslachte seer
rechtverdelichen hadde moghen verworpen/ overmits wp alle van
natuer en kinderen des toozns waren/ghelyck oock de andere: so heeft
hy upt onverdiende barmhertichept gheordineert sommighen upt het
ghemeene verderf te trekken/ op dat alle mont ghestopt werde/ ende
God alle eere ghegheven.

Tselve hebben gheleert Lutherus/Calvinus/Martyn/Beza/Buo-
tius

terus ende ander voortreffelike Theologanten.

Maer al ist dat God besloten heeft te verwerpen ende de verwo-
penen te verdoemen ende straffen om de zonde; soo en is de zonde noch
tans gheen oorsake vant beslupt: Ende dit bewijs ic dooz de volgends
bewijssredenen.

I

So Esaus verwerpingshe is besloten gheweest als hy noch niet ge-
bozen was/ als hy noch gheen quaet en hadde ghedaen/ soo en is de
zonde de werckende oorsake niet van't beslupt der verwerpingshe. Het
voorgaende is selter. Daerom och het volghende. Het voorgaende
blyckt uit het 11. vers des 9. Capittels vande bries tot den Romeynen.
Want als de kinderen noch niet geboren en ware noch pet goets
of quaets ghedaen en hadden/ op dat het voornemen Gods t'welc na-
sijne verkiessinghe is/ niet uit de wercken/ maer uit den roependen
vast bleve. So is tot haer (Rebeccam) gheseyt/ De grootste sal de
elepinte dienen/ ghelych gheschreven is/ Ich heb Jacob lief gehad/
ende Esau ghehaert.

Met welke woorden den Apostel de goede werken Jacobs ende
de quade werken Esaus weeret van de werckende oorsake der pree-
sintie.

Hier teghens brenghen onse teghenpartyen in/ ten eersten/ dat dese
plaetsche Pauli:maer van de volcke die uit Jacob ende Esau zijn voort-
ghecomen moet verstaen werden als van die twee personen selbe:ende
dat bewijsen 3p:om dat de plaetsen die uit Mose ende Malachia aen-
ghetrocken worden/spreecken van het volck Israels ende Esaus of
van de nacomelinghen Jacobs ende Esaus.

Antw. Ten eersten spelen 3p allewillens bedroch: want 3p en ande-
woorden gantsch niet op de woorden die uit de plaetsche Pauli tot be-
vestinghe van onse bewiseeden evghentlych behoozen/ende om wel-
ker wille die plaetsche byghebracht wert/naemlych.

Nota. Als de kinderen noch niet ghebozen waren/ niet goets of quaedts
ghedaen en hadden. Laetse loochene dat den Apostel soo wel de quads
werken Esaus weert/ als Jacobs goede.

In dese woorden lept de principaelste cracht onses bewijs / laetste
die doorkerven/ soo 3p koren of derten. Ten tweeden/ na darse dese
bewijssreden stilswijghende voorby gaen soo voerense haer tegenreden
in op/ 2 ghetupghenissen van Paulo voorgebracht/ als of uit die self-
de imiddel van beslupten genome waer: Ende in dese teghenreden we-
verspreken 3p de woorden Pauli/ dien wop openlycht sien te spraken va-
de personen Jacobs ende Esaus.

Dit betoont het thijende vers iwelck aldus luyt:

Ende niet alleerlyck dese/maer och Rebeccam/ nae diense uit eenen
ontfanghen hadde naemlyck s' pt onsen Vader Isaac/ b'cft an bevon-
den. Liever van wie was Reb'cca bezucht/wast niet van Esau erde
Jacob? Theissoc wyft ooc het 11 vers aen. Want als de kinderen noch
niet

niet ghebozen waren/ als zp noch niet goets of quaets gedaen hadden.
 Want van welke kinderen spreect hy/ dan van Jacob ende Esau?
 Ten derden stoeten zp selfs om datse ghescept hadden/ dat Paulus niet
 soo seer van Esau/ als van zijn naecomelingen handelde/ als sp seggen/
 dat Esau een voorbeelt is gheweest vant verwoxpen Jood sche volck.
 Is Esau hier in ghevoert als een voorbeelt des verwoxpen Jootsche
 volck/ wat behoeftmen dan met Esaus name de Edomiten te ver-
 staen of de naecomelinghen Esaus? Voorz die beweer en wil dat de
 woorden Malach. 1. 2. 3. Jacob heb ich lief ghehad/ maar Esau ghe-
 haet/ niet en zijn te verstaen vande personen Jacobs ende Esaus sel-
 ver/ die doet den text des Propheten onrecht.

Ten tweeden brenghen zy in/ dat dese plaetse Pauli niet en is te ver-
 staen vande eeuwighe uytverkiesinghe of verwerpinge/ want an-
 ders soude nootwendelick volghen/ dat niet alleen Jacob absolutelic
 ten eeuwighen leven is ghepredestineert/ maer daeren boven het gant-
 sche volck dat van Jacob afcomt/ ende ter contrarien/ dat Esau niet
 alleen simpelicken van Gods ghenade is verwoxpen/ maer dat oock
 zijn naecomelinghen of het volck dat van hem afcomtigh is simpelic-
 ken ende int gheheel verwoxpen is: Want de ghetuignissen/ die Pau-
 lus aentrekt om zijn voorstel te bevestighen/ handelen uytduckelick
 vande Volckeren die van dese Vaders ghesproten zyn. Maer alle dese
 volghredenen zijn ongherijnt: want niet alle Jacobs naecomelingen
 zijn saligh/ noch al het volck van Esau voortgheeteelt verdoemt ghe-
 worden. Daerom is dat oock ongherijnt daer uyt die selfde dinghen
 besto ten werden.

Antw. Ten 1. is het valschen/ dat dese plaetse Pauli niet en is te ver-
 staen vande eeuwighe uytverkiesinghe of verwerpinge: want Paulus
 spreekt so uytduckelick vande uytverkiesinghe/ dat gheen verstan-
 digh mensche dat en can loochenen: Want hy sept/ Als de kinderen
 noch niet ghebozen waren/ als zp niet goets of quaets gedaen hadden/
 op dat het voorznenen Gods t'welck is nae de uytverkiesinghe/ niet
 uyt de wercken/ maer uyt den roependen vast soude blyven.

Daer nu verkiesinghe ghestelt wert/ moet oock te gelijcke verwer-
 pinghe ghestelt worden: want daer en is gheen verkiesinghe sonder
 verwerpinge.

Ten tweeden stellen zp te volghen dat niet en volght: want die on-
 gherijnheden en volghen niet onse meeninghe die wyp ghestelt heb-
 ben: want het 1. vers/ daer uyt wyp het middel van onse bewijfsreden
 ghenomen hebben/ spreect vande personen Esaus ende Jacobs/
 niet van hare naecomelinghen. Maer onse teghenpartyen handelen
 al even alleens/ of wyp uyt de ghetuignissen van't Godlick antwoort
 Gen. 25. ende Mal. 1. argumenteerden. Ten 3. inde toeepgheninghe
 der ghetuignissen die int 12. ende 13. vers. aenghetrocken werden/
 en beschuldighen zp ons niet/ maar Paulum/ als of hy qualicken troe
 op de personen Esaus ende Jacobs/ dat de epghen plaetse selfs (ghe-
 lijk

Ijch de teghenpartyen seer ongheschichtelich spreken) uytwijst/ dat men moet strecken op de volclien npt haer voorts ghecomen. Als of dese menschen beter uytlegghers waren van Moses ende Malachi-as/dan den Apostel Paulus:ende dat het ghene dat Paulus de personen Jacobs ende Esaus toepast/niet haer/ maer bepder naacomelinge aenginghe. Doch op dat de toeypgheninghe Pauli recht mochte verstaen werden/so moetmen letten op drie grondreghelen die tot uytlegginghe der Schristuere noodigh zijn.

Deerste Grondreghel. De lichameliche ende tijdliche dinghen die onse Vaders int oude Testament toeghesept zyn/ hebben waerteeke- neu ende Sacramenten van meerder ende groter dinghen gheweest/ naemelick van gheesteliche ende eeuwighe.

Tweede. Welcke dinghen God niet die toesegginghen t'samen gevoeght heeft/die en mach niemand van een scheyden. Nu heeft Godt gheesteliche ende eeuwighe dinghen met lichameliche ende tijdliche te samen ghevoeght. Daerom en mach die niemand van een scheyden. t'Derde. Paulus den Apostel is ghewoon de vragte ofte mepninge die bevestight sal worden/ ende der selver bevestinghe met de bygebrachte ghetuygnisse ghelyckelick te begrijpen/ also dat hy naelatende de sententie die bevestight sal werden/ alleenlick het ghetuygnisse voorstelt/ om dat daer in de sententie die hy sal bevestighen te ghelycke verbaet wert. Nu sal ich hier by voeghen hoe Pauli toeypgheninghe ghestele is. Also de voornaemste der Joden ende seer vele met de tijtel der kerken opgheblasen zynnde/het Euangeliun van Jesu Ch isto verstieten/ so began het gheloove veler eenboudigher menschen te wanckelen/ die uyt den Heeden het Euangeliun omhelsl hadden: want ten dochte haer niet a bewijslijk te wesen dat Christus ende de salicheydt in hem belooget van't uytvercoren volck/heplige natie ende natuerliche Israëlitē soude counen verworpen werden. Op dat dan Paulus den swacken teghen dese ergernisse mochte wapenen/so geeft hy te kennē: Dat niemand vande gheloovighen behoozt gheerghert te werden/om dat niet alle Israëlitē het Euangeliun omhelsen/ ende in Jesum Christum ghelooven/om datse verworpen zyn: welcke verwerpinghe hy om sekere oorsaeke inde 3. eerste versen des 9. Capittels alleen dyssterlich daer in voeght. Doot sijser int 6. Veers een voorcominge/daer mede hy antwoort op dese teghenwerpings. Is de natie der Joden verworpen/so is het woort Gods te niet/ dat is/ de belofte die Abraham ghedaen is/door welcke hy Abrahams naecomelinghen hem tot zyn volck heeft aenghenomen. Dit ghevolgh loochent Paulus/ende onthent dat de belofte soude te niete ghemaect zyn. 't Bewijst zynnder ontheuninghe is:Want zy en zyn niet alle Israel/ die uyt den Vader Israel zyn. Op moeten verstaen datter twee hupsen Jacobs zyn:het ene uyt den bloede ende blypsche: het andere uyt den gheest ende gheloove voortgheeteelt/ sept Justinus Martelaer inde zweesyrake met den Jode Trphon pag. 287, van Commelin dyc.

aWaer-
sypnlyck

¶¶

Pædestinatie.

99

Nu soo behoort de belostenisse tot den kinderen die uyt den Gheest en gheloove voortsgheteltzijn/ende niet tot de kinderen des vleyschs.
Ende dit bewijst den Apostel met twee ghelycke exemplen. Het eersto
is van de kinderen Abrahams/ van den welcken Isaack alleen voor
een Sone is gherekent. Ende op dat niemand en soude meynen / dat
dit onderschept tot Isaack ende Ismael alleen moet ghestrecket wer-
den:soo heeft den Apostel een Generale toe-epgheninghe daer by ghe- vers. 8:
voecht: Niet die na den vleesche kinderen zijn/zijn Godslindere:maer
die kinderen der belofte zijn/worden int zaet gherekent.

Het tweede exemplē is van Esau ende Jacob/die welcke al ist datse
uyt Isaack de Sone der belofte/ende van een selve moeder/ tot eender
drachte/ende niet tot twee verschepden (ghelyck Ismael ende Isaack)
ghebozen waren/evenwel nochtans is Esau verworpen geweest ende
Jacob alleen uytverkozen. Den tijt wannerē verworpen zijn woerde
met dese woordē te kennen ghegeven: Als de kinderen noch niet ghe-
bozen waren/dat is eerste haer doosprong habde. Toets hier na loochet
hy dat de wercken de werckende oorsake soude zijn van Jacobs uyt-
verkiesinghe/ende Esaus verwerpinge/met dese woordē: als zp noch
niet goets of quaets ghedaen hadden. Ergo de goede werken en zgn
de oorsake niet gheweest/dat Jacob uytverkozen werde:noch de qua-
de werken en zgn de oorsaerke niet gheweest dat Esau verworpen
werde. Op ghelycke wijse verlaert Augusti. dit in zjn 7 deel int boec
van de Predestinatie ende ghenade Cap. 16. Maer men comt tot de
cleynē kinderen/men comt tot de tweelinghen/weppich ist dat ick heb-
be gheschep/men comt tot die noch onghebozen zijn/die oock doos
selve byslapinghe ghesapet zijn/ende die op een selfde oogenblyck aen
den dach soude comen. Het verschillende ende verschepden oordeel der
Goddelycker wille blijckt in desen/ende de grootheyt van dese vrage
verstoort geheelijck de sinnen der menschen die alle hooveerdelyck van
Gods wille dispueteeren. Verhef nu vryelicj dijn stemme/o ongerechtig-
he beschuldiger des gerechtigen/ en segt my wat (Esau) quaets heest
gedaen: wat hy (Jacob) goets heest verdient? En niet ic/maer de Apo-
stel Paulus antwoort dp: Hy en hebben wel bepde niet verdient/maer
den Vorbacker heeft macht over't leem/ om uyt een selfde clompe te
maken het eene bat ter eeran/ende het ander ter oneeren. Hierop volgt
nu het cynde ofte oochmerck, waerom dat de werckē Jacobs ende Es-
aus niet en zgn te houden voor de oorsake der uytverkiesinghe/ende
verwerpinge:naemlijck/op dat Gods voornemen/'twelcke is na de
verkiesinghe/niet uyt de Wercken/maer uyt den roependen vastbleve.
Daernae wort Esaus verwerpingle daer uyt bewesen/dat al ist dat
hy deerste ghebozen van tween was/nochtans zijn broeder toegheschep
wert te fullen dienen/ghelyck het Godlyck antwoort lupt/dat / Gen.
25.23 staet niet dese woordē: De meeste sal de minste dienen. Maer
ghelyck Pauli stile tot ende beknoopt is/int bvbrenghen vant God-
lycke antwoort uyt Genesi/so worter te ghelycke mede inghessloten de-

N 2

meypninghe

meyninghe van't onderschept Esaus ende Jacobs/als of hy seyde.
Als de kinderen noch niet gebozen waren/als zy noch niet goets noch
quaets gedaen hadde/ctc. sois de meeste verworpen/ende de minste
uptverkoren/ghelyck tot Rebekam is gheseyt/de meeste sal de minste
dienen. Maer de toe-epgheninge van dit Goddelijcke antwoort moch-
te bulpten propoost schynen voortghebracht om twee oorsaken.

D'eerste is/om dattet Godlijcke antwoort sprecket van heele vol-
keren;maer Paulus handelt alleenlyck van Esau ende Jacob.

De tweede/om dattet Godlijcke antwoort sprecket van lichamelijke
dienstbaerheyt ofte heerschappye;maer Paulus handelt van de Gee-
stelijcke conditie ofte toestant Esaus ende Jacobs. Belanghende de
eerste oorsake/soo moetmen weten dattet Godlycke antwoort alsoo
handelt van die twee volcken/ dattet hare eerste vaders niet upt en
sluyt/maer liever in dieselfde begrijpt;want oneyghentlyck te sprecc-
ken so en zijn de twee volkeren selve in Rebecca bupcke niet geweest/
maer alleen hare eerste Vaders.

Derhalven t'geene het Godlyck antwoort van de volkeren heeft
gheseyt/dat heeft Paulus op hare eerste Vaders seer wel ghepast/om
datter een Patroon ofte proeve ende de waerheyt der voorgheseypder
dinghen in de eerste Vaders ende hoofden van die nation selve moeste
verhoont werden. Daerom seyde Isaack Gen. 27.vers. 39. tot Esau:
Hiet ick heb hem tot een Heere over dy geset. Aengaende de andere oor-
sake/soo luyt het Godlycke antwoort wel van een upterlycke voor-
treffelijcke heyt der eerstgheboorte ende besittinghe des landts Chana-
ans op Jacob overghesertende van lichamelijke dienstbaerheyt/ met
den welcken Esaus naconomelinghen Jacobs naconomelinghen souden
dienen;maer daer mede en sluyt het de inwendighe ende Gheestelijcke
saken niet upt. Mitsdien dat de overstellinghe der eerstgheboorte ende
van't recht om't beloofde lant te besitten van Esau op Jacob / ende
Jacobs heerschappye over Esau ende Esaus dienstbaerheyt een hooz-
beelt is gheweest van een meerder salie naemlyck der Gheestelijcker
uptverkiesinghe Jacobs/ende der verwerpinghe Esaus/dat is / dat
Jacob upverkoren is gheweest eensdeels om dat hy soude wesen een
erfghenaem des eeuwighen lebens/eensdeels om dat hy een voorzyp-
per der kercke soude zijn alsoo dat zijn naconomelinghen de naem ende
k'recht der kercke souden behouden ende het voordeel van't ghenaden
verbont ghenieten;daer enteghens dat Esau is verworpen eensdeels
van de erfenis des eeuwighen levens/eensdeels van de gemeenschap
der kercke/ende volghengs dien dat oock Esaus naconomelinghen de E-
domiten van't gheselschap der kercke souden afgesneden wesen. Alsoo
lept Augustinus dese plaatse upt van de uptverkiesinghe ofte predesi-
natie ter eeren in't boek van de Predestinatie ende ghenade int 7 cap.
alwaer hy seydt/dat den salighen Apostel een wepnich te vooren ghe-
denckende het oordeel der Godlycker macht in de uptverkiesinghe der
menschen/ t'selue met seer veel stercke exemplen aenghewezen heeft/ als

als hy van de vrucht Rebetta/doense noch binnen de baermoeder ghe-stelt was/sprack strekende die gheheel totte ghenade Gods. Maer dat Cappittel beslypt Augustinus aldus: Hy en seyt niet uyt de voor-leden werken/maer als hy int ghemeen heeft geseyt/niet uyt de wer-ken/soo heeft hy aldaer ghewilt dat de voortledene ende toecomende souden verstaen werden: te weten de voortledene die geene en waren/ de toecomende die noch niet en waren. Jacob is ter eerst ghepredestineert, om dat niet uyt de werken, maer uyt den roependen gheseyt is, de meeste sal de minste dienen. Wat conder claerder van Augustino geseyt wer-den? want uyt dit selve Godlycke antwoort/de meeste sal de minste die-nen/beslypt hy/dat Jacob is ghepredestineert gheweest een vat ter ee-ren. Desghelycx schryft hy oock int eerste boeck van de Predestinatie der heyligen cap: 6 Item int boeck van de berispinge en genade cap. 7.

Hier teghens segghen de tegenpartpen: Is dit Godlyck antwoort van de verkie singhe ende verwerpinghe te verstaen/ soo sal volgen dat alle Jacobs naomelinghen uytverkozen zyn/ende alle Esaus na-o-melinghen verworpen. Maer dit ghevolch is ongherijmt: Daerom oock het voorgaende.

Anew. Daenle vende reden is bedrieghlyck. Want het en volcht niet/is dat Jacob ten leven uytverkozen is/dat strax alle synne na-o-melinghen ten leven uytverkozen zyn: om dat de verkie singhe niet en hangt aan de blypschelijcke generatie uyt Jacob/ maer aan de ghe-nadenrijcke keure Gods/ verkiesende wien hy wil. Desghelycx en ist niet nootwendich dat alle Esaus naomelinghen verworpen zyn: op dat de verwerpinghe niet en hangt aan de blypschelijcke gene-ratie/maer aan Gods alderrechtverdichste willekeure.

Aenhoudinge: Noch Rebetta noch Isaac ende hebben het Godlyc-he antwoort/ de meeste sal de minste dien van de eeuwighe verwer-pinghe Esaus verstaen. Daerom en ist van de eeuwighe verwerpinge niet te verstaen: ende noch veel min dat Esau slecht uyt dooz de wille ende het beslypt Gods dat in alle eeuwicheyt onveranderlyck is soude veroordelt wesen tot de straffe des helschen viers/ die nimmermeer in fullen eyndighen. 't Voorgaende deel bewijst sense tweesins: Ten eersten want soo Isaac ende Rebetta door verlichtinge des heyligen Geestis/ hadden gheoordeelt dat tot Goddelijcke antwoort hun ghegeven eer-de kinderkens gheboren waren/ aldus te verstaen ware gheweest/ hoe wast moghelycken/datse niet gheheel dooz een onverswigelijcke hert-zeer vergaen zyn ende verlonden/ als zy uyt cracht van't Godlycke antwoort souden geoordelt hebben/ dat dese hare sone/ende dat voort-namelick als hy noch een cleen kindelken was die op des Moeders schoot huppelde ende aen hare borsten lagh/ een hellen brandt soude wesen/ also dat hem al de wech om tot de ghenade ende salicheyt te co-men vry uyt voort'hoofd ghesloten was/ende dat om geen ander oor-saecke/ dan om dat het God alsoo beliefde? In desen sin en heeft het de Moeder niet verstaen/aende welcken dat Godlycke antwoort worde

ghegeven. Ten tweeden om dat Isaac of veel eer de Geest Godts selve den sin des antwoorts openlyck uptlegghende Gen. 27. het niet van de eeuwighe verwerpinghe heeft verstaen.

Antw. Voor eerst vergrypen haer de wederpartpen hier in/ datse bedrieghlichen veel questien ofte vraghen stellen als of die een waren/ daer sp't niet en zijn. Want int aenlebende deel van die aenhoudinghe worden twee questien voor een ghestelt: vanden welcken de eerste vraghe ofte questie alleenlickē behoort tot het teghenwoordiche verschil: maer de tweede is heel wreint ende lasterlyck: want dat Esau door Gods alzye wille ende onveranderlick besluyt veroordeelt is tot de straffen des helschen vpers/ dat verstaen syn haer epghen hoofd / te weten dat hy tot de verdoemenisse gheordineert soude zijn souder aensien der zonde. Maer nu bekennen wyp vryupt/ Dat God niemandt totte verdoemenisse veroordeelt heeft/ dan om de zonde. Wegh dan met dese lasteringhe. Ten tweeden so en heeft het eerste overgheschagn deel gheen ghevolgh: Soo Rebbecca ende Isaac het Goddelijke antwoort niet en hebben verstaen vande eeuwighe verwerpinghe/ soo en moetmen't daer niet van verstaen. Want alle dingen en waren den gheloobighen int Oude Testament niet so claeरick geopenbaert/ als int nieuwe. Alwaer nu al schoon die gheesteliche sin Rebbecca ende Isaac onbekent gheweest wat soude dat hinderen/ datse te min naemaels den Apostel Paulo soude bekent hebben gheweest/ den welcken wyp als den ghetrousten uptoegger des Ouden Testaments met rechte volghen? Ten derden/ soos is het valsch/ dat Rebbecca ende Isaac dit Godlick antwoort niet en hebben verstaen vande eeuwighe verwerpinghe. C'voortghedachte bewijs en bewijst niet. Het eerste bewijs/ is maer een ydele ghesochte welsprekentheyt/ ende verswaringhe van de treuricheyt die Rebbecca ende Isaac souden ontsanghen hebben/ soose dit Godlick antwoort vande eeuwighe verwerpinghe hadden verstaen/ die welcke de arme oude wijskens lichtelicken soude bewegen/ die lichtelick om allerlepe saken seer erbarmelicken weenen/ maer niet den ware gheloobighen ende die niet eerbiedinge in Godes wille haer te vreden gheven. Rebbecca ende Isaac die hebben haer Godts welbehaghen onderworpen ende niet daer teghens ghestreden. Sul lens niet moeten bekennen/ dat Abraham wel verstaen heeft/ dat Ismael van't aertsche erfgoed uptoghesloten zynde te gelijcke vande erfenissee des eeuwighen leveng wozde uptoghesloten? En heeft David niet gheweten/ dat Absolon een kind der hellen was/ en nochtans en is hy van treuricheyt niet verfonden. Wyp en moeten niet ghenadiger als Godt wesen/ maer niet eerbiedinghe zijn welbehaghen voor goet kennen/ alhoewel het hardt voor het vleesch schijnt.

Het tweede bewijs is het onsecker dooz 't ghene even onseker is te willen bewysen/ als of Isaac doen hy Jacob seghende / sijn ooghen alleen hadde op lichameliche ende thadeliche dinghen/ ende niet veel eer niet sijn ghemoecht de gheesteliche ende eeuwighe dinghen soude hebben

actv

aenschouwt/ghelyck sulx can verstaen werden ijt het 11. Cap. totten Ebreen in't 20. vers/alwaer den Apostel voortbrengt het exemplpel Isaact die doot't gheloove seghende van't ghene Jacob en Esau souden overcomen/om daer dooz te bewijzen den aert des Salichma-kenden gheloofs/het welck sekerlick niet t'hanghen en blyft in aert-sche/maer hemelsche dinghen.

Aenhoudinghe. Esau wort van Paulo inghevoert / niet als een empel der eeuwigher verwerpinghe:maer als een voorbeeld des verworpen Joodischen volcx. De Bewijsseden wil dese sijn: Die gheweest is een voorbeeldt des Joodischen volcx welcke verworpen soude worden/die en is gheen exemplpel der verwerpinghe. Maer Esau is een voorbeeldt gheweest van't Joodtsche volck 'welck verworpen soude werden. Ergo en is gheen exemplpel der eeuwigher verwerpinghe.

Antw. Voor eerst is het eerste deel valscht: ende desen gheheel ghelyck. Die een voorbeeldt is gheweest vanden verrader Iuda ghelyck als Doeg/die en is gheen exemplpel des verraders.

Iae veel eer ghelyck als Doeg een voorbeeldt des verraders/ ende selver oock een verrader is gheweest: also oock die een voorbeeldt des Joodischen volcx is gheweest welck verworpen soude werden/ die is dock een exemplpel der verwerpinghe gheweest.

Ten tweeden wort het tweede deel van de wederpartjen selfs omgestooten:want sp segghen/dat door Esau alhier niet soo seer de persoo-ne Esaus verstaen werdt/als wel het volck dat ijt hem is voortgekomen. Want so door Esau alhier de Edomiten verstaen werden: hoe wort dan Esau voorgestelt als een voorbeeldt des Israelitischen volcx 'welck verstootten soude werden? So men uytneemt, dat oock het Edomitische volck van Esau te ghelycke verstaen wert:soo antwoorde ich dattet een pdele ijtneminge is:want soomen door Esau al de naomelinghen Esaus sal verstaen/ om Jacob ende al zyne naomelingen dienstbaer te wesen / ende van de besittinghe des landts Chanaans herworpen/soo sal volghen datse allegader dienstbaer zijn gheweest/ 'welch valscht is. Want Esaus naomelingen sijn aldercerst van David onder't joch ende dienstbaerhpt ghebyacht. 2. Sam. 8. vers. 13. 14. daer zy te vooren bry hadden gheweest/ende hare Coninghen bry/ende gheen andere onderwoopen hebben gehad. Oock en zynse niet altijds dienstbaer geweest/want de Edomiten hebben het joch der dienstbaerheyt van haer hals geworpen ten tyde Ioram des soons Josaphats 2. Reg. 8. 20. ghelyck Isaack hadde voorsett Gen. 27. 40. Ja dat meer is den Edomiter Herodes/ende zyne naomelinghen daer naer hebben het lant Chanaans met Coninchlycke macht gheregeert.

Ten derden,soo het tweede deel waerachtich is/dat is / dat Esau is een voorbeeldt gheweest van't Joodtsche volc 'welck verworpen soude werden/soo en salmen niet connen ontkennen/ of Esau selfs is oock verworpen gheweest,

De

Van Gods eeuwighe

De wederpartyen bewyzen hare aenhoudinghe aldus.

Ismael is oock uyt zyns Vaders hups verworpen; ende daer in is hy een voorbeelt gheweest aenduydende de verborghenthedt dat het Joodsche volck noch eens soude verworpen worden: maer wie kan hier uyt beslupten/dat Ismael daerom dooz een eeuwige verwerpinge vande salicheyt is verworpen.

Antw. Paulus beslupter dat uyt. Gal. 4.30. Wat seydt de Schrift? V Verp den dienstmaeght uyt, ende baren sone. V Van de sone der dienstmaeght en sal gheensins erfghenaem zijn met de sone der vrye: maer nu soo is de uytsluytinghe vande aerdsche erfissenisse / een teeken geweest der uytsluytinghe vande eeuwighe erfissenisse.

Een ander aenhoudinghe.

TIs kennelick dat men uyt dese plaetsen Pauli de eeuwige verwerpinge Esaus niet en mach beslupten ende dat uyt de wijsse/ waer door den Apostel dit voorbeelt Esaus ende Jacob op sijn ooghmerck past. Want Paulus wil segghen: Ghelyck het recht der eerstgheboorte en de belofcenisse van't lat te besitten/ niet en hingh aan de werken: ghelyck als oock niet aen dit blypschelijcke voordeel/ dat Esau voort Jacob woorde ghebozen: maer aende onverdiende uytverkiesinghe: waer dooz niet uyt de werken (die als de kinderen noch niet geboren waren gheene en waren/noch goet/ noch quaet) maer uyt den roepende gheseyt was/de meeste sal de minste dienen: Alsoo (in het tegenbeelt) en moetmen niet mynen dat de erfissenisse des eeuwighen levens die ghene toe comt/die daer steunen op haer blypschelijcke gheboorte uyt Abrahams/ Isaacs ende Jacob: of die de salicheyt in haer werken soeken/maer die comt de erfissenisse toe/die niet op haer werken roemen/ noch pochen op het blypschelijcke voordeel haers afcomstes van Abraham/maer alleen inde ghenadighe gunste des verkiesenden Godts de gantsche summa harer gherechticheyt ende salicheyt stellen.

Dit wil Paulus hier leeren / ende niet anders wat het oock zp dat met dese veelwoerdigher sin (oste paraphrase) niet overeencomt.

Antw. Dese aenhoudinghe is ten deele valsche, ten deele onbestandig, ten deele beuslachtich, valsche is sp: want voorerst soo en vast Paulus t'ghene hy van Esau ende Jacob heeft gheseyt op dese wijsse niet/ tot zyn voornemen/maer op een gheheel ander maniere.

Want dit is Pauli voorstellinghe int 6. vers. Sy en zijn niet alle Israel, die uyt den Vader Israel zijn, dat is/niet alle die uyt Israel haer oor syzong trekken/worden gherekent onder de ware Israeliten/ of niet alle naecomelinghen des Werts vaders Jacobs/ zyn ware kinderen Jacobs. Dit bewijst den Apostel met tweederley gelijckte exemplē. Het eerste is/want oock niet alle kinderen Abrahams/ zyn ware kinderen: Het tweede is/want ooc niet alle kinderen Isaacs ende Rebeka zijn ware kinderen. So maect van Paulus dusdanighe toepassinge: Ghelyck niet alle kinderen Isaacs ende Rebeka ware kinderen zyn;

Ijn: also oock nset alle die uyt den Vader Israël jijn/zijn ware Israëliten of ware kinderen Israels. Dat nu alle kinderen Isaackis ende Rebetta gheen ware kinderen en zijn/ dat bewijst hy uyt de toevallen-de dinghen/ om dat die eene bande kinderen namelick Jacob uytver-horen is gheweest/de ander namelick Esau verworpen. Hy leert dat-let een ghetupghenis is gheweest van Jacobs verkiessinghe / dattet recht der eerstgheboorte op hem overgeset is/ende ooc de heerschappye over Esau:ende leert dattet een trecken van Esaus verwerpinge is gheweest dat hem het recht der eerster gheboorte benomen worde ende dat hy Jacob diensbaer ghemaect worde: ende van dese God-licke ordeninghe waer dooz Esau is verworpen ende Jacob uytver-horen loochent hy dat haere werken oorsaeckie zjn het zp goede of quade.

Ten tweeden/ is dese aenhoudinghe daerom valsche/ om dat se de oversettinghe van't recht der eerstgheboorte also uptlept/ als of door de selfde niet anders dan aertsche goederen Jacob toegewesen waren/ ende Esau benomen/ sonder acht te slaen op de hemelsche: ende derhal-ven dat Jacobs gheloove alleen op aertsche goederen heeft ghesien/ 't welck seer onghelynt is. Hier mede is bewisen de valscheit der aen-houdinghe. Volgt dat die selfde oock onbestandig is: want in die selfde wordt gheseyt / dat de belostenisse vant landt te besitten niet aende werken ghehanghen heeft/ als noch niet aendit vleescheliche voor-deel/dat Esau eer dan Jacob geboren is. Nadien die belostenisse Jacob ghedaen is/ hoe comen dan verwerpinghe der werken Jacobs ende des vleeschelichen voordeels Esaus te samen bestaan? Aldus moestmen dan gheseyt hebben/ dat de belostenisse vant lant te besit-ten niet en heeft ghehanghen aende goede werken Jacobs/ ende dat hy oock niet verhindert is gheweest dooz het vleescheliche voordeel dat Esau eer was ghebozen als Jacob. So en moetmen dan niet seg-ghen/ dat die niet en heeft ghehanghen aen het vleescheliche voordeel Esaus/ maer datse niet en is verhindert gheweest dooz het vleesche-liche voordeel Esaus.

Ten derden so is die selfde aenhoudinghe onnutt: want zp maecke van de erfenis des ewigen levens een teghenbeelt. Waer van salse een teghenbeelt wesen? Aldus comt het dat dese menschen niet en wetē watse spreken/of watse bewereren. De wederpartyn segghen dat de erfenis des ewighen levens een teghenbeelt is/ dat is/ de waer-hept des voorbeelts selve. Tis wel also dat teghenbeelt ende voorbeelt inde Schristuere somtijts sonder onderschept vooy een ghenomen werden ende ghehypclit als Ebz. 9. 24. de heplighdomen met handen ghemaect worden teghenbeelden gheheeten van de waerachtige din-ghen. Somtijts wort teghenbeelt gheheeten een neu voorbeelt accor-derende niet het oude voorbeelt int. epide als 1. Pet. 3. 21. wort den Doop een teghenbeelt gheheeten van't water der Olivie of Senda-

vloet/

bloet/dat is/een overeenstemmiende hoozbeeldt ende het selfde beteekende ende verseghelende.

Maer vande verseghelede sake selfs of waerheyt des voorbeeldts en wort het nimmermeer ghenomen. Aldus zijn dese lieden seer quade Schriftgheleerden ende seer ongheschickte letterwysen (of Grammatici) haddezy maer ghesien inde groote Annotatiën des ghetrouwendienst knechtes Christi ende des seer gheleerden Theologants Theo-woort Beza over't N. Testament/ sy souden de verclaringhe van dit ende willen liever allerlepe seer valsche ende ongheschickte dingen beweren/dan de waerheyt plaetse gheven.

Dus verre streckt de bescherminghe van't eerste argument, daer mede bevvesen vvert, dat de zonde niet en is de oorsake van't besluyt der verwervinghe: volgt het tyweede argument.

II.

1. De zonde en is d' oorsaek niet van de eeuwighe wille Godts.
2. Het besluyt der verwervinghe is d' eeuwighe wille Godts.
3. Ergo de zonde en is de oorsaek niet van't besluyt der verwervinghe.

Het eerste deel bewijs ict aldus. 1. Want de eeuwighe wille Godts is de eerste ende operste oorsaek: Ergo de zonde en can gheen oorsaek daer van zyn/anders en soude de wille d'eerste oorsaek niet wesen/ omdat de zonde eerder soude zyn/overmits dat alle werckende oorsaek eerder is dan het ghewochte. Augustin. in zijn eerste deel boek 1. de Genesi teghen de Manicheen cap. 2. Indien de wille Godts een oorsaek heeft, so issert yet dat voor Gods wille gaeft, twelck onbehoorlick of gruwelick is te ghelooven. 2. Want de wille Godts en hangt aan gheen hoogher oorsaek.

III.

De Zonde en can gheensing een werckende oorsaek zyn van't gene dat van eeuwigheyt is gheweest. Want het ghene dat inder tijt begonnen heest en can gheen werckende oorsaek zyn van't ghene dat van eeuwigheyt ontstaet: 2. Het besluyt der verwervinghe is van eeuwigheyt gheweest: 3. Ergo de Zonde en is de werckende oorsaek niet van't besluyt der verwervinghe.

IV.

All wat later is van tijt dan het besluyt der verwervinghe/ dat en is gheen werckende oorsaek van dat besluyt. Want het is onmogelyc dat de werckende oorsaek later van tijt soude zyn dan het ghewochte. 3. Nu is de zonde later van tijt dan het besluyt der verwervinghe. Ergo de

go de zonde en s̄ niet de werckende oorsake van't besluyt der verwerpinghe.

Hier wert teghengheworpen. Al ist dat de zonde van tijt later is dan het besluyt der verwerpinghe/ dattet noch evenwel de oorsaecke van dat besluyt is/want by God en is gheen dinck voozleden of toecomende/maer alles teghenwoordigh/ alle dinghen zijn in een tegenwoordighē stonde die onbeweglich is.

Antw. Indien dat ghelden mach/so sal oock dit ghelden: By God zijn alle dinghen teghenwoordigh/ daer en is niet voozleden of toecommende; Ergo de verdienste der goeder werken is de werckende oorsake der eeuwiger verkiesinghe/al ist dat die later van tijdt is als de verkiesinghe.

V.

Indien de zonde is de oorsake van't eeuwighe besluyt der verwerpinghe/so volght of dat alle menschen int gheheel verworpen zijn tot de eeuwighe doot/want zy sijn alle van uaturen kinderen des toozns/ om datse alle ghesondigheit hebben ende derven de eerlicheit Gods: of dat de upvercozenen de zonde niet onderworpen en zijn/ofste datse van natueren beter dan anderen zijn/ende datse derhalven om haere eerdigheit of verdiensten niet en zijn verworpen. Wepde is het ongerycht ende teghens de Schystuere.

VI.

Indien de zonde de oorsake is van't besluyt der verwerpinghe/ so sal oock de verdienste der goedc werken de oorsake zijn van't besluyt der verkiesinghe.

Het volghende is valsche. Daerom oock het voorgaende. Aldus argumenteert D. Luther in zyn 6. deel te Wittenb. ghedruckt fol. 532. aende 2 spde.

VII.

Indien het oorspronckelick vloept upp de eeuwighe pædestinatie/ wie niet en sal ghelooven/ oock wie vande zonde niet en can verlost verden; alsdan en is voor seker d'ongheloobigheyt/ of eeniche andere onde de werckende oorsake niet van die Pædestinatie (of voorechtighe). Het voorgaende deel is waerachtigh/als Luther selfs getuygt, aen h̄p aldus spreekt inde Duytsche voorreden over den brief Pauli vanden Romeynen; Aent negende/thiende ende elfde Capittel/ leert h̄p ande eeuwighe voorsieninghe Gods / daer upp het oorspronckelick vloept/wie ghelooven of niet ghelooven sal/ van sonden v̄p/ende niet v̄p worden can.

IX.

Indien God de verwerpinghe besloten heeft upp zijn welbehagen alleen/so en is de zonde voor seker geen oorsake van't besluyt der verwerpinghe. Het voorgaende is waerachtich. Daerom oock het volgende.

Het 2. deel des arguments bewijs ick aldus.

Indien God heest besloten de salichmakende kennisse te verbergen voor de wijsen ende verstandighen ende dat om geen ander oorsake dan na zijn welbehagen alleen/ soo heest hy alsdan oock hare verwerpinge besloten uyt zijn welbehagen alleen. Want daer en is geen ander oorsake om de Euangelische ghenade te verberghen voor de wereltsche menschen/alsser is van der selfder verwerpinge. Nu is het eerste waerachtich naec't ghetupgenisse Christi Matth. 11. 25. 26. Ick dancke dy Vader, Heere des Hemels ende der aerden, dat ghy dese dingen hebt verborghen voor de wijsen ende verstandigen, ende heb ic den spraecken (of kleynen) gheopenbaert, ja Vader, want het heeft dy alsoo behaecht; Hori hout oosoudoxia egenet oemprosthen sou. Daerom is oock het leste waer.

IX

Indien de sonde waer de oorsake der eeuwigher verwerpinghe/ so soude daer uyt seer sware ongherijmtheeden volghen. Want vooreerst soude den Apostel Paulus ghedwaelt hebben/daer hy met namen hier op dringt. Als zy noch niet goets of quaets ghedaen hadde.

Tentweeden, soo soude hy qualijc gheantwoort hebben op te volgende teghenwerpinghen/daer van de eerste is: Indien God Esau heest verwooren/om dat hy hem haet/soo is hy ongherechtich: De tweede, wat bescludicht hy noch: want wie wederstaet zijnen wille? Want zijn antwoort soude veel selerder ende gheruster gheweest hebben/ had hy gheseyt dat hare zonde de oorsake hadde gheweest vande verwerpinghe Esaus ende Pharaons. Maer so veel verschilt het dat hy zyn toevlucht tot dit antwoort ueenit/ dat hy van te voren dit voortcomende het afghesneden heest/daer hy sepde: Als zy noch niet goedts of quaets ghedaen hadde:ende ghebiedt datmen in Gods wille alleen te vreden sal wesen. Ten derden, soude God daer toe ghebracht werden/ dat hy wilde/ende nae zijn goerduncken hem een vat te maecten aen't weleke hy zijn toozie soude moghen openbaren/ende een bewijs van zijn moeghenthedt betoonen.

X.

De rechtsinnighe outvaders/ Augustinus/ Hieronymus/ Propper/ Fulgentius/ Bernardus/ jae oock de Schooldoctoren selve/ als Petrus Lombardus/ Thomas van Aquinæ/ Gregorius van Gimino en Durandus: Ja oock Lutherus ende etliche van zyn oprechte Discipulen (dit doen icker om de Lutherschen by) ghetupghen dat de zonde niet en is de oorsake der eeuwigher verwerpinghe. Nu om cort te maken sal ick alleenlick de ghetupghissen van sommighen daer by stellen. August. 4. deel boeck 1. aen Simplitanum quæst. 2. pagin. 447 van Froben druck. Indien God/ om dat hy voor heen wiste zyne (Esaus) voortcomende quade werken/ hem daerom heest ghepredicte/ nescit

neert/ om dat hy zijn minder soude dienen/ soo heest hy oock Jacob daerom gepredicteert om dat hem zijn meerder soude dienē/ om dat hy zijn toecomende goede werken voor heen wiste. Ende coets daernae: Het is ongherechtich/dat hy Esau soude haten dan om de verdienste der ongherechtichept. Het welck so wt toestaen/ so begint oock Jacob bemint te werden om de verdienste der gherechtichept. T'welc soot waerachtich is/ so ist valsich dat niet upt de werken.

Ende inde volghende zyde 448. Warom is Esau verworpen als hy noch niet ghebozen was/die den roependen noch niet en conde ghe-looven/noch de roepinghe versnaden/noch eenig goet of quaet werken sonder Gods vooywetenheit van zijn toecomende quade wille. Want indien ghy eenmael sult toestaen/ dat remant daer upt heest connen aenghenomen of verworpen worden/t'welck in hem noch niet en was/maer om dattet God voor heen wiste dattet comen soude: soo volghd dat hy oock upt de werken conde aenghenomen werden/ die God voor heen wiste dat in hem wesen souden/ alhoewel dat hy noch niet met allen hadde ghewrocht. Die selfde Augustinus 3. deel inc Handboeck aen Laurent. Cap. 98. T'schijnt een ongherechtige sake/ dat God sonder eenighe verdiensten van goede of quade werken den eenen bemint ende den anderen haet. In welche sake so d'Apostel wilde dat men soude verstaen die toecomende werken die in d'eene goet of in d'ander quaet souden zijn/ welcken God schierlick voor heen wiste/so en soude hy gheensing segghen/niet upt de werken/ maer soude segghen/upt de toecomende werken: ende alsoo soude hy die vzaghe connen oplossen/jae en soude gheen vzaghe maken die behoeftde opgelost te werden.

Die selfde int tweede deel/aen Sixtum pag. 305. Het is wonder als zy aldus benaut ende beset zijn/in welcke periculouse ghevaerlijcheden zy haer selven storten/die de netten der waerhept vreesen. Daerom segghen (de Pelagianen) hatede (God) de eene vande kinderen die noch niet ghebozen waren/ende beminde den anderen/om dat hy hare toecomende werken voor heen sach.

Wie en soude niet verwonderen dat den Apostel d'en seer scherp-sinnighen sin ende inepninghe heest onthroken? Want dit en heest hy niet ghesien/als hy hem selven voorwerpende de vzaghe zyns weder-strijders/ntet liever dit dat so coet/so clae/ende ghelyck zy meynen/so waerachtich ende perfecti is gheantwoort heest. Ende pag. 306. Wat sullen wt dan seggen/sept hy/ Isset onrechtveerdichept by God? Dat zy verre. Maer waerom moet dat verre zijn? Of isset om de werken die hy van bepden voor heen wiste. Ja veel meer zy dat oock verre.

Verhalben/ dat Godt de menschen sonde verhozen of verworpen hebben om de voorghesiene toecomende werken/ t'zg goede t'zg quade/dat is de ketterie der Pelagianen/als Augustinus getupgt/ wiens ghetupghenisse vande Pelagiaensche ketterie wt voorzeker meer ghekoos moet gheven als sommighe menschen van gisteren ghelyck

Tertullianus sodanighen noemt int boeck teghen **Paxlam** cap. 2.
Petrus Lombardus int 1. boeck Dist. 41. cap. 1. Also daer dan gheen
 verdiensten zyn van die ghenade/die den menschen bygheset werdt tot
 rechtveerdichmakinghe: so en connender bee lmin eenighe verdiensten
 zyn vande Predestinatie selfs/waer dooz God van eeuwighepdt heest
 upverkozen dien hy ghewilt heeft.

Also ooc niet vande verwerpinge/waer dooz God van eeuwighepdt
 voor heen gheweten heest dat sommighe quaet souden zyn ende ver-
 doemt werden/ghelyck hy Jacob upvercozen heeft ende Esau vers-
 worpen; het welck niet en is gheweest nae hare verdienste/ die zy doen
 hadden/want zy en hadden gheene/ om dat zy noch selfs niet en ware:
 noch ten wag oock niet om hare toecomende verdienste die God voor
 heen sach/dat hy desen verkoos/ of d' ander verwierp.

Thomas van Aquinē 1. deel q. 23. artikel 5. ende in quest. dist. part.
 2. quest. 6. art. 2. disputeert seer wylloopich/ Datter gheen oorsake is,
 waerom God of dese verkoren heeft, of ghene verworpen, dan de wille
 Gods selfs.

Lutherus 6. deel te Wittenberg. folio 532. inde 2. yde. Wy en
 spreken daer niet van/wie daer gheloost/of niet en geloost/wat dat die
 gheloobighen of ongheloobighen verkrpghen. Maer daer van hande-
 len wy/dooz wat verdienste of werck/ datse tot de ghenade ende het
 gheloobe comen/of tot de verdoemenisse ende ongeloobe die selve ver-
 dienst (sou hy pet zyn) wijst Paulus aen/dat sulx sonder eenighe ver-
 dienst ende werck/ alleen gheschiet/ ghelyck het Godt voorsien heest/
 daernae dat hy lief heeft of hatet.

Item/

Het dunckt het vernuft ongheschickt/dat God die verdoemē soude/
 die gheen goet can willen noch die verdoemenisse vermyden/ende daer-
 om moetet voor haer valscht zyn/dat Paulus sept: Hy ontfert hem
 over wien hy wil/ende hy verstoet welcken hy wil. Soo moet nu onse
 Heer ende God vande stoel sitten ende mede een gemeen man zyn/ende
 laten hem wetten ende gheboden voorschryben/ dat hy niemand en
 verdoeme dan als het ons nae't oordeel der vernuft dunckt/ dat het
 de mensch verdient heeft. So is Paulo met zyn ghelyckenis ghenoech
 ghedaen/ dat hyse wederroepe ende laetse niet ghelden/ ende datmen
 also syreecke/ghelyck het Erasmus uptlept/ dat de Potbacker mackt
 gen bat ter oneeren/upt voorgaende verdienst. Maer soo Godt alsoo
 werkt/dat hy verdienst aensiet/waerom mochten dan die soo seer/ende
 twisten met God.

Dus

Dus verre is bevvesen, dat de zonde niet en is de oorsaecke van't besluyt der vervverpinghe: Nu moeten vvy de vastigheden der vvederpartyen ter neder vverpen daer mede sy die teghensprekende meyninghe pogen staende te houden.

Dit is nu haer eerste vastighept. **O** Israel dijn verderffenis is uyt dp. Hose. 13. 9. Daerom is de zonde de oorsake der eeuwiger verwerpingle.

Antw. Vooreerst byenightmen in't voorgaende deeleen plaatse der Schrifueren voort die dooz een quade oversettinge bedoelen is. Want dus staet den Ebreeuschen text. sch ch th cha isch ral chi bi b gaxe cha. Behoozt daerom overgheset te werden: Het heeft dy verdorven, te weten het kalf (ghelyck als S. D. Kimchi het uptlept) t'welck ghp ghedient ende gheert hebt o Israel, daer ghy my in dyue hulpe naemlich heft of sout hebben ghestaan. Thargum Jonathans lepte aldus uyt: Als ghp uwe wercken verdorvet/o ghp hups Israels/ so hebben de Heypdenen over u gheheerschet:maer wanneer ghp wederskeert tot de Wet miens wot it s/ so heb ick u tot een hulpe geweest. Of het can aldus verstaen werde: Dy heeft verdorven, te weten dijn Coning/ inden welcke ghp hope steldet my versmadende. Of: Dy heeft verdorven, te weten dyne versierde vertroostinghe/ ghelyck het Aven Ezra uptlept. In't Ebreeusch en is niet dypn verderf: noch uyt dp/ uyt dese verbeterde oversettinghe blijckt/dat dese plaatse niet voor en selle de werckende oorsake vant besluyt der verwerpingle. Maer leert/ of dat het Calf/of de valsche vertroostinghe/ of (t'welck aldermeest met den text overeenkomt) den Coningh/ daer op het volck al te veel haer vertrouwen hadde ghestelt een oorsaeck vant volcx verderf is geweest:daer ter contrarien/so het in Jehova den Heere alleen standfastelicken hadde gherust gheweest/soude zynen godlichen hulpe bevolden hebben ende alsnoch onderbinden.

Ten tweeden/al waert schoon dat de ghemeyne oversettinghe goet was/so en soude nochtans niet anders daer uyt connen besloten werde/ dat dat de Israeliten selfs de oorsaecke zyn van haere verderffenisse: Maer nu en is de eeuwighe verwerpingle het verderf selfs niet/ noch de oorsake der verderffenisse.

II.

1. Wiens beginsel is van de aengheboorne booshept des menschen/ diens oorsake is de sonde.

2. t' Beginsel van de eeuwiche verwerpingle is van de aengeboorne booshept des menschen:ghelyck Paulus sept. Rom. 11. 20. Zy zija door onghelooigheit afghebroken.

3. Ergo.

Ant. 1. het tweede deel is vals:want het beginsel van de eeuwighe verwerpingle

verwerpinghe is van de wille Gods/willende zijn moghen hept/ende het opperste recht ende ghebiet over den mensche bewijzen. 2. t' Bewijg vante tweede deel is van gheender weerbe; want het byghebrachte ghetuyghenis en dienter niet toe. Want het tweede deel spreecke van de oorsake der eeuwigher verwerpinghe; maer de spreecke des Apostels spreecket van de tydelycke ultiemtijng der Joden van de kercke. Wat den olijfboom van den welcken de Joden zijn afghebroken/is de kercke of het Volk Gods; maer die afbrekinghe is de verwerpinghe ultieme gheschiet om dengheloobighept.

De verwoordenen verstoedende het woort Gods daer ultiemt het ghe-
loove is/maecken haer selfs onweerdich des eeuwigen levens. Act. 13,
46 Ergo.

Antw. Voor eerst schijnt hier bedroch datmen voor een oorsaecke stelt tweelek de oorsake niet en is: want dat zy haer selfs onweerdich makken des eeuwigen levens/ dat en is de oorsaecken niet vante besluyt der verwerpinghe/ overmits dit ghemaect is van eeuwichept/ ende dat het ander in der tijt gheschiet.

Ten tweeden, men misbruykt het ghetuyghenis Pauli; want daer in en leert Paulus niet van de oorsake van't besluyt der verwerpinghe/ maer beschuldicht de Joden van ondankbaerhept/dat daer zy ultiemt allen Volkens van God verkozen ware/den welcken het Euangellum van Christi salichmaker des werelts soude verkondigt werden/ dat sp sulcken weldaet booslyck verwierpen/ ende der halven haerselven vordeelden niet weerdich te wesen des eeuwigen levens/dat is dat sp selfs van haerselven oordeel gaben dat syt eeuwighe leven onweerdich zyn.

1. Van den welcken de H. Gheest de werelt heeft moeten straffen dat is de oorsaecke van't besluyt der verwerpinghe,

2. Nu heeft de H. Gheest de werelt moeten straffen van sonde als Christus ghetuyght Joh. 16. 3. Ergo.

Antw. 1. Het eerste deel is valsche. Want dat ghene daer van den H. Gheest de werelt heeft moeten straffen/is in der tijt geschiet; maer het besluyt der verwerpinghe is van eeuwichept ghemaect.

II. Men doet verloren arbeit om het tweede deel te bewijzen/ het welch niemand loochent/daer het eerste deel bewijst van doen heeft.

1. Van God en is het beginsel der eeuwigher verwerpinghe niet; want dese verwerpinghe is quaet. Daerom is de sonde daer van oorsaecke.

Antw. Voorterst is het voorgaende deel valsche. Voorts is van ghelycken het bewijg daer van valsche. Want hoe is de eeuwighe verwer-

pilige

pinghe quaet/daer se het ewighe besluyt God is/ghelijck oec Thedorus Anepsius leert in de artikelen of Settinghen van de Prædestinatie te Tübinghen ghedisputeert anno. 1583. Isset eenich besluyt God's quaet?

VI.

Du bist gheen God die ongherechticheyt wilt. Psal. 5.5.

Daerom is de sonde de oorsake van't besluyt der verwerpingshe.

Antw. Dit is een cooydelien uyt zant te samen ghelijck. Want de ketters, seyt Ireneus i boek teghen de ketterpen cap. 1. pag. 26. Van Gallasy drylic/ arbeiden ghelyckmen ghemeelijck seyt, coordens uyt zant te samen te knoopen, sy pogen om haer segghen te doen geslooven of de parabelen ghelyckenissen des Heeren daer toe te passen, of de spreucken der Propheten, of woorden der Apostelen, op dat haer versier sel nieten soude schijnen sonder ghetuyghenis te wesen. Daer in sy dan de ordre ende ghevolch der Schriftuere oversprighen, ende soo veel in haer is de ledien der waerheyt van malecanderien losmaken. Want sy versetten ende makense wanschapen, ende dewijl sy het een uyt het ander sineden, so bedrieghen sy vele menschea door een wijsheydt die qualijk te satmen geflickt is uyt de woorden der Heeren, die sy tot hare dwalinghe passen.

Aleveneeng gaen onse wederyartpen in desen handel te wercke? Wāt hoe accordert de sprecke Davids met het voorstel 'twelc zy beschermen? Waer dooy willen zyder dat uyt besluyten? ten ware dat peinande nisschien aldus wilde argumenteren:

1. De sonde is oorsake vant geene dat God niet en wil;
2. God en wil het besluyt der verwerpingshe niet; Beden; want het is ongherechtichept.

3. Daerom is de sonde oorsake vāt besluyt der verwerpingshe maar vooreerst en is het eerste deel in alles niet waer. Want God en wil bedingen niet/ als by exemplel dat Christus een wereltsche Coning zy/ dat ghy God of Enghel zyt of een Monarche van de gheheele werelt inde veel meer andere dinghen en wil hy niet/ van de welcke de sonde iochtans de oorsake niet en is.

Ten tweeden, is het tweede deel valsche: want alsoo God d'onverklaenen heeft verworpen: soo heeft hyse trimmers na den raet zijs wilgierwoopen: want hy doet alle dingen nae den raet zijs wilg als Paus ghetuychte Eph. 1.11.

Ten derden sooen docht het bewijss vant tweede deel gants niet: amelijck dattet besluyt Gods ongherechtichept is. Wat helle heeft welke gruwelen uytghespoghen.

VII.

1. Die tot het avontmael genoodicht zynde niet en willen komen/ an die is hare zonde de oorsake datse worden verworpen.

2. De verworpenen genoodicht zynde tot het Avontmael en willen

niet komē. Lu. 14.24. 3. Ergo de sonde is de oorsake van't besluyt der verwerpinghe.

Antw. Vooreerst schyptter bedroch van dubbelsinnicheyt int woord deken verwerpinghe: want int eerste deel betekent verwerpinge de besoedinghe vant ghenueten des avontmaels/daer van de hys-Vader is seyt: Ick legghoulieden dat niemant van die mannen die ghenoodicht waren, mijn Avontmael smaken sal. Maer wyp verstaen by't woorddeken verwerpinghe in dese questie het ewighe besluyt Gods. Ten tweeden/soo het woort verwerpinghe in't eerste deel verstaen werdt van Gods besluyt/soo is het eerste deel valsche. Want dat inder tydt geschiedt/dat en is de werckende oorsaeke niet van't ghene dat van ewichicheyt is geschiedt: overmidts dat het onmogelick is dat de werckende oorsaeke later van tyt soude wesen als de daet diese werct: maer niet tot het avontmael willen comien gheschiedt inder tydt: Daerom en is het de werckende oorsaeke niet dan't besluyt dat van ewichicheyt ghemaeckt is.

Ten derden is het tweede deel alleen particulier / daer het algemeen behoorde te zijn/of anders wort het algemeen besluyt qualich ghemaeckt. Dat het particulier is blijkt daer uit: dat niet alle verworpenen die ghenoodicht waren wegheren te comien / maer datter noch eenighe comen: gelijck het exemplel betoont van die ghene die gheen vrylofts cleedt aen en hadde.

IIX.

1. De zonde is oorsaeke vande verwerpinghe der ghener/ die der roependen God rebel sijn.

2. De verworpenen sijn den roependen God rebel. Iesa. 65. 2. Ich had myn handen den gheheelen dagh uytgestreckt tot een ongehoorsaem volk/ die op den wegh wandelen die niet goet en is/ volghend hare ghedachten. 3. Daerom is de zonde oorsaeke van't besluyt der verwerpinghe.

Antw. 1. Men stelt in't eerste deel bedijfghelycken voort oorsaeke twelck de oorsaeke niet en is: want d'onghehoorsaemicheyt en is de oorsaeke niet van't besluyt der verwerpinghe / maer is t'ghene dat nae volght. 2. Het tweede deel wort onnuttelijck bewesen/overmidts dat het by hemselfen seker is ende van niemant ontkent werdt: ende dat des Propheten wort bumpt propooste byghebzacht: want daermed en wort niet gheleert vande oorsaeke der verwerpinghe/maer wort alleenlyck een claghe gemaeckt vande onvromicheyt der Joden: maer daer en wort niet bygheset dat die onvromicheyt de oorsaeke is van besluyt der verwerpinghe.

IX.

1. De verworpenen versnaden de roepinghe/ verachten den raed
Gods ende passen niet op syne bestraffinghen. Prov. 1.24.
2. Daerom

3. Daerom is de zonde de oorsacke van't beslupt der verwerpings.

Antw. 1. Het eerste vers weghen deel is valsche / want de vers madinge der roepinghe / de verachtinghe van Godts raedt ende syne bestraffinghe die en zijn de werckende oorsake niet vant beslupt der verwerpings / maar is tghene dat nae volght. 2. Het is onnutt ende te vergheefs dat het tweede deel bewesen werdt / om twelck gheen twist en is / daer het eerste deel moeste bewesen werden. 3. De plaatse upp de spreucken Salomons en dienter niet toe: want Salomon en beslupt upp de daden der verwoepenen niet / dat de zonde oorsacke is vant beslupt der verwerpings. Maer die bumpten propooste eenigen Autheur bygheengt / dat is / bumpten de questie / die en can gheensing gescept werden dat hy het bewijst.

X.

2. De verwoepenen en blyben niet inde goethept. Rom. 11. 23.

3. Daerom is de zonde oorsacke vant beslupt der verwerpings.

Antw. Voor eerst is het eerste vers weghen deel valsche: want de afwijckinghe vande goethept en is de oorsacke niet vant beslupt der verwerpings.

Ten tweeden so is oock het tweede deel valsche / want de verwoepenen en hebben nocht inde goethept / of om beter te spreken inde goedertierenhept gheweest (want int Griec staet Ean epimeines te chresoteli) sooo ghp in de goedertierenhept blijft.)

Ten derden / het bewijs vant tweede deel is heel vreemt vant proposito: want het tweede deel is sonder conditie / maer Paulus spreekt net conditie: nu dat hy conditie ghescept wert dat en stelt gheen dinck alsoo te wesen / of bevesticht niet. Voorzets het tweede deel spreekt van de verwoepenen: maar Paulus vande uppvercozenen.

Wtvlucht. Het blijkt dat Paulus niet en spreekt vande uppvercozenen / want hy drepghet haer de aghouwinghe: Soo ghp inde goedertierenhept sult blyben: anders salstu oock aghouwen worden.

Antw. Al ist dat dit den uppvercozenen niet en can ghebeuren / dan aghouwen werden: so hebbense nochtans soodanige drepgementen van noode / om de hooverdpe des vleesches te betemmen: die welcke ghelyckse in der waerhept tegheng haer lieder salichept strigt / alsoo gehoorze met recht door vreese der verdoemenisse verschriket te wesen. Voor so veel wy dan uppvercozen zijn / soo hoozen wy tot onse verkerhept / dat Gods gaven soodanige zijn dat hem der selver nimmerneer en rouwt: maar so verre wy het vleesch noch niet ons draghen / welck vertel is teghen de ghenade Gods: soo worden wy niet dusdaghe drepghemente tot nederichept onderwesen om de slaperichepte es vleeschs van ons te doen.

XI.

2. Coloss. 1. 23. Woer gescept: De verworpenen en blyven niet bestand-

P. 2. dich

dich in't gheloove, maer laten haet bewegen van de hope des Euange-
liums.

3. Ergo.

Antw. 1. In't vers weghen eerste deel wort wederom voor de oorsa-
ke vant eeuwigh: beslupt der verwerpinghe ghestelt, 't welck de oor-
sacke daer van niet en is: maer datter nabolecht/ ende dat in der tijdt.
Maer de werckende oorsacke van't eeuwigh beslupt / en can dat niet
wesen 't welck in der tijt gheschiet.

2. Soo het tweede deel van het lebendichmakiende gheloove ver-
staen wort/ soo ist valsche: want daer mede en zijn noch en hebben de
verworpenen nopt begaest gheweest/ maer het is eyghen den uytver-
korenē Gods. Tit. 1. 1.. Maer soo't verstaen wert van de leere des ge-
loofs: soo laetmen't toe.

3. Het bewijs van't tweede deel uyt de sprencke Pauli. Coloss. 1.
23. 16. Vremt vant propoost: want het tweede deel spreect sonder con-
ditie: maer de sprencke Pauli op conditie: ist dat ghy blyft int gheloove
ghefundeert ende vast, ende niet beweecht wort van de hope des Euange-
liums, 't welck ghy ghehoort hebt.

Voorz is het tweede deel spreect van de verworpenē/ maer de sprencke
Pauli van de uytverkorenē.

Teghen de oplossinghe des eersten deels wort dese uytvlucht ghe-
maect: Al ist dat de sonde later van tijt is: datse evenwel de werckend
oorsacke van't eeuwigh beslupt is/ om dat by God in zim voorwetē
maer alle dingen tegenwoordich.

Antw. Sulcken uytvlucht maecte Pelagius oock teghens di-
rechtsminighe Quidi vaders die daer bewerden/ Dat het gelooove niet
en was de werckende oorsacke der verkiesinghe: om dat w̄ verkozen
zijn voor de grondlegginghe des werelts segghende: Al ist gheloove la-
ter van tijt dan de verkiesinghe/ dattet evenwel de werckende oorsa-
cke der verkiesinghe was/ om dat by Godt in sijn voorwetēschap ghe-
dinch voorleden of toekomende is/ maer alle dinghen teghenwoordich
en opghelost wort. Ende voort seker al wat op dese uytvlucht Pela-
gij sal gheandewoerd werden / dat selue sullen w̄ oock op die voor-
schreven uytvlucht antwoorden. Nu op dese uytvlucht Pelagij andi-
rap. 17. Ende onken dat het voorgheweten of voorghesien gelooove d-
oorsacke der verkiesinghe is: alsoo ontkennen w̄ oock/ dat de voor-
gheweten of voorghesien zonde de oorsacke is van't beslupt der ver-
werpinghe. Voorz so onder den deemantel der Godlycker voorwe-
reuschap het onderschept sal weg-gheuomen werden van de voorlede
beslupten dat alle dinghen zijn ende ghewest hebben van eeuwicheit
als daer zijn de werelt/ de Engelen/ de menschen/ den Duyvel en
eyndelyck oock de soude: om dat alle dinghen by God van eeuwicheit
teghen

Seghenwoordich zijn gheweest in zyne voorwetenschap. Aldus sal Ari-stoteles moghen seggen/dat de werelt van de eeuwichept is/om datse in de voorwetenschap is gheweest. d' Arianen sullen moghen segghen/ dat de Sone Gods van eeuwichept is gheweest/niet voorzoo vele hep in der waerhept is gheweest/maer voorzoo vele hep in de voorweten-schap Gods is gheweest. Besie wat Augustinus hier van schrijft. 4. Deel. 1. booch aen Simplicianum quæst. 2. pag. 447. 448. Van Frobe-nij druck. Maer wegh niet sulcken plompen bedzoch.

xii.

Inden de zonde niet en is de werckende oorsaecke vant besluyt der verwerpingle/ so heeft God d'onschuldighen ende die sulcx niet ver-diens hebben ter doot overghegeven. 2 Maer dit volghende deel is ongherijnt. 3 Ergo oock het voorgaende.

Antw. D'aenclevende reden is ghebrechelick/ om datmen voorz ge-volgh stelt t'welck niet en volght. Want al ist dat de zonde de oorsake niet en is vant besluyt der verwerpinge; so en veroordeelt Godt even-wel gheensing d'onschuldighen ende die sulcx niet verdient hebben ter doot. Want alle menschen zijn dooz natuerliche conditie het oordeel des doots onderworpen: alle zynse van naturen kinderen des tooren: alle zynse up den verdozen clounce ofte masse genomen: alle hebbense in sick oorsake der verdoemenisse alsoo vele alsser verdoemt werden. Van wat ongerechtichept dan willense met God kijven ende twisten? over wat onghelyck teghens haer willense claghen? van welche on-rechtbeurdichept willense hem beschuldighen? Hoe soude die eenige on-gherechtichept begaan of toelaten/ die de rechter des geheelen werelt is?

So staet dan vast, dat de zonde niet en is de oorsaecke vant besluyt der verwerpingle: tyvelck men moeste verdedi-ghen.

TOt hier toe hebben wyp een valsche oorsake vant besluyt der ver-werpingle wech ghedaen: nu voorz sullen wyp noch een ander wech doen/daer van wyp dit artijkel stellen/ Oock en is Gods haet teghen die verworpen sullen werden de werckende oorsake niet vant besluyt der verwerpingle.

Teghenverpinghe.

Malach. 1. 2. ende Rom. 9. 13. wort ghezept: Ick heb Iacob bemint, maer Esau gehaet: Daerom is de haet van die verworpen sullen wer-den de oorsake vant besluyt der verwerpingle.

Antw. De spreukle des Propheten ende des Apostels wort qualite-ken bpghebragt om te bewyzen/dat die haet van die verworpen sul-ken werden de oorsake soude zijn vant besluyt der verwerpingle: wan-

Van Gods eeuvviche

dit en wort in die sprecke niet gheseyt noch met so veel woorden niet/ noch met woorden die sulcken sin hebben; noch dat en can daer niet up besloten werden dooz een goet ghevolgh. Maer dit isser de sin van: Ick heb Esau ghehaet, dat is/ ick heb hem lagher dan Jacob ghestelt/ ende dese eere niet bewesen dat hy een vat ter eerden ware/ maer van dese gemaide verworpen daer mede ick Jacob vereert hebbe. Daerom de haet Gods te deser plaece en beteekent gheen passie of verdriet des ghemoeits die erghens toe beweeght; want die heeft in God gheen plaece maer onder een ander stellen/ met die eere niet vereeren daer mede een ander vereeret is. In ghelycke betrekkenisse wort gheseyt Luc. 14.16. So yemant tot my comt, ende zijn Vader niet en haet, dat is syn Vader minder acht dan my/ die en is mynder niet weerdigh. Want Christus en neemt hier het bysde ghebodt up de thien geboden niet weghe: Eert dyn Vader. Cortelick de verwerpinghe selfs wordt hier met het woordken Haet beteekent: ghelyc niet het woordken Liefde de upverbiede singhe selfs.

Dus verre zijn de valsche bevveghende oorsaken vvegh gedaen, om de vvelcken het besluyt der verwerpinge soude ghemaectt zijn: Nu volght de vvaerachtighe oorsaecke daer van vvy dit artijckel voorstellen.

DE aendryvende oorsake waer door God beweeght is om het besluyt der verwerpinghe te maken, is alleen Eudoria, dat is/twelbehagen of zijn goede ende te ghelyck vrye wille.

Verklaringhe van dit artijckel.

Het welbehaghen (Endoria) Gods en moetmen niet alleen strecken tot Gods werken die d'upvercozenen alleen aengaen (want alst soo nau ghenomen wert/ so moetmen het dooz een uptnemethēpt verstaen/ overmits het welbehaghen Gods hoornamelic op de upverkozenen niet) maer het is oock doosake van die werken die den verworpenen treffen/ ghelyck het blijkt up de sprecke Christi Matth. 11.25. ende 26. Ende Luc. 10.21. Ick dancke dy Vader, Heeredes Hemels ende der Aerdēn, dat ghy dese dinghen verborghen hebt vande wijsen ende verstandighen, ende hebt se den cleynen ontdeckt: Ia Vader, want alsoo ist welbehaghen by dy gheweest. Daerom up God's welbehaghen is niet alleen de openbaringhe/maer oock de verberginge vande verborgheden des Euangeliums. So en moetmen als dan niet alleenlic God's welbehaghen erkennen/ als hy up die selfde weldaden geeft/ maer ooc als hy daer up macht recht ende autoriteyt over de menschē oeffent. Al wat God wil/dat wil hy wel: al wat hem behaeght / is een welbehagē: daer benevens ooc al wat God wil/ al wat hem behaeght is goet: gelijc de verberginge vāde verborgheden des Euangeliums voor de wijsen ende verstandighen/ is een goet werk God's. Hier up verstaet men

nien nu/ dat het welbehaghen Gods niet alleen recht geseyt wert de oorsake te wesen van't beslupt der verkiesinghe/ maer oock van't beslupt der verweringhe.

Bevys des Artijckels.

De waerheyt van dit artijckel bevestighen de volghende bewijsseden.

1. De beweghende of aendryvende oorsake der wille Gods is alleen de wille Gods selfs. 2. Het eeuwigh beslupt der verweringhe is de wille Gods; 3 Daerom is alleen de wille Gods selfs de oorsaecke daer van.

1 Bewijss van het eerste deel is/ om datter niet bumpt Godt is/ dat hem can beweghen om yet te willen: want daerom wil God yet/ om datter hem also behaeght: oock en heester gheen dinck van eeuwigheyt bumpt hem connen wesen/ t'welck hem soude beweghen om te willen. So en tser dan gheen aendryvende of beweghende oorsaecke der wille Gods/ dan alleen Gods wille selfs.

1. Indien de wille Gods alleen de werkende oorsake is van't beslupt der verkiesinghe/ so is zy het oock van't beslupt der verweringhe. Maer het eerste is waer: Daerom oock het laetsste. Het ghevolgh vande aenclevende reden bewijss ist aldus: om dat Paulus de verkiesinghe ende verweringhe ghelyck stelt inde oorsake/ als hy Rom. 9. 18. sept. Hy ontfert wiens hy wil, ende verhardt wiens hy wil, dat is/ ontfert niet/ghelyck de teghenstellinghe verepscht ende August. verclaert 4. deel 1. voet aen Simplicianum quæst. 2. Daerom upt die selfde reden daer door gheseyt wert dat God eenighe door zijn alderbyssie wille verkozen heeft/ volght/ dat hy d'andere door die selfde wille heeft voorbyghegaen ende verworpen. Het tweede deel is nu alte voore overvloedichlick bewesen.

111. Indien Paulus de oorsake van't beslupt der verweringe leye op de wille Gods alleen/ soo is voorzeker de wille Gods alleen de oorsake vant beslupt der verweringhe. 2 Het voorgaende deel is waerachtich: Daerom is oock het volghende waerachtich.

Dat het voorgaende waerachtich is dat blijkt: ten eersten om dat Paulus gheen ander oorsake by Gods wille voeght/ als hy sept/ hy verhardt, wiens hy wil. Rom. 9. 18. noch en stelt niemwiers eenigh ander oorsake daer van.

Ten tweeden, want hy voorzomt een teghenwerpinge vande wille alleen/daer hy sept: Zo sult ghy dan tot my legghen? Vvat beschuldicht hy noch? Wie wederstaet zijnen wille? Want dese teghenwerpinge van de wille Gods en had hy niet behoest te stellen/had hy gevoelt datter behalven de wille een ander oorsake der verweringe was/ naemelick de zonde. Want den Apostel maecte hem selfs dese teghenwerpinge/ als die van zijn meyninge ten alderbesten seecker was/ende hemselfen wel verston.

Ten derden, om dat hy het voorgaende deel der teghenwerpinge van de wille

de wille Gods heeft toeghestaen Rom. 9. 19. ende 20: welcke hy voortseker niet ghedaensoude hebben/ soo Gods wille alleen niet en ware de oorsake vant beslupt der verwerpinghe.

1 v. Indien de verwerpinghe tot desen epnde is gheschiet/ op dat God daer door zijn macht soude bewysen om met het zyne te doen dat hy wilde/ ende zijn recht ende autogrept over allen/ soo is voorzeker de aendrijvende oorsake vant beslupt der verwerpinghe de wille Gods alleen. 2. Twoogaende deel is waarrachtich Rom. 9. 17. ende 21. 3 Daerom oock het volghende.

v. Indien de Potbacker om gheen ander oorsaeck nyt den selven clompe maecthet eene bat ter eerden/ het ander ter oneeren/ dan om dat hy also wil: so heeft God veel meer om gheen ander oorsake d'eeue uitverkoren/ d'andere verworzen/ dan om dat hy't ghewilt heeft. 2. Het eerste is waer als Jereimias tijgt cap. 18. 4. ende 6. ende Paulus Rom. 9. 21. 3. Daerom oock het tweede.

v1. Indien de oorsake vande verberginghe der verborghentheden des Euangeliums voor de wijsen ende verstandighen Gods wel behaghen alleen is: so is het oock van't beslupt der verwerpinghe: want dit is de oorsake daer van. 2 t' Woogaerde is waarrachtich upt Matth.

11. 25. ende 26. Luc. 10. 21. 3 Ergo oock het volghende.

Hier mede is nu de waerheit van onsen artijckel bewesen.

Daer teghens loochenen de wederparren dat de wille Gods de oorsake is vant beslupt der verwerpinghe/ ende brenghen teghen onse settinghe dese volghende teghenverpingshen.

1. God en wil niet de doot des zondaers Ezech. 33. 3 Ergo de wille Gods en is de oorsake niet vant beslupt der verwerpinghe.

Anew. Men seyt dooz onwetenheit vant verschil/ want men stelt teghen malcanderen als strijdende dinghen die niet en strijden/ om de dubbelsmicheit van't woort willen. Want inde spyeucke vanden Propheet beteekent het behaghen te hebben/ ende niet te willen/ beteekent gheen behaghen te hebben: maar in onse settinghe/ beteekent het vastelick ende onveranderlick beslupten. Dooorts alwaert dat inde spyeucke des Propheten willen beteekende beslupten; evenwel en souwen't geē strijdende redenen wesen niet te willen den doot des sondaers ende te willen het beslupt der verwerpinghe. 1. Om dat niet het selfde Prēdicatum (dat van eenich dink gheseydt wert) bejaet ende beneint wert: want de doot des sondaers ende het beslupt der verwerpinghe en is de oorsaecke van de doot des sondaers niet. 11. Want het beyde te willen en wordt tot het selfde niet ghestrecht/ maer tot het een ende ander. Want God en wil de doot des sondaers niet/ te wetē die hem bekeert/ maer die selve heeft het beslupt der verwerpinghe ghewilt namelijck van die geene/den welcken hy de ghenade der bekeeringhe niet en soude gheven.

Sy

Sy nemen uyt, dat de sprecke des Propheten moet verstaen werden van allen ende peder mensche sonder upneminghe / niet van die sick bekeeren alleen; want alle ende peder mensch is een sondaer.

Antw. D'eerste valschept dan dese upneminghe of beweringhe is dese propositie/die het eerste deel soude wesen: God en wil de doot van niet een sondaer/zijp of de zondaer hem bekeere/of niet. Daerom is zij bedziechlijcken versweghen. Maer synne valschept betupghet vooreerst den text van de sprecke des Propheten: want mette geene datter ter stont byghevocht wert maer dat hy hem bekeere ende leve/ wordt de voorgaende reden alleen ghestrekt tot de sondaers die haer bekeeren ende beteren: op dat wijs souden verstaen/dat God met dese woorden/ ic en wiil den doot des sondaers niet/maer dat hy hem bekeere ende leve/ den bekeerenden sondaers alleen hope gheest van verghevinge/ op dat niemand en soude twyselen/of God zij berept te vergheven / soo haest als den sondaer bekeert sal zijn. Voorts blijkt de valschept der selfder up vergelykinghe met andere plaetsen: want soo God gantschelijck niet en wil de doot van eenich sondaer / waerom is het dan den eenen ghegeven te weten de vroeghentheden van den Coningrycke der Heimelen/ende den anderen is het niet ghegeven/waerom heeft hy die van Sodoma ende Gomorha niet der doot ghestraf? waerom zijn Coze/ Dathan ende Abiron van de helle verlonden? Waerom zijn Cain/ Saul/ Doeg/ Abimelech/die rjcke brasser ende de verrader Judas/in de helsche tormenten ghestooten?

Mat. 13:
15.

Anhoudinghe. 1. Dat God ernstelijck ende vierlichelyck de eeuwighe salichept van alle ende peder mensche begeert/dat blijkt uit dien seer vasten eedt/daer mede God soo heyligliken betupghet ende so openbaerlijcken sweert ende sept: Soo waerlycken als ick leve/etc. Antw. Men seyft dooy bedroch datter wat anders ghebrachti wert als daer't verschil om is; want den staet des verschils wort veradert. Want wijs en ontkennen niet/dat God ernstelijcken ende vierlichelycken begheert de eeuwighe salichept van alle ende peder mensch. Want wijs bekennen rontupt: Dat God niet en veinst/noch pemant de salichept bent/als hy allen menschen de salichept aenbiet ende voordraecht/maer dat hy in de bekeeringe ende salichept aller mensche/maer in niemants blintichept ende verderff behaghen heeft.

Wijs bekennen ront upp: Dat God ernstelijcken wil de bekeeringhe ende salichept van alle menschen;soo veel zijn welbehaghen ende blijtschap aengaet:want hy en wil noch en kēt niet voor goet de sode/maer vertoont hem schickelijck over die selfder: oock en heeft hy geen behaghen in yemants verderf ende tormenten/ende vernielinghe voor soo veel het een vernielinghe syns werck is. Hy en veinst dan niet/ als hy gebiet datse haer alle sullen beteren/op dat se salch werden:maer toont ernstelijck ende in alle waerhept door zijn woordt/ wat hem behaecht/ende wat de menschen hem ende synne woerde schuldich zijn. Maer wijs ontkenne/dat God van eeuwichept soude hebbē besloten gantsch geen

Q

sondaer

sondaer ter doot over te geben: wþ ontkennē dattet recht soude gescht werden dat Gods wille niet en zþ de oorsaecke van't beslupt der verwerpinghe.

2. Aenhoudinghe. Daer Godt Ezech. 18. die selfde Predicatie het volck voorstelt doet hyder dit noch hy: Waerom wilt ghy sterven/ghy hups Israels? Want ick en wil den doot des stervendē niet/ spreect de Heere God.

Daerom en wil God veel min de doot der stervenden of verlozen gaende absolutelijck/dat is/simpelijck sonder op pet te sien.

Antw. Men seft al wederom door dien datmen het verschilpunct verandert. Want wþ ontkennen niet of het is de waerheyt / dat God niet absolutelijc wil den doot des stervenden of van die verlozen gaets: maer wþ leeren met den Apostel/Dat den doot is die besoldinghe der sonde. Rom. 6.23. Wþ leeren met den Propheet: De Ziele die sondigt sal selfs den doot sterven. Ezech. 18.4. Oock en lochenen wþ niet dat het niet recht soude ghescht werden/dat God den doot des stervenden niet en soude willen/dat is/dat God geen behaghen heeft in den doot des stervenden. Maer lochenen dat het recht ghescht wert/dat de wille Gods niet en soude wesen de oorsaecke van't eeuwige beslupt der verwerpinghe.

3. Aenhoudinghe. God en handelt in de spreuke des Propheten niet alleen van de tijdelijcke doot/maer van de eeuwighe. Ergo.

Antw. Wþ en verstaen de spreuke oock niet alleen van de tijdelijcke doot:maer van de eeuwighe:Dit en doet dan niet ter saecke.

4. Aenhoudinghe. Ist dat het met Gods natuere ende wille strijt/ dat peimant slechts den tijdelijcken doot soude sterven: hoe veel te meer: haec onupspreekelijcken meer sal het strijden teghens zyne goedertieren wille / dat peimant met de eeuwighe straffen soude ghetormenteert werden die nimmermeer en sullen epiden?

Ant. Men seft vooreerst wederom door veranderinghe van't verschil. Want wþ en seggen niet dat God met zijn goedertieren wille wil dat peimant met eeuwighe ende oneindelijcke straffen soude gepijnigt werden:maer segghen/dat God dit met een rechtveerdighe wille wil/ dat de verworpenen met eeuwighe ende oneindelijcke tormenten fullē ghepijnicht werden om hare zondē. Doch dit en is nu het verschil niet: want dat worter ghebrachet/ of de wille Gods zþ de oorsaecke van't eeuwighe beslupt der verwerpinghe? Wþ segghen ja. Ten tweeden:het voorgaende deel is twyselachich: want het kan tweesins verstaen werden/of dat God geen behaghen heeft/oock niet in de tijdelijcke doot des menschen/of dat God in geenderleyp wýse en wil den tijdelijken doot des menschen. In de eerste sin staen wþ t'voorgaende deel toe/maer die is bumpt het teghenoordighe verschil:in de tweede sin soó ontkennen wþ dat:want soo God gantsch en gaer den tijdelijcken doot des menschen niet en wilde/geen mensche en soude die sterben.

5. Acuhoudinghe. Ist dat een aertseche Vader niet en kan lyden/das sijn soon

Sijn soon al te onweerdelycken ende harde soude geslaghen werden: hos veel meer sal alle zijn natuere daer van verschicken/ soo hy ster dat zijn zone onthooft werde. Met veel meerder waerhept moghen wyp van God segghen/ ist dat de Heere een vreemt werck doet als hy de menschen met tijdtlycke straffen tughtiget/gelyck hyt dooz den Propheet een vreemt werck noemt *Esa. 28*. Hoe veel vreinder sal dit werck van de natuere Gods wesen/den mensche den helschen pijniger's over te leveren om eeuwiglyc ghegeestelt te werden. So staet dan vast ende onbeweeglyc/dat God door een simpele ende absolute haet sonder aenschouw van onbekeerlyckhept niet en wil dooz erniche wille t' verderff of verdoemenisse van eeniche mensche.

Antw. Vooreerst seylen wederom datmen het verschil verandert: want wyp stellen dit oock voor een onbeweeglycke gront/dat God dooz een simpele ende absolute haet sonder aenschouw van onbekeerlyckhept niet en wil het verderff ofte verdoemenisse van eenich mensche.

Voorts is het eerste deel der vergelyckinghe alleenlycken particuli: want men can contrarie redenen gheven daer mede het ghecrentwert. By exemplē: *Titus Paulius Torquatus* (een Romeyn) heeft sijn soon met roeden laten slaen ende onthooften met eē bīl. *Junius Brutus* (een Romeyn) heeft selver als rechter zijn sonen die verraat in den sin hadden verdoemt/ende als zp met den bīl onthooft werden/ aenschouwt 'welck een ghedenclwerdich exemplē van rechtveerdichepdt is. *Tarius* een rīckman van goeden heeft zijn zoon te landt uytghebannen twelck hy de Romeynen ghepresen is gheweest/gelyck het *De- neca* beschrijft int 1. boeck van de genadichept cap. 15. *Philippus* den Loning van Hispāgien die nu ter tijt regiert (als dē auctoor dit schreef) heeft toeghelaten dat Karel Sijn soon als een sacrificeten dienste van den Roomischen Paus *Pius* de vijsde ghevanckelijck ghehouden werde/daer nae oock gheworcht werde / ghelyck sulcx blijkt uyt de Missive desselfde Conings *Philippi* met egener hant aan den Room. *Pece sacri*
chen Paus Pium de v. gheschreven/ghelyck *Girolamus* getupght in ficio delis
sua carne & del suo
sangue *G*
rol. Cat.

Ten derden is de toepassinghe van de vergelyckinghe t'weesing ghebreckelijc:want zp is twijfelachtich ende valsich. Twijfelachtich is zp/ als zp het straffen ende de toesendinghe der ellenden noemt een vreemt werck Gods/als of het Gods eghen werck niet en was/ een rechter des werelts te wesen/bewijs van zijn rechtveerdichept aen den Godoosen te betoonen:daer *Is. 28. 21*. Het werck Gods uytlandisch ende vreemt gheheten wort, het welck onghewoon/of onghelyckelijc seliaem ende ten hoogsten wonderbaerlyc is:namelicē als hy de Philisteen onderdruckt heest/ende ghedrepght heest dat hy de weder spannighē Joden soude onversieng overvallen sonder menschelijcke const of wenschap. Daerom wort het ter selver plaetsse alsoo uytlandisch ende vreemt ghenoemt/ dat het te ghelycke Gods werck oock ghesepdet wort te wesen.

Want aldus seyt de Propheet: want de Heere sal hem opmaken gelijc als op den berghe Prazim, ende toornen ghelyck als in den dale Gibeon: dat hy zijn werck doe, sijn uytlandisch werck, dat hy sijn arbeyt doe, sijn vreemt arbeyt.

Hoo is het dan oock Gods werck onversiens van de Hemelente overvallen/ghelyck als God de Philistenen overvallen heest. 2. Sam. 5. 24. 1. Chronic. 14. 15. Ende het is een vreemt werck/want het is onghewoon ende gheschiet selden ende is ten hoogsten wonderbaerlyck. Hoo is dan de toeepgheninghe van de ver ghelyckinge twyselachtich. Oock is sp valsche/want zp wil seggen/dat ter een werck is vreemt van de natuere Gods/den mensche over te leveren de helsche pijniger s om eeuwicheit gegeefelt te werden; daer God ter contrarien seyt. Deut. 32. 35 / My is de wrake ende verg heldinghe:ende vers. 41. Ick sal my weder wreken aen myne vyanden, ende myne haters betalen, daer Christus seyt. Matth. 10. 28. Vreest dien liever die machtich is beyde siel ende lijk te verderven in de helle. Is het vreemt geweest van Gods nature/dat hy Pharao verwecht heeft op dat hy zijn macht aen hem mochte bewijsen? Ist vreemt van de natuere Gods/dat hy de verdoemden inde eeuwighe tormenten her af stoot / dat is, dat hy rechtveerdicheit oefene.

11. Teghenverpinghe.

Rom. 11. 32. so spraeckt Paulus den Apostel vpmoedighupt God heeftle alle onder de onghelooivicheit besloten, op dat hy aller sonde erbarmen. Daerom en is niemand van al die ghene/ die onder d' onghelooivicheit besloten zyn/absolutelick van Gods barmhertigheit verworpen/maer die salichmakende barmhertigheit des Heeren wordt allen menschen aengheboden sonder eenigh onderschept.

Antw. Vooreerst seylmen dooz bedrogh van een vreemt verschil/ want den staet des verschils wert verandert/ want men behooxde die te beslupten/Ergo de wille Gods en is de oorsacke niet van't besluyt der verwerpinghe. Doozts isser bedrogh datter veel vraghen als een ghestelt werden/wat van de eerste valsche is/ maer de tweede waerachtich: Dese laten wy toe/ namelick dat de salichmakende barmhertigheit des Heeren allen menschen aengheboden wordt sonder eenigh onderschept. Maer d' ander verwoopen wp: want het is valsche dat niemand van die ghene die onder de wederspannicheit of onghelooivicheit (want aldus wordt hei Grieck woort apeithia beter overgeset/dan onghelooivicheit) besloten zyn/ absolutelick/ dat is/ sonder conditie van toecomende quade wercken als aendrybende oorzaken/soude verwoopen wesen: want het contrarie hebben wy boven ghenoechsaem bewesen. Ten derden so wort upt de spraecke Pauli dit valsche ghevolgh verkeerdelyk ghemaect: want daerui moet het woordeken Alle vande upvertooren/ soo Joden als Hepdenen/ verstaen Werden: want van die selfde heeft den Apostel redenen ghehadt/ het welch oock int Grieck voorwoordeken Tous betoont. Behoorde daerom

daerom overgheset te werden/ God heeft die selve allegader onder de onghetoorsaemheyt besloten, op dat hy over die alle hem soude onfermen. Derhalven is de sin/ datse alle soo veel alsser of upt de Joden of upt de Hepdenen saligh ghemaeckt werden/ niet anders als upt de barnhertigheyt Gods saligh ghemaeckt werden; overmits dat die alle zijn besloten onder d'onghehoorsaemheyt/ ende in haer selven schuldigh aenden eeuwighen doot: Dat daerom de Hepdenen gheen oorzake hebben om te wanhopen van der Joden saligheyt. Want al wat se nu mogheu zijn/ datse dat hebben geweest als alle andere. Ist dat zp dooz Gods baemhertigheyt alleen upt de wederspanningheyt ende onghelovigheyt zijn ontcomen/ datse dan oock die selve plaetsen behooorden te laten by anderen. Coxtelicken/ so leert den Apostel/ dattet God dooz zijn voorzienighheit also gheschickt heeft/ dat alle menschen schuldigh souden wesen aan de onghohoorsaemheyt ende wederspanningheyt/ ende Gods oordeel onderworpen: ende suix tot desen epnde/ op dat de saligheyt soude wesen van zijn barmhertigheyt alleen/ ende dat de menscheliche verdiensten gheen plaetsen soude ghelaten worden; Daerom wordense alle om niet saligh/ also vele alsser saligh werden/ want zp zijn al te samen eben veel van naturen verdozen.

Vvtneming. Is die plaetsen alleenlick te verstaen vande uptverkoernen/ so volgh dat alleen d'uptverkoerenen zijn besloten onder de wederspanningheyt/ maer de verworpenen niet. Het volghende deel is ongherijmt. Daerom oock het doorgaende.

Antw. In't volghende deel is bedroch om de twijfelachtigheyt. Want men seyt niet dat die plaetsen also vande uptverkoerenen alleen te verstaen is/ als of d'uptverkoerenen alleen besloten waren onder d'onghehoorsaemheyt: maer om dat die ghene over den welken hem God erbarint/ om haer eeuwigh saligh te maken/ de welche voorseker alleē d'uptverkoerenen zijn/ oock al te samen zijn besloten onder d'onghehoorsaemheyt; welche besluytinghe onder d'onghehoorsaemheyt zp ghemeypt hebben met de verworpenen. Dit wil van d'Apostel/ dat niemand vande uptverkoerenen of van die ghene die saligh werden zijn saligheyt zyne verdiensten sal toeschrijven/ maer danck weten Gods barmhertigheyt alleene.

III. Teghenverpinghe.

1. Tim. 2. 4. schrifft d'Apostel: God wil dat alle menschen saligh werden ende tot de kennisse der waerheyt comen. Ergo de wille Gods en is d'oorzake niet vant' t besluyt der verwerpinghe.

Antw. Men seyt door onwetenheyt van't verschil/ om dat teghen malcander gheset wert/ 'twelck niet strijdigh is: ende dat om de dubbelstmingheyt. Want het woordeken wille in't tweede deel van dit onvolcomen argument beteekent Gods eeuwighe raet/ dien hy by hem selven van eeuwigheyt heeft voorghestelt: maer int eerste deel of inde spz. ucke Pauli beteekent het een bevel/ ghebodt/ ende noodinghe ter saligheyt ende tot de kennisse der waerheyt: hoedanigh daer is Coem alle

alle tot my die ghy vermoeyt ende beladen zijt Matth. 11. 29. Keert u tot my ende wort saligh aller werelt eynden. Iesa. 4. 22. VVort behouden van desen boosen ghelachte Act. 2. 40. VVerckt u we selfs saligheyt met vrees ende beven. Philipp. 2. 12. Ende dat meer is de gantsche predicatie des Euangeliums is een noodinghe aller menschen tot de saligheyt ende tot de kennisse der waerheyt: ghelyck Paulus sept Act. 17. 30. God de tijden deser onwetenheydt overghesien hebbende, vercondigt nu alle menschen alomme dattse haer bekeeren. Dat het woord des willen in de sprecke des Apostels dit beteekent geest den text te kennen. VVant op sulcke wijs als God wil dat alle menschen tot de kennisse der waerheyt comen, op die selfde wyse wil hy dat alle menschen saligh werden: want die alle bepde begrijpt. Paulus onder een selfde wille. Maer nu wil God dat alle menschen tot de kennisse der waerheyt comen door ghebeden/bevelen/noodighen ja oock met bidden dattse sulken comen: Daerom wil hy oock dattse saligh werden als hy ghebedet/heveelt/noodigh/ende als biddet dattse saligh werden/ ghelyck sulcx blijkt up de getuygenissen een wepnigh te vooren aenghetrocken/bp den welcken wþ dit noch doen z. Cor. 3. 20. Wp zijn bootschappers wt Christi name/ende als of God u door ons bade/bidde wþ up Christi name/laet u niet God versoenen. Maer vande eeuwige raet Gods en kan't niet verstaen werden: want waer het Gods eeuwige raet ende beslupt/dat alle menschen souden saligh werden/so soudense alle salich werden: want den raet des Heeren bestaet inder eeuwigheyt/ zyns herten gheachten in alle eeuwigheyt. Psal. 33. 11. De Heere der heyscharen heeft het besloten/ ende wie wilt breecken? Ies. 14. 27. Mgnen raetslach sal bestaen/ ende ick sal alles doen dat my behaegt sept God selve/ Iesa. 46. 10. Maer nu ister verre af dat alle menschen saligh werden: want de poorte is wijt ende den wegh is breekt/die tot der verdoemenisse aflept/ende vele zynder die door die selve ingaan/gelyc onse Saligmaker selver ghetuyght Matth. 7. 13.

IV. Teghenverpinghe.

S. Pieter stemt met Paulo overeen z. Pet. 3. 9: God is lancmoechtigh over ons/niet willende dat pemant vergae/ maer dattse alle tot bekeeringhe henen loopen/ Daerom en is de wille Gods d'oopsaecke niet vant beslupt der verwerpinghe.

Antw. Hier steltmen al weder bedzieghlichen teghen malcanderen ewelck niet strijdigh is:ende dat om ghelycke dubbelsinnicheyt / alsser inde voorgaende teghenwerpinghe was. Daerom laten wþ die selfde oplossinghe hier gheden/ die wþ daer ghegeven hebben.

V. Teghenverpinghc.

1. Die hem over allen erbarmt/ende alles wat daer is lief heeft ende ulets en haet vant ghens hy ghemaeckt heeft/ diens wille en is voortsecker de oorsake niet vant beslupt der verwerpinghe. Maer God ontfermt hem over allen ende bemindt alles wat daer is ghelycker staes

staet Sap. 11. 24. ende 15. Du erbarmist dy over allen/ want ghy hebe macht over alle dinghen/ ende siet niet der menschen zonden dooy de vingheren/op dat zy hen beteren souden. Want ghy hebt alles lief wat daer is/ende en hatet niet van't ghene ghy ghemaectt hebst.

3. Ergo.

Antw. Vooreerst worden bedienghlichen teghen malcanderen gestelt dinghen die niet en strijden/want daer is dubbelsuinighept inde woorden ontfermen, lief hebben, haten. Want in't eerste deel wort een bpsondere barmherighept verstaen/ waer dooy Godt als den alderbypsten Heer ontfermt over welcken hy wil als gheseyt wert Rom. 9. 18. Ooc een bpsondere liefde waer dooy God int bpsonder of particulier d'uptverkozenen omhelsct ende alle weldaden zynder liefde aen haer bewijset/met welche liefde dat hy Jacob lief ghehadt heeft Malach. 1. 2. Rom. 9. 13. Oock een bpsondere haet/ waer dosz Godt als hy tot de eeuwighe salighept upverkoos dien hy wilde/ voorby ghegaen heest dien hy wilde/ende heeftse minder of lagher gheschattet dan d'uptverkozenen/met welcken haet God Esau ghehaet heeft Malach. 1. 3. Rom. 9. 14. Maer int tweede deel ende inde spreukke van't boeck der Wijf heft wort een generale of alghemepne barmhertighept Godts verstaen/die haer upstrekt tot alle creatueren/die in eenighe ellenden verkeeren/ende volghens dien oock tot alle menschen gheen uptgenomen so wel de onrechtveerdighen als rechtveerdighen/ door welche barmhertighept God oock gheneghen is om de selfde te hulpe te comen en...e come se oock inderdaet te hulpe alle dinghen verwarende ende voedende/oock de raven selver die tot hem roepen gelijcker staet Psal. 147. 9.

Also worter ooc een generale liefde verstaen/ waer dooy God goetgunstighis alle zyne creatueren. Aldus en haet God niets van't gene hy ghemaectt heest/voor so vele het zyn schepsel is. Ten tweeden ist dat men so hart wil dringhen op de woorden vande spreukke up het boeck der Wijf heft voortgebragt/ende datmense van een bpsondere barmhertighept/liefde ende haet moet verstaen/soo sal volghen/dat gants gheen mensche van God verworpen is/ja oock niet em de zonde:het welch de wederpartyen selfs niet en suffen toelaten. Ten derden, so en is het boeck der Wijf heft niet Canonyc maer Apocrifph: daer om magh het wel ghelesen werden tot stichtinghe des volex, maer niet om d'autoriteyt van Kerckelike leeringhen daer door te bevestighen; ghelyck Hieronimus dit vonnisce gherst van alle Apocrifph-boekken/ in de Voorreden over de spreukken Salomons.

VI. Teghenverpinghe.

1. Diese alle hoofd voor hoofd heest willen vergaderen / dieng wille is voorseker de oorsaeke niet van't besluyt der verwerpinghe:
2. God heeftse alle hoofd voor hoofd heest willen vergaderen: gelijck als Christus segt; Matth. 23. 37. Hoe menichmael heb ic dyng kinderen willen

willen vergaderen/ghelyck een hinne hare kiecken ver gader ondes
de vloghelen/ende ghy en hebt niet ghewilt.

3. Daerom en is de wille Gods d' oorsaecke niet van't besluyt des
verwerpings.

Antwoorde. Vooreerst worden int eerste deel dinghen tegen malcan-
deren ghestelt die niet strydichen zijn/want het eerste ende laetste van
dat deel en worden niet in ghelycke sin genomen. Want in't eerste wort
met het woort wille wel verstaen een begeerte ende vierlich verlangen/
maer in't laetste wort verstaen de raet of het voornemen Gods.

Ten tweeden al waert schoon dat in't eerste lidt van't eerste deel met
het woordken wille oock verstaen werde denraet Gods: soo soude de
teghenwerpinghe noch evenwel dubbelsinnich zijn: want in het twee-
de deel wort met het woordken wille te kennen ghegeven een verlan-
ghen ende veneerstinghe.

Ten derden seytmen in het tweede deel te bewijzen door het woort
brenghen van een ghetuighenis dat niet ten propooste dient:want het
tweede deel handelt van de Godlycke wille: maer de spreuke upt Mat-
thaus woortgebracht handelt van de menschelycke wille Christi. Want
Christus spreekt van hemselfen voor soo veel hy mensch is/te weten
als een dienaer der besnydinghe of Profeet ghesonden tot het Jood-
sche volck:welke Christus met zijn menschelycke wille ten uptersten
begeert ende besocht heeft alle die hem voorquamien hooft voor hooft
te vergaderen door de Predicatie des woorts tot het rycke Gods.

Vt neminghe. Vooreerst, ist dat in dese spreuke moet verstaen wer-
den de menschelycke wille Christi/soo moet die contrarie geweest heb-
ben de Godlycke wille die de oorsaecke is van't besluyt der verwerpин-
ghe der Joden.

Voorts hebmen veel eer de Godlycke wille te verstaen/nae den wele-
ken hy de Joden heeft willen vergaderen door de Propheten dien hy
tot haer heeft ghesonden/ende dat smorghens op staende sonder op-
houden/ghelyck hy by Jeremias spreekt/cap.7.13.ende, 11.7.ende
35.15.

Antw. Soo heel het eerste deel deser uptneminghe aengaet/so seyt-
men datmen voor een ghevolg stelt/twelck niet en volght. Want hoe
soude Christi menschelycke wille de Godlycke contrarie zijn geweest/
daerse in Gods ewich welbehaghen gheheelijken is te vreden ghe-
weest/ghelyck sulcx blpctt upt Matth.11.25.16.

Daer benevens soo het ghevolg al waer was/soo soudmen oock re-
kenen dat God hemselfen contrarie was/ want hy wil wel/ dat is/
begeert vierlichcken aller menschen salicheit/ende nochtans verhart
hy/wien hy wil.

Nopende het tweede deel der uptneminghe/al liermen toe/ datmen
Christi Godlycke wille moest verstaen: nochtans en soude hier upt
niet volgen/dat zijn wille niet en is de oorsaecke van't besluyt der ver-
werpings. Want daer blijft dubbelsinnicheit. Overmits dat Christus

SICUS ALDUS DE JODEN SOUDE HEBBEN WILLEN VERGADEREN/ NAMELIJK MET HAER TE NOODEN DATSE TOT HEM SOUDEN KOMEN/ DATSE HAER SOUDEN BETEREN ENDE DEN EUANGELIE GHELOOGEN: MAER DIE SELFDE HEEST HET BESLUPT DER VERWERPINGHE GHEWILT DOOR EEN EEUWIGHE VOORGESTELDE RACT.

VVENEMINGHE. IST DAT CHRISTUS GHEWILT HEEST DAT DE JODEN SOUDEN VERGADERT WERDEN/ ENDE NOCHTANS TE GHELIJCKE GEWILT HEEST HET BESLUPT VAN HARE VERWERPINGHE: SO IS HP TE GELINKEE EEN BEYNISER GEWEEST/ ENDE HEEST EWE STRIJDENE WILLEN GHEHADT. MAER DIT VOLGHENDE IS ONBESCHOFT: DAEROM OOK HET VOORZGAENDE.

ANW. ICK ONTKEN HET VOLGHENDE DEEL: WANT HP EN IS GEENSINS EEN BEYNISER GEWEEST/ WANT HP HEEST DE JODEN IN ERNST ENDE NIET GEVEPNSELIJK WILLEN VERGADEREN/ MAER ZP EN HEBBEN SELFS NIET GHEWILT. GOCK EN HEEST HP GEEN STRIJDENE WILLEN GHEHADT: WANT OM STRIJDICEHT TE STELLEN/ SO MOETEN HET EERSTE ENDE TWEDE LIJD VAN DE PROPOSITIE EENDERLEP SYN ENDE OP GHELIJCKE WIJSE VERSTAEN WERDEN. MAER ALSMEN SEPT/ GODE HEEST GHEWILT DAT DE JODEN SOUDEN VERGADERT WERDEN: ZE NDIEN GOD HEEST HET EEUWIGHE BESLUYT HAERDER VERWERPINGHE GHEWILT, EN IS GEEN STRIJDICEHPDE: VOOREERT. OM DATTER AEN BEYDE SJYDEN HET SELFDE (VAN DE WILLE GODES) NIET GHESEPT WERT: DAERBENEVENGS OM DAT HET WOORDKEN WILLEN NIET GENOMEN EN WORT IN BEYDE SPREUCKEN/ IN DE SELFDE BETEKENISSE. WANT IN DE EERSTE SPREUCKE BETEKENT HET SOOVEEL ALS SEER VERLANGHEN NA EENICH DNIC/ MAER INT TWEDE IST SOO VEEL ALS VAN EEUWICHEHT BY HEMSELVEN VOORZEMEN. MAER ALDUS SONDET TEGENS MALKANDER STRIJDEN: GOD HEEST GROOTE BEGHEERTE GHEHADT OM DE JODEN TE VERGADEREN: GODT EN HEEST NIET BEGHEERT DE JODEN TE VERGADEREN. ITEM: GODES RAEDT IS DE OOSAECKE VAN'T BESLUPT DER VERWERPINGHE: GODS RAET EN IS DE OOSAECKE NIET VAN'T BESLUPT DER VERWERPINGHE.

AENHOUDINGHE. GOD WORT IMMERS TWEDE WILLEN TOEGHESCHREVEN/ SOO HP WIL DATSE ALLE BEKEERT WERDEN ENDE NOCHTANS VAN EEUWICHEPD DE OR HEEST GEWILT VELER MENSEHE VERWERPINGE/DIE NIET BEKEERT WERDEN.

ANW. DAER SCHYPLT DUBBELSINNICHET IN'T WOORDKEN WILLEN: WANT GOD WIL DOOR EEN GNEBODT DATSE ALLE BEKEERT WERDEN: MAER DIE SELFDE (GOD) WIL VELER VERWERPINGHE VAN EEUWICHEHT/ DOR RACT ENDE VOORNAME.

VVENEMINGHE. SOO STRIJDT DAN GODES GHEBODT TEGHEN DE EEUWIGHE RACT GODS.

ANW. TEN STRIJT NIET: WANT GODT VERCLAERT DOOR ZYN GHEBODT WAT HP IN ALLE MENSECHEN VOOR GOET KIEN ENDE ERNSTELIJK EYSCHT: MAER NIET WAT HP IN ELCK EEN WIL WERCKEN. DAEROM GOD WILLENDE ENDE GEBIEDENDE DE BEKEERINGHE/ TOONT DAT HEM DIE SELFDE (BEKEERINGE) IN ALLEN BEHAEGT SOO VEEL ALSSER HAER BEKEEREN: MAER WILLEDE HER BESLUPT DER VERWERPINGHE/ SOO HEEST HP VOORGHENOMEN/ DAT HP DIE HEEST WILLEN VERWERPEN DIE NIET BEKEERT SULLEN WERDEN.

VII. TEGHENVERWERPINGHE.

DIE ALLEN DE SALICHEPT BELOOFT/ DIENS WILLE EN IS DE OOSAECKE NIET VANT
BESLUPT

beslupt der verwerpingle.

2. God belooft allen de salichept.

Antw. Die allen de salichept belooft te weten simpelick sonder eenighe conditie des gheloofs. Daerbedevens Godt belooft allen de salichept niet simpelick maer niet dese conditie soose ghelooven, soose de salicheyt met den geloove omhelsen. Want de alghemeyne beloofte der ghenaden behoozt wel tot allen/maer nochtans tot de gheloovigen alleen: want de beloofte ende het gheloove hebben van weerzinden een onderlinghe wederkeer op elander. Maer het is een onwetenheit simpelick te willen nemen welch op conditie moet verstaen werden.

11x. Teghenvverpinghe.

1. Die allen de salichept/aenbiet/diens wille en is d' oorsaetke niet van't beslupt der verwerpingle. 2. God biet allen de salichept aen.

3. Ergo.

Antw. Die allen de salichept aenbiet te weten sonder eenich gebodt om die(salichept) met den gheloove te omhelsen/etc. Maer Godt biet allen de salichept niet simpelick aen/maer niet een gebodt daer op omdat die niet den geloove te omhelsen. Wat wonder ist dan so hy de verwerpingle van die geene die ghewilt heest die dit ghebod van te gelooven niet en soude ghehoorsamen?

ix. Teghenvverpinghe.

1. Indien de verwerpingle absoluut is/dat is/indie de wille Gods alleen de oorsaetke is van't beslupt der verwerpingle: so en connen de verwoopenen niet laten te sondighen. 2. Maer dit volghende is ongerijmt.

3. Ergo oock het voorgaende.

Antw. Vooreerst ontkien ich het volghende deel der eerster propositie want de verwerpingle en is de oorsaetke der sonde niet: noch de sondē het epade daer op de verwerpingle siet.

Vooris is het tweede deel valsche. Want het is geensins ee onbeschouste leere/dat de verwoopenen niet anders en connen dan sondighen/mits datse gheheel int boose gheleghen zyn. Al ist dat nemand teghens zyn wille sondicht/gelycklyk Cyprianus vau Christi doop sept:soo sondiche hy nochtans nootsakelijck/want hy en can niet anders: gelyck als Jeremias sept:Cap. 13.23. Can oock een Moor man sijn huyt veranderen, of een luypaert sijn vlecken? soo sout ghy oock goet connen doen, daer ghy gheleert hebt (of ghewent zyt) quaet te doen. Ende onse Salichemaker selve/Matt. 7.18. Een quade boom en can geenoede vruchten dragen. ende. 12.34. Ghy aderen ghebroetsel, hoe soud ghy connen goet sprecken, daer ghy quaet zyt. Rom. 8.7. Het verstant des vleeschs, is vysantschap teghens God:want het en wort der wet Gods niet onderdaagh: want het en can oock niet.

VVtneminghe. Ist dat de verwoopenen niet anders en connen dan sondighen/so verdienen zy onschuldighe.

Antw. Het ghevolch is valsche. Want het is soo verre van daer das

zy te

Op le ontschuldighen zhn/ om datse niet en connelat te sondigen; datse daerom met recht te swaerder moghen ghestraft werden. Want hoes nootsakelijcker sondighen/ hoes met meerder wille sondighen; dewylse de nootsakelijckhept om te sondighen vrywillichlyck op haer hebben gehaelt/ ende willens ende wetens God wederstryden ende hem smaet gen doen. Soo en moghense dan de schult/ met de nootsakelijckhept voort te wenden niet ontschuldighen. x. Teghenwerpinghe.

1. Indien Gods louterre welbehaghen de oorsaecke is vant beslupt der verwerpinghe/ soo is God een Tyran ende ongherechtich rechter/ die sonder eenich recht over die vertoornit/ van den weleken hy van te vooren nopt vertoornit is door eenighe misdaet. 2. Maer dit tweede is onbeschoft. 3. Daerom oock het eerste.

Antw. Vooreerst is het tweede lidt vant eerste deel valsche: want uyt het eerste lidt en can sulcken ghevolgh in geenderlep wijse ghemaecte werden. Maer dit volght/ is dat alleen Gods welbehaghen de oorsaecke is van't beslupt der verwerpinghe/ soo volght alleenlyck dat Godt het operste recht ende een vrype macht heest om het zyns te doen dat hem belieft: welcken recht/ ende welcken macht diese God ontrectt/ die verlochent God/ of stelt hemselfen ten minsten boven Godt: dewyl daer niemand is/ of hy wil dat hem vrype macht gheslagen woyde om sijn saecken te ordineeren nae sijn goedduncken. En mach niet een Schultepscher nae zyn eyghen welbegaghen alleen den eenen van sijn schulden naerg de schulden vergheven/ ende dander niet vergheven? En mach niet een Coning nae zyn belieben in zyn hups opnemen of tot sijn die naers verkiesen uyt de ondersaten wien hy wil/ende anderen voort hy gaen? Hal daerom eensch van bepden t'zp de schultepschers of die Coning een tyraan sijn ende ongerechtich? Geensins. Dat nu van een mesch die nae zyn welbehaghen alleen te wercke gaet niet en can geseyt werden/ hoe sal dat van God/ wiens wille alderrechtveerdichst is/ connien gheseyt werden: Verhalben isser groot onderschept tusschen een tyran die alles nae moetwille doet/ ende tusschen God die alles doet nae den raet zyns wils. Want de moedtwille der Tyrannen is seer onrechtveerdich/ende wort dooz geen rechtveerdighe wet gheregiert: maer de wille Gods is een reghel aller rechtveerdichept / alsoo dattet al wat God wil/ rechtveerdich ende billick zp. Evenwel en versieren wop geen God die sonder wet leeft/ want hy is hemself een wet. De menschen hebben wetten van doen die de boose begeerlijkheden onderworpen zyn: maer Gods wille is niet alleen van alle ghebreck supver/ maer de opperste reghel der volmaecthept/ jaer is oock de wet aller wetten. Daer binnevans is het bewijs van't tweede lidt valsche: om dat het voortcomt uyt een valsche beschryvinghe van't beslupt der verwerpinghe/ te weten dattet de toorne Gods soude zyn. Maer het beslupt der verwerpinghe en is de toorne Gods niet/ maer is de ewighe wille Gods om sommighen in de verkiesinghe voort hy te gaen/ dien het hem niet belieft heest aen te nemen. Daerò de toorne Gods wort wel dooz de soode verwecht;

verwecht: Maer niet het besluyt der verwerpinghe. Want waer't das
het besluyt der verwerpinghe de toozne Gods waer: soo soudet eerst
volghen / dat God een Tyran warr ende ongherechtich/ die sonder
eenich recht op die gene vertoornen soude / van den welcken hy niec
vertoont was door eeniche misdaet.

xi. Teghen vverpinghe.

1. Indien Gods welbehaghen alleen de oorsaeck is van't besluyt
der verwerpinghe/ so bespot God zijn creatuerē wreedelyc 2. Maer dit
is ongherijmt. 3. Daerom ooc het ander.

Antw. Tghevolgh is valsche: want als God verwerpt wien hy wil/
soo misbruecht hy geensins/maer ghebruecht seer rechtveerdelyc ende
heplichlyc de verworpenen/om zijn hoogste recht en aldervrysie machte
aen haer te bewijzen: alsoo dat zp oock selfs comen te dienen ter eer
Gods. Bespot oock een Coning de ondersaten wreedelyc / dien hy
tot hoogampten ende diensten in zijn hoff niet en heeft verhozen?

Soo nu een mensche dese lasteringhe niet onderworpen en is / veel
min false God onderworpen wesen.

Dit zy ghehandelt van de daedt werckende oorsaecke der eeuwighe
verwerpinghe; nu volghen andere oorsaecken.

Matterie. De oorsake vvaer uyt de eeuwighe vervverpinghe ontstaet
is het voornemen of besluyt Gods.

Ghessalts.

Ghelyck de forme vande verkiesinghe der menschen is d'aennes
minghe van sommighen upt het ghetal van allen/ die gheruckt of
verlost souden werden upt het ghemeene verderfende gheordineert ten
eeuwighen leven; also is aen d'ander zpde de forme der verwerpinghe
men/ maar het voorzyp gaen van d'anderen in't ghemeene verderf daer in datse
sommigen/ upt het ge-
tal van al-
len kiesen.

Epnden.

He eynde der verwerpinghe en is de zonde niet, voor so veel die sim-
pelick is Anomia, ongherechtichept (teghens de wet) dat is, niemant
is van God ghepredicteert om te sondighen.

1. Om dat God de zonde/ in so verre het zonde of ongerechtichept
is hater ende verwerpt. Ick segh in soo verre het zonde is, op dat
de booshept des (doens of) wercx onderschepden werde van hei were
selfs. By exempl: God heeft ghehaet ende een afkeer ghehadt van dz
erupchinghe Christi/ voor so veel het een schrikkeliche zonde was van
de Joden ende Hebreuen bedreven/ maar voor so veel het een doen of
werck was waer door Gods rechtveerdichept genoch gheschiede/ so
heeft hy't voorz goet aenghenomen ende hem wel laken ghevallen.

2. Want

2. Want het strijt mette wijs hept ende goethept Godts/ dat hy pe-
mant van te vooren soude hebben gheordineert tot het gene dat quaes
is/ voor so veel het quaet is.

3. Want God en conde nsemant tot sulcx predestineren/dat hy selfa
hadde besloten te ghelycke niet een ghebodt te verbieden ende dooz
barmhertichept up te deghen ende dooz rechtbeerdighept te straffen
oock en can hy d' Aucteur der zonde niet wesen/banden welcken hy een
barmhertigh ordineerde is/ende een rechtbeerdich wrekker: Ghelyck
Fulgentius dat schoon verclaert, 1. boeck aen Monimum.

Teghenvverpinghe.

Maer nochtans is Christus ovctghelevert vanden Verrader Iuda
door Gods beicheyden raet. Act. 2.23. ende d'Apostelen segghen Act. 4.
27.28 Inder waerheit zijn in dese stadt vergadert tegen dijn heyligh kint
Iesum welken ghesalft hebt, Herodes ende Pontius Pilatus met de
Heydenen ende volcken Israels, om te doen al wat dyn hant ende dijn raet
te vooren besloten hadde te gheschieden. Daerom zijn de verworpenen van God
ghepredestineert om te zondighen.

Antw. t' Besluyt is meerder alst argument verdrijagen mach:want
dit cander alleenlyck up besloten werden/ Daerom zijnse gheprede-
stineert om die werken te volbrenghen:maer niet tot de zonde/ dat is,
tot de boos hept ende verkeerthept die niet de werken te samen liep
upt aendryvinghe des Hathans ende ghebreck der menschen.

2. Scrittinghe.

Oock en is het verderf der verworpenen het eynde der verwerpinghe
niet.

1. Want so de zonde niet en is het eynde der verwerpinghe/ soo en
sal oock de verdoemenisse der verworpenen waer van de zonde d'oor-
sake is/het eynde niet wesen vande verwerpinghe. 2 Want soo de
verdoemenisse der verworpenen het eynde der verwerpinghe was/ so
soude het schijnen dat God behaghen hadde in het verderf der men-
schen: Want God heeft behaghen inde eynden van alle zyne werken.

1. Teghenvverpinghe.

De Salighept der upverkozenen ist eynde der verkiesinghe.
3. Daerom is oock de verdoemenisse het eynde der verwerpinghe.

Antw. Men stelt bedrieghlichen te volghen twelck niet en volght:
om datter onghelycke dinghen als ghelycke gheset werden/ maar heit
en gaet niet de salighept niet ghelyck het niet de verdoemenisse gaet:
Want de salighept is van God/maer de verdoemenisse/ voor so veel
het verdoemenisse ende het verderf der creatuere is/ en ist niet van
God/maer van den mensche selfs. 2 God vind den mensche int ver-
derf/waer hy en werpt hem dan noch niet in: maer hy vind niemand
die de salighept vercreghen heeft/maer heeft se tot de selbe verkozen.

R 3

2. Tegen-

Van Gods eeuwighe 2. Teghenverpinghe.

God schept den godloose ten daghe des quaets of ongheluck. *Proverb. 16.4. 3.* Daerom is de verdoemidisse der verworpenen het epnde der verwerpingle.

Antw. Men beslupt meer alst voorgaende toelaet. De sin van Salomons syeucke is dese: God schept niet de godlooshept: maer den Godloose; want nae den val schept hy den mensche upt soodanighen clompe als hy dooz den val gheworden is/ dat is, upt een verdoyvane. Het welck het formulier der Eendracht bekent int verschil vande Erfzonde 26. a vande Duytsche dyck van Dresden Anno 1580. Naer den val/ wert de menscheliche natuere niet eerst ick repn ende goedt gheschapen/ende daernae allereerst dooz de Erfzonde verdoyven/maer in de eerste oogenblyk onser ontfanckenis/ is het zaet / daer upt de mensch ghebeeldet wert/ sondigh ende verdoyven. Ende 262. bladt. b De masse daer upt God nu ter tyt den menschen beeldet en maeckt/ is in Adam verdoyven ende verkeert/ ende wert alsoo op ons gheerst.

God schept dan den Godloose tot den quaden daghe/ dat is, op dat hy aen den selven seer rechtveerdelyk te straffen zijn rechtveerdicheps bewijse.

3. Setinghe.

Maer het epnde der verwerpingle is ten deele de eere Gods/ende ten deele de salichept der upverkozenen.

Ter eerlicheyt Gods dient de verwerpingle op tweederley wijse:

Ten eersten dientse om te bewysen Gods vrye macht ende hoogste recht om met zijn creatueren te doen dat hy wil: Want Godt sepdt tot Pharaao: Daer toe heb ick dy verwekt/ op dat ic aen dy myn macht bewijien soude, en op dat mijn naem verkondigt werde in den geheelen lande. *Rom. 9.17.* Daerom willende tooren bewysen ende sijn moegtheyc bekent maecken, heest met groote langmoedicheyt verdraghen de vaten des toorns/ten verderve bereydt. *Rom. 9.22.*

Indien eenigen Coning vrye macht heest ende het opperste racht om tot zyne diensten te verkielen wien hy wil ende d'anderen voorby te gaen: soo heest God veel meer macht ende recht tot zijn ghebruyck te verkielen wien hy wil / ende d'anderen voorby te gaen.

Ten tweeden dientse om zijn barmherticheyt te bewijsen aen de upverkozenen/ dat is/ God heest dauderen verworpen / op dat hy soude bekent maecken hoe groot zyne liefde konstaert is.

Want de weldaet soude niet bekent zijn/die sommigen om niet wert ghegeven/soo God niet met anderen voorby te gaen toonde/ wat hy se alle bepde met recht hadde moghen doen: Iae hoe daer meer verworpen worden/hoe Gods ghenade aen zyn upverkozenen doorluchigher wert. Dit is de hoogste trap des gheloofs, te gelooven, dat hy barmhertich is, die soo weynighon salichmaect, soo vele verdoemt: ghelyck Lutherus recht sept. Aldus wort de eerlyckhept Gods / door de eeuwighe

Wighe verwerpingshe verheerlycht/den welcken alle die geene de schuldige eere ontrecken die daer willen dat de leere der verwerpingshe up der Kercken ghedreven ende onderdruct ware. Dit is het eerste eynde der verwerpingshe.

Het ander epide der verwerpinge is de salicheyt der upverkozenen ghelyck ooc Augustinus sept int. 7. Deel int boet van de Prædestinatie ende ghenade cap. 6: (God) heeft ghewilt dat het verderf van die verloren sullen gaen, een bewijs der salicheyt sal wesen, voor die vaten der barmharticheyt die van hem ghepredicteert zijn, ende heeft het verderf vande eenne ghebruyckt tot de salicheyt van d'andere; want de potbacker heeft macht uyt den selfd en clom leems het eene vat wel te macken ter eerst, maer het ander ter oneeren. Maer de salicheyt der uytverkoronen Wordē tweesins ghevoerd door de verwerpingshe van vanderen:

Ten eersten als dypverkozenen dooz overdencken van de verwerpingshe der anderen verwekt wordē tot vzeese ende eerbiedinghe van de moghenthept Gods die aende verwoxpenen bewesen wert.

Ten tweeden als de upverkozenen dooz overpepsinghe van de teghengoverghestelde verwerpingshe der anderer te meer bekennen ende ghevoelen de Groothept der genaden Gods aen haer bewesen: om dat de upverkozenen weten datse van wegen haerder natuere niet weerdigher noch beter voor God en zijn dan de verwoxpenen/ende connen volghens dien niet nalaten de upneimen. Jepdt der ghenaden Gods aen haer wel in te sien ende te batten. Want de ghenade Gods die ons bewesen is die licht te claerder es wort te soeter/ als w̄ dencken datse anderē gewept gert is? gelijckerwijs alsme sult goet so groot niet en acht dat allen ghemeipn is/ als dat goet gheacht wert dat wepnighen int particulier ghengunt is. Dit can claerder ende heerlycker ghemaecht wordē dooz verghelyckinghe der lichamelijcker weldaden Gods t̄p noch claerder. datse teghen elckander ghestelt werden/ ghelyck daer zijn het lichame-
liche leven ende ryckdom ende hooghen staet onder den menschen: t̄p datse niet de gheesteliche goederen verghaleken werden als niet het ewighe leven/ de eeuwighe goederen/ de heimelsche weerdighēt etc. Waer dooz w̄ verwekt werden tot meerder liefde Gods om soo grooten liefde aen ons bewesen/ namelijck om dat God ons oock niet verwoxpen heeft: w̄ worden oock aenghedreven om de hoogmoet onses herten ter neder te werpen ende ootmoedighēt te zijn/ dat is/ dat w̄ dooz de kennisse van onse snoodichept ende onweirdighēt/ overmits dat w̄ van natueren den verwoxpenen ghelyck waren/ alijt een neuderligh ghevoelen van ons selven sullen hebben/ alsoo ist dat w̄ willen roemen/ inden Heere alleen roemen die ons niet en heeft verwoxpen. Sijt ghp dan niet verwoxpen/ soo weest ootmoedighēt: wilt u niet verhooveerdighēt/ wilt in u selben niet roemen/ als of ghp verdient hadde of weerdighēt niet ghewest niet verwoxpen te werden: maer roem in de Heere die dy niet en heeft verwoxpen/ daer h̄p't niet recht hadde mo-
ghen doen/ ghelyck h̄p Esau/ Pharao/ Saul/ Judas Iscariot/ Nero
ends

Contractie
dingen ne-
vens den
anderen
ghestelde/
schynnen

ende meer anderen verworpen heeft. Ghy en hebt niet beter of weerdigher gheweest dan die selve/maer heel gelijck. Wy warden hier door aengheden om een eeuwighe danckbaerheit aan God te bewijzen/ om hem te danken dat hy ons niet verworpen heeft: tot lijsaemheyt in teghenspoet/ als den welcken die ghenade behoocht ghenoechsaem te zyn dat wy niet en zyn verworpen tot sorghuldighe bemeerstinge van goede werken; om in ons te voeden het vertrouwen op Godt/ ende de hope des eeuwighen lebens/ die voortseker allen den ghenen sal gegheven werden die niet en zyn verworpen.

Aldus ontfanghen d'uptverkozenen seer groote nuttigheden uyt de verwerpinghe van d'anderen/ den welcken alle die ghene d'uptverkozenen benijden ende onttrecken die daer begeeren dat de leere der verwerpinghe of uyt de Kercke verdelghet/ of spaerlicker ghehandelt wierde.

Dus verre zijn de oorsaecken der eeuvvicher vervverpinghe verclaert: nu volghen hare vvercken ofte vruchten.

Vande vvercken der vervverpinghe.

1. Settinghe.

DE zonde en is gheen werck der verwerpinghe: Ghelyck oock Thos mas van Aquinen bekent int 1. deel. quæst. 13. art. 3. twelc uyt de volghende bewijssedenen sal blijcken.

1. Want de verwerpinghe is een seer heplighe werck Gods: soo en is zy dan de oorsake der zonde niet.
2. Want de Duyvel is de eerste oorsake der zonde.
3. Want Gods daet en is de zonde niet: ergo ooc geen werck vande verwerpinghe.

Teghenverpinghe.

1. Indien de verworpenen niet en connen van sondighen/ soo is de verwerpinghe d'oorzake der zonde.
2. Het voorgaende deel is waerachtich. 3 Ergo oock het volghende.

Antw. Ic loochene het gebolgh van't tweede lidt des eersten deels. Want dat de verworpenen niet en connen van sondighen daer van en heest de verwerpinghe gheensins de schult/ maer de verdozen nature der verworpenen/ die welcke nadien zy quade boomen zyn/ soo en consciense gheen goede vruchten draghen/ als gheseyt werdt Matth. 7. 18. Want oock d'uptverkozenen en connen niet van sondighen/ eer zy werden ghebozen werden: maer die uyt Godt ghebozen zyn/ die en connen niet meer sondighen/ als Joannes spreect. 1. Joan. 3. 9. So en vloept van de sonde niet uyt de predesitnatie. Hier mede accordeert Justinus den Martelaer die inde Twee-spræcke mitten Jode Trapphon sept: Godt en heeft gheen schult acn, dat de ghepredestinatieden onrechtveerdich

dich zÿn, het sy Enghelen, of menschen, maer een yeder is door sijn eygen schult soodanich, als hy sal verschijnen.

VVtneininghe.

Waaerom verleent hy dan de uptverkozenen de ghenade der weder-ghebooyke/ende en verleentse den verworpenen niet.

Ick antwoorde met Augustino int b. de Genesi ad literam cap. 10. God soude de wille der boosen wel connen ten goede veranderen, om dat hy almachtich is. Iae hy vryelijck. VVaerom en doet hy't dan niet? Om dat hy niet ghewilt heeft. VVaerom hy niet gewilt heeft, dat staet aen hem. Want wy behooten niet wy ser te willen sijn dan't betacmt.

2. Settinglie.

De mercken der verwerpingszÿn.

1. De verweckinghe der verworpenen op dat Godt aen haer zÿn moghenthépt ende rechtbeerdichept soude betoonen.

2. De ÿberginge vâ de verborgethz der salichz voor haer. Mat. 11. 25

3. 'Tvoortbrenghen in de uptverkozenen van eerbiedinghe der moghenthépt Gods ende zÿnder ooydeelen teghens de verworpenen. Hier mede is nu gheleert vvat de vervverpinghe vverct; nu

volght vvaer in datse bestaat, daer van vvy dese settingen voorstellen.

1. Gelycke alle ten eeuwigen leben uptverkozen zÿn/dien God met de erffenis der eeuwiger salichept wil beschenkē: also sÿnse ter contrarien alle verworpen ende van't eeuwighe lebou uptgesloten dien God met de erffenis der eeuwigher salichz niet en wil beschenkē.

2. Hoe groot het ghetal der verworpenen 3p/wort verstaen upt de spreuke Christi: weynich sÿnder uyt verkoren. Want sÿnder weynich uptverkozen/soo volcht datter vele niet en zÿn verkozen / maer verworpen. Oock en ist niet ongherijnder te segghen/datter vele verworpen zÿn/ als darter vele sijn die de breede wegh loopen die tot de verdomenisse afleydet/ Matth. 7. 13. Obermits darter geene verworpen en zÿn/dan die tot de verdoemenisse loopen.

3. Derhalven sÿnder meer verworpen als uptverkozen. 1. Want haer woerdender meer verdoemt/ als salich: ghelyck als Jesatas roept over Israël/ 'twelc oot Paulus weder verhaelt Rom. 9. 27. Alwaer het ghetal der kinderen Israels als het zant der zee, soo sal het overblyssel beouden werden. 2. Want meer 3pnder die Gods wort sonder profijt hoozen als niet profijt/ om dat ghelyck het blyckt upt Luce. 8. 15. Het vierde deel van de toehoorders alleenlijck het zaet des woordts ontfangt in een goet sijn herte ende vrucht draegt in lijsaemheit. 3. Om datter neer ongheloovigh blÿben/ als gheloovigh sÿn/ gelijck Jesatas claegt ap. 53. 1. Wie gelooft onse Predicken? in wien wort den arm des Heeren gheopenbaert? Ende onse Heere getupght/Luce. 18. 8. Als de soon es menschen comen sal/sal hy oock gheloove vinden op aerden? Hier

om wert van den selven de vergaderinghe der gheloovighen een kleyn
huddeken geheeten. Lut. 12.32.

4. De oorsaetken waerom datter God meer verworpen heest/ als
uptverkozen/zijn dese:

D'eerste, om dat hy alsoo ghewilt heest:maer wie can de wille Gods
rechtveerdelyck berispen?

De tweede, want daer en conde niet wijserg / oock niet beters ghes-
chieden/ dan't gene dat van God ghemaect is: In welke oorsaeks
alle Godtvuchtighen haer moeten te vreden stellen.

De derde, want upt veler verwerpinghe wordt de ghenade Gods
heerlycker aen de uptverkozenen/ghelyckerwys als de liefde Godts
heerlycker is geweest aen het volc Israels/ om dat hy dat alleen voor
hem hadde uptverkozen/ al d'ander volcken verstootende / van of hy
meer valcken hem hadde uptverkozen Deut. 7.7. De ghenade Godts
aen wegnighen ghegeven is meerder/dan die allen of de meeste hoop
ghemeign is.

De vierde, want door veler verwerpinghe wort de salicheydt der upt-
verkozenen te meerder ghevoerdert. Want hoe d'uptverkozenen weten
datter meer verworpen sijn/ hoe zp bekennen ende gewoelen dat Gods
goergunsicheyt meerder aen haer is/ende derhalven worden zp ver-
wekt om God soo veel meerder te daucken ende haer te beneerstigen
haere verkiesinghe vast te maecten.

5. Endelijcken so is het getal der verworpenen so secker by God:
dat dit getal niet encan noch vermeerdert/ noch vermindert/ noch ver-
wisselt werden/ dat is, daer en sullender noch meer noch min/ noch
anderen verworpen worden/ dan daer van ewigheyt verworpē sijn.

Dus vele sy gheseyt van't ghene daer in de vervverpinghe
bestaei: nu volghender eenige hoofdstucken van't ghene
datter aencleeft.

3. Van aenklevende dinghen die do verwerpinghe volgen.

Drie nooisakelike aenklevende dinghen volgen de verwerpinghe
de beroovinghe der salichmakenden ghenade/de sonden/ ende straffer
der sonden. Dat is/ Al die ghene die verworpen sijn/ die en worden nie
deelachtich der ghenade waer door wp saligh werden/ namelijck geet
van bepden noch de Vaderlycke gunste waermede God den uptverko-
zenen omhelset/ noch ighene die gunst werkt/ te wetende roepinghe
naet voornemen der verkiesinghe/ het gheloove de rechtveerdichma-
kinghe/ende wederghedooze: Die selfde sondighen nootsaet lijk
dat is/ zp en connen niet dan sondighen/ overmits zp begheven synd
van de ghenade die salichmaect/ quade boomen sijn die gheen goede
vruchten en connen dragen:

Die selfde worden om de sonden seckerder als secker rechtveerde
lyck ghestraft bepde in dit leven/ende nae dit leven.

11. Van de vasticheyt ende onveranderlijckheydt der verwerpinge.

De verwerpinghe is vast ende onveranderlyck/ alsoo dat gelijckerwys de uytverkozenen niet en connen verworpenen warden/ dat alsoo de verworpenen geen uytverkozenen connen werden. Maer de verwerpinghe is onveranderlyck soo aen Gods zyde die verwerpt/ als aen de zyde der menschschēn die verworpen zyn.

Aen Gods zyde die verwerpt wort de verwerpinghe aldus verstaen onveranderlycke wesen/ om dat God het besluyt sijns wils eenmael van eeuwicheyt ghemaect niet en verandert/noch te niet doet / noch herroeft. Maer aen de zyde der menschen wort de verwerpinge aldus onveranderlyck verstaen/ om dat de verworpenen niet beschoncken synde met de ghenade die salich maect niet anders en konnen dan in de eeuwighe doot blyven/daer in zy haer van selfs hebben ghestooren/ Maer God en beschenkt de verworpenen niet met de ghenade die salichmaect: om dat hy niet ggehouden is (die) te schenken maer ontfermt over wien hy wil.

Dat nu de verwerpinghe onveranderlick is, betupghen de nabolgende argumenten crachtelijck.

Apari
van ghes
lijcke.

1. Want God is oock onveranderlyck/bp den welcken niet enig veranderinghe/of veranderlycke beschaduwinghe. Jac. 1. 17.

De vasticheyt van dit argument blijct daer uyt: om dat de verwerpinghe is een inwendicheyt ende eeuwighe werkinghe Gods/ die in der waerheyt niet en verschilt van't wesen Gods selfs/maer alleenlyc door reden: anders soude Godt niet eenboudich zyn.

2. Want de verwerpinge is een Godlyke besluyt ghemaect nae't welbehaghen van Gods wille:maer alle Godlycke besluyten ghemaecte nae't welbehaghen der wille Gods sijn onveranderlyck. Of om claeender te spreken:om dat het de wille Gods is maer de wille Gods is onveranderlyck.

3. Want de verwerpinghe is eeuwicheyt:maer al wat in der waerheyt eeuwicheyt is/ is onveranderlyck en gancts onbeweechlyck.

4. Want de verwerpinghe hangt aen de wille Gods alleen/noch en can dooyt geen dinck bumpten God verhindert warden: maer dat nu aen de wille Gods alleen hangt/ende dooyt geen dinck bumpten Godt en can verhindert werden/dat is voorsecker onveranderlyck.

5. Want de verwerpinghe is 't samenghevoeght met Gods onseplbare vooywetenschap: maer al wat met de onseplbare vooywetenchap Gods 'tsamenghevoeght is/dat selve is onveranderlyck.

6. Want de verwerpinghe is 't samenghevoeght met de Godlycke almoghenheit/ die niet en kan ghekrengt werden. God is almachtich dat hy sijn besluyt can uytvoeren/noch dooyt geen dinck en can verhindert werden.

Met dese argumenten bewissen wy crachtelijck, dat de verwerpinge onveranderlyck is. Die nu d'onveranderlyckeit der verwerpinghe belechten/die ghebrycken dese teghenwerpinghen.

I.
Is de verwerpingle onveranderlyck/soo wort de menschlycke wsl-
lekeure wechghenomen/ende een enckele onvermijdelijke nootsaer-
lyckheyt ingevoert. 2. Maer het volghende deel is ongerijmt; 3. Daer-
om oock het voorzaende.

Antw. Int tweede lidt des eersten deels is bedrogh/batinen stelt te
volghen t'welck niet en volcht. Want God en neemt door zijn onver-
anderlyck besluyt de onder-oorsaerken niet wegh/noch en stoot haren
aert of natuere niet om: Soo accordeert dan de onveranderlyckheyt
der Predestinatie seer wel met de vrye willekeure des mensche. Voorzij
de nootsaekelyckheyt op conditie ende(ghelyck de School-doctoren
spreecken) van onseplbaerheyt/moet onderscheyden werden van noot-
dwang ende oock van de onmijdeliche of Stoische nootsaekelyckheyt.

Dit fatum (of dese onvermijdelijkheyt) die int Griecx Eimormene
gheheeten wert van Meiresthai, dat is/ Merizesthai deelen/ schepden/
hebben de Stoicenen ghenoemt een onbindelijcke knoop of ordender
tweeder oorsaerken/daer van alle dinghen soo noodsakelick ende on-
vermijdelick souden gheregiert werden / dattet oock Godt niet vyp en
soude zijn de ordre der tweeder oorsaerken te veranderen ende teghen-
dien te werken. Op Christenen erkennen gheensins dit dwase fatum
of dese onvermijdelijkheyt.

II.

1. Is de verwerpingle onveranderlyck/soo claeght Godt onrecht-
veerdelyk over de verwoxpenen ende strafse oock onrechtveerdelyk/
om dats sondighen. 2. Dit volghende deel is godloos. 3. Daerom
oock het voorzaende.

Antw. Het eerste deel is qualick te samen ghestelt:want alsdan sou-
de het volghende deel of lidt warachtich zijn/soo de verwerpingle oor-
saake vande sonde was;maer die en is de oorsaake vande sonde niet/ghe-
lyck voor heen bewesen is. Soo en claeght God dan niet onrechtveer-
delick over de verwoxpenen noch en strafse niet onrechtveerdelic/ als
hypse om de sonde straf.

Aldus hebben vvy dan bevvesen, dat de vervverpinghe on-
veranderlyck is: en hebbense beschermt regens de vvor-
pylen der vvederpartyen: laet ons nu de contrarie mey-
ninghe vveder legghen.

1. Indien de eeuwighe verwerpingle veranderlyck is/soo sal volgen
dat Gods voornemen veranderlyck is. 2. Maer dit leste is valsche.
3. Daerom oock het eerste.

Het ghevolgh van het tweede lidt des eersten deels bewyse ick al-
dus: Indien de eeuwighe verwerpingle Gods voornemen is/ soo sal
volghen als de eeuwighe verwerpingle veranderlyck is/ dat Gods
voornemen veranderlyck is. 2. Het voorzaende is waerachtich.
3. Daer-

3. Daerom sal oock het volghende warachtich wesen.
 2. Indien de eeuwighe verwerpingle veranderlick is/ soo sal volghen datse van haer epnde magh failgeren.
- Maer dit is ongherijmt: Daerom oock het ander.

Bevvijs des tvveeden lits.

Indien het veranderlick is dat van sijn epnde can failgeren/soo sal volghen als die eeuwighe verwerpingle veranderlick is / datse van haer epnde can failgeren. 2. Het eerste is waer; 3. Daerom oock het tweede.

Bevvijs van't tvveede deel.

Gods voornemen en can van sijn epnde niet bedroghen werden:
2. Die eeuwighe verwerpingle is Gods voornemen. 3. Daerom en can de eeuwighe verwerpingle van haer epnde niet bedroghen werden.

3. Indien de eeuwighe verwerpingle is veranderlick / soo false daerom veranderlick zijn/om dat God siet dat hy of beter heest connen raedslaghen/als hy gheraedstaeght heeft/ende beter raedt nemen/ als hy ghenomen heeft: of dat hy de eerste raedslagh niet en can upvoeren. Maer gheen van bepden en can in God plaetsen hebben. Want hy is altyt de alderwyste:daerom en neemt hy inder tydt gheen beter raedt/als hy van eeuwicheyt heeft ghenomen. Doorts is hy altydts almachtich/dat hy alle syne raedslaghen can volbrenghen.

Vande aenclevende dinghen der eeuvigher vervverpinghe
is nu ghandelt; volght vande verschillende dinghen.

Sommighe dinghen verschillen van de verwerpingle als alleenlyc verscheyden,sommighe als teghenghestelde. Dese dinghen verschillen alleenlyc als verscheyden,die met dieselbe verwerpingle te gelijcke connen staen ende den verworpenen toegheschreven werden/hedenighe dinghen daer sijn die verhaelt werden. Ebr. 6.4.5. Namelyck/de verlichtinge, den smaeck der Hemelscher gave, die deelachticheydt des H. Geest, den smaeck van Gods goede woort, ende van de crachten des toecomenden werelts. Ende Ebr. 10.26.29. D'ontsanginghe van de kennisse der waerheyt/ de heyliginghe dooz het bloet des verbondts. Ende. 2. Pet. 1. 20.21. D'ontvliedinghe van de besmettinghe des werelts de erkentenis des Heeren ende Salichmaeckers Jesu Christi/de kennisse van den wech der gerechticheyt. Ende. Luc. 8. 12. ende in de volghende versen/tghehoor van Gods woort/d'ontsanginghe desselven met blyfchap/tgheloobe voor een tijt. Van desen moeten wy sommige verklaren/op datse dooz haer dubbelsinnicheydt den onverstandighen geen moepten en marcken.

Ende vooreerst de verlichtinghe, Ebr. 6.4.16:even het selve dat de doop

doop is/want de oorsaecke van de doop der volwassenen die mondelijc onderwesen waren/d'welck de verlichtinghe geheeten wort/woert hier ghenouen voor de doop die uyt ende nae sulcke verlichtinge volgde:daerom wort verlicht worden in dese plaatse voorg hedoopt worden ghenomen/ghelyck oock Ebr. 10. 32. Aldus verclaert het de Syrischel oversetter by den welcken verlicht worden hier evenveel is als nederverklimmen om ghedoopt te werden/ want die ghedoopt werden/die doken met het heele lichaam in water. Aldus leyt het Justinus den Martelaer uyt inde 2. Apolog. of verdedighe voor de Christenen aendem Kepser M. Antonium. pag. 74. van Commelinck druck: Dit bad wort oververlichtinghe gheheeten, om dat de verstanden der genet die dese dingen leerden verlicht worden. Hier uyt comt het dat den dagh die gestelt was om de Catechumenen (die nu mondelijk onderwesen waren) te doopen/by de ouste Ghetechische Theologanten den dagh der lichten gehelen wort. Dock toont het voornemen des Apostels dat dese uytlegginghe waerachrich is: Want hy vermaent den ghelen die ghedoopt zyn datse gheen afvalighen werden:daerom noemt hy in't voorgaende 2. vers updruckelick de leerlinghe der doope/ te wetē metten welcken zy verlicht wierden/ die vante vozen door onwetenheit een verdupstert verstant hadde ghehad. Dese verlichtinghe des verstant is in de verworpenen sonder verbeteringhe ende veranderinghe der wille in beter: t'verstant wort verlicht door de bekede waerheit/maer de wille blijft onverandert nochen wort niet bekeert tot God. Dit zy ghescept van die verlichtinghe.

Daer benevens wort den verworpenen oock toeghescriven den smaek van die hemelsche gave/dat is/ vande soetigheyt des eeuwigen levens: desen smaek ontsanghense alleenlick door kennisse/ maer niet door een volle ghenietinghe: Ghelyck die de spijse alleenlick smaect/ maer niet gheheel ende al en etet/ noch uyt de smaek ghevoet wort: also hebben sommighe verworpenen wel eenighen smaek door kennisse van die soetigheyt des eeuwigen levens/ t'welck God den uptvercorenen schent/maer zy en becomen dese gave niet om die te bollen te ghenieten: Daerom ist dock een smaek die licht verdwint ende die sonder vrucht vergaet.

Ten derden wort oock sommighe verworpenen toeghescriven deelachtich des H. Gheests/namelick so veel belangt zyne werkinge die ghemeyn is den uptvercorenen ende verworpenen: want die kennisse der saligmakender leere die groot is in sommighe verworpenen/ende de blyschap die door die kennisse verweckt is wort ghewacht door werkinghe des H. Gheests/ doch sonder de ghenade der wedergheroerte/ den welcken de H. Gheest in de uptvercorenen alleen door een eghen werkinghe der ghenaden wercket.

Ten vierden, wort oock sommighe verworpenen toeghescriven den smaek van't goede woert Gods ende vande crachten des toccomen den Werelts, dat is/d'ontsanghinghe des Euangeliums met blyschap/ gelyc ghescept.

Ghecept wert vande tweede soorten der toehoozderen. Luc. 8.33. daer door zp haer also verheughen als of zp genieteden de pwoofften van de toetomende ghelucksalicheit.

Ten vyfden, wort sommighe verworpenen toegheschreven. Ebz. 10. 29. Heyiinghe door het bloet des verbonds, de welcke niet en is een inwendighe upperschinghe des herten vande zonden/ hoedanich daer stadt ende plaeſte grüp in d' upperschenen alleen ende die met het saligmakende gheloove beschonckē zijn/ maer is een affonderinge van de Godloose ongheloovighen die huyten de (upterlycke) Kercke zijn ende een toegaderinghe tot de vergaderinghe der gheloovighen dooz het dienen des Doops aenden selven/ die welcke is het Sacramene van't bloet des verbonds. Dat dit de meyninge des Apostels is blgee upzijn voornemen: want hy drepght den ghenen die van't Christendom afvallen nae den ontfanghen doop een seer bittere straffe: ende op dat niemant en soude meynen dat het ee licht dinc is na den ontfangen Doop vande Christen Kercke af te wijcken/ soo maect hy dese zonde seer swaer/ so dat hy toont/ als vande afvallighen den (Christelijken) Doop vermaet is ende voor niet gherenkent dooz den welcken datse in de Kercke ende in't ghetal der gheloovighen waren aengheschreven/ dat als dan versinaet wort ende voor niet gherenkent het bloedt Christi daer door het ghenaden verbont bevesticht is. Daer benevens bewijst den text het selfde crachtelic vant 22. vers. tot aen dese selfde woorden. In gelijcken sin wort Ebz. 9.13. Het bloedt der dieren ende Bocken ende de besprengende asche vande Koe gheseyt den bevechten te heyligen, nameklich Sacramentischer wyse of als een voorbeelde. Hier mede accordeert Augustinus die den upterlycken Doop een sienlycke heplinghe noemt.

Dinghen die teghen de eeuwighe verwerpinghe ghestelt werden/ zijn of aghesondere/ of contrarie dinghen.

Vande eeuwighe verwerpinghe blijven agheschepden ten 1. de tijdelijke upperschinghe vande Ghemeynde voor een tijt/ ten 2. de verdoeninghe/ ten 3. de drepginghe vande eeuwige doot. De upperschinghe vande Kercke voor een tijt is van de upperschenen al eer datse door de roepinghe lidmaten der Kercke werden/ of als zp ghebannet zijn. Want om dat God niet en wil dat alle upperschenen van sonden aen upp Moeders lichaem lidmaten der Kercken zijn/ maer stelle altemets hare roepinghe een langhen tijt upp/ als van Sergius Paulus/ als van Dionisius Areopagita/ als van Damaris/ als van Lydia de purpervercooper/ als van de Stockwaerder ende meer anderen: so volgh dat dese hare upperschinghe vande Kercke voor een tint/ niet en is de eeuwighe verwerpinghe: oock en zijn die gene die gheloof hebben als Paulus predicte Act. 13. gheen verworpenen geweest aleer zp gheloofden: want daer wort updruckelick ghecept datse ten eeuwighen leven waren gheordineert.

Daer benevens den Ban vande Kercke om openbare erghermisse geschielt.

Van Gods eeuwiche

schiet/en is de eeuwighe verwerpinghe niet: want het can geschieden dat die van eeuwighe ten eeuwigen leben uytverkoren is/ om ge-gheven erghemisse ghebant worde ende den Satan overghelevert tot verdervinghe des vleeschs/ op dat de Sheest behouden word: in den daghe des Heeren Iesu/ ghelyck Paulus sprecket 1 Cor. 15.

De verdoeninghe is oock niet min agheschepden vande verwer-
pinghe want ten eersten/ de verwerpinghe is van eeuwighept ghe-
schiet:maer de verdoeninghe gheschiet in der tijt. Ten tweeden/de
zonde is oorsake der verdoeninghe:maer van de verwerpinghe en is
de zonde gheen oorsake. Dese agheschepdenheit is noodigh te we-
ten/ op dat de verdoeninghe niet dooz onverstant vermenght werde
met de verwerpinghe:ende dat niet het ghene dat epghentlick vande
verdoeninghe ghescheppt wert/ verkeerdelich de verwerpinghe toghe-
schreven werde.

Hier mede epidighen op vande dinghen die van de verwerpinghe
agheschepden zijn: volght nu tghene de verwerpinghe contrarie is/
namelick de Verkiesinghe: Want als deene hoop uyt het mensche-
liche ghesslachte verkoren ende verordineert is ter salighept/ so moet
men nootsakelicken verstaen dat dander hoop verworpen is. De
Verkiesinghe en can sonder de verwerpinghe niet eens gedacht wer-
den/ veel min zijn: want contrarie dinghen zijn te ghelyck van nae-
stueren.

Vande verghelyckinghe der vervverpinghe met de verkie-
singhe.

Als wy de verschillende dingen verclaert hebben so volgen de over-
eenkomende ende aldermeest die dinghen die tot de gelijckheyd ende
onghelycheyt der verwerpinghe ende verkiesinghe behooren. Ten cer-
sten staet ons dan te bewijzen/ in welcke dinghen de Verwerpinghe
ghelyck is de Verkiesinghe.

1. De verwerpinghe is de Verkiesinghe ghelyck ten eersten inde
werckende oorsaken. Want van bepden is God de selfde werckende
oorsake: van bepden is een selve aendrijvende oorsaecke/namelick
twelbehaghen Gods of de hysse wille Gods.

2. Is is ghelyck inde materie/daer uyt is bestaen: want Godts
besluut ist bepde.

3. Indde Epiden:want bepde zijnse ghemaecht ter eerlen Godts
ende salicheyt der uytverkoren.

4. In een ghemeijn subiect/daer in is zijn:want dat is van bepden
het menscheliche ghesslachte voorz soo veel het dooz den val soude ver-
dozen worden ende inden eeuwighen doot dooz zijn epghen schult
ghestooten. Ghelyck dan de Verkiesinghe het besluut is om uyt het
ghemeene verderf dooz harmherticheyt te rucken die Christo gegeve-
zijn/

syjn: alsoo is de verwerpinghe het beslypt om in't ghemeene verderf door rechtveerdighet te laten die Christo niet en syjn gegeven. Det halven ghelyck de verkiesinghe de weerdighen niet en heeft gheboden / maer ghemaect alsoo en heeft de verwerpinghe niemand inden eeuwighen doot gestooten/ maer verlaet door een rechtveerdigh oordeel inde selfde die door zyn epghen schult of zonde daer in zijn geballen. Want ghelyck God niet en heeft besloten de rechtveerdigh te verkiesen/maer den zondaer die wt ghenaden sal gherechtveerdight worden also en heeft hy ooc niet besloten te verwerpen de rechtveerdigh/maer den zondaer die door een rechtveerdigh oordeel om de zonde sal verdoemt werden.

5. Inde aenklevende dinghen; Want bepde zynse van eeuwigheyt geschiet: bepde zynse vast ende onveranderlick: bepde onbeweglich/ tzy dat ghy siet op Gods raet/ of op de personen die uytvercozen of verworpen zyn: also dat Gods raet niet en can er achtelos werde/ ende dat oock de uytverkozen gheen verworpene/ noch de verworpene gheen uytverkozenen connen werden.

Aldus is de ghelycheyt der vervverpinge betoont diese met de verkiesinghe heeft; volght d'onghelycheyt.

D'Onghelycheyt vande Verwerpinghe ende Verkiesinghe blyct. 1. Inde forme. Want ghelyck de Verkiesinghe het beslypt is om te ontfarmen ende te verlossen uyt het ghemeene verderf ende op te nemen ter saligheyt; alsoo is de Verwerpinghe het beslypt van niet te ontfarmen ende te laten int ghemeene verderf ende niet anet de saligheyt te gheweerdighen.

2. Inde wercken ofte vruchten. Want de inwendighe roepinghe/het gheloove/ de rechtveerdichmakinghe / verheerlickinghe/ de goede werken ende de eeuwiche salicheyt zyn vruchten der Verkiesinghe: maer duystlyntinghe vande ghenade der inwendigher roepinghe/ en des gheloofs/ der rechtveerdichmakinghe/ der verheerlyckinge/ der goeder werken/cortelick vande seghernighe der saligheyt/ ende de zonden ende straffen der zonden en zyn gheen vruchten der verwerpinghe.

3. In de eige personen daer in sy zyn: want de verkiesinge behoort tot die salighullen worden/ maer de verwerpinge tot die verdoemtullen worden.

4. Inde volghende aenklevende dtinghen. Want al ist dat de zonde niet en zy de oorsake der verwerpinghe/ soo is zy nochtans doosake der verdoeminghe. Want niemandt en wordt verdoemt dan om de zonde:maer de goede werken der Godsaligen gehelycke niet en zyn doosake der verkiesinghe/ also oock niet der salicheyt/ maer als eenlicke den wech welcken God van te vozen bereydt heeft/ datter die

In souden wandelen die saligh sullen werden/ gelijt Paulus sept Eph. 2. 10. VVy zijn syn macekkel, gheschapen in Christo Iesu tot goede werken die God van te vooren bereyt heeft dat wy daer in souden wandelen. Ghelyck nu de wegh geen oorsaeck is van't upterste epnde/ also en zyn ooc de goede werken de oorsake der saligheyt niet.

Conjugat-
sum.

Aldus zijn nu oock verclaert die dinghen daer inne de ver-
verpinghe vergheleken vort met de verkieinge: volgt
t'ghene van een beginsel of uyt een fonteyne of metie
vervverpinghe maechschap heeft.

Vande verborghentheyt der verwerpinghe worden die verdoeme
sullen werden verworpenen of die verworpenen zijn gheheeten:
daer van de naevolghende grondtreghelen moeten aenghemerte
worden.

1. De Verworpenen zijn van God verworpen nae zijn welbeha-
ghen/ende zijn vrye/heylige ende rechtveerdige wille: want God doet
alles nae den raet zijns wils Eph. 1. 11. Also sept een seker Propheet tot
Amazia den Coning Juda 2. Chronic. 15. 16. Ick mercke wel dat c odt
by hem besloten heeft dy te verderven.

11. Sp gheven haet over om quaet te doen: gelijck Elias tot Achab
sept/ 1. Reg. 21. 20. Ghy hebt u overghegeven om te doen, dat quaet is
inde ooghen des Heeten. Sp sondighen of doen zonde als Johannes
spreekt. 1. Joh. 3. 4.

111. Sp zyn onghelooftsaem ende rebel Rom. 10. 21. Jes. 65. 2.

1v. Sp worden tot desen epnde verweckt/ dat Gods moghentheyt
aan haer soude bewesen werden. Rom. 9. 17.

v. Sp zyn van God tot den daghe des quaets ghemaecte. Prob.
16. 4. Vande sin deser sprecke is verschil. De wederpartie der Waer-
heyt twischen daerom/ segghende dat vpt dese plaatse niet en can beslo-
ten werden/ dat de verworpenen gheschapen zyn tot den quaden dage:
ende dat den Godloose te maken ten quaden daghe/ soo veel als hen
henen te trekken tot rechtveerdige ende verdiente straffen om de vooy-
gaende boosheyt. Doch wat can hetē de sin der Schriftuere te beder-
ven als het dit niet en is? Laet ons den Ebreeuschen txt bestien die aldug
luydt: Kol paal Iehovah Lammaanehu vegam tsachang lejom raah.
Dese woorden en connen niet anders overgheset werden/ dan aldug:
Alles heeft de Heere ghemaecte of ghewrocht om zijns selfs wille oock
den godloose ten daghe des quaets. Nu niet dese woorden leert Salo-
mon van't opperste epnde der scheppinghe/ het welck hy Godt selver
sept te wesen of twieki op een uptoom/de eerlichkeit Godts: want om
zijns selfs wille is even veel als om zyn eerlichkeit. Hoo heeft Godt
dan alles ghemaecte om zijns selfs wille. Dese sprecke verlicht hy
Deelb. 2, niet een vsonder exemplel/ als hy daer hy doet/ oock den godloose ten
daghe

August. 7
Deelb. 2,

Prædestinatie.

147

denuptijs
& concu-
pisc.c. 17
Also schepe
by de boo-
sen/ als by
het ende

daghe des quaets, namelick heest hy ghemaect: Want dat dit woord-
hen in't ghemeen daer by moet verstaen werden/ can peghelyck sien.
Wat ist dan voor een verkeert hept te willen van een scheypden ighene
de Gheest Gods t'samen ghevoeght heeft/ ende inde Schrifte te
brenghen datter niet in en staet: wat is dit voor een stoutighept/ te seg-
ghen dat den Godloose te maken tot den quaden daghe hetet den selve sept ende
totte straffe henen te trekken? Is dan make so veel als henen trekken? voedt de
maer nu wort het selve woordken (Paal) van bepden ghescept/ vanden voosen.
godloose ende alle de andere creaturen ofte wercken God. Ergo
God heest alles ghemaect/ sal dat so veel ghelden/ als God heest alle
zyne wercken henen getrocken. Aldus moetment dan nemen: In welc-
ken sin dat God ghescept werdt dat hy alle andere dinghen heest ghe-
maect/in die selfde sin verstaet men oock dat hy den Godloose heest
ghemaect. Want het woordken alles hangt aent selve woordken
heest ghemaeckt. Nu heest hy alle dinghen door scheppinge ghemaect:
Ergo so heest hy oock den Godloosen ghemaect door scheppinge.
Doch hy spreekt vande continuatie of vervolgh der scheppinge des
menschen sodanigh als zy na den val is. Den eersten mensche hadde
God ghemaect/ repn/ heyligh ende Godsaligh: maer nae den val
maect hy hem sodanich als de clomp is daer up hy hem maeckt/ dat
is/ up een verdorven clompe een verdorven mensch/ende van naturen
een kint des tooren: Want niemant wort Godsaligh ghebozen/ maer
al t'samen Godloosen: doch d'uptverkozenen worden door onverdien-
de weldaet upg godloosen Godsalighen ghemaect/ maer de verwo-
penen blyven Godloos: Dat nu God den mensche soodanich schept/
dat is/ Godloos/ dat is een seer rechtveerdiche straffe/ ghelyck het een
onverdiende weldaet was dat hy den mensche inden begtne God-
saligh hadde gheschayen. God schept van de godloose/ maer niet de
godloos heyt.

v1. Hy zijn daer toe gheset/datse haer stoeten sullen aan het woort
des Euangeliums 1. Pet. 2. 8. Dese spruecke soeken twee Sophisten
te deser tijt te bederven ende schenden: D'ene sept/ dat oock de ver-
worpenen op Christo den hoecksteen zyn gheset/ om dat in Luther
Duitsche oversetinghe staet [daer op zy gheset zyn]. Maer dat is
vreeamt vande woorden Petri/ die van ghene schryft die ongherooy-
saem zijn dien Christus een aenstoot is/ datse Hier toe/ cis ho geset zyn:
hy sept niet datse op Christum gheset zyn. Daer benevens en gaeter
niet een woort voor dat in ghesslachte van Christo can verstaen wer-
den/want steen ende daer toe t' verhael woort en zyn hier van geen een
geslachte. D'ander Sophist sept dat dese woorden/ daer toe zy ooc ge-
stelt waren/ also moeten ghenomen worden/ als of Petrus hadde ghe-
scept: sy en ghelooven het woort des Euangeliums niet/ daer toe datse
nochtans eerhts door de Propheten zyn gheroepen/ ende daer toe ges-
stelt dooz Gods goet gunstiche wille/ op dat haer aldererst dat woort
soude ghepredickt worden. Maer hy voert desen sin met ghewelde in

C 2

dese

dese sprenche ende en eanse daer niet uyt beslypten: want sy strijt niet
 de woorden Petri/die aldus luiden/vers. 7. ende 8. V dan die ghy ghe-
 loeft is hy eerlick:maer den onghelooighen den steen die de Timmer-
 lieden verworpen hebben,dese is het hooft des hoechx gheworden, ende
 een steen der aenstoetinghe:ende een Roise der ergernisse:namelicke den
 ghenen die hen aen het woort stoeten ongheloaem zynnde, daer toe zy
 oock gheset waren. Dese woorden en laten die uytlegginghe niet toe-
 want (Daer toe) en can niet verhaelt worden op het voorgaende
 woordeliken (Woort) Want sy zijn van onghelycke gheslachten int
 Gher. Die Sophist dan en onderwindet hem niet ons een nieuw
 letterkunst te leeren/daer in dese woorden van een ghissacht zyn/ of
 daer in dat het eene het ander in goet Gher can verhalen/ welke ge-
 schieden inoet/so syn wtlegginghe placte sal moghen hebben. So laet
 ons dan de rechte meyninghe gaen ic onen. Dit is de oprechte sin van
 dese woorden Petri. Petrus vermaent de ghelooighen datse eer
 heyligh leven leydende/meer ende meer ghetimmert werden als le-
 vendiche steenen op Christum Iesum. Dat mi de ghelooighen moe-
 ten ghemunt werden op Iesum Christum/ dat bewijst hy met dit
 arguement om dat hy die steen is die God gheset heeft in Sion tot
 eenen uptersten hoecksteen/ ende dat die ghene die in desen steen ghe-
 loeft/gheensins en sal beschaeut werden. Wt dese beloftenis den
 ghelooighen ghedaen maect nu Petrus dit beslypt: u dan is hy
 eerlick die ghy geloost. Dit strectt hy weder uyt voor een reden van
 onghelyckheit/segghende:maer den ghenen die ongheloaem zyn
 is hy een steen der aenstoetinghe ende rotze der ergernisse. Hoe dat
 hy nu den ongheloaem een steen des aenstoets zy ende een rotze
 der arghernisse/dat verclaert hy niet de volghende woorden/ als hy
 segt/dat zy hen aen het woort stoeten. Maer op dat niemandt soude
 meynen dat sulcx by gheval gheschiet/ soo doeter d'Apostel by/ datse
 daer toe,namelick datse hen aen het woort souden stoeten, zyn gheset.
 So zynder dan drie dinghen/ die in dese sprenche swarigheyt maec-
 kien/het eene waer toe dat de ongheloaem gheselt waren/het an-
 der van wie/het derde/wat dat te segghen is / sy waren gheset. No-
 pende het eerste/ sy waren daer toe gheset datse hen stoeten souden
 aen het woort des Euangeliuns van Iesu Christo ende dat dooz
 een seer rechtverdich oordeel Godts/ strassende alsoo de sonden der
 ongheloaem niet sonden. Dese uytlegginghe eycht de Tamen-
 stellinghe der woorden/ waer doch het verhael woordeliken daer toe
 ghestrectt wert tot de heele reden die naest voorgaet/ om datter niet
 een woordt voorgaet/ dat van't selfde geslacht is/ daer toe het magh
 ghestrectt werden. Is het niet ongherynt/ dat Chrysus is gheset
 tot een val van velen:soo en is het oock niet ongherynt/ datter vele
 daer toe gheset zijn datse hen stoeten aen het woort ende vallen.

Ten tweeden/ soo warense van Godt daer toe gheset als van een
 rechtverdich rechter wretende ende strassende alsoo de sonden der
 ongh

onghehoorsanier ende wederspannigher Pharisæen ende Schriftgheleerden. Want alle sonden is of een beprovinghe ende openbaringhe van sineschien onvermoghenheit / ghelykt daer was den val onser eerster Vod zuideren / (want God liet den eersten mensche valen/ om te openbaren ende te beproeven / hoe groot des menschen onvermoghenheit sy/ende hoe gantsch niet dat oock den alderoprechten mensche vermagh door erghen crachten/ soo sy niet door Gods bysondere ghenade onderstuttet werde.) Of een rechtveerdighe taſtijdinghe ghelyck meest al de sonden der heyligen zyn/ of een straffe der voorgaender sonden ende straffen/ ghelyck alle de sonden der verworpenen zyn. Soo en waren dan van haer selfs daer toe niet gheset. Ten is niet ongherijnder / dat de onghehoorsamen van Godt daer toe gheset zyn datse hen aen't woort des Euangeliums souden stooten: als het is / dat Christus van Godt in Sin gheset is tot een steen des aenstoets ende tot ee rotse der erghermisse/ of dat de bedieners des Euangeliums Gode den goeden reucke zyn/ oock als sp een reucke des doots tot der doot zyn. Ten derden/ sy waren gheselst is soo veel als gheselst/ gheordineert/ gheschicht ende volghens verwekt ende toeberept: als Paulus spreekt Rom. 9.17. ende 22. Daer iupt oock dit volcht dat de nootsakelijckheit om te sondighen als een seer rechtveerdighe straffe den onwederghetozen aenghedaen is.

vii. Sy zijn vaten des toorens ter oneeren ghemaeckt ende ten verderve herebydt Rom. 9.21.22. Indese spreukie comt een groote swarticheit voor/namelick/ van wie de vaten ter oneeren syn gemaecte ende ten verderve herebydt: of van God/ of van den dnybel/ of van haerselven? Sommighen Sophisten segghen/ datse van haerselven: sommighe datse vanden dnybel/dese roepen Manicheum weder iupt de helle. De rechtsumighe leeraers segghen van God. Aldus schryft Augustinus in't 4. Deel b. i. aen Simplicianum Quæst. 2. Siet hy haet Esau: welcken vat sy selfs gemaect heeft ter oneeren. Ende terstant daer nae: Dat sy (God) iupt het ghetal der godloosen/ dien sy niet rechtveerdighe vaten ter oneeren maeckt / (daer mede) en haet sy dat in haer niet/ dat sy maeckt: overmidts dat sy vervloechtelici zyn/in soo verre sy godloosen zyn/maer in soo verre sy vaten worden/ Wordense tot eenigh ghebruyck ghemaeckt/ op dat door haere gheordineerde straffen/die vaten die ter eeren ghemaeckt worden/ mochten toene men. Soo en haetse dan Godt niet / noch vooyt soo veel sy menschen zyn/noch vddor/ soo veel sy vaten zyn/ dat is/ noch het gheene dat hy als scheppende in haer maeckt/noch dat hy ordinerende in haer maeckt. Want hy en haet niet van alles dat hy gemaect heeft. Maet noch langs dat hy haer vaten der verderfenisne maeckt/ dat doet hy om anderen daer door te verbeteren. Want hy haet in har de gedlochheit/dien hy niet en heeft ghemaeckt. Want ghelyck een Richter in den mensche de daedt haet/ maet niet en haet dat hy tot het bergh-

graben verdoent wert/want het eerste doet de dief / het tweede doet den lechter: alsoo God dat hy uyt de masse der godloosen vaten der verderfenissee maect/daar inde en hact hy niet dat hy maect/dat is/het were synder ordomantie. Die selfde Augustinus in't 7. Deel b. 2. van't huwelick ende de begheerlickheypdt en Valerium Cap. 3. Godt is alsoo een schepper van die ghebozen werden/ datse alle uye eenen tot de verdoenissen gaen/vanden welcken hy niet de verlosser sal zijn dan der ghener die wederghetozen werden. Want hy is den potbacker geheeten/die uyt den clompe het ene bat ter eeran maect nae barnhertichept het ander ter oneeren/na sijn oordeel.

Die selfde in't selfde boeck cap. 16. Godt heeft door sijn goetheypdt de menschen ghemaect/ ende de eerste sonder sonde/ ende daudren onder de sonde. Want ghelyk hy weet wat hy maect kan vande boos hept des dupvels selver/ ende dat hy doet is rechtveerdich ende goet/ alhoewel het sy daer van de ongherechtighe ende boose wercket/ oock en heeft hy hem daerom niet willen naelaten te scheppen/ om dat hy voorheen wiste dat hy quaet soude zijn: alsoo van't gantsche menschelike gheslachte alhoewel niemandt vande menschen sonder de duplichept der sonde ghebozen werdt/ werkt hy goet die ten hoogsten goet is/d'erne makende als vaten der barnhertichept/ den welcken de ghenade soude onderscheidien van die ghene die vete des toorns zijn: d' anderen als vaten des toorns/ op dat hy te kennen soude geben den rijckdom sijner heerlijckept aende vaten der barnhertichept. Laet hem nu hen gaen ende teghens den Apostel wielt ghevoelen dit is argumenteren/jae dat meer is teghens den potbacker selfs/dien d'Apostel verbiedt te antwoorden segghende/ O mensche wie zyt ghy die teghens Godt andtwoordet? Sal oock het maectsel tot hem segghen/ die hem ghemaect heeft/ waerom hebt ghy my alsoo ghemaect? Of en heeft den potbacker gheen macht uyt den selfden clompe te maken/het ene bat ter eeran/ het ander ter oneeren? Ontkent hy dan dat de vaten des toorns onder den dupvel zijn? Of om datse onder den dupvel zijn/maectsel daerom een ander als hy/die de vaten der barnhertichept maect? Of maect hy se uyt wat anders ende niet uyt de selfde masse? Die selfde in't 2. Deel epistola 105. aen Sixtum pag. 302. Maer sijne vate des toorns/ die ghemaect zijn ten verderve/ solaten sy dit haer selfs wijten/ dat haer dese schult betaelt wert/ want sy zyn uyt die masse ghemaect welcken Godt om de soude van eenen/ daerin sy alle g'sondicheit hebben/ te rechte ende nae rechtveerdichept heeft verdoent.

119. Nu in voortijden synse tot dic oordeel voortschreven. In Jude brief vers. 4. De Sophisten seggen dat dit de sin van dese woordien Jude is: vanden welcken nu te vozen gheschreven ende voorsydt is inde Prophetische Schrifture/ om datse te sijner tydt een inval in Gods Kercke souden doen ende die verstoort/ ende datse eyndelijckeinder ewigheypdt sullen verlozen gaen.

Macc

Maer dit is een openbare verkeeringe der woorden des Apostels: want Judas en sept niet vanden welcken gheschreven is: maer die, namelick die voorgeschreven zijn: Ergo soo worden die personen selfs gheseyt datse nu van te vozen beschreven zijn. Voorts soo en laten de woorden die daer bystaen dese verdraeyinghe niet toe / te weten tot dit oordeel: Want ey liue wat is dit toch voor een reden? Van sommighe menschen is te vozen gheschreven ende voorsydt tot dit oordeel! Soo is dit dan de ware ende oprechte sin van de woorden des Apostels: Die godloose menschen zijn nu al van te vozen geschickt ende gheordineert tot dit oordeel. Maer van wiec zynse geschickt ende gheordineert: van God. Hoe: door een eeuwighe raed en besluyt. Die sept dat dese leere ongherynt is/ die sept dattet ongherynt is datmen Gods gherechticheyd ende moghenticheyd wil beweren. Want dat God vele verwerpt/ dat hy den godloose maect ten daghe des quaets/ dat hy de verwoxnen daer toe stelt datse hen stoeten souden aen't woordt des Euangely/ dat hyse ter oneeren maect/ dat hyse ten verderve bereydt/ dat is een seer rechtveerdich werck des Godlichen oordeels/ t'welcken alsoo godsalichlick ende trouwelick moet staende houden / als het werck sijnder barnherticheyt. Daerbenevens moetmen Gods barnherticheyd alsoo beweren/ dat syne rechtveerdicheyt niet omgstoeten of verduystert werde. Die't vaten can die vate het: die niet en ean / die late het den stercerken volghen: maer hy en lastere gheensins / dat hy niet en heeft geicert/ noch en beschuldighe niet/ dat hy niet en verstaet. Ghelyck het gheloode aller niet en is: alsoo en hebbense alle de kennisse niet vande verborghentheden des gheloofs.

ix. Van haer worden verborghen de verborghentheden des Hemelrijc. Matth. 11. 25.

x. Sy worden van Godt ghehaet: Malach. 1. 3. Rom. 9. 13.

xi. Christus is den selfden gheset tot een val. Luc. 2. 34.

xii. Den selfden zijn de Predikiers des Euangeliums een reucke des doots totter doot. 2. Cor. 2. 16.

xiii. Sy worden van Godt verhardt nae sijn wille. Rom. 9. 17.

xiv. God gheest haer een gheest des harden slaeps/ Iesa. 29. 10. ende oogen datse niet en sien ende ooren datse niet en hoorzen. Jes. 6. 9.

xv. Sy sijn inder ewicheyt vervloect. Matth. 23. 41.

xvi. Sy en zyn niet iupt Godt. Joh. 6. 47.

xvii. Sy en zyn niet gheschreven in den boecche des leveng Apoc. 17. 8.

xix. Haer en wordt niet ghegeven te weten de verborghentheden van't Coninkrijcke der Hemelen. Matth. 13. 11.

xix. Sy en gelooven niet Joha. 12. 39. Want sy en zyn niet van Christi schapen. Joha. 10. 26.

xx. Noch en conuen niet gelooven: want God heeft haere ooghen verblindet Joha. 12. 39.

Sy

xxi. Sy en worden niet ghenesen/ dat is/ sy en verkygen de vergiffenis der sonden niet. Matth. 13. 15. Marc. 4. 12.

xxii. Sy en vertrijghen niet de gherechticheydt ende het leven/ maer sy zijn verhardet. Rom. 11. 7.

xxiii. Sy en worden niet wedergeboren: ten eersten om datse oock de gerechticheyt niet vereryghen. Want alsser de werkende doxsaecke niet en is/ so en can daer de daet niet van zyn. Die nu niet voor God gerechteveerdicht werden/die en worden oock niet wedergeboren/want de wedergeboorte is een on-affonderlycke daet der rechtbeerdichmakinghe.

Ten tweeden, want God heeft haer ghegheven den Gheest des har den slaeps/ooghen datse niet en sien/oogen datse niet en hoozen. Rom. 11. 8.

xxiv. Sy en worden niet bekert Matth. 13. 11. Marc. 4. 12.

xxv. Sy en connen den Gheest der Waerheit niet ontfangen/ want sy en sien hem niet noch en kennen hem niet. Johan. 14. 17.

xxvi. Christus en rekent haer niet in't getal van de zynen Matth. 7. 23. Ick en heb u noyt ghekent.

xxvii. Hy en bidt voor haer den Vader niet Johan. 17. 4.

Nu resteren d' Exempelen der verwerpingle/ die so veel int ghetal sijn/ alsser verdoemden sijn: Want daer en wordt niemand verdoemt/ van die van ewicheydt is verwoopen: als Cain/ Esau/ Saul/ Achitophel/ Judas Iscariot/ Simon den Toobenaer/ de (Koomsche Kepseren) C. Caligula/ Nero/ Heliogabalius/etc.

Aldus hebben wv dan door Gods bystandighe hulpe de leere van de Predestinatie aghemaect. Die selfde ghenade gheve/ datse magh dienen om de heerlycke Godes te verklaren ende de kerke te stichten.

Corte

CORTE

Verclaringsh Amandi Polani van Polansdorff, van
etliche nu ter tyde strijdiche Religions-artijckelen/
van Christo/van de eeuwiche verkiesinghe Gods / vande verwer-
pinghe der godloosen/ende vande Voorstincte heyt Gods.

Op Vraegh ende Antwoord ghestelt,

**Midsgaders een corte inhout/der leere/die inde loslijcke
Universiteyt te Basel van strijdiche Religions
puncten ghedreven wert.
VVt Hoochduytsch overgheset.**

Van Christo.

Die eerste Vraegh.

Heest God zynen Soon die gantsche werelt ghesonden?
Antw. Ia: vrylich want dewyl hy de versoeningh is voor
de zond des gantschen werelts/. Joha. 2. 2. So is hy oock de
gantsche werelt ghesonden.

2. Vraghe.

Heest God ghewilt/dat Christus voor des gantschen werelts zon-
de lede?

Antw. Ja: want dewyl hy die versoeningh is voor de zonde des gäts-
chen werelts/ soo heest God ghewilt/dat hy voor des gantschen we-
relts zonde lede.

3. Vraghe.

Is Christus voor allen ghestorven/ende een Versoenoffer ghewor-
den.

Antw. Ia: Christus is voor allen ghestorven/ ende een Versoen-
offer gheworden: Naemlich gelijck het de Schrifte verclaert/ voor alle
die zijn volck/zyne Schapen/syn Eghendom zijn/ voor alle die hem
de Vader ghegeven heeft/ die zijn Ghemeynte zijn/die hem navolgen
waer hy henen gaet/die niet haer selfs/ maer Christo leven/ die niet
commen verdoent worden. Gheleijck den Enghel sept Matth. 1. 21. Hy
sal zijn volck saligh maken (verstaet door zijn gehoorzaemheyt/ lijden
ende sterben) van haren zonden. Ende Christus sept selfs/ Joh. 10. 15.
Ick late mijnen leven voor de Schapen. Joha. 17. 19. Ick heylige my
selfs voor haer/naemlich die ghy my ghegeven hebt. Dat is/ Ick
stelle my daer voor hen/tot eenen heylighen ende op welbehaghenden
offer. Ende Paulus sept Eph. 5. 25. Christus heeft de Ghemeynte lief
D ghehadt/

Van Gods eeuwighe

ghehadt ende heest hem selfs voor haer ghegeven. Inde Openba-
ring. Joh. 14.4.5. Ende zy volgen het Lam nae waer het henen gaet:
desen zijn ghecocht upp den menschen/ tot eerstelinghen Gode ende den
Lamme. 2. Cor. 5. 15. Hy is daerom voor hen allen ghestorven/ op dat
zy die daer leven/voortstaen niet meer herafsen leven/maer den ghene-
die voor hen ghestorven ende opghestaen is. Rom. 8. 34. Wie wil ver-
doemen? Christus is hier die ghestorven is.

De vierde Vraegh.

Is dan Christus oock niet voor de verwozenen ende verdoemden
ghestorven/ende een Versoen-offer gheworden.

Antw. Ep liever/zyt ghy een uppverkoede Schaepte Christi waer-
om strijt ghy voor de Verwozenen ende Verdoemden? Waerom be-
gheert ghy in de ghemeynschap des doods ende Versoenoffers Christi/
die stinckende hocken/die honden ende Swynen/ die verdoemde
Duyvels kinderen/die Christus nopt voor den zynnen ghekent heeft te
hebben? Gheloofst ghy niet een ghemeynschap der heilighen? waerom
wilt ghy dan deel hebben met de onheilighen/ ende alsoo het Christie-
liche gheloof veranderen.

De vijfde Vraegh.

Sept niet Johannes: Christus zy de versoening voor de zonden des
gantschen werelts: ende verhalven oock voor de zonden der verwo-
zenen?

Antw. Als Johannes sept: dat Christus de versoeningh is voor de
zonden des gantschen werelts: so verstaet hy by de gantsche werelt/
alle die in Iesum Christum ghelooven/dooy de gantsche werelt. Want
voor den welcken Christus door zijn bloet een ewighe verlossinghe
heest ghebonden/voor die selver zonden is hy oock een versoen-offer
gheworden: Nu is het seker/ dat Christus alleen den Rechtgeloovigen
door zijn bloet een ewighe verlossinghe heest ghebonden: daer upp
volght nootwendigh/ dat hy oock alleen voor de zonden der Rechtges-
loovighen een Versoenoffer is gheworden. Maer wat die ghene be-
langt/die niet aan Christum ghelooven/ die zijn alreede gheoordeelt/
Johan. 3. 18. De toorn Gods blijft op hem/ Johan. 3. 36. Daer upp
tan een recht verstandiche lichtelick aldus beslypten: Die alreede ver-
doemt zijn/ende op welcken de toorn Gods blijft/voor die en is Christus
gheen Versoenoffer gheworden:want het is onmogelick/ dat die
verdoemt souden zijn ende dat op haer den toorne Gods soude bly-
ven/die niet God dooy den doot Christi versoent zijn. Maer die in
Christum niet en ghelooven noch siulen gelooven/ die zijn alreede ver-
doemt/ende op hen blijft de toorn Gods. Daer uyt volght nootwen-
digh/dat Christus voor der selver zonden niet ghestorven/ noch een
Versoenoffer is gheworden.

De sexte Vraghe.

Worden dan in desen speyck (voor de gantsche werelt) niet alle
menschen hoofst voor hoofst verstaen sonder pemant upp te nemmen?

Antw.

Andwo. Neen. Want de heylighhe Johannes verstaet somtijts/bp de werelt/aileen de verworpene reuckeloose werelt kinderen: als daer h̄p in dese brief aent s. capittel im' 19. vers spreekt: Wp weten dat wp van God zijn/ende de gâtsche werelt lepi int boose. In dese spreue en moghen door de gantsche werelt de upverkozenen Gods ende geeloovighen niet verstaen worden/ dewyl zy van God zyn. Somtijts verstaet h̄p de upverkozen kinderen Gods ende rechtgheloovighen/ die hier ende daer door die gantsche werelt verspreypt zyn: als daer h̄p seyt: Christus is de versoening voor onsezonden/ende niet alleen voor de onse/maer oock voor de zonden des gantschen wereltg. In dese spreuek warden door de gantsche werelt alleen de kinderen Gods verstaen/die door de gantsche werelt verstoert zyn. Ghetijck het oock verclaert wert Johan. 11. 51. 52. Jesus soude sterven voor dat volck (verstaet de Joden) ende niet voor dat volck alleen/maer dat h̄p de kinderen Gods/die verstoert waren/te samen brachte.

Doch op dat wp nieten schynen dese spreuek nae onse eghen goed-duncken te verclarenen/so willen wp de gheturghenissen der oude rechtgheloovighe ende veroemste kerckenleeraren aentreken.

De heylighhe Ambrosius/tomo secundo, libro primo, de vocatione gentium, capite tertio, seyt: Non dubie demonstratur interdum etiam pro Parte terræ omnem terram, & pro parte mundi totum mundum, & pro parte hominū omnes homines nominari,

Dat is te segghen/sonder twijfelwojt bewesen/dat somtijts voor een d'el der Aerdien de gantsche Aerde/ende voor een deel der werelt/de gantsche werelt/ ende voor een deel der menschen alle menschen ghe-nomen warden.

De heylighhe Augustinus/tomo septime, in breviculo collationum cum donatistis, in collatione tertij diei, in operib' is gelijckse Frobenius te Basel int Jaer vñstienhondert ende achtentwintigh ende 15. 29. ghedrukt heeft/schrijft also folio 387. Dissensio nata est propter mundi nomen, quod dorzeuita[n]e nobant intelligere Ecclesiam, quia scriptum est: Ager est hic mundus. Et multa testimonia proulerunt, quibus S. scriptura mundum non nisi malos commemorasset: sicuti est, qui dilexerit mundum, non est charitas patris in illo; & cætera talia, ut quasi ex hoc ostenderent, mundi nomine Ecclesiam significari mihi me potuisse. Contra Catholicos alia testimonia proferebant, quibus in bono mundi nomen esse possum ostenderetur: sicuti est, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi; & cætera hujusmodi, ubi ostenderetur Ecclesia, quonia[m] ipsa utique per Christum reconciliatur Deo.

Dat is te segghen: Daer verrees twist over het woordeken (werelt) want de Donatisten (die seeckere Botghesten ende hett'ren in Africa waren) en wouden niet dat dooy de Ghemeente Gods soude verstaen werden/om datter gheschreven staet: De Acker is de werelt: Ende brachten veel gheturghenissen by/ in den welcken de heylighhe Schrift de werelt gheene anderen/dan de boosen ghenaemt heeft; als by exem-

pel/wie de werelt lief heeft/in dien en is de liefde des Vaders niet:ende andere dierghelycke plaetsen meer/daer mede zp te gelijk wilden bewysen/dat door het woordeken Werelt de Ghemeente Gods nergens en conde verstaen werden. Daer tegen brachten die Catholische rechtghelovighen andere ghetuyghissen voort metten welcken aenghewezen woorde/dat het woordeken Werelt int goede gheset was (dat is/de rechtgheloochighen ende goeden daer door te beduiden) als daer is: God was in Christo/ende versoende de werelt met hem selven: ende andere dierghelycke meer/inden welcken de ghemeente Gods verstaen wort/dwant die wort egyptelijck doet Christum met God versoent.

Item/int Boeck teghen de Donatisten nae't ghespraech met hem gehouden/folio 403. spreekt hy also: Nolentes (Donatistæ) consensire, mundi nomine Ecclesiam posse significari, contra verba Apostoli, qui dixit: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi: & contra ipsius verba Domini, qui dixit: Non venit Filius hominis, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Neque enim reconciliari Deo & salvari per ipsum mundus potest, nisi mundi nomine intelligatur Ecclesia, quæ sola per eum reconciliata salvatur. Dat is te segghen. Sy (de Donatisten) wouden niet toelaten/ dat door het woordeken Werelt de ghemeente Gods conde verstaen werden/ teghen de woorden des Apostels/die gheseyt heeft: God was in Christo/ ende verstaende de werelt met hem selfs ende teghen de woorden des Heeren selfs/ die ghesproken heeft: de Sone des menschen is niet ghecomen / dat hy de werelt sonde verdoemen/maer op dat de werelt door hem saligh werde. Want de werelt en can niet God niet versoent ende door hem saligh werden/ten zp dan datmen doort woordeken Werelt de ghemeente Gods verstaen/die welcke alleen doort hem niet God versoent ende saligh ghemaect wert.

Van ghelycken twyght de heiliche Augustinus/ dat oock in dese sprueck Johannis/daer van nu ghehandelt wert/ door de (gantche) werelt verstaen werden de kinderen Gods die niet God versoent zijn/ ende die de tarwe zijn:inden neghenden tomo, int 87. tractaat over de Evangelist Joannem/folio 312. Universæ viuque hoc dicit Ecclesia, quam plerumque etiam ipsam mundi nomine appellari; sicut est illud; Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Iterumque illud; non venit Filius hominis, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Et Epistola sua Ioannes ait: Advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, & ipse propitiator est peccatorum nostrorum; non tantum nostrorum, sed etiam totius mundi. Totus ergo mundus Ecclesia est; Et totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundum; inimicus reconciliatum, damnatus salvatum, inquinatus mundatum. Sed iste mundus, quem Deus in Christo reconciliat sibi, & per Christum salvatur, & cui per Christum omne peccatum donatur, in mundo electus est inimico, damnato, conaminato.

Dat

Dat is te segghen: Dat sept tot de gantsche ghemeynte Gods den welcken hy oock ghemeynlich met den name der gantscher werele noemt/ als by exempel: God was in Christo/ ende versoende de Werele met hem selven. Item de Sone des menschen is niet ghetooren/dat hy de Werele soude verdoemen/maer dat de Werele door hem saligh wort. Ende in zijn brief sept Joannes: Wy hebben een Voor spraeck by den Vader/ Iesu in Christum die rechtveerdigh is/ende die selve is de versoeninghe voor onse zonden/ende niet alleen voor de onse/ maer ooc voor die vande gantsche Werele. Verhalven is de gantsche Werele de ghemeente Gods. De Werele haet dan de Werele: de vpandige Werele hate die versoende/de verdoemde Werele hatet de Werele die saligh wert/de ontrepne Werele hatet die gheregnigde Werele. Maer dese Werele den welcken God in Christo met hem selven versoet/ende die door Christum saligh wert/ende den welcke door Christum alle zonde gheghescholden wert/ die is verstoorn upp de vpandighe/ verdoemde ende onrepne Werele. Also spreeckt hy oock inde 2. tombo/inde 48. Brief fol. 1:18. Et totus mundus in maligno positus est; propter zizania, quæ sunt per totum mundum. Et Christus propitiator est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed totius mundi; propter triticum, quod est per totum mundum. Dat is/de gantsche Werele lept int quade/ van weghen het onkrupt/dat door de gantsche Werele is. Ende Christus is de versoenier voor onse zonden/ende niet alleen voor onse/ maer ooc voor des gantschen Wereles/van weghen de tarwe / die door de gantsche Werele is. Eben alleeng verclaert de heylige Cypillus (Alexandrinus) desen spreuck int elfde boeck over Johannem/ int 19. Capittel: Beatus Iohannes, quoniam erat Iudeus, ne pro Iudeis tantum paracletus esse Dominus apud Patrem videretur, non autem etiam etiam pro alijs gemibus, quæ vocatae obsequuntæ sunt, necessario adjectit, pro toto mundo, id est, pro omnibus qui per fidem vocati ad justitiam & sanctificationem perveniunt. Dat is/de heylige Johannes/ dewijl hy een Jode was/ op dat het niet schijnen en soude/als of de Heere maer voor de Joden een Voor spraeck by den Vader ware/ende ooc niet voor andere volken/die beroepen ende ghehoorsaem gheworden zijn: heeft nootwendigh daer by gedaen/dat hy de versoening zy voor de gantsche Werele/ dat is/ voor alle die door den gheloove gheroepen zynnde ter gerechtigheyt ende heylighmakinghe comen.

Aldus stemt de verclaringhe der oude Kerckenleeraren met de onse over een. Daer upp hebben zy dan ghelyckelick gheloost ende ghleert/ Christus zy alleen voor de ultiem verkozenen ende gheloovighe kinderen Gods ghestorven ende een Versoenoffer gheworden. Also stelt de ghemeynte Gods te Symyna haer bekentenis van Christo inde Sendsbrief vande marterisatie des H. Polycarpi int 4. boeck der Kerckehistorie/Eusebi Pamphili/int 15. capitell/aent 39. bladet des Paryschen

rijischen druck Roberti Stephani typographi Regij, Anno 1544. met dese woorden: Oute ion Christon pote Katal-pein du esometha, Ton huper Tees tou pantos cosmou toon Soozoomenoou Sooterias parhonta, oute heterontina sebein. Hoc est: Neque Christum nunquam deserere poterimus, prototius mundi servandorum (dit woort Servandorum is in Ruffini oversetinghe uptghelaten/ maer behoocht niet uptghelaten te werden/ende ick en weet niet/ of het Ruffini/ of des Druckers/ of der Papisten die de boecken expurgeren (of uptwischen) schult is) salute passum, neque alium quem piam colere. Dat is: Wy en sullen noch Christum nimmermeer verlaten connen/ die voor die salighēyt des gantschen werelts/ der ghener die saligh werden/ gheleden heeft/ noch pemant anders vereeren.

Even also schijft Justinus Martelaer/ in't ghespraech met Tryphonie den Jode / aent' 201, blad van Commelin's druck: Oblatio is (Christus) factus est pro cunctis resipiscere volentibus peccatoribus, & jejunium, quod Elias recensuit, ejunantibus, colligationes violentorum contractum solvendo, & alia ab eodem enumerata, & à me recitata, patiter custodiendo quæ faciunt, qui Iesu fide sunt addicti. Dat is: Hy is ek Offer gheworden voor alle sondaren/die haere sinnen ende leven bekeren willen/ende het vasten/daer Jesaias van spreekt/ houden/ bestaende in die verbintenis sen op te lossen van contracten die pemant ghewelt doen/ende andere dinghen die van hem verhaelt worden/ende van my aenghewezen zijn/te ghelyck te bewaren: het welcke die ghene doen/die den Heere Jesu met ghloede toeghedaen zijn. Ende terstond hier nae: Quam (passione) pro his sustinuit hominibus, quorum animi ab omni purificantur præitate. Dat is: het welcke (lijden) hy voor die selve menschen gheleden heeft welckers ghemoeden van alle verderflickheit gherenight worden.

Ambrosius, iorno secundo, lib. quarto de fide ad Gratianum Augustum cap. primo: si non credis, non descendit tibi Christus, non tibi passus est: Dat is: gheloost ghy niet so is Christus voor dy niet vanden hemel ghedaelt/so heest hy voor dy niet gheleden. Augustinus, tomo tertio, lib. decimo tertio de Trinitate, cap. decimo quinto, leert alsoo: In quo habemus redemtionem in remissionem peccatorum. In hac redemtione tamque pretium pro nobis datus est sanguis Christi: quo accepto Diabolus non ditatus est, sed ligatus, ut nos ab ius nexibus solveremur: nec quemque secum eorum, quos Christus, ab omni debito liber, indehinc fusso sanguine redemisset, peccatorum rebus involutum traheret ad secunda ac sempiterna mortis exitium, sed hactenus morerentur ad Christi gratiam pertinentes, præcogniti, & prædestinati, & celesti ante constitucionem mundi, quæ enus pro illis ipse mortuus est Christus, carnis canum morte, non spiritus. Dat is: Inden welcken wy hebben de verlossinghe tot verghevinghe der zonden. In dese verlossinghe is dat bloedt Christi voor ons ghegeven als een rantzoengelt; door welckers ontfang de Duyvel niet rycker gheworden is/maer gebonden/op dat wy van

Van zyne banden onthonden souden worden/ ende op dat hy nsemant
van die ghene/die Christus/die van alle schult vyp was/doer zijn bloet
't welch onschuldigh vergoten is/ ghekoft heeft/ niet der zonden met
ghevangen/ met hem tot de verderfenis des tweeden ende eeuwighen
doots trockie; maer dat die ghene/ de welcke tot Christi ghenade be-
hooren/voorsien/voorzgeordineert ende eer des werelts gront gelept
was ijtverkozen zynde/so verre storven/ als Christus voor haer ges-
storven is/naemlich/alleen de doot des vleeschs/ende niet des Geestis.
In dese woorden leert de heylige Augustinus/dat niet een ijt die ge-
ne die Christus door zijn bloet ghekoft heeft de tweede ende eeuwiche
doot en sterft. Daer ijt dan onweder sprækelyk volghet/ dat Christus
door zijn bloet die alleen gekoft heeft/die de tweede ende eeuwige doot
niet en ster ven.

De H. Cyriacus/Thesauril. decimo cap. octavo sept: Subjectus
nunc quoque Christus Patri est: non tamen pro omnibus, sed pro foliis
credentibus in eum, pro quibus se ipsum tamque immaculatum agnum
Patri obtulit, ut ab omni peccato liberatus Deo offerret.

Dat is: Christus is oock nu den Vader onderworpen: nochtans
niet voor allen/maer voor die alleen/de welcke aen hem gelooovē/ voor
den welcken hy hem selfs als dat onbevlekte Lam den Vader opge-
offert heeft/op dat hyse van alle zonde ghevycet voor God stelde.

Item/ lib. undecimo in Iohanne, cap. decimonono, Dominus autem
noster Iesus Christus, suos à non suis separans, pro eis (inquit) tantum-
modo, qui verba mea servant, & jugum meum acceperunt, rogo. Nam
quorum Mediator atque Pontifex est, ipsis tantummodo meditationis
bonum non injuria adtribuit, quos etiam datos sibi fatetur. Dat is: maer
onse Heere Jesus Christus onderschepdet de zynen van die de zyne
niet en zyn/ende sept. Voor die alleen bid ick/ die myne woorden hou-
den/ende myn Joch aenghenomen hebben. Want der welcker Mid-
laer ende Hooghepriester hy is/den selven alleen eygent hy niet onbil-
lick toe de weldaer des Middelaerschaps/ den welcken hy ooc bekent
dat hem ghegeven zyn.

Wt dese woorden Cyrilli, jae Christi selfs/magh een peder kechte-
gheloobighe aldus beslypten: Voor den welcken alleen Christus gebe-
den heeft/ende welcker Midlaer ende Hooghe-Priester hy alleen is/
voor die selve alleen is hy oock ghestorven/ende een Versoenoffer ghe-
woorden: Nu heeft Christus alleen voor de zynen/ die zyn woerde hou-
den/ende syn joch aenghenomen hebben/ ghebeden/ ende is alleen der
selver Midlaer ende Hooghepriester/die hem gegeven zyn: Daer ijt
dan volghet/dat hy oock voor die selve alleen ghestorven is/ ende een
Versoenoffer gheworden.

De sebende Vraegh.

Jae/sep niet Paulus/Rom. 14. Verderst dien niet met dyn spijse/
om welckers wille Christus ghestorven is. Ende 1. Cor. 8.11. Ende
sal also over dynen kennisse die wache Broeder vergaen/om welckers
wille

wille Christus doch gestorven is. Ende Petrus 2. Pet. 2. Die valse Leeraers verlochenen den Heer/die haer ghekoft heeft.

Antw. Dese ende dierghelycke speucken hebben die boven aenghelycne rechtgheloovighe ouden Kerkenleeraers oock ghelesen ende wel gheweten/ende hebben doch nietemin gehouden ende gheleert/ dat Christus zy alleen voor de gheloovighen ghestorven ende een Persoenoffer gheworden. Want verde die spreukken Pauli Rom. 14. ende 1. Cor. 8. en hebben gheen ander verstant/ van desen: Wie dooz misbruyck der Christelicker vyfhept eenen swacken om welckers wille Christus ghestorven is/erghernis gheest ende oorsae om te vergaen/ die wort even soo schuldich voor God gheacht/ als of hy den swacken verdozen hadde. Daerom dan een peghelyck wel toe sal sien/ dat hy de Christelickle vyfhept niet en misbruycke. Anders soo ist selter ende ghewig/batter niet een van dien en can eeuwiglyck verderven ende vergaen/ voor den welcken Christus is ghestorven/ gelyck den Apostel sept Rom. 8. vers. 34. Wie wil verdoemen? Christus is hier die ghestorven is. Als woude hy segghen: voor den welcken Christus is ghestorven/die en sullen niet verdoent worden. Gelyck dan de heylige Ambrosius sept tomo quarto, lib. primo de Iacob. & vita Beata, cap. sexto. Poterit te ille damnare, quem redemita morte, pro quo se obtulit, cuius vitam suz mortis mercedem esse cognoscit? Nonne dicet: quæ utilitas in sanguine meo, si damno quem ipse salvavi! Dat is: Soude hy hy verdoemen moghen/ dien hy vande doot verlost heeft/ voor den welcken hy hem selven opgheoffert heeft/ wiens leven hy bekent een loon zijns doots te zijn? En sal hy niet segghen/ wat voor nuttigheyt lffer in myn bloet/ so ick dien verdoeme/ dien ick hebbe salig gemaect? Ende de heylige Augustinus/tomo decimo, sermone centesimo nono de tempore, pag. sexcentesima prima. Qui nos tanto precio emit, non vult perire quos emit. Non emit quos perdit, sed emit quos vivificet.

Dat is: Die ons so dier ghecocht heeft/ die en wil niet dat die verderven/die hy ghecocht heeft. Hy heeft niet ghecocht die hy soude verderven/maer heeft ghecocht die hy lebendigh maecte.

Hopende de speuck 2. Pet. 2. naemlick: De valse Leeraers verlochenen den Heer/diese ghekoft heeft. So is dit de meyning: Christus heeft die/hein verlochenen ghecocht/dewijl dat bloet Christi so kostelick is/ende so veel by God geldet/dat het boven maten ende overrijkelick ghenoeghsaem is om alle menschen te copen ende verlossen/ ende also oock die ghene die hem verlochenen: jaer als zy hem niet waren gheloove aeunemen. Gelyck als die edele Walseim/ die de verwonde heelt/jae alg zy den Walseim/ghelyck het behoordt/ ghebruyken.

Van

Van de eeuwighe ghenadenrijcke verkiessinghe der kinderen Gods.

De eerste Vraegh.

Sijnmen van de eeuwighe Ghenadenrijcke verkiessinghe openlijck
Sleeren ende predicken/dewijl het gheen gheloofs artijckel is?

Antw. Het is byplich een artijckel des gheloofs. Want wat bekennen wy anders als wy segghen: Ick gheloof een heplighe Algemeynne Christelijcke Kercke: Dan datter een versamelingh op Aerdt-rijck is van wptverkozen menschen / die men heet een Algemeynne Kercke/ende heplich van wegghen den inwoonenden Heere! Ghelyck het in de kinderleere verlaert wert. Even alleens oock in den Keurvorstelijcke Pfaltsgrafschen Catechisino: Dat den Sone Gods uyt den gantschen menschelijken gheslachte hem een wptverkozen Ghe-
meypne ten eeuwighen leven/door zijn Gheest ende woordt / in eenichept des waren Gheloofs/van aen begynn des werelts tot aen't ewige/vergadert/beschermt ende onderhoudt:ende dat ick derselver een levendich lidtmaet ben/ende eeuwigh sal blyven. Ende als wy bekennen/een ewich leven / bekennen wy niet / dat het den wptverkozen Gods alleen berept is:ende dat wy/God loff/uyt het ghetal derselver sijn; Iae alle Gheloof artijckelen onderrichtten ons van dese wptverkiessinghe. Want wat zint voor lieden die ghelooven. Sijnt niet / die daer verordineert sijnten eeuwighen leven. Act. 13.48. Want het gheloof en is niet aller. 2. Thes. 3.3. Maer der wptverkozenen Godes. 1. Tit. 1.1. Is het niet een Ghelooffartijckel/dat Paulus leert? Eph. 1.4. God heest ons in Christo wptverkozen/er des werelts grout gheslept was/ op dat wy souden zijn heplich ende onstraflyck voor hem in der liefde:ende heest ons van te vooren gheschickt tot de aenneminghe der kinderen in hemselfen/door Jesum Christum/nae't welbehaghen spinder wille. Ende hier nae vers. 1.

Door Christum zijn wy tot het erfdeel ghekommen/ die wy te vooren gheordineert waren/nae zijn voornemen/die alle dinghen doet nae den raet zijns wils. Daer uyt comt het dat de Kerck te Basel de leer van de verkiessinge stelt/in de Confessie ende bekentenis hares Christelijcken gheloofs/int eerste Capittel/ uytduyckelijck met dese woorden: Daerom bekennen wy/dat God/voor ende al eer hy de werelt geschaepen heest/alle die verkozen heest/die hy met de erve der eeuwiger Salichept begaven wll. Soo volcht dan/dat men byplich van den ghenaden verkiessinghe op entlyck leeren ende Predicken sal.

De tweede vraeg.

Ist gheloof een werckelijcke oorsache der eeuwigher genadenverkiessinghe Gods?

Antw. Gheensing. Want ten eersten/ wat uyt de verkiessinge dooy-

F

lycours

sypronckelijck vloeft/dat en is geensimp een werckelijcke oorsaech der verkiesinghe: Nu ist ghewis/dat uyt de eeuwighe verkiesinghe het geloof oorspronckelijck vloeft. Ghelyck het Lucas betupht Actoz. 13. 48. daer hy sept: Ende daer gheloofden soo vele/ alsser ten eeuwigen leven verordineert waren. Ghelyck oock D. Luther recht leert in de dnytsche voortreden over den Wiess Pauli aen den Romeynen/ daer hy sept: Int tneghede/thiende/ elfde Capittelen/ leert hy d' Apostel van de eeuwige voorzienicheit Gods daer uyt het oorspronckelijck vloeft wie ghelooven of niet ghelooven sal/van sonden los of niet los werden kan.

Volcht dan nootwendich/dat het geloof niet en zy een werckelijcke oorsaech der ghenaden verkiesinghe.

Ten tweeden: Wat niet voor de ghenaden verkiesinghe gaet/ dat en is geen werckelijcke oorsaech der selver. Nu ist gewis/dat het Ghe- loof niet en gaet voor de ghenaden verkiesinghe. Het welck de heylige Augustinus sijn verklaert/tomo septimo, lib. primo de Prædestinatione Sanctorum, cap. decimonono, in 8 jo, blad; Electionem quam signi ficas- vit Dominus: Non vos me elegistis, sed ego vos elegi: nec fides ipsa præ- cedit. Non enim quia credimus sed ut credamus, elegit nos; ne priores eligiste dicamur falsumque sit (quod absit) No vos me elegistis sed ego vos elegi. Dat is: Voor de Verkiesinghe welcken de Heere aenghewesen heeft/doen hyselde:ghy en hebt my niet verkozen/maer ick heb u ver- kozen:en gaet oock het gheloof niet voort heen. Want hy heeft ons uyt- verkozen/niet om dat wy ghelooven/maer op dat wy souden ghelooven:op dat naen van ons niet en segghe/wy zijn de eerste gheweest die Christum verkozen hebben/ende dat het valsche ware (welck verre moet zyn) ghy en hebt my niet uytverkozen / maer ick hebbe u uyt- verkozen. Hier uyt volcht dan/dat het geloof geensing en zy een wer- kelijcke oorsaech der ghenaden verkiesinghe.

De derde waerh.

Heeft God in de ghenaden verkiesinghe de verdiensten / lyde ende Sterven Chirsti/ende onse gheloove aen Christum aenghesien?

Antw. Iae vrypelyck. Want God heeft in de eeuwighe genaden ver- kiesinghe alles aenghesien/dat ons van dieselde int woort Gods ge- openbaert is:als daer zyn/syne eeuwighe liefde/hulpe ende gunst tons- waert:zynnen ghelyct den Doon Christum Jesum/int welcken hy ons verkozen heeft/als ledien in haren hoofde/ die hem souden inghelyct haerden/de eer zynner baruherticheit ende macht/ die hy in eeuwig- heyt wil ghepresen hebben/de eeuwighe Salicteit / daer toe hy ons verordineert heeft:alle de middelen / door den welcken hy ons salich- maecten wilde:de verdienste Chirsti: onse veroepinghe tot Christum: de Schenkinghe des H. Gheest: ende gheloofs:die aenneminghe tot kinderen:de Rechteveerdich-achtinge/oste verghevinghe der sonden/ ende de gabie der gerechticheit Jesu Christi:de heylinge dooy den H. Geest;

Geest;

Prædestinatie.

163

Gheest: onse heyligh ende onstraflycke wandel voor hem in der liefde: de Goede wercken/die wy voorbereydet heest dat wy daer in souden wandelen; dat Crups om Christi wille/daer door wy zyn ebenbeelt gelijckformich werden; de heerlyckmaectinghe. Ende in summa/ dat alles heest God in de ghenade en verkiessinghe aenghesien/dat van die selfde in't woordt Gods ons gheopenbaert is : maer wat ons niet gheopenbaert is/daer van connen wy niet spreken.

De vierde Vraegh.

Soo God de verdienste/liden ende sterven Christi / ende het ghe-loove aen hem/in de ghenadenverkiessinghe heest aenghesien: is dan die selfde verdienst/liden ende sterven Christi / niet een werckelijcke oorsaeck der eeuwigher ghenadenverkiessinghe?

Antw. In een peder raetslach ende handel worden veel dingen aengesien/die nochtans daeromme niet alle desselven raetslachs ofte handels werckelijcke oorsaecke zijn. Dese reghel is ghemeen/ ende can ooc van allen eenboudigen licheelijc verstaen werden. Als voor exempl: De hupsvader Matth. 20. 1. Heest in aensien des arbeydts den Arbeydterg in den Wijnberch een loon bestemt/nochtans en is haer arbeyt niet een werckelijcke oorsaecke des loonts gheweest/maer alleen de goedicheyd ofte de goede wille des hupsvaderg: daerom hy den lesten/die maer een ure ghearbeyt hadden/even soo veele gaff/ als den eersten. Een ander exempl. Christus sal int ghemeene oordeel aensien jae niet roem aentrekken de goede werken der ghener die hy in't Eeuwiche leven voeren sal: Matth. 25. 35. ende wie kan nu niet grondt segghen/ onse goede werken zijn een werckelijcke oorsaeck des eeuwighen lebens?

Een ander exempl. De heylige Jonck vrouw Maria sept. Luc. 1. 48.

God heest de nedericheyt zynner dienstmaecht aenghesien. Maer wie wil met grondt segghen/de Nedericheyt/of de Nederighe ende verachtelijcke conditie Maria zy een werckelijcke oorsaeck daer van geweest/ dat zy de Moeder onses Heeren Christi is gheworden? Een ander exempl. Godt heest van aen beginn aen de ellende aengesien/in den welcke dat gantsche menschelijcke geslachte soude komen / ende heest in zynnen raeet besloten upc dieselbe ellende alle die ghene te verlossen ende te trekken die hy niet de Erve der eeuwiger salicheyt wilde begaven. Die selve ellende is de Sonde/ende straff der Sonde. Maer wie wilde segghen/ dat de sonde ende straffe zy een werckelijcke oorsaeck des raetslachs Gods van onse verlossinghe? Een ander Exempel. God heest insijn eeuwighe Raedt aenghesien dat hy ons wilde verkiesen / op dat wy souden wesen heyligh ende onstraflyck voor hem in der liefde: Is nu daerom onse heylicheyt ende onstraflycke wandel een werckelijcke oorsaeck des Raeds Gods of der ghenadenverkiessinghe? Item God heest insijn eeuwighe Raedt aenghesien / dat hy ons wilde verkiesen tot goede werken/dat wy daer in souden wandelen. Ephe. 2. 10. Maer sijn de goede werken een werckelijcke oorsaeck des Raedts Gods /

X 2

Gods/

Van Gods eeuwighe

Gods/ of der Ghenadenverkiesinghe.

Alsoo heest God in die eeuwighe ghenadenverkiesinghe de verdiensten het lyden ende sterven Christi/ ende het gheloove aen Christum aengesien: doch niet als een werkelijcke oorsaecke/ maer als een effect ende vrucht der ghenadenverkiesinghe. Want daerom heest ons God uyt bei koren/ op dat Christus ons met zijn verdienst/ ijdien ende s'er-ven de eeuwighe Salicheyt verworpe: ende op dat wþ in Christum ge-
loofden/ ende doort gheloove aen hem eeuwighelyck salich wierden.

De vijfde Vraegh.

Hoe wilt ghy sulcx bewijzen?

Antw. Ten eersten, met de volghende clare ghetuyghenissen der heilighe Schrift. Als Joh. 3. 16. Alsoo lief heest Godt de werelt gehadet/ dat hy sijn eengheloozen Soon gaf/ op dat alle/die aen hem gheloven/ niet verloren gaen/ maer dat eeuwighe leven hebben. Rom. 5. 8. Godt bewijst sijn liefde teghen ons/ dat Christus voor ons ghestorven is/ doe wþ noch sondaers waeren. 1. Joh. 4. 1. 9. 10. Daerin is versche-
nen de liefde Gods teghen ons/ dat God sijn eengheloozen Soon gesonden heeft inde werelt/ op dat wþ door hem leven souden. Daerin staet de liefde/ niet dat wþ God gheliest hebben/ maer dat hy ons ge-
liest heest/ ende sijn Sone gesonden tot versoeninghe voor onsesonden.

In dese spreucken wort claelick gheleert/ dat ons God gheliest/ en daerom oock vercozen heest/ eer hy sijn Soon ghegeven/ ende toe versoeninghe voor onse sonden ghesonden heest. Daer uyt volgh nu/ dat de verdienste Christi/ en onse geloof aen hem/ niet en zijn een wer-
kelijke oorsaecke der liefde Godes teghen ons/ ende alsoo volgens der ghenadenverkiesinghe: maer wel een middel ende oorsaeck onser eeu-
wigher salicheyt die op de eeuwighe liefde Gods t'ons waert/ ende op de ghenadighe verkiesinghe volghet.

Ten tweeden, Dien God vercozen heest/ niet allec eer Christus voor haer ghestorven is/ ende eer sp aen hem ghelooft hebben/ maer oock eer des werelts gront ghelept was/ der selver ghenadenverkiesinghe oorsaeck is niet de verdienst Christi/ noch het gheloof aen hem: marc de verdienste Christi/ ende het gheloof aen hem is wel een oorsaeck onser rechtveerdichachtinghe voor God/ der verghevinge der sonden/ heyl-
dinghe/ ende ewigheiten levens. Nu en carmen niet loochenen dat ons God vercozen heest/ niet alleen eer Christus voor ons ghestorven is/ ende eer wþ aen hem ghelooft hebben/ maer oock eer des werelts gront ghelept was. Eph. 1. 4.

Ten derden: Christus heest gheleden/ ende hemselfen voor ons op-
gheoffert/ die hem den Vader van eeuwicheyt hadde ghegeven/ Joh.
17. Maer niet/ dat eerst de Vader ons hem gheve. Daer uyt volgh
seckerlyck/ dat zijn verdienst niet en is een oorsaeck der genaden-ver-
kiesinghe die van eeuwicheyt gheschiet is/ maer wel een oorsaeck onser
salicheyt.

Ten

Ten vierden: Wat uyt de Eeuwighe ghenadenverkiesinghe voortkomt ende op dieselde eerst ter ghewisser tijdt volghet dat can gheensins de werckelijcke oorsacke der Ghenadenverkiesinghe sijn. Nu is het secker/dat de verdiensten Christi uyt de eeuwighe ghenadenverkiesinghe voortkomt/ende op dieselde eerst ter ghewisser tijdt volget.

Daerom can hy de werckelijcke oorsacke der eeuwigher genadenverkiesinghe niet wesen.

Ten vijfden: De werckelijcke oorsaek is grooter/ dan dat gheen baer van zp een oorsaek is: Ghelyck de H. Augustinus/in de vierden tomo, libro octoginta trium questionum, quæst. vigesima octava, sepdt aen't 381, bladt: Omne efficiens majus est quam id quod efficitur. Nihil autem majus est voluntate Dei; Non ergo ejus causa querenda est. Dat is: Alle werckelick oorsaek is groter dan't ghene dat ghewrochte wert. Maer daer is niet grooters dan de wille Gods: derhalven salmen van die selfde gheen oorsaek soeken.

Ia nu de verdienst Christi een werckelijcke oorsaek der eeuwigher uytverkiesinghe/ofte des eeuwigen wils ende voornemen Gods van onse verkiezinghe / soo is de verdienste Christi groter ende hooger/ dan het eeuwighe voornemen ende de wille Gods/ende alsoo heest het eeuwighe voornemen ende de wille Gods yet wat grooters ende hoghers boven hem. Twelcken gheensins behoocht te ghelooven. Ia hier mede soude de verdienste Christi voor de hoogste oorsaek onser uytverkiesinghe ende onser salichepdt ghestelt werden / ende daerom hooger gheacht werden dan de eeuwighe liefde ende goethedt Gods.

De seoste Praegh.

Heest ons God dan niet in Christo uytvercozen?

Antw. Iaer vrylick heest hy ons in Christo uytvercozen:want sulcx leert ons de Apostel Paulus/Ephes. 1. 4. Maer daerom en volght niet dat de verdienste/ghehoorsaemheyt / lyden ende sterven Christi/ een werckelijcke oorsaek der uytverkiezinghe sp. Want soo dat also ware/soo soude dat Euangelium Christi verandert werden/ alsoo dat men niet meer segghen moeste: Alsoo heest Godt de werelt gheliest/ dat hy synen eengebozen Sone gas:maer de eengebozen Sone is voor ons overghegeven / heest voor ons gheleden/ op dat ons Godt lief hadde.

Men moeste niet meer segghen: God bewijst syne liefde aan ons/dat Christus voor ons ghestorven is maer Christus is voor ons ghestorven/dat ons Godt lief hadde. De Apostel Johannes moeste oock niet meer segghen: Godt heest ons lief ghehadt/ende synen Sone ghesonden/tot verfoeninge voor onse sonder: Maer Christus is de versoeninge voor onse sonden ghevorden/op dat ons Godt lief hadde. Ende soude hier mese in't gantsche woort Godes het achterste tot het voorste ghemaeckt werden. Doch rechtvaerdighe Christenen verstaen wel/dat God ons van eeuwicheyt heest lief ghehadt/ dat is/ vercozen in Chri-

In Christo/er Christus int vleysch gherocomen ende yet verdsent heest.
Gelyck de heylige Augustinus sijn leeret / tomo tertio, 1.b. decimo
tertio de Trinitate, cap vndecimo: Video quod & antea Pater dilexit nos,
non solum antequam pro nobis Filius moreretur, sed antequam condiceret
mundum; ipso teste Apostolo, qui dicit: Sicut elegit nos in ipso ante mun-
di constitutionem. Dat is: Ich sie/dat oock te vozen de Vader ons ge-
liebet heest/niet alleen eer de Son voor ons ghestorzen/maer ooc eer
de werelt is gheschapen; van't welcke d'Apostel een ghetuyghe is / die
daer sprecket/gelyck hy ons in hem uytvercozen heest eer des Werelts
grondt ghelept was.

De sevende Praech.

Worden dan de uytverkozenen salich/sy sondighen soo veel als sp
immer willen/zp maecken wat zp willen?

Antw. God heest ons in Christo uytverkozen / op dat wy souden
Wesen heylich ende onstraflyck voor hem in der liefde. Ephes. 1.4.

Ende de vaste grondt/namelyck de uytverkiesinghe/Godts/ heest
desen zeghel; de Heer kent den zynen/ende h̄n trede af van ongherech-
ticheyt so wie den name Christi noemet. 2. Tim. 2.19. Wie nu een lidt
Christi is / ende gheloofst dat hy zp in hem ten eeuwighen leven uyt-
verkozen/die en sal hem de sonden nist overgheven: maer dese meerder
vlijt doen/syne beroep ende verkiesinghe vast te maecken/2. Pet. 1.10
Verhalven de betrachtinghe der werelt der verkiesinghe en dypst niet
tot de sonden/maer tot ware heylicheyt ende Godsalicheyt. Iae soo
wie ten eeuwighen leven uytverkozen/ende uyt God wederghetozen
is/die doet gheen sonde:want het zaet Gods blyft in hem / ende hy en
kan niet sondighen/want hy is uyt God ghebozen. Daer in wort het
openbaer/welcke dat kinderen Gods/ende de kinderen des Duyvels
sijn. 1. Johan. 3.9. 10.

D. Johan. Jacob. Grynaeus schrijft in tomo Thesium theologarum
te Geneven ghedruckt/anno. 1584. in thesibus, de restitutionis nostræ
causis, thesi vigesima secunda, aen't 62, blad: Absurdi sunt & indocti, qui
hoc paralogismo ludunt: Si decretum de electione meam & gratuitum &
immutabile est, tum vero perinde erit, sive in novitate vitæ ambulem, sive
carnis desiderijs morem geram. Paulus enim docet, electos nos esse, vt si-
mus sancti & inculpati coram ipso per charitatem. Ephes. 1. Item/ Nei
opus esse, conditos in Christo Iesu ad bona opera, quæ præparavit Deus,
vt in ipsis versaremur. Ephes. 2. Item/ Qui spiritum Christi non ha-
bent, ejus non esse. Rom. 8. Dat is: Die sijn ongheschickt ende onghes-
leert/de welche niet dese valsche sluytreden haer spel dypven: Soo de
raedtſlach Gods van myne verkiesinge sonder myne verdienste ende
onberanderlyck is/soo salt ghelyckebeel wesen/of ick in een nieu leven
wandele/dan of ick volghe des vleysch lusten. Want Paulus leert/
dat wy verezen zyn / op dat wy heylich ende onstraflyck souden zyn
voor God in der liefde Eph. 1. Item dat wy Gods werk zyn/gescha-
pe in Christo Iesu tot goede werken/welcke God voorberedet heest/
dat

dat wy daer in souden wandelen Ephes.2. Item die den Gheest Chrl.
sti niet en hebben/die en comen hem niet toe Rom.8.

De Achste Vraech.

Waer salmen de eeuwighe verkiesinghe soeken ende leeren?

Antw. Nergheus anders dan alleen in de H. Schrift: die ons leert
dat wy te vooren gheschickt zijn/nae't voorzamen des ghenen die alle
ding wercket nae den raedt zjns wils/op dat wy tot prys zpner heer-
lychept souden wesen/etc. Ephes.1.11. Dese raet Gods is onverander-
lic/Hebr.6.17. blpft eeuwichek. Psalm.33.11. Ende dese raet Gods
en is gants niet verdacht/maer wy worden in de heylighen Schrift
daer van bericht/so veel wy ter onser Salichept weten sullen.

De Neghende vraeg.

Kan peimand uyt den genen/ die in Chj isto ten eeuwigen leben up-
verkozen zijn/ verdoemt worden?

Antw. O Neen: want wie wil de upverkozenen Gods beschuldigen?
God is hier die rechtverdachmaect. Wie wil verdoemen? Christus is
hier die ghestorven is/ jae veel meer die oock opgheweckt is: die ter
rechterhandt Gods is/ende voor ons bidt. Wie wil ons scheeden van
de liefde Gods? verdrukkinge/ of angst/ of vervolghinghe/ of honger/
of naechte/ of gevaerlyckept/ of sweert? Ghelyck ghescheven staet.
Om dypnent wille worden wy gedood den gantschen dach/ wy zijn ge-
acht als slachschapen. Maer in alle dese dingen overwinnen wy ver-
re/om diens wille die ons heeft lief ghehad. Want ic ben verseckert/
dat noch doot/noch leven/noch Enghel noch Vorstendom/noch ghe-
welt/noch tegenwoerdighe noch toecomende/noch hoogte noch diepte/
noch een andere creature/ons en mach schepde van de liefde Gods.
die welke is in Christo Jesu onse Heere Rom.8.33/etc.

De Thiede Vraeg.

Waer uyt can ick bekennen/ dat ick ten eeuwighen leben upverco-
ren ben?

Antw. Ten eersten uyt het getupghnis des heylighen Euangeli/
welck leert/ dat alle die in Jesu Christum ghelooven/ zijn veroordi-
neert ten eeuwighen leven. So ghy nu in Jesum Christum gheloost/
al ist dat ghy u s wack in't gheloove bevint/ soo zyt ghy in hem ten ee-
wighen leven upvercozen.

Ten anderden/ uyt de vruchten der Verkiesinghe. Want so ghy hep-
lich ende onstraflick zye voor God in der liefde / ghelyck dan Godt u
daer toe uytvercozen heest / soo zyt ghy voorsecker een uytvercozen
kind Gods.

Ten derden/ uyt het inwendighe ghetupghenesse des heylighen
Gheests/die welke ghetupghenis gheeft met onsen Gherest/ dat wy
Gods kinderen zyn. Rom.8.16.

Vande
80

Van de veryverpinge ende verordineringe der verdoemden
ten Eeuwighen verderven.

De eerste vraeg.

SAlmen van de Verwerpinge en Verordineringe der Verdoemden ten eeuwigen verderven openlyck leeren ende predichen.
Antw. Ja men sal daer van/ als de leere het mede brengt/ of de noot het anderg epeschet. Met goeder beschryfden heyt/ also dat men acht neme op de swacken/ predikē: dewijl de Prophete en Apostel jae Christus selfs daer van leeren en predicken/ en dat om de eere Gods/ ende om de uytverkozenen. Want gheleycken schuldich is de Barnherticheyt Gods te roemen in de ghenaedenverkiesinghe/ alsoo is men oock schuldich zijn gherichticheyt ende macht te erkennen ende te prijsen in de verwerpinge der ghener die niet en sijn verkozen. Nu bekennen de uytverkozenen uyt de verwerpinge der anderen/ de overvloediche lieerde ende Barnherticheyt Gods aen haer/ want zy eben so weynich de uytverkiesinghe weert zijn als de verworpenen. Daer uyt dan de uytverkozenen beweert worden/ Godt des te meer lief te hebben/ hem te vreesen/ voor hem van herten demoedich te zyn/ ende haer tallen tyden danchaer te bewysen/ om dat hyse niet verworpen/ maer verkozen heeft. Soet hier van meer inde voordelen/ op dat niet alles te deser plaesse wederverhalet werde. Doch verworpen heet hier eben soo veel als niet verkiesen.

De tweede vraeg.

Synder dan menschen/ die God verworpen/ ende ten eeuwigen verderven verordineert heeft?

Antw. Iae: namelicke die ghene die hy niet verkozen heeft/ ende dess zijn't die tot haer epnde in gheooeve volherden/ ende niet in Christum en gheooeven/ Joh. 3. 18. 36. die gheen Schryfkens Christi zijn/ noch worden/ Joh. 10. 26. die uyt den Vader den Duyvel zijn/ Joh. 8. 44. die Planten zijn/ die de Hemelsche Vader niet gheplant heeft/ Matth. 15. 13. welcker namen niet gheschreven zijn in den Boeck des lebens des Lambs/ welch gheslachtet is van aenbeghin des Werelts Apoc. 13. 8. 17. 18.

De derde vraeg.

Hebben de Oude Recht-gheloovighe Kerckenleeraers dit oock geswoelt?

Antw. Oypelyck. Want de V. Augustinus/ tomo tertio, Enchiridio ad Laurentium, cap. centesimo, in't 182. blad/ schryft aldus van God. Bene uteris & malis, tamquam summi bonus: ad eorum damnationem quos juste Prædestinavit ad poenam; & ad eorum salutem, quos benigne Prædestinavit ad gratiam. Dat is: God ghebruydt oock wel dat daer quaet is/ als die ten hoohsten goet is tot verdoemenis der gener/ die hy niet gherichticheyt verordineert heeft tot straffe: ende tot salicheyt der ghener die hy niet goedicheyt verordineert heeft ter genaden. Ende

Ende tomo nono, Tractatu quadragesimo octavo in Iohānem snt 239,
bladt: Quomodo ergo istis dixit: Non estis ex ovibus meis? quia videbat
eos ad sempiternum interitum Prædestinatus; non ad vitam æternam sui
sanguinis precio Comparatos. Dat is: Hoe heeft hy dan tot desen ghe-
sept. Ghyp en zyt niet van myne schapen: Dewijl hy sach/datse ten eeu-
wighen verderven gheordineert waren: maer niet ten eeuwighen leven
met den rautzoen zjns Bloets ghekocht.

Eben alsoo schryft Isidorus, de Summo bono, libro secundo, cap, sexto
snt 8. bladt van de Veneetsche druck/ Anni. 1483. of int 30. bladt a van
de Baselsche Lampertianē druck/ Anno 1505. Gemina est Prædestina-
tio: sive electorum ad requiem, sive reprobiorum ad mortem. Dat is:
Daer is tweederlepe voorverordineringhe: of der uytvercoeren ter
ruste/of der verwoorpenen ter doot.

Alsoo oock de salighe Leeraer Fulgentius, ad Monimum, lib. primo,
cap. vicesimo septimo, pag. sexagesima prima, editionis Henricpetrinæ in
octavo, Anni 1587. Iniqui prædestinati sunt ad secundam animæ mor-
tem, id est, ad stagnum ignis & sulphuris. Dat is: De onghe-
rechte zijn verordineert tot de tweede doot der Sielen/ dat is / tot de
Poel des Viers ende Swaebels.

Eben also leert D. Martinus Luther, inde tweede Latynsche tomo, te
Wittenberch gedruckt door Hans Lufft anno 1546. int Woer van de
dienstbaere wille/int 487 blad: Cum voluntas majestatis exproposito
aliquos relinquit & reprobat ut pereat nec nobis querendum cur ita faci-
at sed severendus Deus, qui talia & possit & velit. Dat is: Indie de wille
der Magestept naet voornemens etteliche verlaet en verwerpt/op dat se
verderven: so behoocht het ons niet toe te ondersoecke/waerom hy also
handelt maer wþ fullen God vreesen/die sulcke dinghen hepden can
ende will.

De vierde vrage.

Wil God uyt bloote pure ende loutere wille ende welgeballen/ de
Godloosen verderven/sonder eenigh haers ongeloofs?

Antw. God heeft in zyn eeuwige Maet ende wille: vade verwerpint
ghe der verdoemden/al dat gheene aenghesien/dat int Woort Gods
van den selven raet gheopenbaert is. Alsoo heeft hy oock der Godlo-
sen sonde aenghesien/om die selfde haer te verdoemen. Doch daerom
en volght niet/dat de sondesp de werckeliche oorsaech des eeuwighen
Raeds ende wille Gods. Naedemael in een saeck veel dinghen aenge-
sien werden/ die nochtans daerom niet alle de werckeliche oorsaech
der selber sake zijn: ghelyck te vozen ghenoeghsaem is verlaert ghe-
worden. Soo verre nu de sonde een oorsaech is der eeuwigher verdoe-
menis/soo heeft se Godt vþplick aenghesien:want hy heeft niemande
bestoten te verdoemen/dan alleen om der sonden wille. Maer soomen
uyt de sonde een oorsaech des eenwigen voornemens ende wille Gods
wilde maken/soo heeft hy in sulcken aensien de sondē gheensins aenge-
sien. Want anders soude niemandt vercooren zjn/ dewijl wþ alle son-

P

daers

vaerg zyn: of wþ moesten oock alle verworpen zyn om der sonden
wille.

De vijfde Vraegh.

Is u geboelen van die ghene/die tot de eeuwige Verdoemenis gheordneert zyn/ of sp schoon haer aller Godsalighepdt ende deucht bevlighen/dat sp doch epndelyc sondigen ende verdoemt werden moeten?

Antw. Dat en is myn ghevoelen niet. Om dat die ghene/die tot de eeuwighe verdoemnis gheordneert zyn/ haer der warer Godsalighept en deucht niet bevlighen: dewyl sp niet ghelooien in Iesum Christum/ende sijn quade Boomen/die maer quade vrichten dragen/het sy openlyk/ of onder een huychelsche schijn. Daerom worden sp oock om hares ongheloofs ende anderer sonden wille verdoemt.

De seoste Vraegh.

Ordfneert dan God de sonde daer toe/ende drijft hy de verworpenen
daer toe/dat sp niet anders doen/dan sondighen/ende de hel alsoo ver-
dienen.

Antw. Dat sp verre. De verworpenen connen wel niet anders doet/
dan sondighen/dewyl sp sonder ware levenighen ghelooove zyn: wat nu
uyt sulcken Ghelooove niet en comt/dat is sonde. Rom. 14. 23. Doch
God drijft haer niet tot de sonde:maer de Duyvel/de werelt ende haer
eigen boose vleisch.

De sevende Vraegh.

Ghehoest ghp/dat God niet en wil/datse haer alle bekeeren den Eu-
angelio gheloooven ende salich warden?

Antw. Dat ghehoofft niet. Want ick weet dat Paulus sprecket
Actoz 17. 30. Ende God heeft dese tijden der onwetenheyt wel over-
ghesien:maer nu ghebiet hy allen menschen alomme/haer te beteren.
Ende. 1. Tim. 2. 4. God wildat alle menschen salich worden/ende dat
sy tot de kennisse der waerheyt komen. Even alsoo leert J. Jacobus
Grijnezug/ in Volume disputationum, te Geneven ghedruckt/int
Jaet. 1; 84. Decade sexta thesum de historia fidei Christianæ thesi sep-
tembra/int 294. bladt; Nihil dubium est, ideo denunciatum esse toti generi
humano extreum judicium, ut omnes ubique homines resij, iscant. Dat
is: Daer en is niet aente twyffelen/dat daerom het gantsche mensche-
like geslachte het leste oordeel verkondicht wert/ op dat alle mensche
alomme haer bekeeren souden.

De achste vraegh.

Waerom verberecht dan God de schatten zynes Euangeliuns vooy-
den wþsen ende verstandighen?

Antw. Daerom dat het hem alsoo behaegt. Matth. 11. 26.

De neghende vraegh.

Soo God wil/dat alle menschen salich werden/ende dat sy den Eu-
angelio gheloooven:waerom en gheloooven dan soo veel den Euange-
lio niers?

Antw.

Antw. Daerom en geloovē zp niet/dewyl zp niet en zijn de Schaeppen Christi Joh. 8,26. Op dat verbult woyde de spreuc des Propheeten Jesaje/daer hy sept: Heer/wie gheloost onse Predicatie/ ende wien is den arm des Heeren geopenbaert: Johan. 12,38. Iae die de schaepkes Christi niet en zijn/die en konne niet gelooven: Want Jesajas sept wederom/hy heeft hare Oogen verblint/ende hare hert verstockt/ dat zp niet de Ooghen niet en sien/noch merter herten verstaen/ende haer vekeeren/ende dat ickse salich maecke Joh. 12,32.

De thiende Vraegh.

Is het God dan rechtē ernst/als hy haer dooy het Predicant toepele?

Antw. Iae vrylyck:want God is gheen hupchelaer/ hatet oock alle hupchelie/ende wil niet de doot des soudaers/ maer dat hy hem bekeere ende leue.

De elfste Vraegh.

Ghevoelt ghp/dat God niet en wil dat de verwoorpenen salich warden/ ende dat niet oorspronckelijck van weghen hares ongheloofs ist onboetveerdighen levens/ maer dewyl sp niet sgaen blooten Raedt/ voornemen ende wille/tot de verdoemenis gheordineert zyn?

Antw. Dit ghevoelt D. Luther wel int boeck de Servo arbitrio, int jor. bladet/daer hy sept: Sed redigendus est Deus in ordinem, & præscribendae illi leges, ut non damnet quemque, nisi qui nostro iudicio id meruerit. Dat is: Soo moet mi onse Heere God vande stoel sitten: ende mede een ghemeen man zyn/ende hem laten weten ende gheboden voorzchrijven/dat hy neman en verdoemt/ dan als het ons nae oordeel des verlusts goet dunkt/dat het de mensch verdient heest. Dit moghen die verantwoorden/ die van D. Luthers meyniagh sijn vanden verborghen Godt. Wat my aengaet/ soo en ghevoele ik sulcx niet. Want dat de verwoorpenen niet salich maer verdoemt worden/ daer van en is niet Gods Raedt/voornemen ende wille een oorsaech/ maer haer ongheloof ende onboetveerdigh levens:ghelyck Christus getupgt. Marc. 16,10. Maer wie niet en gheloost/ die sal verdoemt worden. Ende Ioan. 3,36. Wie in den Soon gheloost/ die heeft dat eeuwighe leven:wie den Soon niet en geloost/die sal dat leven niet sien/maer de Toorn Gods blijft op hem.

De twaelsde Vraegh.

Verstoet ende verdoemt God eener/die niet quaets ghehaen heest/ sonder schuldighe oorsaetke/inde grousame helsche pijnē?

Antw. Das sp verre van God/die de rechtveerdichste Rechter des werelts is/jae de ghorechticheyt selver. Want of wel de sonde niet en is de werckeliche oorsaetke des eeuwighen voornemens ende wille Gods van de verwerpinghe:soo en isser doch niemandt/ dien Godt verdoemt ende inde helsche pijn verstoet/die niet om syner sonden wille verdoemt ende in de helsche pijn verstoeten wort.

Van Gods eeuwighe

De derthiende Vraghe.

Is dan de zonde niet een oorsaek der verwerpinghe.
Antw. So ghy door de verwerpinghe verstaet de verdoeminge ende
verstootinghe der Godloosen/ daer van ghelycken wert Matth. 7.
23. ende Matth. 24.41. so en can men niet ontkennen of de zonde is ee
rorsaek der selver. Maer als men by de verwerpinge verstaet de eeu
wighe wille ende het voornemen Gods van de verwerpigh gheleyck
Ephes. 1.4. door de verkiezinghe verstaen wert de eeuwighe wil ende
het voornemen Gods van de verkiezinghe ofte voorzichtiginghe/ so is
het seker onghelycht/ als men segghen wilde/ dat de zonde daer van de
werckeliche oorsaek ware; dewyl van de eeuwighe wille Gods gheen
orsaek en can ghegeven worden. Het seyt de heiliche Augustinus/
tomo primo, lib. primo de Genesi contra Manicheos, cap. secundo: Cau
sas voluntaris Dei scire querunt; cum voluntas Dei, omnium quæ sunt,
ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas Dei, est aliquid quod ante
cedat voluntatem Dei; quod nefas est credere: Dat is: Hy (de Mani
cheen) begeeren de oorsaken van de wille Gods te weten; daer doch de
wille Gods de oorsaek selfs is aller dinghen/die daer zijn. Want so
de wille Gods een oorsaek heeft/ so isser per dat voor de wille Gods
gaet/ welck onbehoorlich is te ghehooven.

De beerthiende Vraghe.

Hoe bewijst ghy upt de heiliche Christ/ dat de zonde niet een oor
saek is van de eeuwighe wille Gods van de verwerpinghe.
Antw. Ist Gods eeuwighe wil ende voornemen gheweest/ Esau te
verwerpen/ eer hy pef quaedts ghedaen hadde (ghelyck Paulus leere
Rom. 9.11.) so volght voorseker/ dat de zonde niet en is een oorsaek
des eeuwigen wils ende voornemen Gods van de verwerpinge. Also
verclaert de heiliche Augustinus dese plaets/ tomo septimo, lib. de
prædestinatione & grātia, cap. septimo, pag. octingentesima vigesima sep
tima. In nondum natis, nondumque aliquid operatus, nulla esse poterant
momenta meritorum. Dat is/ in den gheuen die noch niet ghebozen
waren/ oock noch niets ghedaen hadden/ condon gheen verdiensten ge
schattet werden. Ende terst ont daer nae: Quod si futuros eorum mores
dicitur divinum, discrevisse iudicium, profecto illud evacuabit ut, quod
præmisit Apostolus, dicens; Non ex operibus. Sed cum generaliter dixe
rit, non ex operibus, ibi, etiam præterita intelligi voluit & futura; præ
terita scilicet, quæ nulla erant, futura, quæ nondum erant. Dat is: So men
sept/ dat Godliche voordeel heeft haere toecomende zeden of werken
onderscheidēn/ so wort voorwaer dat gene te niete ghemaecht/ welch
den Apostel voor heenen ghe stelt heeft/ ende gheseyt: Niet upt de wer
ken. Maer dewyl hy int ghemeyn gheseyt heeft/ niet upt de werken/
so heeft hy bepde die voorledene ende toecomende werken willen ver
staen hebben/ die voorledene/ naemlich die gheene en waren/ de toec
mende/ welche noch niet en waren.

Eben also seyt hy int selfde boeck/ int seschiende Capittel/ int 832.
bladt:

bladt: Exalta jam viribus vocem tuam, o injuste accusator justi, & dic mihi, quid ille mali commisit? quid boni ille meruit? Et responderet tibi, non ego, sed Paulus Apostolus: nihil quidem ambo meruerint, &c. Dat is: Verhest nu met macht dypne stem/ o ghy ongherechtighe beschuldiger teghens den gherrichtighen/ende seght my/ wat quaets heeft dese ghe- daen? wat heest de ander goets verdient? Ende dyp sal antwoorden niet sch/maer den Apostel Paulus/ Hy en hebben wel bepdenets ver- dient/etc.

Jaer svendit heest D. Martinus Luther gheleert/ in't Woerk de Servo Arbitrio, int 500. bladt des boven verhaelden tomis: ut enim maxime hic locus Gen. 25, de servitute temporalis sola intelligeretur (quod non est verum) tamen a Paulo recte & efficaciter adducitur, dum per ipsum probat, non per merita Iacob aut Esau, sed per vocantem dictum esse ad Sarah (voluit procul dubio Lutherus dicere, ad Rebeccam, sed calamolapsus est, aut typographicum erratum est.) Major serviet minori. Dat is: Want al waert schoon dat dese plaets Gen. 25. alleen van de tyd- liche dienstbaerheyt soude verstaen werden (twelc doch niet waer is) so wort hy nochtans recht ende crachtich aengetogen/ dewijl hy daer dooz bewijst/dat niet door de verdiensten Jacobs ende Esaus maer door den roependen tot Sarah (hy hadde willen sette/ tot Rebeccam) Ghesept is) De meeste sal de minste dienen.

Ende aende ander zpde deses bladts/ sept D. Luther/ Quid librum arbitrium juvit Iacob? quid obfuit Esau? cum iam præscientia & destina- tione Dei, uterque nondum natus, nihilque operatus, definitus esset, qua- lia esset recepiurus, scilicet ut ille serviret, hic dominaretur. Et mox: Hoc urget Paulus, quod nihil boni, nihil mali adhuc fecerint: & tamen sentien- tia divina alter Dominus, alter servus decernitur. Non hoc queritur, an servitus illa pertineat ad salutem: sed quo merito illa imponitur ei, qui non mererat? Dat is: Wat heest de vrye wil den Jacob geprospteert? Wat heest hy den Esau gheschadet? naedien nu dooz de voorweten- schap ende verordeninghe Gods alle bepde/ als zp noch niet ghebozen/ ende niets ghedaen hadden/ bestreint gheweest zijn/ wat zp ont sanghen souden/ naemlich dat de eene dienstbaer soude zijn/ de ander heerschen; Ende ter stont hier nae: Dit dyft Paulus/dat zp noch niet goets/ niet quaets ghedaen hadden/ ende evenwel is dooz de Godlike sprueck de een tot een Heer/de ander tot een knecht geordineert. Dat en wort niet ghebaeght/of de selfde dienstbaerheyt de saligheyt aengaet: maer up^s wat verdienst haer dan opghelept wert/dat zp niet en verdienden.

Daernae int 501. bladt. Paulus ex Malachia probat, illam afflictionem sine merito, soloque odio Dei illatam Esau, ut liberum arbitrium nihil esse concludat. Dat is: Paulus bewijst ijt Malachia/dat dese verdyn- kingheden Esau opghelept zp sonder verdienst/ alleen ijt de haet Gods/ op dat hy beslupten mochte dat de vrye wil niet en zp. Doch is het wat te hart ghesproken/ ghelyck het D. Lutherus in dese woorden schrijft/men canse doch wel candide verschaen,

Van Gods eeuwighe

De vijftiendaen Dzaghe.

En zyn niet de spreucken/die Paulus Rom. 9. 12. 13. aentrect/alleē van de līfliche dienstbaerhept te verstaen/ ende van de tydelycke verdrukkinghe Esau?

Antw. Daer op antwoort D. Luther int 500. bladt/het en is niet waer/dat de spreuc Gen. 25. 22. alleen vande tydliche dienstbaerhept soude verstaen warden. Ende aende tweede zyde desselben bladts se yt hp: Quod non de servitudo illorum sola agat Moses, & etiam in hoc teste faciat Paulus, quod de salute æterna intelligat. Dat is: Dat Moses niet alleen van hare dienstbaerhept handelt/ende dat Paulus daer in recht doet/dat hp'e van de eeuwighe salichept verstaet.

Ende coets hier nae: Cum igitur minor, si futurus populus Dei, non sola ibi dominatio externa tractatur aut servitus, sed omnia que pertinent ad populum Dei, id est, benedictio, verbum, spiritus, promissio Christi & regnum æternum. Dat is: Dewyl nu de minste zonde dat volck Gods zyn/so wort aldaer niet de upterliche heerschappye of dienstbaerhept alleen ghehandelt/maer alles wat tot het volck Gods behoort/ dat is/de seghen/dat wort/den Gheest/de belostenisse Christi / ende dat eeuwighe ryk.

Ende int 501. bladt sept D. Lutheris: Iam & illud falsum est, que Malachias solum de temporaciam afflictione loquatur. Dat is: Nu is voek dit valsche/dat Malachias alleen van de tydliche verdrukkinghe spreket. Ende inde ander zyde deses blats: Quomodo nunc stabit, quod Propheta de temporaria afflictione loquatur: cum evideotibus verbis testetur, scilicet loqui de duobus populis, a duobus Patriarchis natis, iitum susceptum in populum & servatum, hunc vero relictum & tandem destrutum. Suscipere vero in populum, & non suscipere in populum, non pertinet ad temporalia bona vel mala tantum, sed ad omnia. Neque enim Deus noster tantum temporalium Deus, sed omnium. Dat is: Hoe sal het nu bestaen/dat de Propheet van een tydliche verdrukkinghe spreket? Dewyl hp met updryckeliche woorden betupgt/ dat hp spreket van twee Volkeren/die van twee Patriarchen zyn ghebozen/dat hese zyn tot een volck Gods aenghenomen ende behouden/ende dat ander verlaten ende epndelick verstoet gheworden. Maer tot een volk op nemen/ende niet op nemen tot een volck/ dat gaet niet alleen de tijdlische goeden of quaden aen/maer alle. Want onse God is niet allez God der tijdlischer dinghen/maer aller.

Dit verhaelt ende bevestigt D. Luther inde verclaringhe des vijfentwintigsten Capitels Genesis/int 365. bladt/ op de tweede spde/inde seste Latynsche tomo/ te Wittenbergh door Petri Seitzens Erfghenaemē ghedruckt/ Anno 1555. Petro hunc locum divus Paulus sublimius tractat, & refert ad historiam spiritualem & veram. Rom. 9. ubi allegat ex Propheta Malachia; Iacob dilexi, Esau odio habui. Item/ex vocante dictum est, quia major serviet minori. Ibi attingit promissiones non temporales, sed veras, Iudei hæc secundum carnem tantum accipiunt, ut quando

quando ex Ægypto ducti occuparunt terram Canaan. Sed in istis carna-
libus continentur etiam spirituales promissionis. Dat is. Voorder han-
delt de heylige Paulus dese plaetse in een hooger verstant/ ende trekt
hem op de gheestelike ende ware historie/ Rom. 9 daer hy uyt de Pro-
pheet Malachia aentrecht/ Jacob heb ik lief ghehadt/ ende Esau ge-
haet. Item nae't woognemen des roependen Wert geseyt/ de meeste sal
de minste dienen. Aldaer roert hy gheen tijdliche/ maer ware (dat is
Gheestelike) belosten. De Joden verstaen dat maer nae den vleesche/
als dat zy uyt Egypten ghevoert zijn/ende het lant Canaan ingheng-
men hebben. Maer in dese lystlike belosten/worden ooc de gheestelycke
begrypen.

Ende terftont hier nae: Paulus secundum magnum suum spiritum &
Apostolicum; sic interpretatur, quod major non si futurus haeres, sed mi-
nor, Iacob, sic & alij omnes qui sequuntur promissio nem, haeredes sunt.
Dat is: Paulus nae zynen grooten ende Apostolischen gheest/ verla-
ret also/ dat de meeste niet en sal erfghenaem zijn/ maer de minste/ Ja-
cob. Alsoo wozden oock erfghenamen/ alle anderen die de belosten vol-
ghen.

Ende in't volghende 66. bladt op de tweede zyde. Hic enim confir-
mantur fundamenta totius doctrinæ Christianæ. Et vult Deus per horum
gemellorum nativitatem præjudicare toti mundo, imo prævenire
& opprimere omnes iusticias carnis, vult docere perditam esse & in anem
omnem sapientiam carnis & præminentiam per hoc unum, quod dixit;
Major serviet minori. Non igitur disputatio est de regnis & imperijs
mundi: multo minus de sana caprina, aut anilibus fabulis. Dat is: Want
alhier werden de grondender gantscher Christelicker leer bevestighet
ende God wil voor de ghebooyte deser tweelinghen de gantsche werle
voor ghevoideelt hebben/ jae voorgecomen ende onderdrycht hebben alle
gherechticheyt des vleesches. Hy wil leeren dat alle wijsheit des
vleeschs ende alle doortreffelicheyt verloren ende vergheest zy/ dooy-
dit eene dat hy gheseyt heeft: De meeste sal de minste dienen. So en ist
nu niet een disputatie van Coninghrijcken ende Heerschappynen
deser Werelt: weet minder van Geertenwolle/ of oude wijs fabelen.

De festhiende Vraeg.

Heest niet D. Luther het Boeck de servo arbitrio, of die leer die hy
daer in dypt/ wedderopen/ in de verklaringe des eersten Boeck Mo-
sis/ over dat. 36. Capitel.

Antw. Gheensins: maer hy bevesticht veel meer dat selve ende die
leer die hy daer in dypt/ en vertaelt hem alleē/ hoe hy elyle plaet-
sen in het selfde wil verstaen hebben/ naemlyk/ dat men niet alleen op
den verborghen God sten sal/ maer men sal den gheopenbaarden God
aensien. Daer benevens waerschuwit hy voor den ghenen/ die zyn boec-
ken misbruycken/ ende haere dwalinghen van den verborghen God
daer uyt bevestighen wilden/ ende waerschuwit te recht/ want hy heeft
aan den verborghen God elliche dinghengheschreven/ die ghewistick
niet

Van Gods eeuwighe

niet schriftmatigh zijn. Voorts so dringht hy heftich daer op/dat geen Ghelovighe van zijn verordeninghe ten ewighen leven twijfelen sal/ende dat die selve (Predestinatie) seecker ende onveranderlyck sp. Ghelyck te sien is inde vooraenghetoghen Latynsche tomo int. 384. bladt/ende in der volghende bladeren. Iae de Autors Fromula Concordiax selfa treckense aen ende wesen andere op dat selve Boec/int artijckel van de vrye wil / in het 270. bladt/ des dypstchen Dresdischen editiones in folio An. 1580. daer zy segge: Gelijck oock D. Luther van desen handel(naemlyck van de vrye wil des menschen/of menschelijcke krachten)int Boeck de servo arbitrio, dat is/ van de gebangen wille des menschen teghen Erasmus gheschreven/ende dese saeck wel ende Gronlyck upp gevoert ende behouden heeft/ende naemaelg in de heerlycke uytlegginghe des eersten Boecks Mose/ ende sonderling over dat 26. Capittel/verhaelt ende verblaert heeft. Invoeghen dat hy aldaer oock elijcke andere hysondere disputation door Erasmus op es nieuwingevoert/als de absoluta necessitate, etc. Hoe hy sulcks gemeint ende verstaen wil hebben/teghen alle misverstant ende verheering/ten besten ende vlytichsten verdedicht heeft. Daer op wy ons oock hier mede refereren/ende anderen daer henen wesen. Hier upp is wel te sien dat D. Luther in sijn Boeck de servo arbitrio niet wederroeft.

De sebenthende Vraeg.

Welck is dan de werckelijcke oorsaek des eeuwighen voornemens ende waets Gods/van de verwerpinghe:

Antw. Alleen de eeuwighe/heylige/rechtbeerdiche ende vryewilse Gods/want eerstelijck spreekt hy tot Mose: Wien ick genadich ben/ die ben ick ghenadich/ende over wien ick my erbarme/diens erbarme ick my. Soo en lept het nu niet aen pemants willen of loopen / maer aen Gods ontfermen,etc. Soo ontfermt hy hem dan wiens hy wil/ende verhardt wien hy wil. Rom. 9.15.16.18.

Ten tweeden/bewijst sulcx de antwoorde Pauli/ daermede hy dese teghenwerpinghe beantwoordet: Soo God hem ontfermt overwien hy wil/ende verhardt wien hy wil: wat beschuldicht hy ons dan? wie ran zynen wille wederstaen? Op dese teghenwerpinghe antwort d' Apostel: niet anders/dan: ja lie ve mensch/wie zyt ghy doch/dat ghy niet God rechten wilt? Spreekt oock een werck tot zynen Meester/waer om maeckt ghy my alsoo; Heeft niet een Potbacker macht / upp een selfde clompe maecken een vat ter eeran/ende het ander ter oneeren? Rom. 9.20.21.

Als woude hy segghen: Of schoon God/alleen nae sijn vrye wil handelt/soo is doch de mensch veel te ghering ende swack daer toe/ dat hy met Godt daer over rechten ende twisten wilde. Iae eben so wepnich betaint den menschen mit God te rechten over zynen wille ende doet/ alsoo wepnich een leem tot zynen Meester/die hem maeckt/spreecket: waerom maeckt ghy my alsoo? Want heest een Potbacker macht/upp eenen klompe of leem te maecken een vat ter eeran/ende dat ander ter oneeren.

oneeren: hoe veel meer heest God macht/upt eenen bloede Adams tot baten der eer en te maecken/wien hy wil/ende tot baten der oneeren te maecken/wien hy wil?

Ten derden; upt welcke oorsaecke God de verborghenthept des H. Euangely voor den wijsen ende cloekhaerts deser Werelt verborghen heeft/even upt desevelue oorsaecke heeft hyse oock verworpen eer des Werelts gront ghelept was. Nu ist seecker / dat God de verborgenthept des H. Euangely voor den wijsen ende kloekhaerts deser Werelt verborghen heeft/upt dese oorsaecke/om dat het alsoo t'welbehaghen voor hem is geweest. Matth. 11. 26. Daerom is het ooc seecker / dat hyse oock verworpen heeft/eer des werelts grondt ghelept was even upt dese oorsake om dat het alsoo het welbehage voor hem is geweest.

D. Luther schypft int Boec de Servo arbitrio, in't 498. blad des voorschreven tomo: Scilicet hoc offendit quam maxime sensum illum communem seu rationem naturalem, quod Deus meravoluntate sua homines deficerat, induceret, &c. Dat is: naemlijck dat ergert op't hoochste den ghemeeenen sin of het natuerlycke vernuft/dat God upp zyne loutere wille de menschen verlaet/verhardet/etc. De achthiende vraeg.

Wie wort dooz den Potbacker verstaen/ die upt eenen kloimp maect een bat ter eer en/ende dat ander ter oneeren?

Antw. God wordt door den Potbacker verstaen/die upt eenen leem maeckt/een bat ter eer en/ende dat ander ter oneeren. Want de Gheest Gods seyd door Salamons in de spreucken cap. 16. vers. 4. De Heer maect alles om zynselfs wille/oock den Godloosen ten boosen dage. Die Oude leeraer Tertulianus schypft int Boec de resurrectione Christi/int sevende Capittel.int. 317. bladt/te Franeker gedruckt int jaer 1597. Scriptum est, Num quid argilla dicer figulo, id est, homo Deo? Dat is: Daer staet geschrewe/ Sal het leê tot dê potbacker segge/ dat is/dê mensch tot God? Gelijc ooc D. Luther leert in't voornoede boec / aen't 499. blad: De hominibus enim loquitur, quos luto comparat; & Deum figulo: dat is: Want hy spreekt van den menschē/die hy eenen leem vergelijct/ eide God eenen Potbacker. Ende aent. 493. bladt: Neque Paulus dicit, quod Deus sicut faciat aliud vas in honorem, aliud in ignominiam, ex diverso luto: sed ex Eodem (inquit) luto facit, &c. dat is: Ende Paulus seyt niet/dat Godt/die de Potbacker is/het een bat maect ter eer en/ dat ander ter oneeren/upt verschepden deeg of leem/maer even upt een deeg (spreekt hy) maect hysse/etc.

Voor D. Luther hebben even dit gheleert de Oude rechtgeloovige Kerckleeraers. De H. Ambrosius/in den vijsden tomo in de verklaringhe des neghenden Capittels des Brieff tot den Romeynen / aent. 215. bladt/des Frobenischen drucks. Anni. 1538. schryft also: [Num quid dicit figuratum ei qui se finxit, quid me fecisti sic?] Hoc de Esaia Propheta est, quod hic quasi proprium ponit, quo ostendit, contra autorem opus ejus queri non posse. In potestate enim autoris est, qualem velit condere Creaturam. Dat is: Spreekt oock een werck tot zynen Meester/ waerom hebt ghy my alsoo ghemaect?] Dit is upt den Profeet Zefatias/

Jesaja/t'welch hy (Paulus) als zijn eyghen gebruycket/daermede hy
aenwijst/dat gheen werck teghen zynen Meester sich verlagen mag.
Want het is in de macht des Scheppers / wat hy voor een creature
Scheppen wil. Daer nae: Et ut ostenderet divitias gloriae suae in vasis
misericordiae, quae præparavit ad gloriam] Patientia & longanimitas Dei
ipsa, quae sicut malos præparat ait interitum, ita & bonos præparat ad
Coronam. Dat is: Ende op dat hy condit maecte den ryckdom zynen
heerlijckeheyt aen de baten der barnherticheyt/die hy ter eeran berep-
det heeft: Dit is het gedult ende de lanchmoedicheyt Gods/de welche
ghelyckse de boose ten verderve bereydet/ alsoo oock bereypte de Goe-
den totte kroon(der Salicheyt.)

August.

De H. Augustinus schryft in de sevende tomo/ in't tweede Boeck de
Nupijs & concupiscentia, aen den welgheboren Graef Valerium/ in't
erde Capittel/ aen't 564 bladt: Sic est ergo Deus nascitum conditor,
ut omnes ex uno eant in condemnationem, quorum non fuerit renascen-
tium liberator. Ipse quippe dictus est figulus, ex eadem massa faciens aliud
vas in honorem secundum misericordiam, aliud in contumeliam secun-
dum judicium: cui canat Ecclesia, Misericordiam & Iudicium. Dat is:
God is also een Schepper der ghener die ghebozen werden/ dat se alle
uyt eenen in de verdoemenisse gaen/ der welcker Verlosser hy niet wert
nae dat se wedergebozen zyn. Want hy wort den Potbacker genaemt/
de welcke uyt een leem maect een vat ter eeran/ nae der barnhertic-
heyt/ende dat ander ter oneeren/nae't oordeel: den welcken de Kercke
singt barnherticheyt ende oordeel: Met meer woorden wert sulcx
verhaelt int sessiende Capittel deses boeck/ in't 573, bladt: Bonitate
sua Deus fecit homines & primos sine peccato, in usus profundarum cogi-
tationem suarum. Sicut enim de ipsius Diaboli malitia novit ille quid
agit, & quod agit justum est & bonum, quamvis sit de quo agit in iustus
& malus, nec enim propterea creare noluit, quia malum futurum esse præ-
scivit, ita de universo genere humano, quamvis nullus hominum sine pec-
cati sorde nascatur, bonum ille, qui summo bonus est, operatur, alios faci-
ens tamquam vasa misericordiae, quos gratia discernat ab eis qui vasa sunt
iræ, alios tamquam vasa iræ, ut notas faciat divitias gloriae suæ in vasa mi-
sericordiae. Eat iste nunc, & adversus Apostolum, cuius ista sententia est,
argumentetur, imo adversus ipsum sigulum, cui respondere prohibet A-
postolus, dicens: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit
figmentum ei qui se finxit, quare sic me finxisti? An non habet potesta-
tem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in con-
tumeliam: Numquid ergo iste negat vasa iræ esse sub diabolo? Aut qui a
sub Diabolo sunt, alias ea quam ille facit, qui vasa misericordiae facit? Aut
aliunde, & non ex eadem massa facit?

Dat is: God heeft uyt goetheyt de menschen ghemaect/ bepde de
verste sonder sonde/ende de andere onder de sonde/ten gebruycke zynen
dieper ghedachten. Want ghelyck hy weet/wat hy oock niet des Duy-
vels hoosheyt doen mach/ ende wat hy doet dat is rechtveerdich ende
goet

goet/ofschoon die gheene/van dien hy't doet/ongherechtich ende boos
is/ende heest der halven niet ghewilt hem niet te scheppen/ om dat hy
voorgesien heest dat hy boos zijn soude: Alsoo werelt die/die ten hoog-
sten goet is/dat Gode met den gantschen menschelycken gheslachte/
hoewel datter gheen mensch sonder de onreynicheyt der soude geboren
werdt/ende maect elijcke als vaten der barmherticheyt/den welcken
de ghenade onderschepe van den gheenen die vaten des Toorns syn:
andere als vaten des Toorns/op dat hy kond doe den rijelidora zyn
heerlyckheyt aen de vaten der barmherticheyt. Soo mach nu dese he-
nen gaen/ende teghens den Apostel/wens sprucht het is/disputeren/
jae teghen den Potbacler selfs/den welcken d' Apostel verliet te andt-
woorden/daer hy sept: Om mensch/wie zijt ghy dat ghy niet God twiste
wilt: Sept oock de Potaerde tot den Meester die hem formeert heeft/
waerom hebt ghy my alsoos ghemaect? Heest niet een Potbacler
macht uyt een clomp te maeken een vat ter eeran/dat ander ter snee-
ren? Lochen nu dese/dat de vaten des Toorns onder des Duyvels
ghewelt zyn: Of om datse onder des Duyvels ghewelt zyn / maectse
daerom een ander/dan die de vaten der barmherticheyt maect? Of
maect hyse uyt wat anders/ende niet uyt een clomp?

Ait volghende seventiende Capittel wordt God ghenaemt Factor
valorum itz, dat is/de Schepper van de vaten des Toorns.

Inden vierden tomo/int tweede Boeck aen Simplicianum, in de
kweede vraege: Ecce odit Esau, quod vas ipse fecit in Contumeliam.
Dat is: Sie/hy hatet Esau/welck vat hy selfs ghemaect heeft ter
oneeren. Ende ter stont hier nae: Quod ex numero impiorum quos non
justificat, facit vas in contumeliam, non hoc in eis odit, quod facit.
Dat is: Dat hy uyt het ghetal der Godtloosen die geene / die hy niet
voor rechtveerdighe achter/maectet vaten ter oneeren/ Daer mede
haet hy dat niet aen hen/ dat hy maectet. Ende strax hierna: Deus
ex conspersione impiorum facit vas perditionis. Dat is: God maectet
uit het dred der Godtloosen de vaten des verderffs.

Inde sevende tomo int Boeck de Prædestinatione & Gratia/ in't hys de
Capit: Abillo (Deo) ergo, quia æternus & præcious, quia & justus & pius
est, qui exercet debitam severitatem & exhibet in debitam pietatem, &
habet in creaturis atque eligendis hominibus, sicut in luto figuris, potes-
tatem, facta sunt alia quidem vasa in honorem, alia vero in contumeli-
am. Dat is: Van desen (Godt) dan/ dewyl hy ewigh is ende alles te
booren weet/ dewyl hy beydre rechtveerdigh ende goedigh is/de wele-
ke oeffent verdiente strengheit ende bewiist onverdiende goetheyt/
ende heest in de scheppinghe ende verkiessinghe der menschen ghewelt/
ghelyck een Potbacler over't leem (van desen seghick) zyn ghemaect
elijcke vaten ter eeran/ende andere ter oneeren.

Inden derden tomo/in Enchiridio aen Laurentium/ in't hondert
ende sevende Capittel: Quia (primus homo) (suam voluntatem) maluit
facere quam Dei, de illo facta est voluntas Dei, qui ex eadem massa
perdi-

perditionis, quæ de illius stirpe profluxit, facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam in honorem, per misericordiam, in contumeliam per judicium; ut nemo gloriatur in homine, ac per hoc nec in se.

Dat is: Dewijl de eerste mensch lie ver heest willen zijnē/ dan Gods wille doen/ so is over hem de wille Gods gheschiet/ die uyt eenen leem des verderfs/ welck uyt zynen (des eersten mensches stamme voortghebloten is/ maect een vat ter eeren/ ende het ander tot snaet: ter eeren/ door barmhartigheyt/ tot snaet door een rechtveerdig oordeel: op dat sick niemand op den mensche en roeme/ ende volghens dien ooc op zyn selfs niet.

Inde neghende tomo/ libro Soliloquiorum animæ ad Deum, int achte ende twintighste Capittel: Ego, Domine, hoc considerans ex parte, & obstupescō de altitudine sapientiæ & scientiæ tuæ, ad quam ego non pertingo, & incomprehensibilia judicia justitiæ tuæ; quoniam ex eodem luto alia quidem facis vasa in honorem, alia vero in contumeliam sempiternam. **Dat is:** Ick verschick o Heer/ als ick dit betrachte/ ende ontsette my over de hooghe des rychedoms dñner wijs hept ende kennisse/ die ick niet en can berecken/ ende die onbegrypelicke oorbeelen dyuer gherechtichept: want ghy maeckt uyt cenen leem etliche vaten welter eerden/ macr d' andere ter eeuwigher oneeren.

De salighe oude Leeraer Fulgentius schrijft int eerste boek aen Monitium in't 60. bladt: In hoc itaque ista vasa Deus optavit, in quod prædestinavit, hoc est, in imeritum; illum utique interitum, quem Paulus malis repente superventurum denunciat, dicens: cum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus.

Dat is: Derhalven heeft God dese vaten daer toe ghemaect/ daer toe hys verordineert heeft/ dat is/ ten verderbe: nameglyk tot dat verderf/ welck over de boosen snel sal comen/ ghelyck Paulus vercondighet/ daer hy sept: Want als zy segghen sullen / tis vrede ende sonder sorghē/ dan sal dat snelle over hem comen. Ende aen het 61. bladt: Tales itaque Deus optavit in interitum punitionis, quem peccatori iustus judex Prædestinatione iusta decrevit. **Dat is:** Derhalven heeft God sulcke ghemaect ten verderbe der straffe/ welcken verderben de rechtveerdigheitster den sondaer met rechtveerdighe voorverordininghe besloten heeft.

De oude Leeraer Petrus Diaconus/die om het Jaer Christi. 486 gheleest heeft/schrijft in synen ende syner mede-broederen name / aen Fulgentium ende andere Bisshoppen in Africa/ int 682. bladt der Schriften des salighen Fulgentij: Quod si ista nequeunt comprehendiri, redcant ad se, & invenientes se homines, desirant querere, cur alias salvet gratuito dono, alias derelinquit justo & occulo judicio; qui potestate habet ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam, & clament vna nobiscum, imo juxta Apostolum: ò altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus! etc.

Dat

Prædestinatie.

131

Dat is: Doo dese dinghen niet connen begrepen worden/soo mogen zy in haer selfs wederkeeren/ende als zy vinden dat zy menschen zijn/soo mogen zy ophouden te vragen/waerom dat hy etlichen salich maecte upc onverdiener gabe/ende andere upc een rechtveerdich ende verbozghen oordeel verlaet/de welke ghewelt heeft upc een leem te maecten een bat ter eeran/ende het ander ter oneeren:ende moghen met ons/jae met den Apostel roepen: Wat een diepte des rijkdoms / bepde der wijsheit ende kennisse Gods: hoe gants onbegrijpelyck zijn zyne oordeelen/ende hoe onbevindelyck zyne weghen!etc.

Johannes Damascenus/in de Samensprekinghe teghen de Manicheen/in't 357. ende volgende bladen/editionis Basileensis Petri Pernæ; in octavo, Anni 1578. Quia vero dicunt aliqui, non debuisse Deum, qui jam ante cognitos haberet peccaturos, nec penitentiam acturos, & condemnatos in rerum naturam eos producere, ne dum beneficio afficeret, ac deinde punire: primum illud Apostoli respondemus: Atqui homo, tu quis es, qui respōsus Deo? quis enim ipsius voluntati oblitus? Quod enim vult bonum est; & filius potestatem habet faciendi vasnum ad honorem, alterum ad infamiam. Ipse nimur est, qui facit tum justos, tum peccatores, aut honoratos, aut infames.

Dat is: Maer dewyl etlycke segghen/Godt / die alreede te vooren koude die daer sondighen souden/ende haer niet bekeeren / ende verdoemt worden/hadde dieselde niet behozen te scheppen/veel min hem een weldaet te bewegen/ende daernaest straffen: Daerop andtwoorden wþ eerstelyc tgeene d'Apostel sept: Jae lieve mesch/wie zyt ghy doch/ dat ghy met God rechten wilt?

Want wie kan zynen wille wederstaen? Want wat hy wil/ dat is goet:ende de Pootbarker heeft macht te maecten een bat ter eeran/ en het ander ter oneeren. Hy is naemlyck/die daer maect bepde de Rechtveerdighen ende de sondaers/bepde die daer ter eeran veroordineert sijn ende ter oneeren. Andere (Outvaderen) willen wþ hier om der coort heydt wille niet aentreken.

Wt desen is nu ghenoeghaem te sien/dat God etlycke baten ter eeran maect/ende etlycke ter oneeren/ende dat niet de Duybel baten ter oneeren maect. Jae oock de Papisten selfs/als Thomas van Aquinen/in de verklaringhe des neghenden Capitels tot den Romeynen/Bellarminus tomo tertio, controversia secunda, lib. secundo de amissione Gratiae, cap. Duodecimo, moeten toestaen/dat God baten ter oneeren maect.

De Neghenthiede vraeg.

Heeft God de verwoopenen veroordincert tot de sonde/ofste dat zy sondighen?

Autw. Neen; Want God hatet de Sonde/ende het is zyn raedt gheweest dieselwe te verbieden/ende door Barmherigeydt upc te delgen/ende dooy gerechticheyt te straffen, Het strijt ooc met de wijsheit ende

Z 3

goet-

Van Gods eeuwighe
goetheydt Gods/pemant erghens toe te verordineeren/ soo verre het
quaet is.

De Twintichste vraeg.

Is de Sonde een effect ende vrucht der eeuwiger verwerpinghe?
Antw. Neen: Eerstelijck/dewyl dese verwerpinge een heilich werck
Gods/jae het eeuwigh voognemen ende de wille Gods is. Daerbene-
ven dewyl dese verwerping oock niet een oorsaek der verdoemenis
is/soo is zy oock gheen oorsaek der sonde.

Ten derden/de wyl de Duyvel d'eerste oorsaek der sonden is.
Tau vierden/om dat/so de verwerping een oorsaek der sonden wa-
re/daer uyt volghen soude/dat oock God een oorsaek der sonden sou-
de wesen.

De eenentwintichste vraeg.

Is de verdoemenis niet een effect ende vrucht der eeuwigher ver-
werpinghe?

Antw. Neen. Want niemandt en werdt daer van God verboent/
om dat hy van hem is verworpen/maer om dat hy ghesondicht heeft:
dewyl de eeuwiche doot een besoldinge der sonden is/ende niet der eeu-
wigher verwerpinghe. Daer benevens/en kander oock niet soo veel
als een verboent mensche voortghebracht werden/die de verdoeme-
nis met zynner zonde/het zy niet de aengeborene/of wercklycke sonde/
niet en heeft verdienet.

De twee-en-twintichste vraeg.

Is God daer schuldichaen/dat ter sovele verdoent werden?
Antw. Gheensing: Maer zy zynder selfs schuldich aen/van weghen
hare soude.

De drie-en-twintichste vraeghe.

Heest God Esau ende de andere verworpenen totte haet verordi-
neert.

Antw: Iae:want God sent selver/Ich heb Jacob lief gehadt/ende
Esau ghehaet. Dat is/verworpen/niet verkoren ghelyck als Jacob/
tot de haet ende eeuwiche verderven verordineert. Wien God ten eeu-
wighen verderven gheordineert heeft/die heeft hy oock ge haet / of tot
de haet verordineert.

De Vierentwintichste vraeghe.

Maer en doet God niet tegen zyn natuere ende wesentlycke egens-
chappessen/ dat hy Esau ende andere verworpenen gehatet / oft totte
haet verordineert heeft?

Antw. Gants ende gaer niet. Want dat God Esau ende adere ver-
worpenen ghehatet oft tot haet verordineert heeft/is uyt eeuwige Ge-
rechticheyt ende almachticheyt gheschiedt; welcke gerichticheyt ende
almachticheyd so wel de natuere en wesentlycke egenschappē Gods
zyn/als zyn barmherticheyt ende Goetheyt. Ende de rechtgeloovigen
sullen niet alleen de Barmherticheyt ende Goetheyt Gods bekennen
ende roemen/maer zy zyn schuldich ooc. Gods gerechticheyt en Dype
macht.

macht te bekennen/aen te bidden/te verkondighen ende te prys'en.

De vijfentwintigste Vraghe.

Maer handelt God anders/als hy anderen ghebiedt? ende doet hy dat selver/dat hy anderen verbiedt?

Antw. God is de Wet niet onderworpen / ende en heest niet hem/ maer ons de wet ghegheven:daerom mach hy doen / dat hy anderen verbiet. Also heest hy ons menschen verboden/niemand te verharden; maer hy verhardt wien hy wil. Rom. 9:18. Abel heeft Cain/ende Jacob Esau niet haten maer lief hebb en moeten;maer God heest Cain ende Esau ghehatet/ende wie wil God daer over beschuldighen? God verbiedet onse vpanden te haten/ Matth. 5:44. Maer waerom en soude God gheen macht hebb en zyne Upanden te haten? God verbiet ons/ onselfven te wreken. Rom. 12:19. Maer hy wrekt hemselfen aen zyne Upanden. Jes. 1:24. Wat nu int bysonder betreft/ dat Godt Esau ende andere verworpenen ghehatet/dat is/ tot hate gheordineert heest: so en is sulx niet noodich geweest anderē te verbieden. Want het is een sulcken werck/ welck geen creatuere doen kan/ maer alleen de eeniche God/die alleen kan ten ewighen leven / of tot de eeuwighe haet ende Doort veroerdineeren.

De ses-en-twintigste Vraghe.

Dewijl God hebben wil/ dat wyl barmhertich sullen zijn/ghelijc hy barmhertich is: hoe magh hy Esau ende andere verworpenen haten/ of tot de haet veroordineert hebben?

Antw. Godt ontfermt hem over wien hy wil:ende verhardt/haet/ veroordineert tot den haet wien hy wil.

De seven-en-twintigste Vraghe.

Dewyl Godt de liefde selver is: soo sal hy immers niemandt tot de haet veroordineren?

Antw. God is de liefde selver / ende bewijst oock sijn algemeyne liefde teghen alle creaturen/ gheen uytghenomen: daer in dat hy de selfde in haere wesen behout/dat sy niet weder te niet werden/ ghelyck sy te vooren niets gheweest zijn. Maer niet sijn bysondere liefde/die daer is in Christo Iesu/heest hy die alleen lief/vie daer zijn in Christo Iesu/in den welcken niet verdoemelten is. Die nu in Iesu Christo niet en zijn/oock nemmermeer zijn sullen/die beminnt God niet met die liefde/ die daer is in Christo Iesu/ maer hy haetse/ ende heeftse tot de haet veroordineret/die wileke teghens die bysondere liefde ghesicht wert.

De acht-en-twintigste Vraghe.

Hoe is dese liefde ende haet/daermēt God lief heest ende hatet / gesellet?

Antw. Daer van leert D. Luther recht/in't boek de serv o arbitrio, in't 501. bladt des bovenghestelden tom: Deus non amat aut odit, quemadmodum nos siquidem nos mutabilitet & amamus & odimus, ille æterna & immutabili natura amat & odit, Sic non cadunt in illum accidentia & affectus,

Das

Dat is: Godt heest lief ende hatet niet als wy: want wy hebbent lief ende haten in veranderlyckheyt/maer hy heest lief ende hatet niet een wighe ende onveranderlycke natuere. Alsoo en hebbent in God gheen plaets toe vallighen ende ghenegh enthesden.

De meyninghe is: De liefde ende haet daer mede God lief heest ende haet/ en zijn gheen affecten in Godt/ghelyck als in de menschen/ welcke affecten ende bewegingen toevallich ende veranderlyck in Godt soudē wesen/maer dooz de liefde ende haet Gods wort verstaen Gods voornemen ende wil te weten dooz de liefde het voorzienem ende wil te eeuwigen leven te verkiesen/die hy Christo gegeven heest/maer dooz den haet het voorzienem ende wil ten eeuwigen leven niet te verkiesen dien hy Christo niet ghegeven heest:

De neghen-en-twintichste Vrake.

Heest van Godt de verwoepene menschen van eeuwicheyt ghehaet?

Antw. Daer op antwoord die sick met D. Luther/ Iac. Want sooo God de ultiuercoren van eeuwicheyt heest lief ghehad/ soo volght nootwendich dat hy de verwoepen van ghelycken van eeuwicheydt heest ghehatet. D. Luther spreekt alsoo in de lest aenghetogenie plaeſe. Atque hoc ipsum est, quod liberum arbitrium cogit nihil esse, quod æterus & immutabilis sit amor, æternum odium Dei erga homines, ante quod mundus fieret, non solum ante meritum & opus liberi arbitrij: omnia quæ in nobis necessario fieri, secundum quod ille vel amat, vel non amat ab æterno.

Dat is: En eben dit is het/dat den vyre wille te infete maecht/te weten dat de liefde Gods eeuwigh ende onveranderlych is/(ende) dat de haet Gods reghen de menschen eeuwigh is/ eer de werelt ghemaeckt was/niet alleen voor de verdiensten ende t'werck des vyren wils:ende dat alles nootwendelijc in ons geschiet/in aensten dat hy lief heest of niet lief heest van eeuwicheyt aen.

IV. Van de voorsienicheyt Gods:

De eerste vraegh.

Wat is de voorsienicheyt Gods?

Antw. De voorsienicheyt Gods/is die almachtighe ende over al te ghenwoordighe cracht Gods/dooz welcken hy Hemel ende aerde/met alle andere Creatueren/als met zynier handt noch/onderhoudt / ende also regeert/dat loof ende gras/ reghen ende droogte/ vruchtbare ende onvruchtbare Jaeren/spijse ende dranck/gesontheyt ende krancheyt/ Ryckdom ende armoede/ende tu sunma alle dinghen/niet hy geval/maer van zijn Vaderlycke hant oug toekomen.

De tweede Vraech.

Gheschieter oock pet hy gheval!

Antw. Daer geschiet int alderminste niet by gheval: dewyl alle Creatueren alsoo in Godes hant zijn/bat zy zonder zynier wille hem oock niet roeren noch beweghen konnen.

De

De derde Vraegh.

Commen de Dypbel ende boose menschen yet quaets doen/ende also sondighen/souder den wille Gods?

Antw. Perghens en gheschickter yet sonder den wille Godts: oock dat ghene niet dat teghen zynen wille gheschiet. Ghelyck de heplighe Augustinus te recht ende wel leeret inde derde tomo/ in Enchridio ad Laurentium, in't honderste Capittel: Magna sunt opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus; ut miro et in effabili modo non sicut praeter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus sit voluntatem. Dat is: Groot zyn de werken des Heeren/ uptnemende schoon na alle zynen wille: also dat op een wonderbare ende onuptykkelijke wijze niet en gheschiet sonder zynen wille/dat oock teghen zynen wille gheschiedt. Daeromme dat de Dypbel ende de boose menschen wel quaet doen en sondighen teghen den wille Gods/maer niet sonder zynen wille.

De vierde Vraegh.

Hoe wilt ghy sulcx upp de Godlike Schriftuere bewijzen?

Antw. De Dypbel heeft Adam ende Euam versocht/ ende tot sondighen verwekt/ende heeft hier mede waerlick gesondighet/ maer dat en is niet sonder de wille Gods gheschiet/ want God heeft het toeghelaaten dat het gheschiede. Wt wat oorsaek? D. Luther antwoordet over dat derde Capittel Genesis/aen't 35. bladt: Quod Domino sic placuit, ut periclitaretur Adam & exerceret vires suas. Dat is: Dewijl het den Heere also behaeght heeft/dat Adam beproeft wordende ende zyne crachten oeffende. De vroederen Josephs/als zy hem in Egypten vercochten/hebben haer seer besondighet: doch leyt Joseph tot hem Gen. 45. God heeft my voor u henen ghesonden. Ende D. Luther als hy dese woorden verclaert/in't 659. bladt b. sept hp: hæc omnia divino consilio gesta esse: Dat is: Dit alles is na den Raet Gods uppgevoert gheworden.

Als vrome Godvruchtighe rechtgheloobende lieden vande Godloose Vervolgheren schade ende onderdrukkinghe/ trots ende smaet lijden/so sondighen sonder twijfel groflick de Vervolghers ende vanden des heylighen Euangeliuns/die den geloovighen sulcken lijden aendoen. Ende evenwel is het seker/dat den gheloovighen niets ghebearet/ende dat zy niets en lijden van de vervolghers/ sonder de wille Gods: ghelyck geschreven staet/ 1. Pet. 3. 17. Het is beter/so het Gods wil is/dat ghy weldoeng halven lijdet/ dan om dat ghy quaet doet. Ende 1. Pet. 4. 19. Die daer lijden (naemlick/ van den ghenen die den Euangilio Gods niet en ghelooven) nae den wille Gods/ die sullen hen hare zielen bevelen/als den ghetrouwven Schepper in goede werken. Ende eben dit selfde is onder andere een gheweldighe troost/ teghen de vervolgging/ so wanneer wy die gantschelick ghelooven/ dat ons noch den Dypbel/ noch zyne wercktuyghen ende instrumenten/ eenigh lijden of leet commen toevoeghen of schaden/ sonder de wille Gods.

Na

Als

Als Simei den Coningh David vloectte/z. Sam. 16.15. soo heest
hy sonder twijfel swaerlick ghesondigh; evenwel bekent David/ dat
hy't niet en dede sonder de wille Gods. Want hy seyt tweemael: De
Heer heest het hem gheheeten/vers. 10.11. t'welck niet en sal verstaen
Worden/als of God Simei sulcx hadde gheheeten door zijn updruck-
tlick Woort:want anders hadde Simei niet ghesondicht. Doe de
ghien stammen Israels van't hups Davids afvielen/ soo hebbene in
der waerheyt ghesondicht: nochtans en is dat niet sonder de wille
Gods ghebeurt. Gelijck God selfs door den Propheet Semaja spreect
1.Keg. 12.24. Sulcks is van my gheschlet.

Wat Herodes ende Pontius Pilatus met den Heypdenen ende het
Volck Israels/aen Christum ende den H.Apostelen ghedaen hebben/
daer mede hebbene zy bumpt alle twijfel opt swaerste gesondicht: ende
nochtans ist secker/dat zy seli tegen Christum en de H.Apostelen ge-
daen hebbene/sonder de wille/dat is/sonder de Raet Gods/ de welche
te vooren bedacht ende besloten hadde/dat het gheschieden soude. Ge-
lyck de Apostelen segghen. Actoz.4.27.28. Hy hebbene haer versamels
teghen dyn heyligh kint Jesum/weichken ghy ghesalts hebt / Herodes
ende Pontius Pilatus/met de Heypdenen ende den Volcke Israels: om
le doen wat dyn hant ende raet te vooren bedacht hadde/dat geschiede
soude.

Heest niet Judas den Verrader grouwelijck ghesondicht / dat hy
Christum aen den Joden verriede? Maer eben wel seyd de Schrift/
dat Christus uyt bedachten raedt ende voor sienicheyt Gods overge-
leverd zy. Actoz.2.23.

De Satan heest hooghelyck ghesondicht/als hy den bromen Job
gheplaegt heest: nochtans en heest hyt niet ghedaen sonder de wille
Gods.

De vysde vraeg.

Hoe accordeert dat met elcander: dat de Sonde tegē de wille Gods/
ende nochtans niet sonder de wille Gods gheschiet?

Antw. Heel wel. Want alsser gheseydt werdt. De sonde gheschiet
teghen de wille Gods/soo verstaeten by de wille Gods/ syn bevel
t'welck in't woordt Gods gheopenbaert is/ zijn ghebodi/hetinghe/
goetkennighe/welbehaghen. Nademael dat God de sonde verbiet/
de selve niet beheelt/niet hetet te doen/niet goet kent / noch hem beha-
ghen laet: ende verhalven niemand tot zonde veroorsaecker/ d'gyft/
dwinght/ oock dieselde niemand instort/ende in summa/ op gheender-
lep wylse van dieselde een veroorsaecker of Auteur is/ maer een straffe
Hechter.

Maer alsser gheseydt wert/ De sonde gheschiet niet sonder de wille
Gods/soo verstaeten als dan by de wille Gods/syn toelatinge ende
verhenginghe nae den Raedt zyns wils. Nademael de zonde niet ghe-
schieden soude/als het God niet toe en liet. Nu en laet hy booszecker
niet teghen synen wille toe/maer niet wille/ooste vijwilligh.

Ghe

Ghelyck de H. Augustinus sijn spreker/ inden voorsz. Enchridio
aen Laurentium, int honderste capitell: ut miro & ineffabili modo non
fiat præter ejus voluntatem quod etiam contra ejus sit voluntatem; quia non
fieret, si non sineret; nec utique nolens sinit, sed volens. dat is: Dat op een
wonderbare ende onuptspreekelijcke wypse niet en gheschiet sonder zyn
wille/ welck oock teghen zynen wille geschiet: want het soude niet
gheschien/ soo hpt niet gehengde of toeliet: maer hy en latec gewisselijc
niet teghen zynen wille toe/ maer met wille/ of willich.

Daer van sprecket hy oock in't selfde Boeck/ int vffsentwintichste
Capittel: Non fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo ut fiat,
vel ipse faciendo.

Dat is/ Daer en gheschiet niet/ het zy dan dat de Almachtighe wil
dat het gheschiede: het zy toelatende dat het gheschiede/ of dat hy t sel-
ver doe.

In den sevenden tomo/ in't Boeck de Prædestinatione & gratia, sepdt
hy int vffschiede Capittel: Intelligat illa omnia, vel adjuvante Domino
perfici, vel deferente permitiri: ut noverit tamen, nolente Domino nihil
prosperus admitti: Dat is hy verstaet/ dat alle de dinghen of met de hulpe
des Heeren volbracht werden/ of wanmeer hy (den menschen verlatet/
toeghelaten werden; dat hy nochtans wete/ datter gans niet sonder de
wille des Heeren begaan wert.

De H. Hieronymus/ in den festen tomo/ over dat Eerste Cap. deg
Prophetæ Habacuc int 223. blad/ des Frobenischē druck/ Anni. 1525.
sprecket alsoo tot God/ daer hy des Propheten meeninghe verklaert:
Dicam quidquam sine te fieri, & te nolente tantum posse impium: hoc se-
tire blasphemum est. Dat is: Sal ick segghen/ datter pet sonder dy ghe-
schielt/ ende dat sonder dynen wille de Godloose so veel vermach: dat
te ghevoelen is een Godslastering.

De seoste vraeg.

Maer worden hier mede niet twee teghenstrydighe willen Gode
toegheden.

Antw: Neen wat daer is ende blijft van eeuwicheyt tot eeuwicheyt
een eenighe wesentlycke wil Gods/ soo veel God aengaet.

Maer wat ons aengaet/ soo wort dieselbe wil Gods ons door
meinherlepe te kennen gheopenbaert/ de welcke de Oude leeraers in dit
vers begrepen hebben:

Præcipit, & prohibet, permitit, consulit, implet.

Dat is: (God/ ghebiet) ende verbiet/ hy laet toe/ geest raet/ ende ver-
bult (zyne belosten ende dreyghementen.)

Hier mede wort aenghewezen/ dat God ons zynen ewighen wil
door mynherlepe tecken en openbaert ende te vernemen gheest: naem-
lijck/ door zyn. 1. Ghebodt. 2. Verbodt. 3. toelatinghe. 4. Raedt geben/
ende. 5. Propheteringen/ dat is/ belosten ende dreygginghen/ mitsgaderg
der selver vervullinghe.

Elik van dese tecken noemt de H. Schrifft/ ghelyck oock de oude

Grechtgheloobighe Kerck/die wille Gods. Alsoo is Gods ghebodt sijn wil/daer dooz hy aenwijst/wat wy doen sullen: Dat verbode is zijn wil/daer dooz hy aenwijst/wat wy niet doen en sullen: De toelatinge is zijn wil/daer dooz hy aenwijst/ wat hy nae zynen eeuwighen raedt ende voornemen wilde ghehenghen dat het gheschiede: Sijn raet gheven is zijn wil/ daer door hy aenwijst/ water te doen zp of niet: De propheeten zijn de wille Gods/daer dooz hy aenwijst/ wat hy goets den menschen gheven/of quaets den selbeu oplegghen sal/ ghelyck hy van dese zynen wille dooz de vervullinghe der propheeten verseghele ende becrachtighet. Nu ist seker/ dat Godt de zonde verbiedet/ ende nochtans die selfde laet gheschieden: ghelyck men sulcx aan de eerste zonde Adams siet. God heeft hen verboden van den Boom der kennisse goets ende quaets te eten;dit verbode is Gods wil. Gelijckewel heeft het God laten gheschieden/dat Adam van den selben Boom geheten heeft;deze toelatinghe is oock Gods wil. Maer wie can met gront der waerheit spreken/dat God twee strijdiche willen heeft; eenen dooz welcken hy de zonde verbiedet/ een ander dooz welcken hy de zonde gheschieden laet. Want als wy dooz aenlepidighet der Schis-tuere op den eeuwighen wil ende raet Gods sien/ so is het een eeniche wil ende raedt/daer in God van eeuwigheyt voorghenomen ende besloten heeft/bepde de zonde te verbieden/ende die selve doch toelaten te gheschieden.

De sevende Vraghe.

Waerom laet God dat gheschieden/ i' welck hy doch ten hoochsten verbiedt?

Antw. Daer op gheef ick dit antwoort mit D. Luther/ over dat derde Capittel Genesis/ in't 35. bladt: *Quis reddere potest rationem eorum, quæ videt divinam Majestatem permisit fieri? Cur non potius dicimus cum lob, non posse Deum vocari in jus, nec ipsum cogi posse ad reddendum nobis omnium; quæ facit aut permittit fieri, rationem?* Dat is: wie can van die dinghen rekenschap gheven/ die hy siet datse de Godlike Majesteit heeft laten gheschieden? Waerom seggen wy niet liever met Job/men can God niet voor recht roepen/hy can oock niet ghedwonghen werden rekenschap van alles te geven/ wat hy doet of gheschien laet?

De achste Vraghe.

Veroorsaecht/leydet/voert en drijft God de menschen tot de zonde?

Antw. Gants niet: maer hy verbiedt haer die selfde/ vermaentse daer van af te staen/ende strafse om der zonden wille.

De neghende Vraghe.

Comt al het godloos wesen/dat in de gantsche werelt gheschiedt is/ ende noch gheschieden sal oorspronckelick van Godt voort/ als een vrucht der Reprobation?

Antw. Gheensing/want dat Godloos wesen of de zonde is niet een vrucht der Reprobation of verwerpinghe/ ende comt oock niet van God

God voort/maer oorspronckelick van den vrybel ende des menschen
vrype wille.

De thiente Vraghe.

Heest God ghewilt/dat Adam sondighde?

Antw. So ghy door dat woordeken (willen) verstaet Godts bevel
veroorzakinghe/goetkenninghe lepding/voering/dryvingh/soo heest
God niet ghewilt dat Adam sondighde. Maer als ghy door het willen
verstaet de vrywillighe toelettinghe Gods/soo heest God ghewilt/dat
is/sonder eenighe dwanck/vrywilligh toeghelaten / dat Adam son-
dighde. Want Adam en hadde niet ghesondight/ soo het God niet en
hadde toegelate:maer hy en heest het niet sonder zyne wille/maer met
wille/of vrywilligh toeghelaten. Adam heeft ghesondight teghen de
wille Gods/maer niet sonder de wille Gods/dat is/sonder zyne toe-
lettinghe:want oock de toelettinghe Gods zijn wil is/Ephes. 1. 11. daer uyt de heilige
Augustinus spreekt/ in Enchiridio aen Laurentium/in't vijsen tne-
gentichste Capittel: Non sit aliquid,nisi omnipotens fieri velit: vel sine
do ut fiat, vel ipse faciendo. Dat is: Daer en gheschiet niet/ten zp dan
dattet de Almachtighe wil dat het gheschiede:het zp dathp't of toelaet
dat het gheschiede/of het zp dat hpyt selver doe.

Ende de oude Leeraer Hugo de S. Victor sept lib. prim. cap. sept.
part. quart. de Sacra. Cum bonum facit & permittit malum, appetet vo-
luntas ejus in illo, quoniam esse vult quod facit aut permittit. Et: Est
Dei voluntas bene placitum ejus, & voluntas ejus operatio ejus, & volun-
tas permisso ejus. Dat is: Als God dat goede doet/ ende dat quade
toelaet/so verschijnt zijn wille daer in/bat hy wil dat het ghene zp/ dat
hy maect of toelaet. Ende Gods welbehaghen is zijn wil/ ende zijn
Werkinghe is zijn wil/ende zijn toelettinghe is zijn wil . Iae oock
Petrus Lombardus, lib. prim. dist. 45. cap. undecimo, leert salter: Per-
missio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur. Dat is: Oock
de toelettinghe ende werkinghe Gods worden de wille Gods ghe-
naemt.

De elste Vraghe.

Wil ende laet God de zonde toe so verre sy zonde is?

Antw. Gants niet. Want Godt en wil noch en laet gheen quaet
toe/so verre het quaet is:maer so verre yet wat goets daer hy is/ ende
daer uyt van hen voorzghebacht wert. Alsoo wil ende laet hy oock de
zonde toe/niet so verre zp quaet is/ oock niet dewyl zp een zonde is:
maer so verre ende dewyl yet goets daer hy is/soo verre ende dewyl
hy yet goets daer uyt brenghen can / als die de sonde der menschen
wel weet te ghebruycken hei sy sijnen uytvercozenen ende beminden
en goede/oste wenden tot straffe der verwoepen.

By exemplel/ doe Josephs broederen hem in Egypten vercochten/
soo hebben sy seer ghesondicht. Nu soo heest God dese vercoopinghe
toeghelaten/ niet soo verre sy tot onderhoudinghe des Patriarchen

Jacobs ende alle den sÿnen ghdient heeft. Daerom derf D. Luther segghen/inde verclaringhe des wÿsenbeertichsten Capittels Genesij/ int 658.bladt: Venditio illa est salus & vita Egypti & universi orbis ter- ratum. Dat is: Die selve vercoopinghe is het heyl ende leven Egypte ende des gantschen Werdbodems. Ende in't 660'bladt/b sept hy: Qua (misericordia D.) ipsorum venditio plena invidiaz & odio versa sit in sa- luberrimam missionem. Dat is: dooz welcke (Barmhericheyt Gods) haet vercoopinghe/die vol nyds ende haets was/ in een heplsame sen- dinghe verwandelt is. Ende in't volghende bladt. Adeo peccatum ve- strum non nocuit, quantum vis magnum & horribile , ut etiam omnibus gentibus, præcipue vero vobis, salutem attulerit. Dat is: uwe zonde/hoe- wel sp groot ende schrikelyck is/ende heeft soo gans niet gheschadet/ dat se oock allen volcken/maer voornamelijck u/heyl ende niet toeghe- bracht heeft. Ende ter stont hier nae: Joseph mitigat & extenuat peccatum (fratrum suorum) quasi gloriosum & laudabile id est; non quidem virtute & natura sua, sed bonitate potius & misericordia Dei: Dat is: Joseph versacht ende verelept de sonde zynner Broederen/als of zy te roemen ende te prijsen ware: nochtans niet ypt hare tracht ende natuere/maer veel meer door de goetheyt ende barmhericheyt Gods.

De twaelsde vjaeg.

Maer gheschiet de sonde nae den Raet Gods: dat is / dattet zyn hant ende raet belooten heeft/dat se gheschieden soude?

Antw. Iae vrylyck. Want het is omnoghelyck/datter pet gheschie- den soude/twelck Gods hant ende raet te vozen niet beschepden heeft dat het gheschieden soude/dewyl daer nerghens pet by gebal geschiet. Wp exemplel/de verkoopinghe Josephs in Egypten is nae den raede Gods gheschiet/ghelyck Joseph selfs tot zyne Broederen sepdt: int wÿstichste Capittel des eersten Boer Mose.vers.20. Hy ghedachtet quaet met my te maecken/maer God dacht het goet te maecken/ dat hy dede gelijk het nu aen den dach is/te behouden veel Volcy. Daer aupt derff D. Luther schypven/inde verklaringhe des wÿsentbeertich- sten Capittels Genesij, int.658.bladt van Joseph: Excusabit igitur frater, & totam causam reiicit in consilium & sapientiam divinam.

Dat is: Derhalven sal hy (Joseph) zyne Broederen ontschuldighen/ ende de gantsch oorsaek op de Godlycke raet ende wÿsheyt schypven ofste werpen. Ende ter stont hier na: Aliud enim est consilium divinum, aliud vestrum in eodem opere. Vestro consilio & voluntate pessima usus est Deus ad vitam, etc. Dat is: Want een ander raedt is Gods/ een ander uwe inden selfde wert. Uwe raedt ende seer quade wille heeft God ghebruyckten leven/etc. Ende int 659. bladt b. Joseph adeo obliviscitur in uraz illaz à fratribus, vt paucissimi tantum meminerit venditio- nis, & jam effundat spiritum, & illud ipsuta delictum pulcherrima ex pos- tione interpretetur. Non irascer, inquit, nec delector conturbatione, con- fusione & ignominia vakra; & quare succensem vobis, cum sciam hæc Divino Consilio gesta fuisse! sicut infra ad eos dicet: Nolite timere, Num
Dai

Dei possimus resistere voluntati. Dat is: Joseph vergheet soo gheheest
het onghelyck/ dat hem van sijn Broeders wederbaren was / dat hy
alleenlyck niet weynich woorden de vercoopinghe gheandenkt/ ende nie
sijnen Geest uytstort/ ende die selfde sondet met een seer schoone upstieg-
ginghe verclaret. Ick en vertoorne niet/ seyt hy/ ende hebbe gheen lust
aen uwe verstooringhe/ sinact ende schande/ ende waerom soude ick
over u vertoornen / dewyl ick weet dat dit alles nae den Godlycken
Raedt gheschiet is/ gelijc hy hier nae tot hen segghen sal: D'cest u niet.
Commen wy de wille Gods wederstaen?

De P. Augustinus sept/ inden sevenden tomo/ int eerste Boeck de
Prædestinatione sanctorum, int festhiende Capittel: Est in malorum po-
testate peccare, vt autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciat, non est
in eorum potestate, sed Dei dividentis tenebras & ordinantis eas, vt hinc
etiam, quod faciunt contra voluntatem Dei, non impletatur, nisi voluntas
Dei. Dat is: Het is in der boosen ghewelt te sondighen. Maer dat hare
boosheit niet sondighen dit of wat anders doen soude commen/ is niet
in haren ghewelt/maer Godes/die de dypsternisse verdeelt / ende die
selve ordineert / dat oock daer uyt/ 'tghene spreghen de wille Gods
doen/niet vervult werde/maer alleen de wille Gods.

De verthiende Vraegh.

Is dan Adam nae den Raedt Gods gevallen:dat is/ dat het Gods
Raedt bescheden heeft dat se gheschien soude.

Antw. Iae vrylijck. Want is Adam ghevallen/ en heeft het Gods
Raedt niet bescheden dattet gheschien soude / soo isse by gheval ghe-
schiet. Hier mede wordt de ewighe voorsienichept Gods weghgeno-
men/ als of God niet alles gheordineert hadde / dat opt heeft moeten
gheschieden. Soe wordt Gods wijs heyt ende Almachtichept bepaelt/
oft gantsch gheloochent / als of God niet van ewichept hadde ghe-
weten / wat hy wilde gheschieden laten; ende als of hy niet machtich
ghenoech ware/ dat te verhinderen / dat hy niet bescheden hadde dat
gheschien soude/ende dat hy gheensins wilde dat het gheschiede/ want
soo daer het gheschiet/ welck God gheensins niet ghewilt heeft / dat
het gheschiede/soo volght dat hy niet machtich ghenoech is/ dat selfde
te verhinderen.

De veerthiende Vraegh.

Is Adam nae de Raedt Gods ghevallen/soo volght daer uyt/ dat
Godt een oorsaek van sijn Val is?

Antw. Dat en volght gheensins. Maer soo het Gods Raet geweest
hadde/ dat hy Adam wilde tot de sonde veroorsaeken/poren/dippen/
dwinghen/aenhouden/die selfde hem bevelen te doen / een welbehagen
daer aen hebben/ als dan ware God een oorsaek sijns vals. Nu en is
dat Gods raet niet gheweest/ghelyck het de Schrift ende de uytkom-
ste betupghen. Maer Gods raet is gheweest / dat hy wilde toelaten/
dat Adam viel/doer het aenporren des Dypbels:ende door eygen vry-
wil. Derhalven en is God gheen oorsaek des vals gheweest. Want
d'ell-

d' Eeuwiche raet Gods/welcke besloten heest wat gheschieden sal/wort ons op tweederley wijse te betrachten in Gods wort voorghestelt. Ten eersten/dat dieselde bescheden heest wat God doen soude/het zy onder middel door hemselfs/of door middel die hy ghebruycken soude/of dien hy't door zijn wort bevelen soude: wat hy also bescheden heest/daer van is God een oorsaek.

Ten tweeden/dat dieselde bescheden heest/wat Godt wilde laten gheschieden vande Dupbel ende van de mensche/namelyc de Sonde/doch niet voor so veel het sonde ware/maer voor so veel God up't dselfde yet goets voortbrenghen soude/om zyne barnhertichept in der selver verghevingsende zyne gherechtichept in der selver straffe te bewijzen: Wat de raet Gods alsoo bescheden heest/dat gheschien soude/daer van is God gheen oorsaek.

De vyfthiende vraeg.

Heest God ghewilt/dat Adam sondighen soude/soo is hy een oorsaek zynner Sonde?

Antw. Gods wil is tweederley: naemlyc of toeklaten datter yet geschiede/of Doen door hemselfs/of door ander en wat behaechlyck is. Wat God alsoo wil/ dat hy't selfs doet/het zy door middel of sonder middel/daer van is hy een oorsaek. Maer aldus en heest God niet ghewilt/dat Adam sondighen soude: Maer heest het willen toeklaten/doch niet werken of verrichten: Derhalven en is God geen oorsaek der Sonde Adams.

De sesstiende(ende leste)vraeg.

Maer is Gods toeklaten een bloot toeklaten/also dat Gods voorziechepd daer by ledich zy!

Antw. Dat zy verre. Want of wel God gheen sonde werkt ende doet/ende derhalven oock der sonder veroorsaecker niet en is: soo en kunnen doch eerstelick gheene van God geschapene bewegingen ende werken des menschen/zy zijn dan inwendich ofte uwtwendich/sonder Gods werkinghe geschieden. Want in hem leven, sweven, ende sijn wy Actoz. 17.28. Daerom salmen de bewegingen ende werken der menschen/die van God geschapen zyn sijn onderschepden van de booshept/die welcke met dieselde ghechapene beweginghen ende werken mede inloopt/ ofte met welche dieselve besmet zyn:welcke booshept ofte sonde niet van God/maer van den Dupbel ende vrype wil der booser menschen selfs voortkomt. Voor't eweede/als God yet toelaet dat het gheschiede/ soo en is hy niet ledich/ maer doet oock het zyne: Dat is/ hy ghebruyckt de boose ende sondighe Instrumenten / ende volvoert zynnen raet/ende richtet hem tot den eynde / t'welck hy van eeuwichept bestemt heeft. Derhalven/salmen in pder wech / sijn onderschepden/wat ende op welke wijse God doet/vant ghene wat ende op welke wypse de sondighe en boose Instrumenten doen. Men sal ooc in een peder werck vernustichlyck onderschepden Gods raet / ende der booser sondigher Instrumenten raet.

Sulex

Suler sal dooz de volghende exemplelen klaerder werden. Als / de hant beweghen ende ghebrupcken/ oock wanneer men eenen mensche ombrengt/dat en is in hemselfs gheen sonde:want de beweginghe des menschelijcken lyfs is van God gheschapen.

Derhalven als Moses den Egyptenaer doode: die eenen Israelit onrecht dede. Exod. 11. 11. Acto. 7. 24. 28. so en heeft Moses niet gesondicht. Doe Phineas eenen Israëlit niet eenen Midianitischen wyf doorstac. Nu. 25. 7. 8. Ps. 106. 30. 31. so en heeft hy niet gesondicht. Alsoo als de Overhept eenen misdaadighe doot/ ofte doodden beveelt/ so en sondicht hy niet. Rom. 13. 4. Als die gheene/die een oprechte kerch voeren/in slachten of schermutselinghen hare vanden dooden/soo en sondigen zp niet. Maer als d'eeue menschen den anderen doodet tegen de wet Gods/upt niet/haet/wraegierichept gierichept begheerte des rooffs/eer gierichept clepnachtighe van andere lieden/so sondicht hy. Alsoo heeft Cain ghesondicht/doe hy sijnen broenen Broeder Abel/ Joab heeft ghesondicht/doe hy Abner ende Amasa omgebracht heeft.

Also moctmen sijn onderschepden de gheschapene bewegingen/ van de sonde die daermede loopt.

Doe de Broederen des Patriarchen Josephs hem in Egypten verkloft hebben/soo hebben zp seeckers waerlijcke ghesondicht. Want zp handeldē te gheu de wille Gods/teghen de liefde/die zp haren Broeder: jae oock haren Vader schuldich waren. Maer dat zp ghesprocken hebben/ dat zp heen ende weder ginghen/ dat zp hare handen ende voeten beweegt hebben/dat en is voor hemselfs geen sonde gheweest: wat de sprake der tongen ende beweging des lichaems is van God gheschapen/ende wert van hem oock ghewrocht ende onderhouden. Maer dat zp upt niet/ of gunst/haet/wraegierichept/begeert hebben om van haer broeder ontslaghen te wesen/ ghesprocken ende gehandelt hebben/ dat is een groote sonde gheweest/ die noch van God ghekommen is/noch hem behaegt heeft:maer zp sijn Josephs Broeders epghen gheweest.

Doch heeftse God toeghelaaten of laten gheschieden/ nae zynen eeuwighen raet/ de welcke doe ter tydt bepde Joseph ende zyne Broederen is verborghen gheweest/maer daer nae te sijner tyt is openbaer gheworden Doch alsoo heeft God dese sonde toeghelaaten / dat zyne voorsienichept daer by niet ledich en is gheweest. Want de Broederen Josephs verkloften hem wel in Egypten. Maer wat doet God? Hy schickte Joseph in Egypten voor zynen Broederen heenen. Dooy wie schickt hem God? Dooy de Broederen die hem verkochten: ghelyc ooc D. Luther Josephs woorden recht verklaret/over dat. 45. Capit. Genesis/ int 65 8. bladt: Dominus me misit per vos. Dat is: De Heer heeft my dooy u ghesonden. Wat doet God meer? Hy ghebrupckt den daet ende boose wille der Broederrn Josephs tot vele lieden leven: ghelyc een weynich te vooren D. Luther de woorden Josephs verklaret: vestro consilio & voluntare pessima usus est Deus ad vitam; non meam tantum, quod patrum esset; sed absolute inquit, ad vivificandum, ad

vitam me misit Dominus. Dat is: Uwe raet ende seer boose wille heest God ghebruydt ten leven: niet alleen tot mynen leben/twelc weynich ware/maer hy sept slechts/by den leben te behouden / ten leven heest my de Heere ghesonden. Wat doet God meer? Hy bringt uyt de sonde der Broederen Josephs veel goets voort/ghelyck D. Luther int 660 bladt/het verklaert/daer hy sept: Non enim fatis mirati & prædicare potest magnitudine hujus mirandæ & immensæ gloria, quod ex tanto sceleri, quod vix aliud atrocius cogitari poterat, tantum cumulum honorum, vitæ & salutis, suscitare & elicere potuerit. Non enim ea natura & virtus peccati est, ut aliquid boni gignat; sed effectus hic est bonitatis divinæ, quæ potest malum in bonum convertere.

Dat is: want hy can hem niet ghenoegh verwonderen ende prijsen de groothedt deser wonderbare ende onmeteliche eere/dat (God) uyt een so grootē sonde/ boven de welc nauhcer grooter hadde moghen gedacht werden/eensoo grooten hoop goederen/ levens ende heyls verwecken ende brenghen heest kunnen. Want dat en is niet de natuer en werckinghe der sonden/datse pet goets bare:naer dese werckinge toebehoozt de Godlycke goethedt/die het boose can in't goede verwande. Ende int 662.bladt. Deus illud(peccatum vestrum) apprehedit eoque Iesus est ad confundendum Satanam, qui seduxit vos: ut ex tanto malo in gens bonum eliceret. Dat is: God heest die selve (uwe sonde aenghegepen/ende heestse ghebruydt/om den Satan/die u vervoert hadde/ter schanden te maechien:op dat hy uyt een soo grooten quaet (of onrecht)pet wat goets dat groot is voortbrochte.

Soo salmen Gods raet van de raet der Broederen Josephs onderschepden. Gods raet was/door de verkoopinge Josephs in Egypt en veel liede hy den lebe te behoudē/in de groote dierre/die comē soude: de raet der Broederen Josephs was/van haer Broeder ontslagē te worden/dat hy niet boven haer verhoogt worde. Ghelyck D. Luther insgelijker Josephs woorden verklaert/int 658.bladt: Aliud est consilium divinum, aliud vestrum in eodem opere. Dat is: Eē anderstaet is Gods/een ander de uwe/in een selfde werch.

Wt dit crompel kannen ghenoeghsaem sien/ dat de Godlycke toelatinge niet een bloote toelatinge zy/ende dat de voorstinctept Gods daer by niet ledich zy: alsoo nochtans datmen in peder handelinge ver mistichlyck onderschepde Gods werck van der menschen werc/Gods raet van der mensche raet/de geschapene bewegingē des mensche vā de booshz diemē by deselue vindet / Gods epnde en oogmect van der mensche eynde en oognere/ende wat meer vā en ander te onderschepdē is.

Als nu sulcken onderschepden ghehouden wert/gelyck die behoort ghehouden te werden/soo salmen lichtelijck verstaen kunnen/dat God gheensing een oorsaek der sonden zy/al ist dat zyne voorstinctept/ als hy de Sonde toelatet/niet ledich is. Dit zy nu cortelyck gheantwoort op etlycke vrachten/welcker verklaringhe etlycke Godvreede/waerheyt ende breed-lieshebbende luden begheert hebben. Ende bidt den barinhertighen God ende Vader/dat hy om zyns ghelyeden

Soons

Prædestinatie.

195

Soons Jesu Christi wille/door sijnē. Geest onse herte hoe langher
hoe meer vernieuwē wille/ verlichten en heiligen ten ewighen lebe-
doe dat hy vergebē wille mijne lasterare/die my valscherlyck veel dwa-
linghen opdriyghen ende aentpen/ende hun gheven datse de waerheyt
lief hebben ende spreecken. Amen.

Augustinus int 7. Deel/int Boeck van't goet der volhardinghe in'k
14. Capit. int 87 i. bladt: Maer zp spreecken dat de beschryvinghe of
verklaringhe der eeuwigher Prædestinatie strijt teghen de mitteheyt
der Predication:

Een als osse teghen den Apostel ghescreuen hadde diese ghepredice
heeft. Heeft niet dieselbe leeraer der Heiligen int gheloof ende in der
waerheyt de eeuwiche Prædestinatie soo dikwils gheroemt/ende en
heeft niet opghehouden dat woort Gods te Predicken. Heeft hy dan/
als hy ghezeigt heeft/God ist die in ons werkt het willen en het were-
ken nae zynen goeden wille/niet selfs ons vermaent/dat wj sullen wil-
len ende werken wat God behaert? Of die ghezeigt heeft/die in u dat
goede werkli heeft aenghevanghen/die salt volbrengen tot op den dag
Jesu Christi/heeft die niet gheraden/dat de menschen sullen beginnen
ende tot den ende toe volherden? Naemlyck de Heer selfs heeft den
menschen bevolen/datse souden ghelooven/ende sept gheloof in Godt/
ende gheloof oock in my/ende daerom en is nochtans de spreuk niet
valsch/noch vergheefs de verklaringhe daer hy sepdt: Niemand komt
tot wj/dat is/niemand gheloof in my/ten zp dan dat het hem van
mynen Vader ghegeven zp. Ende wederom/al ist dat dese verklaringe
waer is/daerom en is die voorzepde vermaninghe niet te vergheefs.
Waerom meynen wj dan/dat de Predicatie/het bevel/de vermaninghe/
ende straffe/welcke stücken alle de Godlycke Schrift dikkwils
ghebruycket/de verklaringhe der eeuwigher Prædestinatie schadelick
zp/die eben dese Godlycke Schrift roemt? Sal niemand doxen segge/
God en heeft niet(van eeuwicheyt) voor heen geweten/wien hy geven
soude datse gheloofden? Of wie hy zynen Soon gheven soude/ op dat
hy niemand upt denselven verloze?

Soo warachtelyck als hy dit alles voor heen gheweten heeft (van
eeuwicheyt aen)soo heeft hy oock ghewisselyck voor heen geweten sij-
ne weldaden/doer de welcke hy ons verlost. De eeuwiche Prædestina-
tie der heiligen is niet anders/dan een voorwetenschap ende berep-
dinghe der weldaden Gods/doer de welcke gheheel seeckerlyck verlost
werden alle die verlost werden. Maer waer worden de anderen / dan
in de klop der verderfenis gelate/upt ee rechtveerdich oordeel Gods.

Ende int selfde Capittel een weynich daer nae:

Dat niemand tot Christum komen kan/soo't hem niet ghegeven is/
ende dat het den ghene ghegeven wordt die in hem uppervkozen sijn
eer des werelts gront ghelept was/dat bekent sonder twijfel een peder
van die welcke niet met doove ooren des herten dat Godlycke woort
niet des lijsfs ooren ghehoort wert.

En nochtans heeft dese Predicatie/die helder ghenoech in de woor-
den
W b 2

den des Euangeliums verhaert wort/den Heere niet verhindert/oer van weghen des aenvanghenden te segghen/c welck ich korts te vooren verhaelt hebbe/ghelooft ghy in God/soo gheloofst oock in my ende van weghen die volstandich volherden sal/men moet altijdt bidden ende niet vermoeyt worden. Want dit hoozen ende doen die geene dien het ghegheven is:maer die en doent niet/c zy dat zijt hoozen of niet/dien het niet ghegheven is:

Want u/seyt hy/ist ghegheven te weten de verhooghentheden van't Rijcke der Hemelen/maer desen is het niet ghegheven/ van den weleken het een behoorcht totte Barmheericheyt / dat ander tocht oordeel des gheenen/totten welcken onse Ziele spreekt/van Barmherticheyt ende oordeel wil ick dy singhen/O Heer. Derhalven en sal noch doez de Predicatie van de Predestinatie niet verhindert worden de Predicatie van het staantvaestighe ende toenemende gheloove/op dat zy hoozen c welck zy behoozen te hoozen/ende op dat die gheene ghehoorsamen dien het ghegheven is:want hoc sullen zy hoozen/ soo hen niemand en Predickt?Oec wederom door de Predicatie van het toenemende ende totten eynde toe volhardenden gheloove/ sal niet verhindert werden/ de Predicatie van de Predestinatie:op dat soo wie tgheloof ghelyckvoornichelyk ende ghehoorsaemlyk levet/hem niet verhesse over zyne ghehoorsaemheyt/als over zijn eyghen ende niet over ontfangen goet/ maer soo wie hem roemt/dat hy des Heeren roeme. Want van gheendinck sullen wy ons roemen/de wijl gheen dinck onse is. Het welck Cyprianus trouwlyk ghesien/ende niet gantsen vertrouwen alsoo te sijn verclaert heeft/dooyt het welck hy waerlyk de alderseckerste Predicatrice heeft aengewesen. Want soo wy ons geeng dings roemen sullen/de wijl gheen dinck onse is/waerlyk soo salmen sick oock des alderbestandichsten ghehoorsaemheyt niet roemen. Hy ensal oock onse niet ghendent worden/als of hy ons niet van boven ghegeven ware. Soo is nu oock ghehoorsaemheyt een gave Gods/die God besloten heeft/ghelyck een peder Christien bekennen moet/te gheven den geenen die met dese zyne beroep beroepē zyn/van den welcken ghezeigt wordt/ de gaven ende berocpinghe Gods zyn sonder rouwe. Dat is. Nu de voorverordeninghe/die wy trouwlyk (of nadc mate des gheloofs/ende optimoedelijck Predicken.

Gloria sit Christo.

Augustinus tomo.7.in't boek van't goet der volherdinge cap.16.blad 873.bv Frobenium:Anno. 1592.

Men segghe dan de waerheyt/voornamelych/als erghens eenige vrage daer toe oorsaek gheeft/datmense segghen sal/ende laetsle die begrijpen diese connen begrijpen:op dat niet misschien/ als zy verswegen wordt/om der gheener wille diese niet baten en connen/die geene niet alleenlyk der waerheyt beroost/maer oock mit de leughenen gvanghen worden/die de waerheyt connen baten op datse haer voor de leughen hoeden.

EEN

Cort inhout van de gant-

sche leer/die inde Theologische Schole/ der
Loslicker Universiteyt te Basel/belanghende de Re-
ligions-puncten die nu ter tydt strydigh zyn/ ghedreven wert.
Nu vermeerdert ende niet etliche capitelen verrijkt.

Wt het Hoochduysch ghetrouwelijck vertaelt.

Dat eerste Capittel.

Pen verdedighen van de ghenade Gods / gheen dwa-
linghe/die de Prophetische ende Apostolische leere / die
in de Boecken der Propheten ende Apostelen begre-
pen is/contrarie sy: maer gheloven ende leeren dit al-
leen/dat de H. Schrift der Propheten ende Apostelen/
even met so veel woorden/ of ten minsten van gelijcken
verstande/woordzaecht/of dat ypt het ghene sy learet/ met goeden ende
rechten gebolgh nootwendigh can besloten woeden.

2. Wp nemen aen ende behouden alle de Canonijcke Boecken des
ouden ende nieuwen Testaments/gelyck die selfde vanden H. Hiero-
nimo in den send-brief Paulinum verhaellet werden/ ende onder-
schepdense van die ghene/diemenscripta Apocrypha dat is / Apocry-
phe schriften noemt/ende die niet inden Canon zyn. Wp onderschepdē
ooc van hen alle kercken-ende menschen-inseettingen/sy sijn so out als
sy willen.

3. Ende dewyl de Prophetische ende Apostolische Schrift alleē/
sonder alle weder spreken/ dat woort Gods is (want dat noch ergens
een onbeschreven woort Gods soude zyn/en can niet betoont werde)
ende oock den mensche Gods verstandich maecket ter salicheydt/ ende
alsoo onderwpset/ dat de mensche Gods volkommen sy/ tot alle goeden
werken volcomelick gheschickt; soo houden wp voor vast erde sekier
dat se ooc volcomen zp/ ende al het gene/ dat ter salicheydt te weten ende
ghelooften noodwendich is/in sick vervate/ want dat selfs onvolco-
men is/hoe can dat den mensche Gods volcomen maecken?

4. Der halven houden wp oock de H. Schrift uere alleen voor den
Geghel ende maete des Ghelooss ende Christelijken levens: ende be-
kennen die oock alleen of God/ die in die selfde spreekt/ voor den
hooghsten Gechter/(om te voordeelen) van haren rechten verstant/ende
die gheschillen der Christelijcker Geligie.

5. Wpghloooven/dat God een Geest is/ ende niet een lichaemlyke
Weser/

wesen/dat hy onepndlich/volmaeckt/onveranderlich/eeuwigh/ on-
epndelick/veral-teghenwoordigh/lebendigh/onsterlic/saligh/wij/
goet/genadigh/ende barmhertich/geduldich/rechtveerdich/almach-
tich/aller dinghen wyp ende niemant onder worpen zp; dat hy eenich in
wesen/maer doch dy pe Persoenen/Vader/Sone ende H.Gest zp.

6. Wp leeren/dat God van aenbegin der werelt alle sijne wercken
bekert zjn; dat hy van eeuwichept aen alles besloten heeft/dat hy tot
pder tyt doe soude of op dat het vā anderen gheschiede gebieden of toe-
laeten soude;ende derhalven dat hy te pder tydt alles gedaen heeft en-
de doet/nae den raedt zjns wils/also datter gants ende gaer niets en
geschiet/dan wat sijn handt ende zijn raedt te vooren besloten heeft/
dat tet gheschieden soude.

7. Wp leeren/dat God in Christo/upt louter genaden ende welbe-
hagen/ear des werelts gront gelept was/alle die verkozenen heeft/die
hy Christo gegeben heeft/op dat hy hun het eeuwige leven schoncke:
ende d' ander rest heeft hy na zjne ghants vrye/allerheylighste rech-
teveerdichste ende ondoorgondelijcke wille/voor bp gegae ende verwo-
pen/dat is/niet verkozen/want verkiesen ende verwerpen zijn dingen
die neben den anderen overstaen.

8. Wp leeren dat de oorsaek door de welcke God is beweekt ge-
woedē/ons van eeuwichept aē te verkiesen/buyten God niet te soekē
sp:wāt daer en is immers van eeuwichept aen geē dinck buyten God
geweest daer door hy hadde kunnen beweekt werden/maer God alleē
is van eeuwichept aen geweest. Hy heeft ons niet alleē/ eer sijn Soon
voor ons gestorben is/lief gehadt/maer noch eer hy de werelt gescha-
pen heeft.

9. Wp leere/dat ons God uptverkozen heeft/niet om dat wyp souden
gelooven/maer op dat wyp geloofden: niet om dat wyp weerdich zijn
souden/maer op dat wyp weerdigh wierde:niet om dat wyp te zjner tyt
soudē gewilt hebben/maer om dat hy gewilt / ende hem niet zijn een-
wige barmhertichept ober ons ontfermt heeft: niet om dat wyp goede
wercke souden gedaen hebben/maer op dat wjse deden: niet om dat
Christus voor ons soudē sterben / maer op dat hy voor ons stoy-
be. Want Christus heeft hem geheplicht voor die geene/welcken hem
de Vader ghegeven heeft. Iohan. 17.19.ende niet/op datse hem den
Vader allereerst dan ghabe:ghelyck als hy voor die ghebeden heeft/
de welcke hem den Vader ghegeven heeft/ende niet/op dat hyse hem
dan eerst gabe.

10. Wp leere vant geralder uptverkozenen/datter veel van die self-
de zijn/upt allerley volckien ghesslachten ende tonghen/allsoo datse nie-
mant tellen en can: Hoewelke weynich zijn/alsse vergeleken wozden bp
den hoop der verwoppenen.

11. Wp leeren dat alle uptverkozenen secker ende epghenteljck sa-
lich werden/ende dat niemandt van dieselfde / die God tot het ryk
der Hemelen verordineert heeft/can verlozen worden.

12. Wp

12. Wy leeren dat ons God daer toe uytverkozen heest/ op dat wp souden heylisch ende onstraffelijck voor hem wesen in der liefde / daerom dan de uytverkozenen niet na harē believen in sonden leven sullen/ maer dooz rechte Godsalicheyt ende Christelycke wandelinghs hare verkesinge vast maecten.

13. Wy leeren datmen die ghenadighe verkiesinghe niet in de heymelijcke raet Gods/maer inde H. Euangeli soecken sal / daer in zp gheopenbaert is.

14. Wy leeren/dat alle die warachtelijck in Jesum Christum ghelooien/ende haren gheloove door de liefde/ lydijsaemheypdt ende hope bewijzen/seeckerlijck ten eeuwighen leven verkozen sijn / ende dat zp gheensins van hare ghenadighe verkiesinghe en sullen twopfsele/ ghelyck dan oock de H. Gheest met haren Gheest (conscientie) getuygnis gheest/dat zp kinderen Gods sijn.

15. Wy pleeren/dat de verwozenen baten des toorns sijn / toeberedt ter oneeren: die welcke / of sy wel onder des dupbels ghewelt sijn/ soo heestse doch gheen ander ghemaeckt/ daneben die ghene/de welcke de baten der barmharticheyt maket/namelick Godt: ende dat niet uyt eenich ander/maer uyt een deegh. Want hy wort de Vorbacker ghenoemt/ die uyt een deegh maket/ etliche baten ter eeren nae de barmherlicheypdt/ ende etliche baten ter oneeren nae syne ghererhticheyt.

16. Wy leeren/dat God de Verwozenen niet uytverkozen heest/ dewyl het alsoo sijn heyligh wil is gheweest / die niemand straffen en can noch behooxt: ende heeft van eeuwicheyt aen besloten / haer van weghen haere sonden te verdoemen: alsoo dat hare sonde gheen oorsaek des eeuwighen raet-slachs Gods en is / vanden welcken van eeuwicheyt aen gheen oorsaek baupten Godt heest connen sijn (dewyl dat baupten Godt niet gheweest en is)maer is een oorsaek der bestemder verdoemenisse/met welcken de verwozenen sullen ghestraft werden.

17. Wy leeren dat noch de sonde / noch de verdoemenisse een effect ende vrucht der eeuwigher verwerpinghe zp.

18. Maer wy leeren/dat die ghene verwozen sijn / de welcke niet uyt de Schaepkens Christi sijn/ de Welcke niet ghelooien noch ghelooien en connen/ die welcke den gheest der waerheit niet ontsangen/ die hem oock niet en kennen / die welcke Christo niet ghegeven sijn voor den welcken Christus den Vader aet en bidde/ dien hy nopt voor de sijnen ghelykt heest.

19. Wy leeren/dat God Hemel/ aerde ende de zee / met alles wat daer in is/ sichtbaer ende onsichtbaer gheschapen heest; ende onder desen die Engelen ende menschen nae sijn evenbeelte/twelck niet alleen etliche Engelen/die tot onversoende vanden Gods gheworzen sijn/ maer ooc alle menschen/die dooz den dupbel verlepdet ende in de sonde gevallen sijn/verlozen hebben.

20. Wy

20. Wp leeren dat God door syne voorsienichept/ nae syjn eeuwighen staetslach/ alles tot zyn eer ende der upvercozenen salichept/ bepde groot ende cleyn/ goet ende quaet/ richtet ende oordinet.

21. Wp leeren/ dat alle menschen/ door eens/ naemelick Adams onghelooftsaemhept Sondaers gheworden zyn: ende dat derhalven alle die ghene de welcke nae't ghemeyne ghebruyck up mang ende wijs sade ghetelelet werden/ in de Erfsonde onfanghen ende ghebozen worden.

22. Maer de Erfsonde is/ de onghelooftsaemhept ende afval van God/ inde lenderen Adams/ ende die verdozen aert vande gantsche Nature des menschen/ die op die selfde onghelooftsaemhept ende afval ghevolchte ende op ons alle gheerst is: Daer up oock allerlepe werkelijke sonden/ gelijck als boose vruchten van cenen boom / ontsprungen ende voortscomen.

23. Wp leeren/ datter niet en geschiet van al datter gheschiet/ het sp dan/ dat de Almachtige Godt wil dat het geschiede: het sp dan dat hyt selfs doet/ of ghebiedt/ of toelaet/ dat het van anderen gheschiede. Want hy doet selfs alle goet/ of beveelt dat het gheschiede; doch de sonde doet hy niet/ ghebietse oock niet te doen/ maer laetse gheschieden. Want sp gantschelich niet gheschieden soude soo hyse niet toe en liete: maer nu is het sekert/ dat hyse niet toe en laet sonder zynen wille ende gedwongen/ maer vzwilligh.

24. Wp leeren/ dat God alles onderhout/ dat hy onderhoude wilt/ ende verbreekt tghene hy verbzeken ende te niet maken wil / dat hy oock alles of beweghet/ of verhindert ende ophoudet / ende hiermede alles tot sijner eerden ende der upvercozen salichept regieert.

25. Wp leeren/ dat God sijne weldaden bewijst/ ende sijnen oordelen oeffent/ teghen wien hy wilt/ ende soo als hy wilt: dat hy sick openbaret wien hy wil/ ende dat sommige natuerlijcker wps door de wet der natueren ende door de werken der Natuere/ -maer anderen oock boven natuerlijcke wps/ door den H. Geest ende die leere der wet ende Euangelijs/ die door den dienst der Propheten ende Apostelen is ghegeben.

26. Wp leeren/ dat de Wet Gods van weghen de zonde die in ons woonet/ van ons niet en can volvacht werden: daerom ooc niemandt door de werken der Wet voor God rechtbeerdich is / maer dat alle die ghene/ die behouden ende saligh worden/ in Christo ende in Christo alleene behouden worden.

27. Wp leeren/ dat Christus/ die eeuwighe ende eengebozen Sonne Gods/ van weghen onse eeuwighe salichept/ mensch gheworden is; ende dat zyn saligh maekende kennisse in dese twee stukken bestaet/ daer van dat eene is van zyn Persoon/ dat ander van sijn Aempt.

28. Wp leeren/ dat in Christo maer een persoon/ doch in die selve twee natueren zyn/ naemelick de Godlike ende menschelike: alsook dat Christus te gelijcke sp waerachtich God ende warachtigh mensch/ in een persoon.

29. Wp

29. Wy leeren/dat Christus/ als hy in Godlycker gestalte/ dat is
van naturen God was/ het niet had/ een roef geachtet heeft/ God ge-
lyc te sijn/ maer heeft heyselvs vernedert/ ende die gestalte eys knechtes/
dat is/ware menschelycke natuere/ban wegen de dienstbaerheydt/die
hy van onsent wegē heeft willen betoonen/ heeft aengenomen: dat hy
ontfanghen zy van den H. Geest/in den lyve Maria der Jonckhou-
wen/ende uyt dieselfde het zaet Abrahams/ waere blypsch of men-
schelycke nature/ aen hem heeft ghenomen.

30. Wy leeren/dat de tweeknatueren in Christo door de persoon-
lycke vereeninging alsoo 'tsameu vereenicht zyn/datse maer eenen per-
soon/ende hier beneven nochtans onderscheyden ende onvermengde
natuuren zyn/soo veel beyde het wesen ende volgheng oock de wesent-
lycke eyghenschappen endewerkinghen aengaet.

31. Wy leeren/ dat de menschelycke natuere Christi die genade der
Persoonlycker vereeninginge met het eeuwighe woort niet uyt verdienst
maer uyt ghenaden ontfanghen heeft; is oock begaest gheworden met
de volcomenheit aller gaben des heylighen Gheestes/die welcke hem
niet en is toeghemeten nae de mate gelijck als ons/ maer overvloede-
lyck ende in den alderhoogsten graet/die een creatuere ontfanghen
can: Christus heeft ooc nae zyne menscheheit ontfanghen de macht des
middaelaers anijt tuischen God ende dgyptverkozenen menschen/ ende
dat hy zy het hoest zynier kercken/ en de Heer ende Richter des geheelen
Werelt: eyndelijcken/ dat oock zyne menschelycke natuere mede ghe-
deeleet is gheworden de eer der eenigher aenbiddinghe met het eeuwi-
ghe woort/dewylt wy dat eeuwighe woort aenbidden niet ende in de
aengenome menschelycke natuere die met hem persoonlyckeenicht is.

32. Wy leeren/dat Christus de gantsche wet voor ons/ om onsent
wille/ende in onse stede verbult heeft/de wylt hy volcomelyck betaele
heeft al de schult/die de wet van ons eychte/ namelijck de alder volco-
melijcke onderhoudinge der geboden Gods/ en de straffe onses onghes-
hoorsaemheys/ende dat totten doot des cruycea toe/ niet den welcken
de verfullinghe der wet tot onser verlossinghe ende salicheydt is vol-
bracht ende versegelt gheworden.

33. Wy leeren/dat Christus niet met zijn ziele in de plaatse der ver-
doemden nederghewaren is/ ghelyck de Papisten voorgheven/ dat hy
om onser sonden wille/niet alleen aē zijn ziele/op het hoogste is bedroeft
gheworden/ na lukt van zijn claghe: Mijn ziel is bedroeft totter doot
toe: Maer oock als ware hy van God verlaten/de hellische angst/ ende
smerten ghevoelt heeft/op dat wy versceekert ende getroost zynde van
de ghenadighe teghenwoordicheit Gods/voor der hellen noot eeuwic-
lyck bewaret/ de vreuchde des liever Gods hier tydlyck mochten ge-
voelen/ende namaels eeuwicheit ghenieten.

34. Wy leeren/dat Christus ghecrupst is ende ghestorben voor onse
sonden/ende heeft alsoo met een eenighe opofferinghe sijns selfs/ Gode
onsen Hemelschen Vader voor onse ende aller gheloovigher sonde ge-

noech ghebaen/ende ons met hem versoent/ende dat die gene die leden Christi zijn door zijn bloet ghereynicht ende verlost zijn. Maer die soos niet en gheloooven/sook niet gelooaven en sullen/noch leden Christi niet en zijn noch worden/die hebben sick des doots ende der versoeninghe Christi niet te troosten / want Christus en is hen oock niet te goede ghestorzen ende een versoenooffer gheworden.

35. Wy leeren/dat Christus opten derden dach van den dooden weder opghestaen is/ende nae veertich daghen met lyf ende ziel ten Hemel opghewaren/ende verhoogt is ter rechter handt Gods des Heemelschen Vaders/ende heeft alsoos een name oufanghen/die welk is boven alle namen/dat sick in synen name bryggen sullen alle knien der Ghener/die in de Hemel/ende op der aerden/ende onder der aerden zijn; dat is/dat alle creatueren in Hemel/op aerden/ende onder der aerden desen Jesum/die alle ghewelt over alle creatueren ghegeven is/voor haren Heere bekennen ende sick hem onderwerpen sullen.

36. Wy leeren, van't ampt Christi/dat Christus onsen oppersten Propheet ende leermester is/ende den Apostel onser heylidenisse den Welcken God den Vader niet zijn stem van den Hemel af bevolen heeft te hoozen: Dat hy is onse eeniche Hooghe Priester/die alleen met zijn enige offer/welckers cracht ende werckinge in der eeuwichept dueret/ onse sonden gheboetet heeft/ alsoo dat wy gheen ander offerhande van rooden hebben/het sy om de verghevinghe der sonden te verkyrghen/oste om dieselbe crachtelijck te ghenieten:nademael Christus oock als nu noch in den Hemel sittet ter rechterhant Gods des Vaders/ ende ons voortredet/alsoo dat wy gheen ander voorbidder noch middelaer en behoeven/dewijl hy alleen ghenoechsaem is/voor alle upverkozenen te bidden/ghelyck als oock zijn ghebedt/doen hy hier noch op aerden swaandelde/voor yeder man ghenoechsaem was: Dat hy oock spudelijck is onsen eeuwighen Coninck/ende dat eeniche hooft syner kercken/tweleke gheen ander hooft noch stadhouder en behoeft: want of hy schoon zijn lichaem van ons weghghenomen/ende in den Hemel overgheset heeft/soo blijft hy vochtans by ons met synen Godhept en de ghenade syns Geests/tot aen't eynde des werelts/ ende waer tweedsye vergadert sijn insynen Name/daer is hy midden onder haer.

37. Wy leeren / dat in't Nieuwe Testament ni t alleen de Joden/ maer oock de Heydenden/tot Christi rycck souden veroepen werden/ en veroopen werden ; ende dat wel de upterlycke veroepinghe in de upverkozen crachtich/in de anderen oncrachtich/maer dat de innerlycke veroepinghe in den H. Geest het ware salichmakende gheooeve verwekt/altijt crachtich/ende den upvercozenen eyghen is.

38. Wy leeren/dat God met den upvercozenen een Ghenadenverbondt opgherechtet heeft / van't welche in't Oude ende Nieuwe Testament een substantie ende wesen is: in't welche hy haer beloofst heeft/dat hy haer ende hares Zades Godt zijn wil/ende haer wederom aen hemselfs verbindet/dat se syn volck zijn sullen.

39. Wy

39. Wp leeren/ dat wp ghemeenschap hebben met Christo/ eerst-
lich/ als wp niet hem/ als onsen hoofd/ gheestelijcker wijse vereenigheit
worden ende inghelyket/ niet dat zyn lyp in onsen lypen zy/ maer t'ghe-
schieft door den eenighen heilichen Geest/ die in't hoofd ende inde ledē
is/ ende de ledē den hoofde ghelyckformich maket: voortsoock/ als
wp opghenomen worden in de ghemeenschap der heilsamer welda-
den/ die Christus den ghenen mededeellet/ die door den H. Geest en het
Gheloove vereenight zyn.

40. Wp leeren/ dat God de zondaren rechtveerdich achtet/ niet al-
leen als hy haer de zonden vergheeft/ maer oock als hy hen de gerech-
tigheyt Christi toerekent/ die welcke is zyne ghehoorsaemh ept/ niet
den welcken hy aen onse stede de gantsche wet Gods verbult heeft/
mits dien hy sück bepde de dienstbaerheyt van alle de Gheboden der
Wet/ volcomelick te verullen heeft onderworpen/ ende oock de straffe
uytghestaen heeft/ die welcke ons van wegen onse ongehoorsaemheyt
toe verordineert was.

41. Wp leeren/ dat dese rechtveerdicheyt door den welcken wp voor
God rechtveerdigh werden/ niet in ons/ maer in Christo is/ nochtans
ons uyt ghenaden door t Gheloove toegherekent ende gheschoncken
wordt.

42. Wp leeren/ dat onse verdorven natuere wederghebozen/ ende
door den heilichen Geest nae't evenbeelt Gods verneut wert: welc-
ke onse wederghetoerte oock daghelyc hoe langher hoe meer/ door de
doodinghe des ouden ende lebendichmakinghe des nieuwē menschs
soeneemt.

43. Wp leeren dat de bekeering des gemoets ende lebens niet van
onse vrye wille voortcomt/ dien wp door de zonde alsoo verloren heb-
ben/ dat wp nae den valten goeden/ maer voornamelicter bekeerin-
ghet tot God/ uyt ende van onselfen gants ende gaer niets en vermo-
ghen/ maer wp bekennen/ datse een puer louter geschenct ende ghenade
Gods is/ ende dat derhalven sulcken goed were niet zyn en can/ daer
mede sück de mensch voorbereyden mochte/ om de ghenade Gods te
verkrijghen/ aen te nemen ende te ontfanghen.

44. Wp leeren/ dat die bekentenisse ende belijdinghe der zonden
gants nootwendigh zy: maer niet de Oorbieght/ die de Papisten ep-
schen.

45. Wp leeren/ dat wp van God voor kinderen aenghenomen/ ende
van Christo in de gheesteliche vryheyt ghebracht zyn/ doort welcke
wp so veel alser van ons in Christo rechtveerdigh ghebracht zyn ghe-
worden/ vry end los gheworden zyn/ van die boden maten ernstelick
dwang ende vermaledijdinghe vande Wet der thien gheboden/ van de
dienstbaerheyt der zonden/ van't joch der menschelicker insettinghen/
van de Ceremoniaelsche ende Politische wetten Mosis/ doort welcke
wp oock de vryheyt vercreghen hebben t'ghebruyck der middelma-
tighe dinghen of die naelatighe van dien/ soo veel het de liefde des

C. 2 naesten/

naesten/erghernis der swackgheloovighen te vermyden/toelaet.

46. Wp leeren/ dat het ghebruyck van sulcke middelmatige dingen
de verghevinghe der zonden niet en verdient / noch ons voor Godt
rechtveerdigh maken can; dattet oock gheen Gods-dienst is/noch ons
niet volcomen en maect / noch en dwinght ooc onse Conscientien niet/
om die selve nootsakelijck te onderhouden.

47. Wp leeren/ dat God ons in de ghemeenschap sijns Soons be-
waert/ons in alle swaricheden vertroost / maer insonderheit als het
op een sterben gaet:hp verhoort onsen ghebedt / beschut ons tegen on-
se gheestelijcke ende lichamelijke vpanden / ende verlost ons van alle
quart.

48. Wp leeren/vande volstandicheyt oste stantbasticheyt der He-
lyghen / dat die uthvercooren ende wedergherozenen versekert zyn/
door den H. Geest/ dat sp/ of sp schoon alsoch die inwoonende sonde
in't vlepsch omdraeghen / en uth swachept onderwelen gants waer-
lijck sondighen/ ende derhalven God vertoornen/ nochtans niet int
Gheheel alle de ghenade Godts ende het Gheloobe connen verliesen/
maer worden naeden val weder opgherecht/ ende bewaert ter salic-
heyt.

49. Wp leeren/ dat de miraculen ende wonderwerken niet meer
van noode en zyn/ om de Christelijcke Religie daer door te bevestigen;
en soo daer misschien noch hydendsdaeghs permanet ware / die won-
derterkenien begheerde/op dat hp mochte ghelooven / dat sulck een
veel meer voor een wonder te houden is/ als die niet gelooven en wil/
dat doch inde gantsche werelt gheloost wert.

50. Wp leeren/datter om eygenlyk te spreken maer twee Sa-
cramenten des Nieuwen Testaments zyn/ te weten/ De Doop/ ende
des Heeren Abontmael: ende dat se den gheloovighen volcken bekend
ende verstandiche sprake sullen voorghehouden ende medeghedeelct
worden.

51. Wp leeren/dat den Doop een Sacrament is vanden aenhang
des Christelijcken wesens/dooz den welcken ons een deels aenghesen
wort ende verzegelet/ dat wp in de ghemeenschap des Ghenaden ver-
bondts van Godt aengenomen/ Christo ende sijnen geestelijken licha-
me/de Christelijcke Kercke/ingheplantet/dooz dat Bloedt Christi ge-
rechtveerdicht ende dooz den H. Geest wedergebozen wordt; ende dat
wp oock anderdeels verbonden werden/ alleen desen Godt / Vader/
Soon ende H. Geest/in welckers Namen wp gedoopt werde met wa-
ren Gheloobe ende goeder Conscientie te dienen

Wp leeren/dat de kinderen van Christelijcke ende gedoopte ouderen/
dewyl ooc sulcke kinderen in Gods verbond behoozen/sullen gedoopt
worden.

52. Wp leeren/dat den doop nootwendich zp ter salicheydt/alsmen
die nae Christi insettinghe hebben can:ende volghens dien dat niet de
beroovinghe/of het derven/maer de veraehtinge desselven verdoemet;

Datter

Datter oock maer een eenighendoop is in den welcken de Heere Christus upterlyc dooz de Dienaer des woorts met water/maer innerlyc dooz de H. Geest met zijn blote doopet: Item dat den Doop van niemand anders/dan alleen van den Dienaer der Kercken/die ordentlicher wyse daer toe beroepen is/can medeghedeelt werden/zoock en heeft hy gheen inghegoten ende aenhanghende cracht des waters om onse zielen te heplighen/maer hy verseekert ons de awassinghe aller sonden/met den welcken wþ bepde voor den Doop bewaenghen zyn/ ende die wþ na den selven begaen hebben:dat dooz de beweeringe des boesen Geests/dooz t'aenblasen ofte aenademien/dooz t'recken des crups/dooz sout/dooz den aenroeringhe der ooghen ende neusen met specesel/dooz smeren met den Chrisma op het hooft/dooz de aenghesmekken wasse keersen/dooz aentrecken van een schoon hemdeken/ende andre dierghelycke verdichte ceremonien/den heplighen doop niet vergetret/maer bekleche ende ontrepnighet werde:dat hy oock niet te begeeren en zy vā de Pauselijcke mispeleren/ē dat om de Godloose beloften/die van vrome ouderen ende ghevaderen sonder quetsinge der conscientie niet gheschieden/ noch sonder groote sonden gehouden conuen worden.

53. Wy leeren dat des Heere Abontmael een Sacrament is der doothinge in het Christelijcke wesen ende leue/dewyl ons eerstelijc dooz de updeplinghe ende ontfanghinghe van des Heeren broot ende wijn/voorghebeeldet ende verseekert wort/dat wþ ghemeenschap hebben met het lyc/t'welck voor ons in den doot ghegeven is/ende voor het bloet Christi t'welck aen den Crupce voor ons vergote is:voorts worden wþ oock vermaent ende verwekt om den doot des Heeren mit danchbaerheyt te verkondighen/tot dat hy comt.

54. Wy leeren dat wþ met het lyc ende bloet Christi ghevoedet worden totte hope des eeuwighen levens/ghelyck als wþ met broodt ende wijn ghespyst werden tot onderhoudinghe deses tydelijcken levens.

55. Wy leeren dat dit heilighe Abontmael zy een Maeltijdt der Christelijcker ghemeenschap/hop vrede/ende eenicheydt/daeromre dat oock het ghelooavighe Volk/daer toe genoodet ende vermaent sal werden/dat spalle onder elcander t'selue ghebruycken/ende de ghemeenschap met Christo/ēn onder haer selfs/met de hope welcken zy in Christo Iesu hebben/oock Christelijcke liesde/vrede ende eenicheyde onder maleanderen openlijck betuyghen:dat oock het gantsche ghelooavighe Volk/dat tot dese heilighe ghemeenschap comt/niemant upghenomen/bepde deelen des Abontmaels/naemlych het broot ende de wijn des Heeren/sullen upghedeelt worden: het broot ende wijn worden oock niet int' natuerlycke lyf ende bloet Christi wesentliche verandert/maer blyven wesenlyck broodi ende wijn/maer zyn Sacramenten ende heilighe waertepkenen des waren lycs ende bloeds Christi.

56. Wy leeren/dat het lyf ende bloet Christi warachtelijck in't H.
Abontmael zijn ende warachtich ghepresenteert ende toeghelycke/
ende oock warachtich van ons ontfangen werden/al ist dat dit alleen
Gheestelijcker wyse ende dooz den gheloove gheschiedt; Het is ooc niet
van noode:dat het lyf ende bloet des Heeren/van den Hemel af in dese
aertsche elementen getrocken werden/maer het is veel meer nootwen-
dich/als wy tot dese heyligh ghemeynschap comen/dat wy niet vle-
schelijcker ende nederdrachtigher wyse aen't voozghestelde broot ende
wynn ons heften ende hanghen/maer onse herten verheffen/ende onse
geinoeden dooz gheloove verhoogt ende opgherechtet hebben ten He-
mel/daer Christus int Hemelsche heylighdom met sijn lyf ende bloedt
is/bant welcke wy aen onse zielen versadigheit worden ende leven.

57. Verhalvenen is het natuerlycke ende wesentlycke Lichaem
ende bloet Christi niet hier beneden op aerden/In/Met/ of onder het
Broodt ende den wijn/oock niet daer onder verborghen/maer die sijn
in den Hemel/ daer henen wy dooz t' gheloove onse herten ende Ghe-
moeden verheffen/ende dieselbe Hemelsche goeden ghenieten.

58. Wy leeren/dat welde gheloovighen ende ongheloovighen die
Sacramenten gehuyptken/maer den kern der Sacramenten/dat is/
het lyf ende bloet Christi ende de goeden/die door derselver opossering
ons vercreghen sijn/ghenieten alle een ds gheloovighen.

59. Wy leeren/dat des Heeren broot ende wijn niet hant ende moet
ontfanghen/gheghetenende ghedroncken wordt/maer dat lyf ends
bloet des Heeren wort ontfanghen ende ghenoten niet met den vle-
schelijcken mont/maer niet de hant ende mont der sielen dat is / dooz
den waren gheloove aen den gherupsten Christum.

60. Vy leeren/dat de Paepsche misse niet en is het Abontmael des
Heerē/noch een ver soenoffer vooz de sonde:Want Christus heeft dooz
dat eenighe offer/t'welck hy aent Crups volvacht heeft/alle onse son-
den ghenoeghaemlyck versoent/ende ons hiermede den coorn Gods
ghestilt:met dese Offerhande die maer eenmael gheschiet is/ende moe-
ste gheschieden/sijn wy vernoecht/ende begheren geen ander versoen-
offer:Maer onse danckoffer/dat is/onse ziel ende lichaem/met een ver-
slaghen ende optmoedich herte/de goede reucke des ghebet's cuide los
Gods/gherechtichept/weldadichept/barmhertichept/ende wat Gode
meer van ons eyscht/als offerhanden/die hem welbehaghen / sullen
wy God daghelyc door Christum oposseren.

61. Wy leeren/dat het offer Christi ende sijn verdienst ons niet
toegheepghent wordt/dooz des Misvriesters werck/maer dat het ge-
loof/twelck dooz den H. Geest in onse herten aenghesteken wordt het
middel is/daer dooz wy d' offerhande/de doot ende het lyden ende ver-
dienste Christi declachtigh worden/ende een peghelyck onder ons dese
versoenighe ghenieten.

62. Verhalven leeren wy/dat het Abontmael des Heeren/sot den
ghenen die noch leven/ maer sonder waren gheloove sijn/ niet en
bate

baete: veel minder den afgestorvenen.

63. Want wþ ghelooven voor ghewiss/datter gheen Vagevier der Sielen die van't lichaem agheschepden sijn/is/maer dat sulcke plæsse van de Papisten/niet om de Zielen maer de Beurten te bagen ende repnighen/dooz verblinder ledien overgheloobe ende valsche waen/sþ Verdichtet ghewoorden.

64. VVy leeren/datter een heylige Catholycke of alghemeynes Kercke sþ/dat is/een versamelinghe aller der ghenen/dien na het vooyenmen der eeuwighet verkiesinghe/van aenbegin des werelts/aen beroepen zyn ghewoorden/ende die totten epnde des werelts/ tot Christi Kijcke/ende de ghemeynschap des eeuwighen levens / beroepen sullen werden: Deser Kercken hoest Heer ende Wypdegom/ is alleen Jesus Christus/de Soon Godes/die gheen alghemeyne Stadhonder en hoeft/maer hy selfs is alle tyt zynner Kercken / ende allen gheloovigen in dieselsde die over den gantschen Aertbodem teghenwoordich.

65. Wþ pleeren/dat dese Catholycke Kerck niet alleen uyt Joden/maer uyt allerlepe volcken/te samen vergadert wert/alsoo dat sic geen volck beelghen en can/dat het van God zþ upghesloten: Dat alleen de upverkozenen ten eeuwighen leven ledien deser Kercken sijn / de welcke uu al schoon ten deele in den Hemel/ten deele als noch op aerde zyn: Datter oock meer eeu eenighe sodanighe kercke zþ/dat is/ een eenich Gheestelijck lichaem Christi/dooz eenen heyligen Gheest ende een gheloobe te samen inghelyft/hoewel zþ dooz ontelbare veel particuliere ende bysondere ghemeenten verstrepet is.

66. Wþ pleeren/dat niet alle particuliere of bysondere ghemeenten repn zyn/maer die alleen/die in de leer der Propheten/die in de Canonsche Boecken/des ouden ende nseuwen Testaments/begrepen is en in derselver rechten verstande volstandich blvve/ende in de disciplyn der Sacramenten/in de eenighe ware Gods dienst ende aenbiddinge/ende in een heylige wandelinghe die met den Euangeliu wel overeen comt/volherden:hoe repner oock dat sulcke gemeenten zyn/hoe meerder ende liever dat wþ hem toeghedaen sullen wesen:Maer hoe onrepner datse zyn/hoe meer ende vlytigher dat wþse vlieden ende myden onrepn is/oock alle de andere/die haer als een leermeeesterse volghen/ sullen vlieden ende mijden/ende gheen ghemeenschap/soo veel de Keli-gie aengaet/met denselven houden.

67. Wþ pleeren/dat het God behaert/sijn Kercke hier in dese Welt/niet alleen met een Gheestelijcke/maer oock met Wereltlycke Ac-gimente te regieren:Ende soo veel het Geestelijcke Regiment aengaet/soo ghebruykt God in die selue zynne Dienaers in onderschepden oz deningenhen/als daer zyn/rechte ware Bisschoppen/die niet alleen de namen hebben/maer oock de daet/dat is/die daer rechte Zielen her-derg zyn/ende haer ampt met Prediche/binden/ Sacramenten uyt te deelen/

deelen/niet der Kercken tucht/niet besoeckinghe der kranken of aduersins bekommenden upvoeren. Item/Leeraers/ ende Diaconen (want d'Apostelē/Evangelistē ende Propheten die van die toecomstige dinghen des Nieuwen Testaments voorsegghen/die heeft Gode alleen in de plantinge der Kerken des Nieuwen Testaments gebrukken willen.

68. Wp leeren/dat alle Dienaren der Kercken wettelijcken beroepen/ oock ordentelijck ende gelijk het woordt. Gods vorschijft/ der Kercken sullen voorschijft worden: Dat alle Bisshoppen ofte Zielzorghers onder malcander ghelyck zyn/ende dat niemand onder haer een alghemeyne Bisshop sal zyn of ghenaemt werden / daerom oock gheenen Roomischen Paus/die welcke in der daet gheen Bisshop is/ dewyl hē het apt eines Bisshops niet en doet: Dat alle de Bisshoppen ofte Zielzorghers / die de Leere/ welcken Petrus verkondigheit heeft/leeren/ Petri navolghers sijn int ampt om Christi Ghemeynste te wepeden: Maer den Roomischen Paus en is gheensins Petri navolgher/dewyl hē teghen de leere Petrus gheleert heeft/leeret/noch oock zynen leuen ende wandel niet na en volghet.

69. Wp leeren dat den Ban/in de kercke van nooden zp/ daerom oock het ghewelt de macht der Sleutelen de kercke ghegheven is/ om daer dooz die moedwilligher ende halstarrigher wypse erghernissen gheven te binden/ende die gheene die haer bekeeren te ontbinden.

70. Wp leeren/dat de verschillende Leerartijckelen moeten gestilt werden/voornamelyk in ordentelijcke Concilien / in den welcken niet auderg/ dan dat alleen uppte heiliche Schrift/ als den eenigen Sieghel ende mate der waerheyt in der Kercken/vestoken moet werden.

71. Wp leeren/dat de Kerck hier op aerde de wereltlycke Oberheyt/ oock den onghedoovighen/als het God alsoo behaegt/in alle het geene/ dat niet teghens God en is/onderwoopen sal zyn.

72. Oock mogen Christen lieden met goeder conscientie Oberiche den zyn/ende andere Politieke ampten bedienen.

73. Wp leeren/dat die Godslasterighē Joden/Herdenen ende Ketteren/doch voornamelyk den Antichrist met zyn aenhang/gants niet de Kercke Gods en zyn: Dat den Roomischen Paus die Antichrist/ en die Papisten/dat is/alle die welcke haer met de gemeeschap des Paus verontreynigen/dat lijk des Antichrists zyn: Derhalven hebben die Kercken die nae't woort Gods gesormeert zyn/recht/wel/ende Godsalichelyck ghedaen/dat zp haer van de Paulycie Kercke afgesondert hebben.

74. Wp leeren/dat alleen in de ware Kercke Gods te vindien is verghevinghe der sonden/ende die seckere hopen der wederopstandinghe des vleeschesten ewighen leven: Dat Christus Jesus comen sal/te oordeelen de levenden ende dooden/ende sal de upverkoren kinderen Gods invoeren in de besittunghe des Hemelschen erfs/ maer de verwo-

verwoerpenen esamen met den Duyvel stooten in het eeuwighe vier en
de verdoemenis.

75. Wy leeren/dat God na desen leven sick ons volcomelyck open-
baren sal/ons verklaren ende volcomen heerlijck maectien/bepde aen
Ziel ende Lichaem:dat wy alsdan met Christo zijn ende blyven sullen/
eude aenschouwen de heerlijchheit/ de welcke hem den Vader ghege-
ven heeft/ eer des werelts grondt ghelept was: Dit leeren wy in eenen
summa vant gheloove.

76. Van de goede wercken leeren wy, dat/of wy wel om der selver
wille voor God niet recht verdich gherkent of salich werden/ soo en
sullen wy daerom nochtans niet ongherbonden ende nadie lusten des
bleescheshen leven:want God heeft ons beroepen/niet tot een Godt-
loos wesen/onheylischeit/omnatielicheit/ende geplicheit/ maar tot goede
wercken/dat wy daerin souden wandelen/op dat wy door verlooch-
ninghe des sondelijcken wessens/ende wereltlijcker lusten / wijlighc/
recht verdichet ende bromelijck in dit teghenwoordighe leven souden
wandelen/ ende die saliche hopy verwachten der heerlijcker toekom-
ste ende eere des Grooten goets ende onses verlossers Jesu Christi/die
hemselfs voor ons gegheven heeft/ op dat hy ons verlossen soude van
alle ongherichticheit/ende repnighen hemselfs tot een epghen beson-
der Volck/t welck hem der goeder wercken sonde behlytighen.

77. Wy leeren/dat men God vereeren/alleen op die wypse / alsoo
als hy wil ende de heylige Schrift beveelt/ende op geen ander wypse:
niet door Beelden ende Afgoden / nochte mit Outaren / noch door
Ghebruyck ende Ceremonien die van menschen verdichtzijn.

78. Wy leeren/dat alleē God/de Vader/Soon ende heylige Geest/
aen te roepē/ende aen te bidden zp/niet de Oblaten ofte hostien in de
Paeysche misse/noch de heylige Engelen ofte afgestorven menschen/
niet de Beelden/niet het cryps of ander heylighdom Christi of der heyl-
ighen: Ende mensal God alleen ghelosten doen/ met den verstorven
heylighen of anderen Creatueren: Men sal alleen tot Gods eere Ker-
ken bouwen/oock hem alleen wper:alleen in zpnen dienst salmen feest
ende vier dach houden: Geene tempels of Outaren salmen oprechten/
tot dienst der heylige Enghelen/of der heylige Jonckbrouwen Ma-
rie/ of der heyligher Martelaren: Dat de bedevaerden tot de grave
of beelden der heylighen/afgodisch:ende die verkiesinghe der daghen/
als of d'eeene dach heyligher ende totten Godsdienst beguamer ware
als de anderen overgheloochich is.

79. Wy leeren/dat men in't Gebedt tot Godt ende in't dankseg-
ghen volherden sal/ende nimmermeer vertragen: dat de Eedsverin-
ghe/als het Godz eer ende de noot des Naestē vereyght/in alle Godt-
vruchticheit gheschieden sal/doch alleen tot Godt/ niet tot de Enghel-
len/of erghens tot eenighe heylige menschen: Dat wy in matigheit/
heylicheit ende ghorechticheit onsen leben sullen toebyenghen/ daer-
entegehen van alle onkupschedt ende ontucht ons onthouden sullen:

D d

Dat

Dat die haer niet onthouden konnen/sy zijn dan van wat staet sy willelen/geestelijck of wereltlijck / sich in de Echt begheven sullen/ om de hoererij te vermyden: dat derhalven oock de Echt der Kercken-dienaren eerlijck ende heyligh/hierenteghen de bpsittinghe ende hoererp der Paepscher Missiesteren schandelijck ende onreyn is.

80. Wy leeren/dat de Onderdanen schuldich zijn hare Oberheypdt/ vrywillige gehoorsaemheyt te bewysen/ ende Burgerlycke lasten als Cyse/Tol ende Tribuut gheduldichlick te draghen.

81. Wy leeren/dat wy alle de goede wercken/ die ons Godt in sijn woordt ghebiet/vlytich sullen doen/ende hierenteghens de sonden die hy ons verbiedet/met allen ernst myden.

82. Wy leeren/dat/ghelyck als ons niemandt ghebieden can / die dinghen/die Christus niet gheboden heeft / als of sy tot de Kielgie ende Gods dienst nootwendich waren/alsoo en can hier teghens niemandt verbieden/wat Christus niet verboden heeft: Derhalven wy de oorblecht/het vasten van veertich daghen of opten Vrydagh/de Vierdaaghender Heylighen/ende wat dierghelycken meer van den menschen verdicht is/alt samen voort ongheboden dinghen/ maer daerenteghen den huwelicken staet der Kerckendienaren voort onverboden houden.

83. Wy leeren/dat niemandt toelaten magh/tghene God verboden heeft. Om welcker oorsaecken wy de Aenbiddinghe ende Aenroepinghe der agheschorven Heylighen / die vereeringhe ende oprechtinghe der Beelden/ende wat dierghelycken is/verwerpen: Ende wederom can niemandt verbieden/wat Godt toeghelaeten heeft: Daerom wy't ghebruyck van allerlepe sppse met danksegginghe/gants ende gaer niet verboden houden te wesen.

84. In summa/wy leeren/dat het gheloofende het Christelijcke leven aenghestelt sal worden alleen na den woerde Gods / 'twelck in de Canonicke Boecken des Ouden ende Nieuwen Testaments begrepe is.

Ende dit is het corste inhout van de gantsche Christelijcke leere/ die in de Universiteyt te Basel in de lessen/Disputatiën ende andere oeffeninghen ghedreven wert/alwaer dan alle ende peder punt nae de genade die God verleent/wyldloopich ende volcomelijck ghehandelt werden/de gronden der waerheypdt verklaert/ de schijnggronden der valscher leere wederlept worden. Ende bidde alsoo den barinhertigen God/hy wil om Jesu Christi wille door zynen heylighen Gheest/ ons hoe langher hoe meer in zyne waerheypdt leyden / ende ons heylighen voort ende voort/op dat onse gantsche Gheest/met de ziele ende het lichaem onstraffelijck moghen bewaert worden op de toecomst onses Heeren Jesu Christi:Amen.

Vvt de voorreden, soo veel de saecke betreft.

Allen vroumen/Godtvuchtighen/vreed ende waerheypdt beminders den eers. Christelijcken burghers/in de loslycke Stadt Basel. Mensche ick Amandus Polanus van Polans dorpp/Gods eeuwighe genade

nade ende bestandighe zegen ende vrede van God onsen Vader/ en onsen Heere Iesu Christo.

Ghelyck het gheloof niet peder mans dinck
Is 2. Thess. 3. 2; alsoo is oock het verstant in gheloofs saerken niet pe-
dermans druck. Want de verborghen heyt des Heeren is onder den ghe-
uen die hem vreesen, ende sijn verbont laet hy hun weten, Psal. 25. 14.
Maer die vreesen den Heere die op synne weghen wandelen/ende haren
lust hebbu in de wet des Heeren/ende die sijn wet betrachten dach en
nacht/ende niet en wandelen in den rae der Godloosen / nocht staen
op den wech dec sondaren/noch sitten op den bank der spotters.

Ende ghelyck Salomon sept. Proverb. 8. 13. De vrees des Heeren
hatet dat boose, de hoerdye, den hoogmoet ende quaden wech. Maer die
den Heere niet en vreesen/die de dzonckenschap toeghedaen sijn/ haer
van de leughen Gheest laten regieen/ onschuldighe lupden met valsche
verdichte vonden sinaden ende lasteren / die valsche tijgheis gheven
teghen haren naesten/die ergherlycke ontuchtighe tsamenspreckinge
houden/die niet woordien ende wercken anderen quaet exemplel gebe/
die of sy schoon seggen datse God kennen/hem nochtans niet den were-
ken verlochenen/dese alle en vreesen God niet. Want de Gheest Gods
en woont niet in een Ziele die dzonckenschap ende onwaerheyt toege-
daen is dewijl hy een Gheest der maticheyt ende waerheyt is. Daer-
om dan een peder/die in Gheloofs saerken een oprecht verstandt ver-
kryghen wil/die moet beneveng het vlytich lesen ende over leggen der
heyligher Schrift by den Heere onsen God ernstelijck aenhouden om
ghestadighe vernieuwinge dooz den heylighen Gheest/ende moet hem
eens oprechten Christelijcken levens bevlighen.

Doch alhoewel de heylighende van God ingheheven Schrift ge-
noechsaem is om de waerheyt te leeren: so is het doch niet allen ghe-
heven die selve te verstaen/ insonderheyd als sware ende gewaerlycke
Religions strijt in swang gaet. Daerom is het der leeraren Aempt/den
geenen die onderwysing begheren of behoeven/tot goeden onderrich-
tinghe met leeren ende schrybben te dienen. Alsoo dan oock lieve goedt-
hertige lupden my verscheppenmael hebben aenghesprocken/ dat ic
op etlycke sware vraghen/ daermede men aldermeest nu ter tydt om-
gaet/ goet bericht in Duytscher sprake schrifstelijck wilde vervaten en
in druck uitgheven/ hoewel ic mp diekmaels ontschuldicht hebbe/ in
aensten/ dat sekere onbeschryden onwarachtighe lupden tgene dat van
mynen hooghelieden ende weerdighen heylighen Vader ende Sweer
D. Johanne Jacob Gypneo / ende van mp recht ende met goeder
conscientie gheleert wort/ moetwilliger wyse verkeeren/ lasteren/ val-
schelijck dypden/ende ons veel ongherymde dinghen toedichten/ ende
dat ic even iijst een ander werc onderhanden heb/ welck verscheppen
den Persoonen van hooghe ende laghe staet Schrifstelijck ende monde-
lijck van mp begheert hebben ende alsnoch begheeren. So heb ic nochtans
voor neghen of thien daghen / dit coete eenvoudighe leerschrift

verbaet/daer in ich etlycke voortreffelijcke vraghen van Christo/van de eeuwiche verki singhe/dande verwerpinghe der Godloosen/ ende van de Godlycke voorsienicheydt vertekent/ende daer by gesetzt/ wat men nae vermoghen der H. Schrift daer van houden sal. Wat ick nu op elcke vraghe antwoorde/ dat heb ick altoos gheloost ende gheleert/ Gheloove ende leere het alsoch:ende dat oprechteyck ende met goedconscientie/als die ick wete/ dat ick voor het aengesicht mynes Gods staet/ende hem relienschap van myn leere sal gheven. Ghelyck dan oec even dit selfde myn wel beminde ende hoog-geerde heylige Smeer ende Vader altoos ghehouden/gheloost/ende gheleert heeft/ dewyl het die eeuwiche ende onveranderlycke waerheyt Gods is/die wy voort allen menschen zy zijn dan van hoogen of laghe slant/overbodich zyn te verdedighen; haec oock so ons God die eere verweerdighen wilde/ met onsen bloede te bevestighen. Ende het en heeft gheersins de meeninghe met ons/ als of wy wat anders int herte sout en gelooven/ende wat anders leeren ende Predicken/ ghelyck onwarachtige lypden van ons vermetelijcken upp geven/even als of se herte kenners waren/ ende in ons herte sien konden.

xxx. Maer ick segghe ende protestere voor de gantsche Christenheyt/ dat ick niet anders en gheloove/ dan ick leere ende schryve/ ende niet anders leere noch en schryve/ dan ick gheloove. Oock so endy pven wy in onse schriften/sy zijn dan duutsch of latijn/ gheen ander leere/ dan ghelyck die is die in de Predicatien den Volcke Gods verclaert wort.

Ende verwonderen ons hooghlyck over dat stoute voorgheben onser lasteren/ als of men niet openlyck en soude derren Predieken/ wat men heymelijcke in Latynsche Boeckeu schrybet/ghelyck zy spreken. Eben als of dat niet openbaerlijcker ware/ wat in Latyn geschriven wort/ende de gantsche kercke Christi/in allen nationen ende Landen/ in de welcken oock de hoogduutsch spraet niet ghebyuyckelijck en bekent is/maer wel de Latynsche/te lesen en te oordelen voorghestelte wort/ dan't geene men op Duutsch in eenen Stadt prediceret. Even oock als ofter niemand in de wydiberomde Universiteyt/ende voortreffelijcke groote ghemeeente/der loslycker ende Christelijcker Stade Basel/ en ware/ die de Latynsche spraet verstande/ende van de Latynsche Theologische Schriften oordelen sonden.

Eben oock/ als of wy van Religionis saetken sulcken absoluten hypē ende volmaechten bericht gheven condon/die hun den wijn liever liec volghen dan den Hypbel ende dat Studeren.

Daer benevens/ dewyl ick inde tegenwoordighe verklaringhe/ alsoock in myn ander schriften/ benevens de spraucken der H. Schrift/ oock de H. Oude Kercken-leeraers/ als ooc van gelijcken D. Luther's verclaringenhen aentreke/soo betupghe ick/ dat ick alleen de Godlycke Schriften der Propheten ende Apostelen voor den eenighen gront der gantscher Christelijcker Religie bekenne ende houde: maer dat ick de

Ouds

oude Kercken-leeraers tot gheen ander epnde aen en trecke/ dan als
gheturghen des rechtghelovighen eendrachts/ ende op dat mensien
mach/ dat ick gheen nieuwe verclaringhen ende mepninghen op de
baen en brynghe/maer eben die selfde verclaringhen ende mepninghen
behoude/de welche de oude Recht-ghelovighen ende beroemste Kere-
kenleeraers ghehadt hebben/ende t' volck Godis te haren tyde voor-
ghelept hebben. Soo veel nu int bysonder D. Luther belanghet/soo
voer ick daerom zyne verclaringhen in/ op dat men sien soude dat wþ
van de ewighe verkiesinghe/. vande verwerpinghe der Godloosen/
ende van de voorsienicheydt Gods niet anders en leeren/dan ooc D.
Luther selfs geleert heeft int boeck van de knechtelijcke wille/welcke
boeck als ooc den Catechisum hy voor zyn oprechte boecken bekēt/
ende de anderen wel ghewunschet heeft datse verbrandt waren/ gelijc
upt zynen sent bryf aan Wolfgangum Capitone in Anno. 1537. den. 9.
July gheschreven te sien is:ende dat die teghens Luther sgn/ die voor
de hardste Luteranen willenghehouden wesen:ende op dat ick oock
hiermede te verstaen soude gheven/dat wþ al hier in Switserlant ende
in de Fransopsche ghereformeerde Kercken gheern de genade Godes
ende wat Christi is bekennen/ eben soo wel als aen Ambrosio/ Hiero-
nimo/ Augustino ende anderen der welcker boecken wþ alsoo
lesen ende ghebruycken/dat wþse met de Schrift verghelycken / alle
proben ende dat goede behouden.

xx. Maer soo pemant wilde dencken/wþ wildē ons met D. Lu-
ther behelpen/ende zyne Schriften valselyck voeren/die sal weten/
dat wþ sonder Luthers Schriften onse leer/die warachtich is/ upt de
Prophetsche ende Apostolische Schriften bewysen ende behouden
connen met der hulpe Godes/daer toe wþ d' eendracht der rechtghelos-
viger Kercken hebben.

Voorz heb ick alle sprecken ende gheturghenissen/ so der heyliger
Schrift/als oock der Kerckenleeraren/oprechtelijck/sonder bedroch
ende list/ende gheensins ghestuckelt of verbalscht aengetrocken / ge-
lyck my booslijck toegheden sal werden van den ghenen / die noch de
Schrift verstaen/noch de Outvaders lesen.

Dacrom heb ick niet alleen de Aucteuren,maer oock den druck, die
ick ghebruycke/ die tomos ooste stücken/Woerken ende Capittelen/ja
oock/waer het van nooden was/de bladen ende zpden/daer't gene dat
ic allegere staet aegewesen/en dat niet met eyser/maer meestēdeels met
geheele woordēn/op dat een peder des te sekerder en lichter alles soude
vinden/ als hy/ wat voorz en na gaet/ooc begheert om meerder seet-
kerhepte te lesen:ende bidde alle myne vryenden ende vyanden / dat sp-
sulcx doen/soo sullen zp in der daer bevinden/dat ic ter goeder trouwen
ende oprechtelijck handele. Want de waerheyt/ dien ick door God
ghenade leere/die en behoeft gantz niet/dat ik met ghestuckelde ende
verbalsche gheturghenissen my soude behelpen.

Voorzder wat belangt/wat de vrage is in elcke Religions strydich
Dd 3 151

Van Gods eeuwighe

is/heet het een ander ghelegenheit) is te weten/dat dit niet de vraage
is/die pemant-erghens nae zijn believen stellet/ende anderē voorgeest/
maer daer van men eyghentlyck twistich is/soo dat het eene deel Iae/
het ander Neen daer toe seyd:maer op welcken punct bepde partpen
Neen of Iae segghen/eude volghens diendaer over niet strydich en
zijn/soo is sulcken punct niet voor de strydiche vraghe te setten.Ende
wie sulcx doet/die handelt te ghen de Christelijcke liefde / als die daer
begeert twist ende oneenicheit te vermeeren/daer het niet noodich is/
ende beter ware/dat men volgde 't behel des Apostels Petri / Philip.
3.15.16.Soo veel als onser nu volmaect zijn,laet ons alsoo ghesint wesen,
ende sooghy yet wat anders ghevoelt,soo sal u God dat selve oock open-
baren.Maer daer wy toeghocomen sijn,daer in laet ons nae een richtnoer
wandelen ende eenerley ghesint sijn.Ghelyck het nae den Griesschen
Text lypdet.Een of twee exemplelen wil ick aentreken.Als/wanneer
onse wederpartpen stellen/dat de vraghe tusschen haer ende ons is:
Of Christus voor de souden des gantschen werelts ghestorven ende een
verslooffer geworden is:Maer dit en is den vraeg tusschen ons niet/
want van bepde zyden septmien Iae op dese vraghe.Ende soo veel on-
se zyde aengaet/so ghelooven ende bekennen wy van gantscher herten/
dat Christus is ghestorven ende de verzoeninge geworden voor de son-
den des gheheelen werelts:dewyl sulcx oock de heylighē Apostel Jo-
hannes leert.Alleen is de vraeg: Of onse verklaringhe over dese ende
dierghelijck spreucken, dan of de verklaring van onse wederpartyē
recht zy? Wy segghen voor onse paert dat dooz de gantsche werelt den
Apostel Johannes verstaet/alle ende peder gheloobighē die dooz de
Gantsche werelt zijn onder allen Heidenen ende Volcken: op datmen
niet en soude meynen dat Christus maer voor de gheloobighen uyt den
Joden de verzoeninge geworden is.Onse wederpartpe seyd hier te-
ghens/dat Johannes in dese sprueck by de gantsche werelt niet alleen
en verstaet de gheloobighen ende die salich worden/maer oock de on-
gheloobighen ende die verdoemt worden.Dese verklaringhe van onse
wederpartpe verwerpen wy met recht:maer wat d'Apostel Johannes/
ende doorgaens de Godlycke Schrift leert ende spreecket/dat en ver-
werpen wy gheensins.

Een ander exemplel.Als onse wederpartpen stellen/dat tusschen ons
ende haer vraeg is: Of Christus voor allen ghestorven is? Soo en wordt
de vraghe van hen niet recht ghestelt/want wy segghen van bepde zy-
den Iae daer toe/dewyl de Schrift selfs also spreecket. Christus is
voor allen ghestorven/als. 2. Cor. 5. 14. 15.Maer de vraeg is slechts
welck de rechte verklaringhe deses plaets ende dierghelijcken is?

Onse wederpartpen segghen/Christus is voor allen ghestorven/ te
weten gheloobighē ende ongheloobighē/gheen uytghenomen oock die
niet/die ter tijt als Christus aen't Cruce sterf/aireede verdoemt ende
in der hellen gheweest sijn:dese verclaring is valsich. Maer wy seggen
tot verklaringhe van dese sprueck ende dierghelijcken/gelyck int vierde
Capittel

Capittel van onse Baselsche Confessie staet. Dat Christus ghecruyst ende ghestorven is voor onse sonden, ende alsoo met syn eeuighe selfs Opoferinghe Godt onsen Hemelschen Vader, voor onse ende aller Ghe-loovighen sonde ghenoech ghedaen, ende ons met hem versoen heeft. Maer den ongheloovighen ende verdoemden/gaet desen ttoost / dat Christus voor ons ghestorven is/niet aen.

Nopende de ghetupghnissen der H. Schrift ende Kercken-leeraren/ soo wordt die selve als dan recht aenghetoghen ende dienen ter sake/ als in dieselfde / Of even dat selfde ende niet eben die selfde woorden gheseyt wort/dat die ghene sept die de ghetupghnissen aentrekt; Of te als het niet sulcke woorden gheseyt wort/die eben soo veel gheden ende van ghelycken verstande zyn: Ofte als dat ghene / dat d'aentrec ker der ghetupghnissen sept/niet een goede oprechte consequentie ups d'aenghetoghen ghetupghnissen nootwendigh volghet.

Als voor exemplel: Als peimant sept: Godt ontfermt sich over wien hy wil, ende verhardt wien hy wil, ghelyc d'Apostel Paulus betupght/ Rom. 9.18. Soo wordt dat ghetupghnis Pauli recht aenghetrocken: want eben dat sept d'Apostel Paulus uytdrucklyck met die selfde woorden.

Als Paulus sept/ Rom. 3.9. datse/ alle onder de sonde zyn: ende bewijst sulcx met dit ghetupgnis des Psalms: Daer is niemand die recht veerdich zy, oock niet een; daer is niemand die verstandich is, daer is niemand die nae God vraeg: zy sijn alle afgeweken ende alle te samen onnut gheworden: Daer is niemand die goed doet, ja oock niet een. Soo wordt het ghetupgenis uyt den Psalmen insghelycx recht aenghetrocken. Want of wel even dese woorden ende spyllaben/ alle sijnse onder de sonde, niet in de Psalmen staen: soo staen daer doch sulcke woorden inne, die eben soo vele gheden/ende also dan is de meeninghe van dese reden Pauli in de aenghetoghen ghetupghnisse.

Als d' Evangelisten Mattheus int. 2. Cap. 23. vers aentrekt/ dat daer gheseyt is door den Propheten, hy sal Nazarenus heeten: soo ist secker/ dat noch dese woorden in eeniche Propheten uytdrucklyc staen/ noch andere woorden/die dit selve verstant hebben/maer zp volghen met goeden oprechte consequentie uyt etlycke spreucken/ hy den Prophete Jesaja int. 11.1, ende int. 60.21. in den welcken de beloofde heilandt des werelt s in de Eheueische text ghenaemt wort Neizer, twelle op Duytsch is/ een Twyghen, Op ghelycker wijse bewijst Christus. Matt. 22.31.32. vatter een opstandinghe der dooden is/ende dat uyt dese spreuck Exod. 3.6. Ick ben de Godt Abrahams, ende de Godt Isaacs, ende de God Jacobs. Alsimen dese spreuck niet recht ende wel overweghet/soo schijnt het / als of hy gants niet en diende tot bewijx vande Opstandinghe der dooden: maer als hy egentlyck betracht wort/soo vindtmen een stercke grondt daer in / daer uyt de Opstandinghe der dooden nootwendigh ghesloten wert/ als namelick: dewijl de Godt Abrahams/ Isaacs ende Jacobs/ een God der levende is / ende niet der

der dooden/soo volgt onweder sprake/daer uyt/bat de dooden niet
en sullen eeuwicheit doot blyven/maer sullen oock na hare lichamen
wederom leven.

Paulus ende de andere Apostelen ghebruycken de ghetuighenissem
der Schrift op sulcke wypse veel ende dictinael/ghelyck oock de oude
Kerckenleeraers.

Dewijl oock alhier te Basel eerlycke burghers/van ethyckie naburen
(die eenen ontdighen neuer betoonen sonder verstandt/ende van
mpne en mijns lieben heylige S. Weers leere oordeelen/gelyc de schoen-
maker van de Schilderpe/ende als een blinde van de verwe (op Brup-
loft/ende gaestmaelijden/daer by het dan souderlinghe wel voeghet/
alsmen van goeden wijn verhittet is/de Religions verschillen op te ha-
len/ghehoort ende vernomen is/dat ick ende mijn heylige S. Weer
voeren sulcken leer/dat soo het de Burghers te Basel wisten/ dat zy
ons gheensins in haer Stadt lijden souden. Soo bid ick op't vriende-
lycke alle ende pederman/doch insonderhept die onse lasteraers ghe-
hoort hebben(die eben so licht Ambrosium Augustinam, Fulgentium,
Prosperum, ende andere Oude leeraers onderstaen souden te verdyp-
pen/ soo die selve te deser tydt leesden/ want die voorsepden Oude
Kerckenleeraers eben dit selfde gheleert hebben/wat dese in ons schel-
den)datse doch om de eere Gods ende hare Salicheyt/mp oock hoorzen
ghelyck het dan betaemt bepde parten te hoozen/ende datse mpne co-
re Schrift lesen/alles wel overwegen/tegen den richtsnoer des woorts
Godes houden/alle ghetuighenissem die uyt der Schrift ende de Ou-
de salighe Kerckenleeraaren aenghetoghen werden selss nae soeken/ of
hare vrienden ende andere lieden/die de Grieksche ende Latynsche
spraekken verstaen/na soeken ende overweghen laten:soo sullen zp se-
kerlijck bebinden/dat wy gheen nieuwe ende onverhoord leer en dyp-
pen. Ghelyck wy dan overbodsch zijn/op't eerste/wilt Godt/eben dese
leer volcomelyck/bepde uyt de heylige Godlycke Schrift ende uyt
der Salighen Oude leeraaren/als ooc uyt onse voorvaders/H. Oco-
lampady, H. Barhay, H. Sulceri Schriften/ordentlyc uyt te voeren/ende
God ter eeran/vrome lieden tot troost ende opbouwinghe in dyck te
verbeerdighen.

Maer dat ethyckie lypden vermeynen ende segghen men sal dese leer
den Voleke Gods niet voordraghen ende Predicken / om datse gans
verschickelijck is/ende mochte veelen tot vertwyfeling brenghen; die
wouden selss eens oordeelen/of het recht is/dat niet en soude doe/
als het de ordening der leere of sus anders de noot vereyschet(alas wan-
neermen verklaert de spreuck Christi/veel zynder gheroopen;maer wey-
nich uy tverkoren. Item den spreuck Pauli/de verkiesinghe ve kryche
het,de anderen sijn verhardt,Ro. 11.7. Item/God ontfermt hem,over
wien hy wil,ende verhardt wien hy wil,Rom. 9.18.ende veel dierghelyc-
hen)ghelyck het betaemt ende met Christelijcker beschedenhepde Pre-
dicken/wat God selss in de heylige Schrift leert:die wouden bedenc-
hen/

ken/of niet de gantsche **H. Schrifft van God** is in gegebe/ende nut tot
leere/tot wederlegginge/tot straffe ofte beteringe / tot oderwysinge in
der gerechticheyt/op dat een mensch Gods volcomen zp/tot alle gode
wercken geschiet. 2.Tim. 3.16.17. Iae de leer van de upverkoren en
verworpenen of der gener welcker namen niet geschreven en zyn in den
boeckie des leves/heeft so veel boudigē nut/dat wieſe eīmael recht ver-
neemt ende verstaet/die can hem altijts daer over verblpden ende troo-
ſten. Ende wat inſonderhept de leer van de verworpenen aengaet / ſoo
dient dieſelue allen gheloovighen ende uytverkorenen kinderen
Gods tot erkentenſſe der macht ende gherecticheyt Gods/tegen die
verworpenen/ende der Goetheyt ende barmherticheyt Gods teghen
de upverkorenen/dat hys oock niet verworpen heeft:daer hy doch
van eeuwicheyt gheweſten heeft dat zp even ſoo wel in de ſonde ende
het eeuwighe verderf ſteeken ſouden/als die verworpenen. Hy dient
oock tot rechte vreeſe Gods ende herteljcke optmoedicheyt voor
God:want wie en ſoude niet willen hem vreeſen ende optmoedich ſyn
voor dien die daer macht heeft ie verkiesen wiē hy wil/ en te verwerpē
wiē hy wil. Hy dient inede tot een bemande lieſde en dancbaerhepte
teghen God:want wie uyt den gheloovighen en ſoude dien niet willen
lieſ hebbenzende hem dancbaer zijn eeuwighlyck/ van den welcken
zp alſoo lieſghehadet zpnde van eeuwicheyt/ dat hys oock niet ver-
worpen heeft/als de anderen. Hy dient tot troost der gheloovigen/ te-
ghen de ergernis/ dat ſo weynich menschen dat Euangelium Christi
aenneinen/ende dat daerenteghen ſoo vele dat ſelue haten/of ooc ver-
volghen/als de Papisten/de verſtochte Joden/Arianen/ Samosate-
rianen/ende andere Ketter:dat ich nu voor by gae den Turcken/
Tartaren/Persianen/ende andere Aziatische ende oock nieuwē Ind-
aensche groote Volcken/die den Euangelio Christi niet onderdanich
en ſyn/jae van den welcken vele van Christo gants ende gaer niet ge-
hoort en hebben:op dat ich nu voorby gae de Romeynen/ende ſo ve-
le ander Volcken/die vant Volck Gods zijn aghesondert gheweſt
voor de gheboorte Christi onſes Heeren/wien en ſoude dat niet ſonder
ophouden bedroeven ende bekommern/ als wy niet epghelyck en
wistē/dat dit also de heplige uſl Godes ware/de welche hem erbarmt
over wien hy wil ende verhardt wien hy wil:die verkliest wien hy wil/
ende verwerpē wien hy wil. In dese wille Godes ſullen wy ooc te vre-
den zijn/ende God daer over prijsen/nae't exemplē Christi/Matth. 11.
25.26/het ſal ons oock welbehaghen wat D. Luther recht leert in
Boeck vande knechelycke wille/in de 2. tomo of ſtruc der Latynſcher
Boecken te Wittenberg int Jaer. 1546. door Hans Lust gedruykt:al-
waer hy ſept aent. 1467. bladt/op de tweede zhde: Dit is de hooghſte
trap des gheloofs,ie ghelooven dat hy(namelyck God) ghenadich is, die
daer ſoo wey nighe falichmaect, ſoo vele verdoemt. Als wy ſien dat ſoo
veel ontallijcke/ende ſus anders heerlijcke lypden/den Antichrist aen-
bidden/ ſoo ſal ons dit tegen die ergernis trooſten: Wel aen/ dat en
doen

doen noch en sullen niet doen de upverkorenen Gods/ maer die als
leene welcker namen niet en zijn geschreven int Boeck des levens des
Lams Gods. Apot. 13.8. ende. 17.8.

Het dient dese leer den gheloovighen/ende insonderheydt den swack
Gheloovighen/tot troost ende volstandicheyt/teghen de ergernis van
den afval veler luden van den Euangeliu Christii. Want al vallender
als schoon vele lieden af van Christo/zijn heyligh Euangeliu / ende zijn
bedroefde gemeynte ende clepue kudde/ wel aen so en sal dat nochtans
ong niet afvallich ende versaege/noch wankelmoedich ende wederkee-
rich maecken: wat die daer afvallen/die en zijn gheen baten ter eerden/
maer ter oneeren.

Gheijc dan de heyligh Apostel Paulus den bromen Timotheum
ende andere gheloovighen stercket/dat zy haer aen't exempl Pym-
nei/Phileti ende anderer afvallighen/niet en souden stoeten/ om dat
sp baten ter oneeren waren:ghelyck daerenteghen God zijn upverko-
renen kennet ende bewaret. Door de ketteren wort sommiger lieden
Gheloove versteert: Maer de vaste gront Gods staet,ende heeft desen ze-
ghelde Heere kent den zynen,ende hy trede af van ongherechtyeydt,so
wie de name Christi noemet. Want in een groot huy s en sijn niet alleene
gouden ende silvere vaten ,maer oock houten ende aerden,ende sommige
van die ter eerden,ende sommige ter oneeren. 2. Timot. 2.19.20. Al woz-
den schoon van valsche Christus ende valsche Propheten die van God
verworpen zijn/verleydet/loo worden doch de uytverkorenen niet ver-
leydet, Matth. 24.24.

Het dient dese leere den rechtgheloovighen/ende die gheern saghen
dat het recht toeginghe/teghen de ergherrisse van't qua de leven veler
lieden/ die haer wel bekennen tot de Euangeliu te behoozen/ter Pre-
dicatiu ende V. Sacramenten gaen/maer die nochtans een quaet en
ergherlyk leven leyden. Wat erghert vele lieden/datse haer van de
Euangelische Ghemeenteen assonderen/ ende wederdoopers werden/
meer/dan dat reuckeloose leven veler Euangelischen? Wat erghert vele
Papisten/ datse haer niet tot het Euangeliu en begheven/meer/dan
dat Godloose wesen veler Euangelischen? Wat erghert oock andere
Bechtgheloovighen / ende goethertighen luden/die Euangelisch zyn/
meer/als die dyonckenschap/gierschept ongherechtyeyt/ hoogmoet/
pracht/wulpschept/ontruou/mepneedicheyt/nigt/haet/ ontucht ende
andere God loos heden onder den Euangelischen: alsoo dat zy diewils
dencken ende segghen moeten/Almachtige God/ is dat de rechte ker-
ke Christi? Ende sonden niet recht twyselen moeten/of het de rechte
Kerck Christi ware/als zy niet overleiden/wat Christus van de up-
verlycke versepnen sept: Ve: Izynder gheropen maer weynich uyt-
vercoren, Matth. 20.16. ende. 22.14. Daer uyt zy dan leeren tot haren
troost/ of schoon onder d' Euangelischen veel ergherrissen in't leven
verschynen/ soo sullen zy evenwel niet mepnen/dat daer om de Euan-
gelische Kerck niet de rechte Kerke Christi en soude sijn/de wyl niec
alle

alle dſe upterlyck beroupen zijn/ oock upverkozen ſijn welde daer up
verſchijnt/ datſe niet heyligh ende onſtraffelijck zijn voor God in der
liſte.

Als maer het vierde deel het woort Gods aenneemt in goeden rep-
ner herten/ ende vrucht dracht in lydtsaemheyt.

Ich loude noch wel veelvoudiger vrucht deser leere aentrekken/
maer hiermede loude ich alle ſpreuken der heylighet Schrift/ van de
upverkozenen ende beroupenen of niet up-verkozenen/ in dese voor-
reden mochten brenghen/ ende alsoo diſſelbe over de mate langh mae-
ken.

Dan daerop staet noch te antwoorden/ dat etlycke lipden ſegghen:
Dat deſe leere gants verschrikelyck is. Willen dan de lieden datmen
hen/ al iſt dat zy in sonden leuen ende blyven/ ſlechts troostelijcke lee-
tinghen van der Barmherticheyt Gods voordraghen sal. Of datmen
hun niet niet allen van Gods macht ende ghorechticheyt ſegghen sal/
op dat zy niet verschickt werden? Woude God/ woude Godt/ dat ſy
doch door deſe leere recht verschickt worden/ op dat zy in haer ſelfs
ginghen/ haer voor God vreesden/ voor hem veroptmoedichden/ ende
haer voor sonden wachteden. Iaſ ſegghen zy/ Deſe leere bringt tot ver-
twyfeling. Indien zy dit ſegghen/ ſoo beschelden zy God/ dat hy in ſijn
woort een ſulekten leere zynen Kerken ghegeven heeft/ die tot vertwy-
feling brenghet. Want op leeren van de verwerping der ghener die
niet upverkozen zijn/ nimmermeer anders/ van het ghene dat Gods
woort ons ſelfs voorthout/ ende dient de leere van de beroupenen even
ſoo weynich tot vertwyfeling/ als dit doet dat Paulus ſept: God ont-
fermt hem over wien hy wil/ ende verhardt wiē hy wil, Rom. 9.18. Item
dat Christus ſept: Vyt ghegeven dat ghy de veiborghenheyd des He-
melrijcx vernemet/ maer delen is het niet gegeven. Ende wat daer meer
staet Matth. 13.11. 12.13.14.15. Item: Veel zynder gheopen mae-
weynich uiverkozen, Mat. 10.26. Ende, 22. Item Joā. 6.44. Niemand en
can tot my komen/ ſe zy dat hem d'n Vader trecke/ die my gesondē heeft.
Item. vers. 65. Niemand en can tot my kemen/ ten zy dat het hem van
mynen Vader ghegeven is. Item. Johan. 10.26. Ghy ghelooft niet wat
ghy ſijt myne Schapen niet. Item dat de heylighet Simeon van Christo
ſepte: Siet deſe worl gheset tot een val ende opſtandighe veler in Israel,
ende tot een teycken 't weleck wederſproken wert. Lu. 2.34. Item dat de
H. Johan. ſept int. 12. cap. vers. 39. Sy conden niet ghelooven; VWant
Iefajas ſeyt wederom: Hy heeft hare oogen verblint/ ende hare herten ver-
harder/ dat zy met de oogen niet en sien/ noch metter herten verstaen/ ende
haer bekeerten/ ende dat ick hen helpe. Item wat de heylighet Apo-
ſtel Paulus ſept/ van hemſelfs ende zynen Medearbepders in't Euangeliſ
Christi. 2. Cor. 2.13.16. Vy ſijn God een goeden reuck Christi,
beide onder den ghenen die ſalich worden/ ende onder den ghenen die
verlore gaen; deſen een reuck des doots ter Doot/ maer dand ſe een reuck
des levens ten leven. Item dat de heylighet Apoſtel Petrus ſeydt van
Ee 2. Christo/

Christo. 1. Pet. 2. 7. 8. V nu die ghy gheloost, is hy costelijck, maer den one gheloovighen is hy den Steen dien de timmerlieden verworpen hebben, ende tot een hoeck steen gheworden is; een steen des aenstoots, ende rotse der ergernisse, die haer stoeten aen't woordt, ende gelooven niet daer aen, eis ho kai ethasan daer toe zy ooc geset sijn, maer ghy sijt dat uytverkoren Gheslacht, &c.

Wt dit alles blykt/dat Christus ende de heylige Apostelen alleen daer op gesien hebben om d' uytverkozenen te troosten ende de anderen te verschicken.

Daerom dan oock dese leer gheen uytverkoren ende gheloovige tot vertwpelinghe bzenghet. Maer wat de anderen aengaet/die verwozen/dat is/niet uytverkoren zyn/wat willen dese lypden haer om de selve soo hoog bekommern/even als of sy oock van't ghetal der verworpenen waren/ende God ghebe dat zp het niet en zyn/maer dat sy oock ten eeuwighen leben uytverkoren / met ons Salich werden/ende God eeuwighelyk los ende dank segghen;

Hier by wil ic het nu verusten laien/en bidde den Almachtigen God ende Vader onses Heeren Jesu Christi/hp wille om deses Heeren wille/door zyne heyligen Gheest verleenen/ dat zyne waerheyt van peghelyk bekent/zijn harmhertichept teghen d' uytverkoren gepresen/zijn gherechtichept ende macht teghen die niet verkoren zyn aengebeden/vereert/ende van elck man ghevreest werde.Amen.

Te Basel, den 8. dagh Augusti/int jaer Christo. 1600,

E P H E.

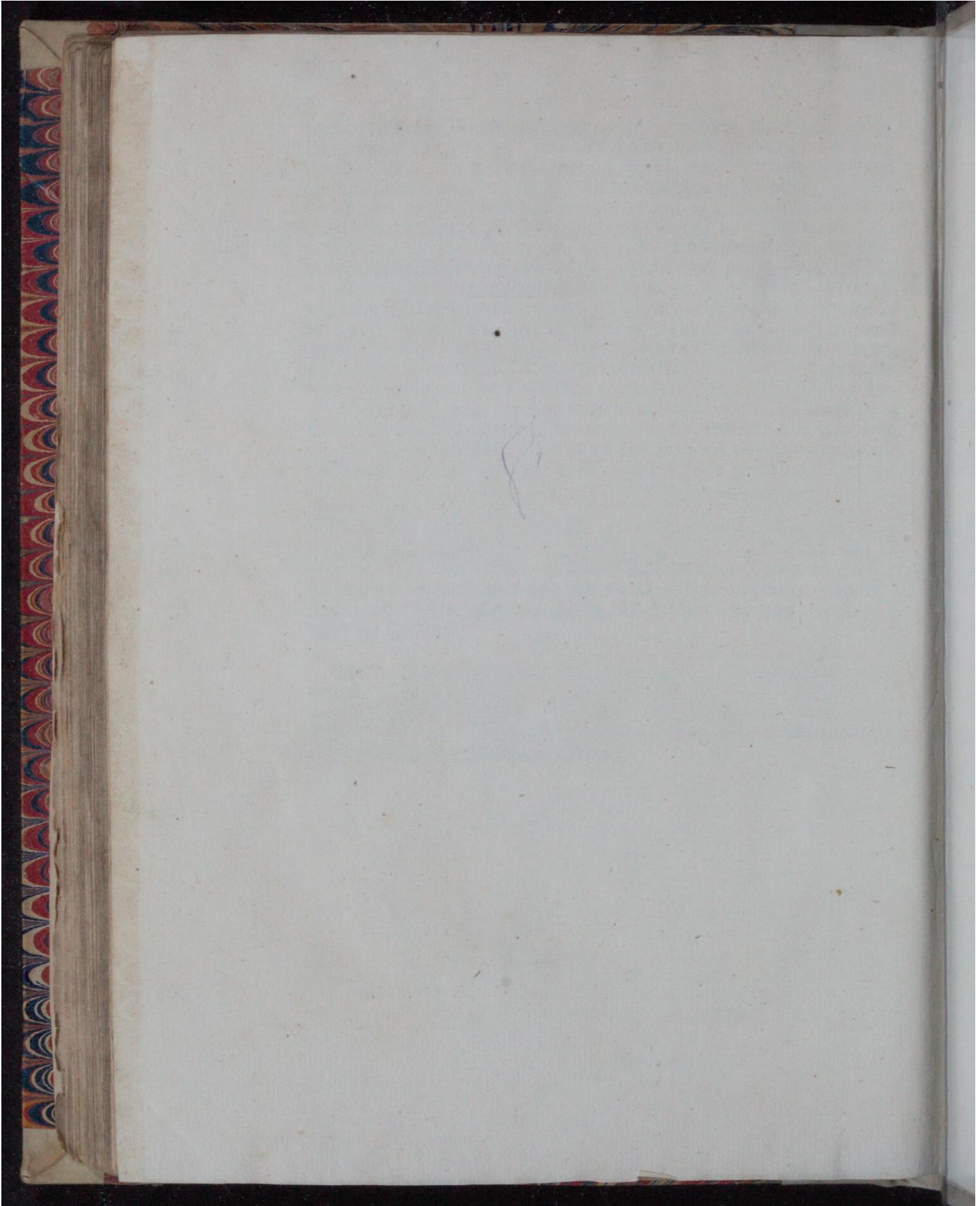
Principaelste fauten aenghevvesen.

Pag. 1. Lin. 6. voor van leest van/lin. 8. voor lijcx leest hycx/lin. 12. voor zyn leest zp. pag. 4. lin. 2. voor Otorismos leest proorilmos. lin. 7 vante eynde in/voor leest dooz/pag. 5. lin. 7. voor laetsten leest ten laetsten/ pag. 7. lin. 10. voor Bernadus leest Bernardus/lin. 18. voor leest dooz/pag. 8. lin. 13. voor Bederbet leest bederbet/ van benden opwaeris/lin. 18. voor t'voorzghesiende ende voorgewetende leest t'voorzghesiende voorgewetene/lin. 16. voor Chresti leest Christi/ pag. 10. lin. 17. voor t'voorzghesiende leest t'voorzghesiende/ pag. 11. van benden opw. lin. 7. voor Maer leest Maer ende doe voorts upt/ pag. 12. lin. 19. voor popzooste leest propooste lin. 26. voor Alsser leest alsser lin. 37. voor van leest in/pag. 13. van onderen lin. 2. voor staete leest staese pag. 16. lin. 19. voor Augustinus leest Augustini/ pag. 20. lin. 10. voor Match. 5. leest 7. pag. 23. lin. 2. voor hen leest hem/ alsoo mede lin. 15. pag. 24. lin. 9. leest veelboudigher van onderen lin. 5. leest kleeronomiee-sate. pag. 25. lin. 11. ende 13. leest ger/ pag. 27. van onderen lin. leest 1. Cor. 15. 9. pag. 28. van onderen lin. 7. leest nu is de/ pag. 29. lin. 9. leest Christi van onderen lin. 4. leest vereenighe/pag. 30. van onderen lin. 3. leest niet/pag. 31. lin. 35. voor niet en leest moeten/ pag. 32. lin. 5. leest Eudokia. lin. 26. leest Echarisato autoo onoma to huper pan onoma. lin. 30. leest Augustinus/ pag. 32. lin. 6. van onderen aen voor diet weet leest wie hp zp/ pag. 33. lin. 4. leest uptspraken/ pag. 35. van onderen lin. 9. leest t'ghene/pag. 36. van onderen lin. 9. leest comese/pag. 39. lin. 8. leest onophoudeliche lin 33. leest in't Concilie/ pag. 41. lin. 5. & gr. 15. voor (haer) en sp songhen alle/ pag. 43. lin. 8. haer bidden 15. phootismon. pag. 44. van onderen lin. 4. onheplich achten/ onderste wel/pag. 46. van onderen lin. 3. leest ende als een langdurigh verstoeten van haer mochte schijnen een inbrekinghe der verhiesinghe diec nochtans/pag. 49. lin. 1. ghevocht van onderen lin. 3. Tit. 1. 1. pag. 50. lin. 6. ps. 33. 12. pa. 51. lin. 2. leest liever/pag. 52. lin. 18. zyn (name) met onderste/ Ebr. 6. 8. pag. 53. lin. 16. Ick wensche/pag. 62. lin. van onderen 7. M. Antoninum/pag. 63. lin. van onderen 11. anastauroun-tes. pag. 64. lin. van onderen 15. van tweent/12. daer en s. 2. af val. pag. 66. lin. van onderen 7. Voor eerst/ De quade/pag. 67. lin. van onderen 3. voor harden/leest Robijn/pag. 70. lin. 3. voor Daerom/leest David/ 27. genē/die daer 3. pag. 41. bewijst/44. Martpbris/71. lin. 7. Martyr. pag. 72. lin. 10. rechte veerdichmakende/pag. 74. leest loviano, loviniane voor loviano, lovianum, pag. 75. lin. 6. voor ende leest en/ pag. 77. lin. 24. leest al dat argueren/pag. 82. lin. van onderen 3. A pedokimaser en inde leste lin. Adokim, pag. 83. lin. 12. leest 2. boeck/lin. 17. gehadt heest lin. 26. leest int ghetaleen/lin. 32. Hein/pag. 85. lin. 14. Monimum. pag. 87. lin. 17. leest van't onderschepdt des M. Item/des seer/pag. 88. lin. van onderen 7. is waer/pag. 89. lin. 6. gneehoi. lin. van onderen 5. streeken/lin. 4. over allen/pag. 92. lin. 31. verdraeght hp/ pag. 93. lin. 14. hoti eudoxia, pag. 96. lin. 22. voor maer meer/lin. van onder 3. naeme-lyc onsen/pag. 100. lin. 14. om epgentlic/pag. 110. lin. 14. quest. disput.

C 3 pag. 1150

pag. 115. lin. 22. Chrestoteti / pag. 116. lin. 24. leesg) is wyeemt u / pa. 117.
lin. 2. van eeuwichept is / pag. 118. lin. 22. Eudokia ende 25. Eudokis,
pag. 121. lin. 4. van dese upen / pa. 123. lin. 18. Manlius / pag. 124 leste lis-
tie het Grieck / pag. 125. lin. 23. het voorgaende / pag. 130. lin. 19. gees-
ne ghewilt / pag. 141. leste linte is even het / pa. 142. lin. 10. Antoninum/
li. 36. deelachtichept / pa. 146. op de cant Conjugata. August. 7. tomo lib.
2. de nupt. & concupisc. c. 17. pag. 147. Alsoo schept hy doboosen ghe-
lyck hy de boosen wcpdt enbe voedt / pag. 149. lin. 4. voorouderen / lin.
14. Sion / lin. 32. niet rechtveerdicht / pag. 150. lin. 15. pag. 155. lin. 30.
1529. lin. 43. dat daer door / pag. 156. lin. 22. versoende / pag. 157. lin. 1.
dit sepe hy tot. pag. 159. lin. 3. souden net / pag. 166. lin. 20. des te meer-
der / lin. 22. hier zhn de 2. woordekens (der werelt) te veel / pag. 168. lin.
21. verwe pen heet h.e.s v. als niet verkielen / lin. 27. tot haer eynde
hoe in't ongheloove / pag. 169. lin. 31. eenich aensie haers / pag. 176. lin.
20. (in) is te veel / pag. 177. lin. 15. voor sua leest seu, lin. 5. va onder voor
linxit leest finxit, lin. 4. van onder voor estendit, leest off endit. pag. 178.
lin. 16. Faciens aliud, lin. 17. Contumeliam, lin. 27. Cognitionum, lin. 31.
Faciens, lin. 34. sententia, lin. 37. finxit, inde selfde reghel Finxisti, lin. 38.
facere, lin. 41. facit, pag. 179. lin. 21. iræ, lin. 23. quod, lin. 25. ex numero,
ende selfde reghel impiorum, lin. 30. impiorum, lin. 31. præscius, pag. 180
lin. 14. Contumeliam, lin. 21. voor Monimum leest Monimum, lin. 30.
Punitio nis, lin. 4. van onder Massa / pag. 181. lin. 13. Punitentiam, lin.
15. Punire, lin. 17. vult, inde selfde reghel vas vnum, pag. 183. lin. 3.
van onder liquidem, lin. 2. van onder æerna & immutabili, pag. 184.
lin. 21. arbitrij, lin. 22. qua, pag. 189. lin. 24. Placitum, pag. 195. lin. 23.
voor wp leest imp.

Hier hebben wy de grootste fauten den goetwillichen Leser ten be-
sten aengheteykent/dien wy bidden dat de andere letterfauten als ooc
de missellinghen inde gheralen ten besten selver wil verbeteren en ons
te goede houden/de wyl wp/verre van het drucken zyn/ het selfde nies
en hebben connen ghebetteren. Vale.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
199 C 25

- e